

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ
СТАТІ ТА ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ:
НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

КИЇВ 2020

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ, НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА ПРОТИДІЇ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ
ДОСВІД**

***Матеріали
науково-практичної конференції
(Україна, м. Київ, 14 грудня 2020 року)***

КИЇВ 2020

Редакційна колегія:

Квітка Яніна Михайлівна – професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Пендюра Максим Миколайович – в.о. завідувача кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Співак Марина Вікторівна – доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, доктор політичних наук, доцент

Сьох Катерина Ярославівна – доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 16.12.2020 (протокол №3)

Матеріали подані в авторській редакції

Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід [Текст]: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 14 грудня 2020). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2020. 303 с.

Національна академія внутрішніх справ, 2020

ЗМІСТ

1.	Алла КОВАЛЬЧУК , Юлія КОЦЮБИНСЬКА . ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ НА ТЕРИТОРІЯХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ.....	9
2.	Алла ПИШНА , Руслан МУКОІДА . ПОРЯДОК НАБУТТЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ АБО ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ.....	13
3.	Альона ЛУКАШЕНКО . АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАСИЛЬСТВА ПРОТИ ЖІНОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	17
4.	Анастасія БАГАТКО . ЗАХОДИ З ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	20
5.	Анастасія РОМАНЮК , Олександр ДОЦЕНКО . ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ЖІНОК В ІСПАНІЇ.....	23
6.	Анна ГРИЩЕНКО , Катерина КАТЕРИНЧУК . ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	25
7.	Анна КУРЯТА . ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ.....	27
8.	Анна ЛАНДІНА . ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	31
9.	Анна ЛЯЦЬКА . ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	33
10.	Анна СУХАРЄВА . НАСИЛЬСТВО ПРОТИ ЖІНОК: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	36
11.	Богдан НЕЧИТАЙЛО , Максим КОРНІЄНКО . ДЕЯКІ НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	40
12.	Вікторія ДУДАРЄВА , Олена ГРУЩЕНКО . ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	42
13.	Вадим СКОРИК , Крістіна АЛЕКСАНДРОВА . КЛАСИФІКАЦІЯ НАСИЛЬСТВА У ВІДПОВІДНОСТІ ОЗНАКИ СТАТІ.....	44
14.	Вадим СКОРИК , Вікторія БАБЕНКО . АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ.....	47
15.	Вадим СКОРИК , Влада ПИЛИП'ЮК . ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ГОЛОВНІ АСПЕКТИ.....	50
16.	Вадим СКОРИК , Ніна ЧЕРНЕНКО . ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ.....	52
17.	Віктор ЛЮБЧИК . ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД....	56
18.	Віктор СПІВАК . УПРАВЛІНСЬКИЙ ПІДХІД У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ НАСИЛЬСТВА: ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.....	59
19.	Вікторія БАСС . ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ.....	61
20.	Вікторія МИКИЧАК , Любомира МЕЛЕХ . НАСИЛЬСТВО СЕРЕД ЖІНОК.....	64
21.	Вікторія ПАНАСЮК . ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ДИТИНИ ТА ДИТИНОЮ-КРИВДНИКОМ.....	67
22.	Віта ІВАЩЕНКО . ВЗАЄМОДІЯ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ, ЩО	

	здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.....	71
23.	Владилен ДОРОГИХ. діяльність міністерства соціальної політики України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.....	74
24.	Владислав ЖУРАВЛІОВ. конституційні засади державної політики України у сфері протидії торгівлі людьми.....	78
25.	Володимир ВАСЕЧКО. суспільна небезпека торгівлі людьми.....	80
26.	Володимир ДЕМИДЕНКО. економічний та суспільний добробут та протидія домашньому насильству: аспекти взаємозалежності.....	83
27.	Даниїл ЄВСТРАТЕНКО. пріоритетні напрями співробітництва України та міжнародної організації праці (щодо протидії насильству у трудових відносинах).....	86
28.	Дарья КРИШТАЛЬ. гендерна рівність в Україні та світі.....	90
29.	Дмитро ГРІНЧУК. державний захист прав дитини в Україні.....	92
30.	Єлизавета НОВАК, Олександр ДОЦЕНКО. проблема домашнього насильства над дітьми: наслідки, профілактика та правове регулювання.....	94
31.	Іванна ГОРБАЧ-КУДРЯ. імплементація Україною міжнародного досвіду у застосуванні спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.....	97
32.	Ігор ПАСТУХ. повноваження закладів освіти у здійсненні заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству.....	101
33.	Ігор ПРУС. порушення захисту персональних даних у постанові КМУ «Про затвердження порядку формування, ведення та доступу до єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства за ознакою статі».....	104
34.	Інна РОЩИНА. відповідність норм кримінального законодавства України статті 4 (заборона рабства і примусової праці) європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.....	107
35.	Інна ТКАЧЕНКО. домашнє насильство у сучасному світі: прояви та правові методи боротьби	111
36.	Ірина БАРИНОВА, Олександр ДОЦЕНКО. досвід саудівської Аравії щодо протидії домашньому насильству над жінками на державному рівні.....	114
37.	Ірина БУЛИК. насильство в сім'ї: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення.....	116
38.	Ірина БУХТІЯРОВА. протидія насильству в сім'ї як спосіб профілактики гендеру.....	119
39.	Ірина ГЛОВЮК. деякі питання практики застосування обмежувальних заходів у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних із домашнім насильством.....	122
40.	Ірина ЛУБЕНЕЦЬ. заходи запобігання та протидії домашньому насильству в умовах пандемії COVID-19 (практика окремих країн світу).....	126
41.	Ірина НАУМОВА. сучасна практика засудження осіб, які вчинили домашнє насильство.....	128

42.	Ірина ОПОЛОНСЬКА, Олександр ДОЦЕНКО. ПРАВОВІ ЧИННИКИ СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИПАДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ.....	132
43.	Ія НОВИЦЬКА. ВПЛИВ ЕПІДЕМІЇ COVID-19 НА РІВЕНЬ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	134
44.	Катерина ГУСЄВА. КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	137
45.	Катерина КАТЕРИНЧУК, Ольга МАЦЮК. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	141
46.	Катерина МАРЧУК. РІВНІСТЬ ПРАВ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК У СФЕРІ ПРАЦІ.....	143
47.	Катерина СЬОХ. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ В УКРАЇНІ.....	145
48.	Катерина ШАПОВАЛОВА. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	148
49.	Людмила ГУЛЯЄВА, Таміла СОЛОНОВИЧ. ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЖІНКИ ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	153
50.	Людмила САВРАНЧУК. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	156
51.	Максим ПЕНДЮРА. МІЖНАРОДНА АКЦІЯ «16 ДНІВ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА» В ПРОГРАМІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПОЛІЦЕЙСЬКА ДЕОНТОЛОГІЯ» У ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	160
52.	Максим ПЛУГАТИР. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ, СЛУЖБ У СПРАВАХ ДІТЕЙ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	163
53.	Марина МУДРЯК. ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	166
54.	Марина ПАСІЧНИК. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК ВІД НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	169
55.	Марина ПРИХОДЬКО. НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ ЯК ПРИЧИНА БУЛІНГУ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ.....	172
56.	Марина СПІВАК. ПОЛІЦЕЙСЬКІ МОБІЛЬНІ ГРУПИ З ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА УРАХУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У ЇХ РОБОТІ.....	175
57.	Марія АБРАМЯН, Олександр ДОЦЕНКО. ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	178
58.	Марія ГАНЗЕНКО. ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ.....	181
59.	Марія ХОДИРЄВА. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ.....	183
60.	Микола НЕРОДА. АКТУАЛЬНИЙ ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	187
61.	Наргіз ГУРБАНОВА. ПОГЛЯД ЄС ТА ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	190
62.	Наталія ФЕДОРОВСЬКА. ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ БАРНАХУС В УКРАЇНІ.....	192

63.	Неля ЛЯХ. ГЕНДЕРІ СТЕРЕОТИПИ, ЯК ПРИЧИНА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	195
64.	Ніна СЕМІКОП. ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ВІДНОСНО ДІТЕЙ.....	197
65.	Оксана ЖУЛКЕВСЬКА. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ.....	200
66.	Оксана СТРЕЛЬЧЕНКО. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ.....	203
67.	Оксана ХРИСТЮК. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НПУ	206
68.	Олег СОЛОНЕНКО. ПОЛІЦІЯ У ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ПОСТРАЖДАЛОЇ ОСОБИ.....	209
69.	Олександр ДОЦЕНКО. ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	212
70.	Олександр КРАСОВИЦЬКИЙ. ПРОБЛЕМАТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	216
71.	Олександр СТІЛЬЦІВ. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНОВОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПИСУ СТОСОВНО КРИВДНИКА: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	218
72.	Олексій ПОЛТОРАКОВ. ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО СПРИЙНЯТТЯ НАСИЛЬСТВА СУЧАСНИМ СУСПІЛЬСТВОМ	222
73.	Олена КОВАЛЬОВА. ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ РОЗРОБКИ ЄДИНИХ СТАНДАРТІВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	225
74.	Олена АЛЕКСАНДРЕНКО. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	228
75.	Олена КОПИТОВА. КОЛІЗІЇ ГАЛУЗЕВОГО І КОНСТИТУЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ НОРМ ПРАВА: НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЄДНІСТЬ СУДОВОГО ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....	231
76.	Олена РІВЧАЧЕНКО. ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	236
77.	Ольга ЗІЛІНСЬКА, Любомира МЕЛЕХ. НАСИЛЬСТВО В СІМ'ї, ЙОГО ПРОЯВИ, НАСЛІДКИ, ЗАХИСТ ТА ПРОФІЛАКТИКА.....	239
78.	Ольга КРИШЕВИЧ. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	242
79.	Ольга СТАРИЦЬКА. ДО ПИТАННЯ СТАНУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	245
80.	Павло ГОРОДНИЦЬКИЙ. ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	247
81.	Світлана ЖЕЛЕПА. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТИ.....	250
82.	Світлана ЖОЛОБ, Максим ПЕНДЮРА. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНІ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРОТИДІЇ ЦИМ ЯВИЩАМ В РОЗРІЗІ ВИКОНАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ АКЦІЇ «16 ДНІВ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА».....	253
83.	Світлана МАТЧУК. ПОРЯДОК ВИДАЧІ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	257

84.	Сергій ПІЧКУРЕНКО, Ольга ЗЛАГОДА. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ, ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ ВЧИНЕНОГО З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ.....	260
85.	Софія ВІКСИЧ, Олександр ДОЦЕНКО. ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА СУДОВА ПРАКТИКА.....	263
86.	Таїсія ПОСЛОВСЬКА. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ЖІНКАМИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....	266
87.	Тетяна КУЛИК. ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	269
88.	Тетяна ЛАГОДИЧ. ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ.....	271
89.	Тетяна МИРОНЮК. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ.....	273
90.	Тетяна САВЧЕНКО. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ПІД ЧАС ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	276
91.	Тетяна ЯЩЕНКО. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	279
92.	Юля ВАСЮТА, Олександр ДОЦЕНКО. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ.....	281
93.	Юрій ІРХА, Тетяна АЗАРЕНКО. СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ: КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	285
94.	Яна ТАТАРОВСЬКА. АКУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	288
95.	Яніна КВІТКА. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ДІТЕЙ.....	291
96.	Ярослава ДОВЖЕНКО. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, ВЧИНЮВАНЕ ЩОДО ДІТЕЙ	294
97.	Ярослав РОГОВСЬКИЙ. ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....	297
98.	Ольга БЕСПАЛЬ. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОМ ІЗРАЇЛЮ	301

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ НА ТЕРИТОРІЯХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Алла КОВАЛЬЧУК, провідний науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії правового та організаційного забезпечення Міністерства ДНДІ МВС України, доктор юридичних наук, доцент

Юлія КОЦЮБИНСЬКА, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності ДНДІ МВС України

Україна на початку 2014 року зазнала збройної агресії з боку Російської Федерації. Цей негативний фактор спричинив умови для реалізації ряду загроз та небезпек з якими раніше Україна не стикалася: порушенням прав цивільного населення під час збройної агресії, зокрема, права на життя, здоров'я, особисту недоторканість і свободу. Такі факти прямо вказують на порушення статті 2, 5 Європейської конвенції з прав людини, норм міжнародного гуманітарного права з боку агресора [1].

Особливо критична ситуація склалася на окупованих територіях, де мали місце численні випадки умисних убивств та позасудових страт, позбавлення особистої свободи та викрадення людей, катування, пограбування населення та інші злочини, безпосередньо пов'язані з окупацією регіону державою-агресором [2]. У тому числі зафіксовані значна кількість фактів сексуального насильства, яке застосовувалось до жінок і дівчат, чоловіків та хлопців з числа цивільного населення. Слід визнати, що така жорстокість, по відношенню до цивільного населення, викликала занепокоєння з боку європейських організацій які намагалися втрутитися у наростаючий збройний конфлікт.

Усунути наслідки психологічних та й фізичних каліцтв у більшості людей, що зазнали насильства повністю не неможливо, але розробляючи заходи забезпечення безпеки у майбутньому, слід передбачити адміністративно-правові важелі, за допомогою яких можливо у майбутньому зберегти цивільне населення від таких небезпек. Одним з таких важелів є безпосередня діяльність поліцейських які несуть службу в сірих зонах та зонах збройного конфлікту. Разом з тим, Верховний комісар ООН з прав людини, у своїй доповіді, підкреслив недоліки національного законодавства і брак спроможності правоохоронних і судових органів щодо наділені повноваженнями розслідувати визначені злочини, що були вчинені по відношенню до цивільного населення. А як наслідок, потерпілі часто стикаються з бездіяльністю органів державної влади, що спричиняє їхню подальшу віктимізацію. Усе вищезазначене і вказує на актуальність обраної теми.

Виходячи з вищевикладеного вважаємо за потрібне переглянути адміністративно-правові важелі впливу на усунення (унеможливлення)

передумов виникнення загрози насильства над цивільним населенням. Разом з тим виникає проблема встановлення меж між зловживання владою та службовим становищем і діями, що входять до дискреційних повноважень поліцейських. Дискреційні повноваження (англ. *discretionary powers*) – сукупність прав та обов’язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта [3, с. 215].

Це надає можливість представникові влади здійснювати вибір варіанта рішення відповідно до власних міркувань, не обмежуючись чітко визначеним варіантом вирішення для конкретної ситуації. В процесі забезпечення безпеки цивільного населення, під час збройних конфліктів, особливо тих, що зазнали насильницьких дій, важливим стає зовнішні прояви діяльності поліціантів, це і розуміння морального болю, страждань жертви і відповідні дії. Байдушність, не розуміння морального болю жертви, створює конфліктні ситуації, дискредитує представників органів влади. У цьому контексті мова йдеться про дії органу державної влади – вибирати рішення виключно в межах закону, але з розумінням людського болю.

Разом з тим, вивчення судової практики, навпаки вказують на недопустимість втручання в дії органу державної влади та їх підміни, фактично залишаючи їхні незаконні дії у межах закону. Або надають право діяти в правовому полі узаконюючи незаконну діяльність органу влади.

Згідно Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи №R(80)2 стосовно здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень, прийнятої Комітетом Міністрів 11 березня 1980 року на 316-й нараді, під дискреційними повноваженнями слід розуміти повноваження, які адміністративний орган, приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду, тобто, коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за даних обставин.

Тобто дискрецією є законодавчо закріплена можливість певного державного органу вибирати одне з альтернативних діянь. Причому, кожна з таких альтернатив є правомірною [4]. Водночас відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [5].

Як зазначено в Рішенні Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 5-р/2019, Конституція України містить низку фундаментальних положень щодо здійснення державної влади, передбачених статтями 3, 5, 6, 8, 19 Основного Закону. Названі конституційні приписи перебувають у

взаємозв'язку, відображають фундаментальне положення конституціоналізму щодо необхідності обмеження державної влади з метою забезпечення прав і свобод людини та зобов'язують наділених державною владою суб'єктів діяти виключно відповідно до усталених Конституцією України цілей їх утворення.

Тому, коли йдеться про вчинення дискреції суб'єктом владних повноважень, такі суб'єкти зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачений Конституцією та законами України [3].

Як вказано у постанові Верховного Суду від 10 квітня 2019 року у справі № 826/16495/17, потреба у визначеності не означає, що органи, який ухвалює рішення, не повинні надаватись дискреційні повноваження (де це необхідно) за умови наявності процедур, що унеможливлюють зловживання ними. У цьому контексті закон, яким надаються дискреційні повноваження певному державному органу, повинен вказати чітко і зрозуміло на обсяг такої дискреції. Зокрема, Верховний Суд зазначив, що не відповідатиме верховенству права, якщо надана законом виконавчій владі дискреція матиме характер необмеженої влади. Отже, закон повинен вказати на обсяг будь-якої такої дискреції та на спосіб її здійснення із достатньою чіткістю, щоб особа мала змогу відповідним чином захистити себе від свавільних дій.

Таким чином, повноваження на здійснення дискреції для органу, по суті, дуже часто перетворюється на свавілля, потребує унормованого визначення правової процедури ним самим.

Обмежуючим фактором для рішень представників влади згідно з визначенням дискреційних повноважень є закон і справедливість. Ми же підіймаємо питання про дотичність цих принципів. Принципу законності та принципу справедливості.

Не варто випускати той факт, що носій дискреційних повноважень при прийнятті рішення може не дотримуватися відповідного нормативно-правового акту і порушити закон, внаслідок чого буде прийняте невірне рішення. Але можливо воно буде справедливим і дасть позитивні результати у майбутньому. Закон має бути соціальним, а отже справедливим. Інший шлях вирішення спору – звернення до суду. Згідно Конституції України, а саме статті 55 кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб. Тут йдеться про те, що кожен громадянин має право оскаржити рішення представника влади і довести його не правоту. Разом з тим судова влада знаходиться у стані реформування та вирішення проблеми забезпечення доступності до правосуддя, особливо це стосується регіонів де проходили бойові дії, тому право є, а реальні механізми захисту і відновлення прав громадян відсутні. Особливо актуальним є питання реалізації дискреційних повноважень у процесі забезпечення громадської безпеки на територіях які були звільнені, сірих зонах.

Отже, одним з найважливіших показників сформованості демократичної та правової держави є створення безпечного середовища, важливою складовою якого є встановлення режиму публічної (громадської) безпеки та порядку. Адже через недостатній рівень ефективності превентивних заходів з протидії злочинності, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, недостатню ефективність системи реагування на вчинені правопорушення, надзвичайні ситуації та небезпечні події у людини з'являється відсутність відчуття безпеки, впевненості в отриманні відповідної допомоги та захисту від держави, зневіра у спроможності держави не допустити порушення їх прав та свобод, а також захистити та відновити справедливість. Отже, першочерговими завданнями постає формування свідомості правоохоронців, які у майбутньому будуть проходити службу на територіях збройних конфліктів. Майбутні працівники поліції повинні бути обізнані у особливостях заходів, як необхідно провести з метою захисту осіб які зазнали насильницьких дій різного виду під час збройного нападу. Нерозривні складові національної безпеки є безпека особи. Неможливо забезпечити одне без іншого. У цьому процесі важливо не допустити перевищення своїх дискреційних повноважень представниками влади, оскільки це неминуче буде вести до підвищення недовіри громадян до країни.

Список використаних джерел:

1. Розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням права на життя, права на свободу та особисту недоторканість, свободу від тортур, вчинених у зоні АТО: недоліки роботи слідчих органів та рекомендації правозахисників (2016). URL: https://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Spravedlivist_CCL_MF_Webflow-1.pdf
2. Злочини без покарання: порушення прав людини під час збройного конфлікту на сході України (2018) URL: https://jfp.org.ua/system/reports/files/123/uk/Crimes_UKR_compressed.pdf
3. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А.Г., Лошицький М.В., Павлов Д.М., Бичкова С.С., Юнін О.С. К.: Ваіте, 2018. 826 с. с. 215
4. Постанова Верховного Суду від 27.02.2018 у справі № 816/591/15-а. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kas_vp_vid_27_02_2018_roku_u_sp
5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0>

ПОРЯДОК НАБУТТЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ АБО ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Алла ПИШНА, доцент кафедри адміністративної діяльності поліції ФПФППД Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Руслан МУКОІДА, професор кафедри адміністративної діяльності поліції ФПФППД Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

За даними Державної міграційної служби України, на сьогоднішній день «щасливими володарями» посвідчення біженця є близько 1800 осіб і ще майже 800 осіб визнано особами, які потребують додаткового захисту. За весь час діяльності міграційної служби такі статуси було присвоєно близько 6 тисячам іноземців, багато з яких вже отримали українське громадянство і повністю інтегрувалися в наше суспільство.

Проте українська статистика по біженцях меркне поряд з, наприклад, Німеччиною (де проживає майже 1,5 млн біженців) або Туреччиною (кількість біженців досягає 4 млн). За словами експертів, в середньому Україна визнає біженцями не більше 18% шукачів притулку, а раніше ця цифра взагалі сягала 2-4%[2].

В Україні є дві форми надання притулку: статус біженця та статус особи, яка потребує додаткового захисту. Україна приєдналася до Конвенції ООН 1951 року в 2002 році, і з тих пір статус біженця можуть отримати люди, які довели факт персонального переслідування на ґрунті релігійних, політичних поглядів, приналежності до соціальної групи, раси і так далі. А статус особи, яка потребує додаткового захисту, отримують люди, які покинули територію своєї країни через збройні внутрішні і зовнішні конфлікти, тобто де має місце не персональний, а масовий утиск прав людини. В Україні найчастіше надають останній статус. Обидва статуси дають однакові права, такі ж, як і в українців, за винятком права брати участь у виборах. Однак людина зі статусом біженця має право отримати українське громадянство через три роки на пільгових правах, а зі статусом особи, яка потребує додаткового захисту, – тільки на загальних підставах.

Особа, яка з наміром бути визнаною біженцем в Україні або особою, яка потребує додаткового захисту, перетнула державний кордон України в порядку, встановленому законодавством України, повинна протягом п'яти робочих днів звернутися до відповідного територіального органу міграційної служби із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Особа, яка з наміром бути визнаною біженцем в Україні або особою, яка потребує додаткового захисту, під час в'їзду в Україну незаконно перетнула державний кордон України, повинна без зволікань звернутися до

відповідного територіального органу міграційної служби із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, проводиться на підставі заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Така заява особисто подається іноземцем чи особою без громадянства або її законним представником до відповідного територіального органу міграційної служби за місцем тимчасового перебування заявника.

Відповідний територіальний орган міграційної служби: реєструє заяву та подані документи про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту; ознайомлює заявника або його законного представника під їх власний підпис з порядком прийняття рішення за їх заявами, правами та обов'язками особи, стосовно якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту; проводить дактилоскопію особи, яка подала заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту; у разі потреби направляє особу на обстеження для встановлення віку у порядку, встановленому законодавством України; заповнює реєстраційний листок на особу, яка звернулася із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та членів її сім'ї, які не досягли вісімнадцятирічного віку; заповнює інші необхідні документи; оформлює особову справу; роз'яснює порядок звернення про надання безоплатної правової допомоги; заносить отримані відомості до централізованої інформаційної системи [1].

Орган міграційної служби, який прийняв до розгляду заяву іноземця чи особи без громадянства про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, видає заявникові довідку про звернення за захистом в Україні та реєструє заявника. Протягом п'ятнадцяти робочих днів з дня реєстрації заяви орган міграційної служби проводить співбесіду із заявником, розглядає відомості, наведені в заяві, та інші документи, вимагає додаткові відомості та приймає рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, або про відмову в оформленні документів для вирішення зазначеного питання.

За бажанням заявника участь у попередньому розгляді заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, бере адвокат. Призначення адвоката для надання правової допомоги заявникові здійснюється в установленому порядку.

Під час співбесіди заявнику, який не володіє українською або російською мовами, орган міграційної служби забезпечує перекладача з мови, якою заявник може спілкуватися. Заявник має право залучити перекладача за свій рахунок або за рахунок інших юридичних чи фізичних осіб. Перекладач повинен дотримуватися конфіденційності з обов'язковим

оформленням органом міграційної служби розписки про нерозголошення відомостей, що містяться в особовій справі заявника.

Рішення про оформлення або відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, приймається на підставі письмового висновку працівника, який веде справу, і оформлюється наказом керівника органу міграційної служби.

У разі прийняття рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби продовжує строк дії довідки про звернення за захистом в Україні.

Рішення про відмову в оформленні документів для вирішення питань щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, приймаються за заявами, які є очевидно необґрунтованими, а також якщо заяви носять характер зловживання: якщо заявник з метою визнання його біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, видає себе за іншу особу, а так само за заявами, поданими особами, яким було відмовлено у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, у зв'язку з відсутністю підстав, передбачених для визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

У разі прийняття рішення про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби протягом трьох робочих днів з дня його прийняття надсилає заявнику або його законному представнику письмове повідомлення з викладенням причини відмови і роз'ясненням порядку оскарження такого рішення.

У разі використання особою права на оскарження орган міграційної служби до прийняття рішення за скаргою залишає на зберігання документи, що посвідчують особу заявника, та інші документи, а також інформує про це протягом трьох робочих днів орган внутрішніх справ за місцем проживання особи.

У разі невикористання особою права на оскарження протягом п'яти робочих днів з дня її письмового повідомлення про прийняття рішення про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби вилучає у такої особи довідку про звернення за захистом в Україні, інформуючи про це орган внутрішніх справ за місцем проживання особи протягом трьох робочих днів, та повертає особі документи, що посвідчують особу заявника, та інші документи, що перебувають на зберіганні в органі міграційної служби.

Розгляд заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, здійснюється міжрегіональними підрозділами з питань біженців територіальних органів ДМС протягом двох місяців з дня прийняття рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання

біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Строк розгляду може бути продовжено керівником органу міграційної служби за вмотивованим поданням працівника, який розглядає заяву, але не більш як до трьох місяців.

Працівником органу міграційної служби проводяться співбесіди із заявником або його законним представником, які мають на меті виявити додаткову інформацію, необхідну для оцінки справжності фактів, повідомлених заявником або його законним представником.

Після вивчення документів, перевірки фактів, повідомлених особою, яка подала заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби готує письмовий висновок щодо визнання або відмови у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Особова справа заявника разом з письмовим висновком органу міграційної служби, який розглядав заяву, надсилається до спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань міграції для прийняття остаточного рішення за заявою.

За результатами всебічного вивчення і оцінки всіх документів та матеріалів, що можуть бути доказом наявності умов для визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань міграції приймає рішення про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, чи про відмову у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Іноземець або особа без громадянства визнаються біженцем в Україні або особою, яка потребує додаткового захисту, та вважаються такими, які постійно проживають в Україні з моменту прийняття рішення про визнання їх біженцями або які безстроково на законних підставах перебувають на території України.

Рішення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань міграції надсилається протягом трьох робочих днів з дня його прийняття разом з особою справою заявника органу міграційної служби, який розглядав заяву.

Орган міграційної служби протягом п'ятнадцяти робочих днів з дня отримання рішення про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, видає кожній особі, яка досягла шістнадцятирічного віку, посвідчення біженця чи посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту. Посвідчення біженця чи посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, є підставою для реєстрації в органі міграційної служби за місцем проживання біженця або особи, яка потребує додаткового захисту.

Посвідчення біженця чи посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, видається строком на п'ять років.

Особа, яку визнано біженцем, та особа, яка потребує додаткового захисту, які досягли шістнадцятирічного віку, мають право отримати

проїзний документ для виїзду за кордон у порядку, встановленому законодавством України.

Особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, користуються тими самими правами і свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, крім випадків, установлених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Список використаних джерел:

1. Набуття статусу біженця або додаткового захисту. URL: <https://dmsu.gov.ua/poslugi/nabuttya-statusu-bizhenczya-abo-dodatkovogo-zaxistu.html>
2. Складнощі починаються на кордоні. URL: <https://ua.112.ua/statji/ukyrhyzstani-bula-vidomoiu-zhurnalistkoiu-a-v-ukraini-stala-bomzhem-yak-bizhentsi-shukaiut-prytulok-v-nashii-kraini-508558.html>

АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАСИЛЬСТВА ПРОТИ ЖІНОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Альона ЛУКАШЕНКО, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Проблема насильства не є новою і супроводжує людство протягом всього періоду його існування. Разом з тим, з'явилися обставини, які зумовили його глобальний характер, особливо в умовах останніх подій, пов'язаних із світовою пандемією COVID-19. Досить поширеною проблемою стало збільшення випадків домашнього насильства та темпів його розповсюдження, яке в Україні вже криміналізовано. За даними Міністерства соціальної політики України, порівняно з минулим роком, тільки за перше півріччя 2020 року до компетентних структурних підрозділів обласних та Київської міської адміністрації надійшло на 52,2 % таких звернень більше [2]. Національне законодавство з протидії домашньому насильству є одним з індикаторів Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, що у подальшому потребує дотримання забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат, розробки механізму реалізації, створення системи доступних послуг для постраждалих у регіонах, врахування під час визначення напрямків наукових досліджень тощо. З цією метою в Україні прийнято Закон [4], затверджено Порядок взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі [5], визначено цілі та наголошено на розробленні урядом плану невідкладних заходів [7; 6] та ін.

Проблематика насильства та його видів досліджуються вченими у різних галузях науки. Методологічні засади протидії насильства в сім'ї представлені у роботах зарубіжних (Джудіт Герман, Норт Дуглас, Є. Карапетян та ін.) та вітчизняних (О. Бандурка, Ю. Битяк, К. Левченко та ін.) вчених. В Україні за останні п'ять років у сфері юридичних наук значну увагу приділено кримінально-правовим, криміналістичним та адміністративно-правовим характеристикам насильства. У сфері адміністративного феномену домашнє насильство досліджують щодо запобігання та протидії в сім'ї – О. Бабенко (2017) та Г. Горбова (2016), забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження насильства в сім'ї відносно дітей – О. Ткаленко (2016), захисту дітей – Н. Лесько (2017, 2019) тощо. Зазначені дослідження акцентують увагу на проблематиці насильства загалом у сім'ї та захисті дітей. Враховуючи останні тенденції збільшення насильства проти жінок, вказані адміністративно-правові аспекти вивчаються фрагментарно або в рамках широкої тематики та не досліджуються комплексно. Слід зазначити і те, що мало уваги приділено порівняльно-правовим дослідженням.

Метою нашого дослідження є аспекти адміністративно-правового регулювання насильства проти жінок як глобальної світової проблеми.

Світовий досвід, зокрема ООН, акцентує увагу на «тіньовій пандемії» жорстокості домашнього насильства по відношенню до жінок як глобальної кризи (Англія, Франція, Німеччина, Китай, Бразилія, Італія, Іспанія та ін.), визначає насильство проти жінок як новий політичний пріоритет для країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). У ряді країн прийнято спеціальні закони боротьби з домашнім насильством, які захищають права жінок (Німеччина, Франція, Великобританія, США) та пріоритет профілактичних або виховних заходів по відношенню до насильства (охоронні накази). Поліцейські Бразилії можуть затримати кривдника не тільки за факт насильства щодо жінки, але й якщо у його діях існує реальна загроза такого насильства. Такого виду стягнення, як штраф, немає. У Польщі є методика процедури «Блакитні карти» з втручанням у справи сім'ї без згоди її членів за сприяння комендатури поліції та місцевих органів соціальної допомоги, використання громадського осуду (ухвала про покарання до відома публіки). Законодавство Республіки Беларусь щодо профілактики правопорушень вводить обмеження на скоєння визначених дій. Профілактичні заходи побутового насильства в Казахстані передбачають адміністративні штрафи, арешти [3].

В Україні ст. 173⁻² Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає громадські роботи та адміністративний арешт з посиленням відповідальності у разі повторності правопорушення [1], розширення повноважень органів публічної адміністрації, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (ст. 7-10) [4].

Таким чином, зарубіжний та вітчизняний досвід адміністративно-правового регулювання насильства проти жінок в умовах глобалізації

свідчить про спільні заходи та водночас наявні особливості національного законодавства щодо насильства проти жінок.

Захисні приписи проти насильства жінок можна умовно поділити на: тимчасові заборонні – адміністративний арешт; профілактичні – реальна загроза насильства, штраф, громадський осуд, профілактичний облік кривдника; контрольні – анулювання дозволів, вилучення зброї та боєприпасів; комплексні – втручання у справи сім'ї без згоди її членів за сприяння поліції та місцевих органів соціальної допомоги.

Доцільно диференціювати різні категорії громадян щодо запозичення зарубіжного досвіду насильства проти жінок в Україні, наприклад категорія «А» посад державної служби (громадський осуд).

Вивчення інших заборонних приписів стосовно кривдників проти насильства жінок та адаптація зарубіжного досвіду в законодавство України потребує подальших наукових розвідок в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 29.11.2020).
2. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19092.html> (дата звернення 30.11.2020).
3. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 184 с. URL: http://napu.com.ua/wpcontent/uploads/2019/09/VERSTKA_NOVELU_ZAKONO_DAVSTVA-1.pdf
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 29.11.2020).
5. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 29.11.2020).
6. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21.09.2020 № 398/2020 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text> (дата звернення 29.11.2020).

7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 29.11.2020).

ЗАХОДИ З ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Анастасія БАГАТКО, курсант 205 навчальної групи Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Чинником соціального ризику, що призводить до поглиблення соціально- психологічної та моральної роз'єднаності, взаємної недовіри й ворожості щодо інших членів родини, брутальності й жорстокості в спілкуванні з оточенням виступає насильство. На жаль, немає достовірної статистики про реальні вияви насильства в сім'ї, оскільки насильство в родині – найприхованіша його форма.

Узагальнюючи праці сучасних дослідників, в яких досліджується питання профілактики насильства в сім'ї та жорстокого поводження щодо дітей у сім'ї, виокремимо кілька напрямів: обґрунтування проблеми попередження жорстокого ставлення до дітей (В. Боровик, Т. Кир'язова, С. Тадіян); виділення основ соціально-правового захисту дітей від жорстокості (В. Голіна, О. Іващенко, Г. Черепанова); аналіз зарубіжного досвіду попередження явища жорстокості щодо дітей (С. Айропетов, З. Зайцева, В. Желєзнов, І. Зверєва, О. Пилипенко, О. Романова); визначення загальних питань превентивного виховання з проблеми негуманної поведінки дорослих щодо дітей (О. Докукіна, А. Зубко, В. Оржеховська, Л. Пономаренко, В. Постовий, Н. Стрельникова, П. Щербань); виділення окремих аспектів соціально-педагогічної діяльності щодо подолання жорстокого ставлення до дітей (Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, О. Караман, Л. Міщик, А. Мудрик, І. Трубавіна).

Причинами прояву насильства в українських родинях є: психологічні чинники (психічні розлади, високий рівень агресії, власний негативний досвід дитинства, низька самооцінка осіб); соціальні чинники (стереотипність уявлень про ролі в сім'ї та виховання дітей, високий рівень алкоголізації населення, поширення наркоманії); економічні чинники (зниження рівня життя значної частини населення, безробіття, соціально-побутова невлаштованість) [4].

Аналізуючи питання профілактики насильства в родині, дослідники акцентують увагу на необхідності та ефективності саме міждисциплінарних досліджень. В правовому полі протидія домашньому насильству визначається як система заходів, які спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього

насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки [3].

Методологією соціально-педагогічної роботи в аспекті профілактики домашнього насильства щодо є концепція «допомоги для самопомоги», яка змінює свідомість і поведінки дорослих і дітей. Ця концепція розглядає людину як суб'єкт, а не об'єкт соціальної роботи, що означає формування в неї відповідальності за своє життя, свій вибір, уміння свідомо користуватися своїми правами на основі знання про них. У «допомозі для самопомоги» це означає:

- виявлення особливостей і проблем молоді, дітей, жінок, кривдників в аспекті запобігання домашньому насильству;
- формування позитивної мотивації до сприйняття соціальних послуг та стимулювання молоді до засвоєння інформації щодо протидії домашньому насильству;
- встановлення контакту з молоддю і членами їх сімей і надання їм соціальної допомоги, тобто такого комплексу соціальних послуг, який сприяє не тільки відмові від насильства, але й підвищенню соціального статусу молоді, її особистому розвитку на основі оволодіння знаннями про свої права, навчання вмінню ними користуватися та їх відстоювати, створення умов для їх реалізації, використовуючи при необхідності соціальну опіку і підтримку, соціальний менеджмент;
- спрямування молоді до самопомоги в напрямку запобігання насильству через надання інформаційних послуг про установи та організації, які вирішують такі проблеми [2; 4].

Наслідком такої допомоги можуть бути: знання, що запобігають домашньому насильству, вміння і навички щодо критичної оцінки, прийняття рішення й управління собою в ситуаціях, які можуть призвести до насильства, негативне ставлення до насильства.

Загалом визначають наступні форми запобіжних заходів проти насильства на дітями: первинні, вторинні та третинні. Змістом первинної соціальної профілактики насильства є: надання інформації про насильство батькам, дітям, молоді, вчителям; вивчення правових норм стосовно поведінки в реальних життєвих ситуаціях, які можуть призвести до насильства; показ зразків застосування життєвих умінь та навичок щодо спілкування, знайомства, відпочинку, вибору життєвого шляху; підтримка творчої, інтелектуальної, громадської діяльності, організація сімейного дозвілля. Методами первинної соціальної профілактики насильства є: інформування, приклад, переконання, навіювання, робота в громаді, мікросередовищі, сім'ї.

У первинній соціальній профілактиці доцільно використовувати технологію «рівний – рівному», критичного мислення. Вторинна соціальна профілактика застосовується до тих сімей, де зафіксовано чи спостерігається жорстоке ставлення до дітей, членів родини, домашніх тварин. Це цілеспрямована робота з окремими групами дорослих і дітей з метою зміни

ставлення до поведінки з дітьми, формування гуманного ставлення дорослих до дітей, життєвих умінь та навичок у дорослих та дітей, роз'яснення сутності і відповідальності за жорстоке ставлення до дитини. Вона передбачає своєчасне виявлення таких осіб і надання їм психосоціальної підтримки і допомоги у напрямках: формування знань, життєвих умінь і навичок, необхідних для самозахисту від насильників; формування поняття про установи та організації, які допомагають потерпілим від насильства; зміна ставлення молодшої особи до себе, свого місця у суспільстві, усвідомлення нею цінності свого життя і своєї ролі в ньому, а батьків – до дитини як суб'єкта власного життя. Основними методами в третинній профілактиці насильства є: робота в конкретному випадку, рефлексія ситуації та індивідуального розвитку, переключення і перенавчання, створення виховних ситуацій, показ перспективи, реконструкція характеру, заохочення, інформування, переконання, включення в різноманітні види діяльності і позитивно соціалізуюче середовище. У третинній профілактиці доцільно використовувати технології особистісно-орієнтованого соціального навчання, педагогічної підтримки, педагогіки суспільства, «зміцнення сім'ї» [1; 4].

Насильство в сім'ї може мати різні види і форми, але наслідки насильства в сім'ї для дитини завжди несуть в собі серйозні збитки для здоров'я і розвитку дитини. Нерідко загрожують її життю чи навіть є причиною смерті.

Методологією соціально-педагогічної роботи в аспекті профілактики домашнього насильства щодо є концепція «допомоги для самодопомоги», яка змінює свідомість і поведінки дорослих і дітей.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Безпалько О. В. К. : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
2. Журавель Т. В. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей / Т. В. Журавель // Соціальна педагогіка: навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін. : – К. : Академвидав, 2013. С. 197-209.
3. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (Науковопрактичний коментар) / За ред. О. М. Рудневої. Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2005. С. 116-124.
4. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В. М., Булах Л. В., Журавель Т. В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В. М., Бордіян Я. І., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА», 2014. 282 с.

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ЖІНОК В ІСПАНІЇ

Анастасія РОМАНЮК, слухач магістратури 102 навчальної групи, навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

У всьому світі – як у багатих, так і в бідних країнах – жінки стають жертвами жорстокого поводження, торгівлі людьми, зґвалтування та вбивств. 25 листопада визначається міжнародний день боротьби з насильством щодо жінок. Названий захід віддає шану сестрам Марібель, яких жорстоко убив диктатор у Домініканській Республіці в 1960 році [1]. Мета цього особливого дня – з одного боку, привернути увагу до нерівності та сексуального насильства, а з іншого – вимагати його ліквідування.

На жаль, в Іспанії насильство продовжує процвітати. У 2019 році 55 жінок загинули від рук нинішніх або колишніх партнерів. Згідно з офіційною статистикою на іспанському порталі «El País» від 2003 року, 1024 іспанки загинули від рук своїх чоловіків або партнерів [2].

У країні часто плутають поняття гендерного насильства та домашнього насильства. *Гендерне насильство* – це жорстоке поводження з фізичною особою в сім'ї, на роботі чи в будь-якій соціальній сфері, тобто приниження у суспільстві. *Домашнє насильство* – насильство або погане поводження однієї людини по відношенню до іншого, здійснюється в домашніх умовах, наприклад, в шлюбі або співжитті. У даному випадку будь-який член сім'ї може бути суб'єктом насильства.

В теперішній час в Іспанії існує багато законів щодо запобігання насильству та боротьби з ним. Наприклад:

- національний закон Іспанії № 24.417 «Захист від сімейного насильства» [3];
- національний закон Іспанії № 1674 «Закон проти насильства в сім'ї від 15 грудня 1995 року» [4];
- національний закон Іспанії № 30364 «Закон щодо запобігання, покарання та викорінення насильства проти жінки та членів сім'ї» [5];
- інші закони.

«Насилля – це крайня ступінь жорстокості, а головний фактор ризику – те, що, ви жінка», так затверджує психолог Марина Сангонсало, спеціаліст Іспанської Клініки Quirónsalud Valencia і професор кафедри психології та сексології Університету Валенсії [6].

Існують відомі фактори, які уособлюють незахищеність категорій «жінок-іноземців». До них відносяться «мовний бар'єр, недостатня компетентність службової допомоги, іноді залежність від економіки країни і

від власних культурних традицій являє особу жіночої статі об'єктом дискримінації у широкому значенні – об'єктом дискримінації за відношенням як до іммігрантам, жінки та жертви гендерного насильства» – про це говорить Лідія Богомоллова, психолог та директор асоціації іноземних жінок Іспанії, з якою госпіталь «Quirónsalud Torrevieja» нещодавно уклав договір про надання допомоги жертвам-іноземцям.

Під час Covid-19 в країні сучасним методом допомоги жертвам домашнього насильства стало створення плану допомоги жертвам. Тепер жертви домашнього насильства можуть звернутися до аптеки та попросити захисту, але якщо з якихось причин вони не можуть зробити це відкрито, жертви насильства повинні сказати ключове слово: «маска 19». Також в Іспанії існує гаряча лінія, де людина може звернутися до фахівця, який, у свою чергу, надає необхідні поради, визначає алгоритм для кожного випадку. Якщо ситуація виходить з-під контролю, фахівець викликає поліцію.

В Іспанії є відділ поліції проти насилля, яке являється аналогом нашої служби поліції «Поліна», до функцій якої входить не тільки затримання особи, яка вчиняє насильство, а й проведення профілактичної бесіди з усіма «потенційними» злочинцями, безкоштовні консультації по телефону у будь-який час, тощо. Крім того, кожен рік в країні протягом 3-ох днів відбувається інформаційна ярмарка з 9 до 12 години ранку у центральному дворіку Командування поліцейської зони 8, що знаходиться на проспекті «De Las Américas» перед Університетом «Laica Vicente Rocafructe». На кожному стенді співробітники різних підрозділів поліції представляють своїм колегам та широкій громадськості теми, пов'язані з гендерним насильством [7].

Під час пандемії коронавірусу в 2019-2020 році багато країн повідомляли про загострення проблеми насильства при вчиненні насильства проти насильства. Генеральний секретар ООН Антоніо Гутерріш, висвітлюючи «жахливий глобальний спалах насильства», закликав «припинити та погасити вогонь» у будинках. Європарламент заявив: «Ми не залишили європейських жінок наодинці з проблемою». Ці міжнародні установи закликали до більшої підтримки жертв домашнього насильства під час пандемії.

Домашнє насильство також є більш поширеним явищем, коли сім'ї проводять більше часу разом, наприклад, під час Різдвяних свят, оскільки частота та тяжкість насильства залежать від здатності винних контролювати своїх жертв у повсякденному житті протягом тривалих періодів часу. Отже, основний вплив пандемії пов'язаний із державними заходами, відомими як блокада, обмеження контактів та пересування, які спрямовані на уповільнення поширення інфекції. За словами французького чиновника Марлен Скіаппі, «закриття є ідеальним середовищем для розбудови домашнього насильства».

Отже, насильство не є приватною проблемою, це порушення прав людини, яке торкається всього суспільства. Ми вважаємо, що варто було б звернути увагу не на формування різних законів в Іспанії, а на їх практичне

застосування. Також створення сучасних методів захисту людей від домашнього насильства в усьому світі та зокрема в Україні.

Список використаних джерел:

1. Підтримка і захист жінок в Іспанії. 25 листопада – Міжнародний день боротьби за ліквідацію жорстокості по відношенню до жінок // Информационный портал и Центр услуг в Испании – Режим доступа : <https://espanarusa.com/ru/pedia/article/645310>
2. Домашнє насильство // видавничий іноземний журнал «Elpais» – Режим доступа : <https://elpais.com/noticias/violencia-domestica/>
3. Закон Іспанії - Ley nacional 24.417protección contra la violencia familiar– Режим доступа: URL: <http://www.notivida.net/legnacional/ley%20naci>
4. Закон Іспанії -Ley no. 1674 ley contra la violencia en la familia o domestica del 15 de diciembre de 1995– Режим доступа URL: <http://scm.oas.org/pdfs/2010/cim02724t-b.pdf>
5. Закон Іспанії – Ley 30364 leyparaprevenir, sancionar y erradicar la violencia contralasmujeres y los integrantes del grupo familiar– Режим доступа URL: <https://www.mimp.gob.pe/webs/mimp/ley30364/sobre-ley-30364.php>
6. Marina SangonzaloCandel sobre violenciadomestica – відповідь на популярні запитання в блозі іспанського психолога – Режим доступа URL: <https://www.doctoralia.es/marina-sangonzalo-candel/psicologo/>
7. España: la violencia doméstica y el derecho de extranjería* – Режим доступа URL: http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1870-46542009000100019

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Анна ГРИЩЕНКО, аспірант, кафедри приватного та публічного права навчально-наукового інституту права та сучасних технологій навчання Київського національного університету технологій та дизайну

Катерина КАТЕРИНЧУК, професор кафедри приватного та публічного права Навчально-наукового інституту права та сучасних технологій навчання Київського національного університету технологій та дизайну, доктор юридичних наук, доцент

Одним з найважливіших завдань в нашій державі, визначеними в ст. 3 Конституції України [1] є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні, що визнані найвищою соціальною цінністю. Принципово важливим є визнання людини соціальною цінністю: адже це означає, що людина є цінністю не тільки сама для себе, а й для всього суспільства.

Однією з найголовніших передумов життєдіяльності людини є її здоров'я, здійснюючи захист цього права, український законодавець затверджує ці права шляхом закріплення їх у законах України. Як відомо, насильство – одне з найсерйозніших форм порушення прав людини та один із найпоширеніших кримінальних правопорушень.

З огляду на найважливішу соціальну необхідність криміналізації домашнього насильства, а також в умовах ратифікації Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами, до Кримінального кодексу України було внесено нову статтю 126¹ «Домашнє насильство». Окрім цього введено нову обставину, що обтяжує покарання – «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» (п. 6¹ ч. 1 ст. 67 Кримінального кодексу України). Домашнє насильство є умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2].

До діянь, які охоплюються поняттям «домашнє насильство», варто відносити фізичне, психологічне та економічне насильство. Внесення змін до Кримінального кодексу України передбачивши ст. 126¹, яка в свою чергу потребує осмислення, оскільки діяння, які описані у цій нормі, охоплюються суміжними із нею статтями закону про кримінальну відповідальність. Зокрема, йдеться про заподіяння різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (батьків) тощо.

З метою правильної кваліфікації і притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили дане правопорушення важливим є відмежування домашнього насильства від конфлікту та сварки. Так, конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій (потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, соціальних установок, планів) у свідомості окремо взятого індивіда, в міжособистісних взаємодіях та міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей. Сварка – це гостра суперечка, що супроводжується взаємними докорами, образами [3]. Натомість, насильством є дія, за допомогою якої добиваються необмеженої влади над людиною, повного контролю поведінки, думок, почуттів іншої людини [4].

Таким чином, наведені визначення дають змогу сформулювати наступне: по-перше, насильство має умисний характер, на противагу конфлікту чи сварки; по-друге, домашнє насильство – це систематичність вчинення, тобто вчинення трьох і більше діянь, які ототожнюються з проявами домашнього насильства та спричинили хоча б один з наслідків, що

визначений у диспозиції ст. 126¹ Кримінального кодексу України [5]. Третьою підставою розмежування є наслідки. Так, конфлікт, як правило, минає без суттєвих наслідків. Водночас сварка може спричинити порушення дружніх, приязних взаємин. На відміну від наслідків домашнього насильства, які є більш згубні, оскільки результатом є (висока вірогідність цього) заподіяння тілесних ушкоджень, смерті, психологічної травми, відхилення в розвитку або різного роду збитків [3].

На думку Книженко О. О «кваліфікація дій особи, яка систематично вчиняє фізичне насильство, що виявляється у заподіянні побоїв та мордуванні або легких тілесних ушкоджень, не може здійснюватися за сукупністю злочинів, тобто одночасно застосування 125 (чи ст. 126) та ст. 126¹ Кримінального кодексу України, оскільки порушуватиметься конституційний принцип, що забороняє подвійне інкримінування» [6].

Отже, слід зазначити, що криміналізація домашнього насильства є соціально обумовленою. Формулювання диспозиції ст. 126¹ Кримінального кодексу України цього кримінального правопорушення в цілому не суперечить чинному законодавству, проте потребує певних корегувань, які здатні покращити як сприйняття самої норми, так і процес її реалізації та застосуванні цієї статті на практиці.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.11.2020).
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.11.2020).
3. Особливості розгляду справ, пов'язаних з домашнім насильством: навчальний курс для суддів / Київ. 2019. 300 с.
4. Гнатюк Н. І. Василенко О. М. Проблема насильства в сучасній сім'ї: теоретичні аспекти. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2014. №1(9). С. 17–19.
5. Якімова С. В. Лесяк Н. І. Домашнє насильство як вид кримінального правопорушення за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 192–194.
6. Книженко О. О. Домашнє насильство: проблеми кваліфікації. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 45–52.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Анна КУРЯТА, здобувач вищої освіти магістратури 1 курсу Національної академії внутрішніх справ

Сучасний стан запобігання протидії торгівлі людьми свідчить, що проблема торгівлі людьми є негативним явищем, котре полягає у порушенні прав людини та суперечить як міжнародним, так і національним правовим нормам. Тому питання протидії торгівлі людьми потребує більше уваги зі сторони як науковців, так і практиків.

Проблема торгівлі людьми залишається актуальною оскільки, з одного боку, є багатогранною, транснаціональною, сфера впливу якої охоплює права людини, економічну міграцію населення, організовану злочинність і корупцію, трудові відносини, пов'язана з охороною здоров'я, а з другого – у зв'язку з цією проблемою потребує скоординованих дій Державного бюро розслідувань, органів виконавчої влади, зокрема Міністерства соціальної політики, Міністерства внутрішніх справ, Державного бюро розслідувань, органів державної адміністрації, а також неурядових організацій.

На думку багатьох практиків у зв'язку з цією проблемою існує потреба саме спільних оперативно-розшукових дій правоохоронних структур зацікавлених країн, узгодження процесуальних процедур, що потребує високої кваліфікації виконавців[1].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [3], термін торгівля людьми визначається здійсненням незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином [2]. Поняттям протидія торгівлі людьми є система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми.

Сучасні дослідження науковців поділяють торгівлю людьми на зовнішні та внутрішні фактори. Зовнішні зазначають як: неідеальна система протидії торгівлі людьми у світі; попит на торгівлю людьми; наявність можливостей для торгівців людьми; пропозиція, наявність потенційних жертв.

У зв'язку з цим Україна повинна укласти двохсторонні угоди з країнами сусідами, як Молдова, Польща, Хорватія, Словаччина які б забезпечили більш детальні заходи запобігання торгівлі людьми.

Щодо внутрішніх факторів торгівлі людьми, які негативно впливають на поширення цього виду кримінального правопорушення вважаються :

– економічні (низький рівень матеріальних доходів населення; низький рівень життя більшої частини населення; несприятливі побутові умови; матеріальна зацікавленість);

– соціальні (наявність насильства в сім'ї; жорстоке поводження та занедбаність часто з боку батьків, членів родини або оточення; кримінальна діяльність; низький рівень освіти; слабкі професійні навички);

– психологічні (відсутність духовних принципів; бажання ствердитись за рахунок іншого; кризовий стан, у якому знаходяться українські громадяни та який призвів до зниження самозахисту; погіршення психологічного самопочуття людей);

– інформаційні (погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування та перебування за кордоном та їх наслідки; соціальні стереотипи виховання);

– правові (відсутність належної системи захисту потерпілих; недостатня захищеність українських громадян від рук «торгівців людьми» як в Україні, так і за її межами; недостатнє покарання злочинців)

На підставі аналізу українського законодавства, можна визначити такі основні заходи у сфері протидії торгівлі людьми:

1) Необхідно розробити та посилити попередження торгівлі людьми:

– вивчення ситуації торгівлі люди в окремих регіонах, як Закарпатська, Херсонська області ;

– підвищення рівня обізнаності, зокрема необхідно проводити більше заходів через ЗМІ для обізнання населення ;

– подолання попиту шляхом реалізації організаційних, дослідницьких, інформаційних, освітніх, правових, соціально-економічних та інших заходів;

2) Посилити боротьбу з торгівлею людьми. Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми», боротьба з торгівлею людьми є невід'ємною складовою частиною діяльності органів Національної поліції по боротьбі із злочинністю, які, зокрема, здійснюють заходи щодо виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб – торговців людьми та притягнення їх до відповідальності шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів. Потрібно створити Єдиний Державний Реєстр осіб які притягаються до відповідальності за торгівлю людьми.

3) Збільшити допомогу та захист особам, які постраждали від торгівлі людьми. У ст. 13 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» зазначено, що з метою ефективної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, та їх захисту створюється Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми. Реалізація Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, включає встановлення потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та пошук органів чи закладів, що можуть їх задовольнити;

4) Посилення заходів протидії торгівлі дітьми, що включає в себе:

- узгодження з соціальними службами, які займаються неблагополучними сім'ями, щоб вони виявляли можливі ознаки торгівлі людьми і потенційних суб'єктів;
- інформування про дітей, які постраждали від торгівлі дітьми (ст. 22 Закону України «Про протидію торгівлі людьми»);
- надання допомоги дітям, які постраждали від торгівлі дітьми (ст. 23 Закону України «Про протидію торгівлі людьми»);
- повернення або залишення дитини, яка постраждала від торгівлі дітьми (ст. 24 Закону України «Про протидію торгівлі людьми»);

5) Міжнародне співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми. Відповідно до ст. 28 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», Україна бере участь у міжнародному співробітництві у сфері протидії торгівлі людьми на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Одним із аспектів протидії торгівлі людьми є встановлення у Кримінальному кодексі України відповідальності за таке правопорушення. У ст. 149 вказаного Кодексу зазначено, що торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Таким чином, протидія торгівлі людьми в Україні включає в себе такі основні заходи: попередження торгівлі людьми; боротьба з торгівлею людьми; надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми; протидія торгівлі дітьми; міжнародне співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми. Незважаючи на це, заходи у сфері протидії торгівлі людьми потребують більш чіткої регламентації та вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Слубський І. Й. Протидія торгівлі людьми: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 277-284.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 року № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.

ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анна ЛАНДІНА старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук

Насильство в сім'ї – це одна з найбільш актуальних проблем, які вимагають негайного вирішення на рівні національного законодавства. Цей насильницький злочинний прояв не лише порушує право людини на життя та нормальне фізичне та психічне здоров'я, але посягає і на ряд інших прав і основоположних свобод людини, що є невід'ємними. Зокрема, домашнє насильство посягає на гідне ставлення та гідні умови проживання, на свободу пересування, таємницю особистого життя, право на захист від катування, жорстокого або нелюдського поводження, право неповнолітніх на нормальний психічний та фізичний розвиток. І цей список можна продовжувати.

Одним із типових і найсуворіших засобів протидії будь-яким злочинним діянням, у тому числі і насильству в сім'ї, є кримінально-правові заходи, застосування яких за конкретні діяння чітко регламентоване кримінальним законодавством. Хоча висловлюються і точки зору, що передбачати відповідальність конкретно за насильство у сім'ї (домашнє насильство) непотрібно, оскільки вважають, що домашнє насильство не відрізняється від інших видів насильства; неможливо встановити факт психологічного насильства; факт економічного насильства будуть перекручувати; це може відкрити новий шлях для шахрайства з нерухомістю; спровокує маніпуляції дітей щодо порушення їх прав батьками; надасть можливість забирати дітей із сімей тощо [1]. Але всі ці побоювання не обґрунтовані. Та, відповідно до міжнародних нормативно-правових актів, насильство у сім'ї має свою специфіку і відрізняється від інших насильницьких злочинів, а тому конкретизація кримінальної відповідальності саме за цей прояв насильства є доцільною. Щодо інших питань, то вони також врегульовані і є чіткий механізм встановлення факту вчинення домашнього насильства, розроблений у зарубіжних країнах, де відповідальність за вказаний злочин існує вже давно.

Насильство у сім'ї – злочин, широко розповсюджений не лише в Україні. Як свідчать статистичні дані від домашнього насильства потерпають люди (як чоловічої, так і жіночої статі) у багатьох країнах. Так, вказується, що у США, де відповідальність за домашнє насильство встановлене з 1920 р., починаючи з 2015 р. насильство у сім'ї складає 15 % від загальної кількості злочинів; у Туреччині домашньому насильству піддавалися 36 % жінок, крім того потерпали від насильства у сім'ї 75 % розлучених жінок. В Італії 60 % жінок віком від 16 до 70 років хоч раз ставали жертвами насильства у сім'ї; у 2015 році було зафіксовано 115 летальних випадків внаслідок заподіяння дій насильницького характеру. У Франції щорічно стають жертвами насильства у

сім'ї близько 500 тисяч чоловік, з яких 85 % складають жінки; у Бразилії випадки домашнього насильства складають 85 % від загальної кількості насильницьких злочинів [2].

Враховуючи рівень домашнього насильства, це протиправне діяння визнається злочином у багатьох країнах. Не так давно і у КК України було включено норми, що передбачають відповідальність за домашнє насильство – це ст. 91¹ «Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство», ст. 126¹ «Домашнє насильство», ст. 134 «Незаконне проведення аборту або стерилізації», ст. 151² «Примушування до шлюбу», ст. 152 «Згвалтування», ст. 153 «Сексуальне насильство», ст. 390¹ «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників». З моменту криміналізації вказаного діяння вже було зареєстровано не так вже й мало кримінальних проваджень щодо випадків домашнього насильства. Незважаючи на те, що дані норми застосовуються, з метою підвищення ефективності слід звернути увагу на практику тих країн, де подібні норми діють вже достатньо довгий час. Адже існує ряд факторів, які перешкоджають притягненню до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні домашнього насильства (небажання потерпілих повідомляти про ці злочини; залякування потерпілих з боку винних осіб; невжиття правоохоронними органами необхідних заходів для припинення насильства у сім'ї тощо).

Кримінальна відповідальність за насильство у сім'ї передбачена за кримінальним законодавством США, Італії, Федеративної Республіки Німеччина, Швеції, Франції, Англії, Чехії, Республіки Білорусь, Канаді тощо. Так, зокрема у Англії з введенням кримінальної відповідальності за насильство у сім'ї (2015 рік) за вказаний злочин може бути призначено покарання у виді позбавлення волі до 5 років; саме ж насильство у сім'ї утворює не лише фізичне насильство, але і обмеження доступу до банківських рахунків, вилучення паспорту, контроль над життям жертви чи інші види слідкування. Цікавим є досвід Чехії: згідно із законодавством правоохоронні органи можуть самостійно відкривати провадження щодо домашнього насильства, без згоди жертви; покарання за такий злочин – позбавлення волі від 1 до 4 років. За законодавством ФРН домашнє насильство віднесено до тяжких злочинів, за який може бути призначене покарання у виді позбавлення волі строком до 10 років (в залежності від тяжкості заподіяної шкоди здоров'ю потерпілої особи) і штраф у розмірі до декількох десятків тисяч євро. Також високий штраф за насильство у сім'ї передбачений і у Франції – до 45 тис. євро, а також позбавлення волі строком до 3 років [3].

Але практично у кожній країні існують інші заходи по протидії насильству у сім'ї, які не є кримінально-правовими. Мова йде, зокрема, про існування телефонні центри допомоги та соціальної підтримки саме для жертв домашнього насильства (Італія, США) [4]. Крім того, часто утворюються спеціальні центри для допомоги іноземцям, особам без

громадянства та малозабезпеченим жертвам домашнього насильства, які надають юридично-консультаційну допомогу, компенсують витрати на адвокатів та інші судові стягнення, надають психологічні консультації тощо [5].

Таким чином, заходи протидії домашньому насильству у зарубіжних країнах не зводяться лише до кримінально-правових, а включають ряд консультативно-соціальних та економічних заходів, які допомагають жертві насильства у сім'ї боротися із цими проявами з боку винуватої особи. Тому в умовах глобалізаційних процесів Україні варто ретельно розглянути механізм розробки і застосування як кримінально-правових, так і інших заходів боротьби із домашнім насильством, що є ефективними у інших країнах з метою застосування їх в нашій країні.

Список використаних джерел:

1. Противники закона о домашнем насилии говорят, что из дома будут выселять без суда, а ребенка отнимать, если не купит ему игрушку. URL: <https://meduza.io/slides/protivniki-zakona-o-domashnem-nasilii-govoryat-cto-iz-doma-budut-vyselyat-bez-suda-a-rebenka-otnimat-esli-ne-kupit-emu-igrushku-eto-nepravda>
2. Кто кому вставляет шпильку: как за рубежом борются с семейным насилием. URL: <https://rg.ru/2016/10/27/korrespondenty-rg-o-tom-kak-za-rubezhom-boriutsia-s-semejnym-nasiliem.html>
3. Руки прочь: как наказывают за домашнее насилие в разных странах. URL: https://www.zarubejom.ru/kak_nakazyvayut_za_domashnee_nasilie_v_razn
4. Архипов А.С. Международный опыт противодействия семейному насилию. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*. 2018. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnyy-opyt-protivodeystviya-semeynomu-nasiliyu>
5. Информационно-аналитический журнал «Политическое образование». М.: 2008 г. URL: <http://lawinrussia.ru/content/domashnee-nasilie-v-ssha>

ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТИВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Анна ЛЯЦЬКА, слухач магістратури 101 навчальної групи навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

Перші пам'ятки міжнародного досвіду щодо протидії торгівлі рабами та відповідальності за діяльність такого роду знаходимо ще в «Законах Хаммурапі».

Міжнародне співробітництво в боротьбі з цим явищем стало складатися на початку XIX ст. після скасування рабства в США.

У 1815 р. На Віденському конгресі було прийнято Акт про скасування торгівлі афроамериканцями, в 1841 р. – Договір про заборону перевезення негрів рабів до Америки.

Однак ці перші міжнародні договори лише засуджували рабство, забороняли работоргівлю і рекомендували державам встановити відповідальність за ці діяння, а перші суттєві кроки щодо протидії торгівлі людьми на міжнародному рівні були зроблені аж у XX ст. такими неурядовими організаціями, як Міжнародна федерація аболіціоністів та Лондонський комітет для виявлення та ліквідації торгівлі англійськими дівчатами.

Першим міждержавним договором став Міжнародний договір про боротьбу з торгівлею білими рабіннями від 18 травня 1904 р. [1, с. 409-410].

Основний акцент було зроблено на захист жертв, а не на покарання злочинців. Однак завдяки йому на міжнародному рівні було започатковано ряд інструментів протидії торгівлі людьми: створення спеціальних органів щодо координації усієї інформації з приводу купівлі жінок та дітей для аморальних цілей; запровадження детального контролю за прибуттям і виїздом осіб за кордон; процедура ідентифікації та репатріації жертв торгівлі людьми.

Після Другої світової війни координація міжнародного співробітництва держав у боротьбі з торгівлею жінками здійснювалася в рамках ООН. Саме з цього часу почалось створення глобального інституційного механізму протидії торгівлі людьми. У 1949 р. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами 1949 р.

Конвенція з протидії з торгівлею людьми та експлуатацією проституції була підписана в Нью-Йорку в 1950 р. Цей міжнародно-правовий акт об'єднав у собі інші міжнародні угоди, що приймалися з 1904 р. [4].

Черговим міжнародно-правовим документом щодо протидії з торгівлею жінками стала прийнята 18 грудня 1979 р. ООН Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. [5] Конвенція про ліквідацію дискримінації щодо жінок визначає торгівлю жінками як форму насильства.

Конкретні кроки до формування дієвих механізмів протидії торгівлі людьми було запропоновано державам-учасникам Пекінської конференції (1995), зокрема: розгляд питання про ратифікацію та забезпечення застосування міжнародних конвенцій, що стосуються торгівлі людьми і рабства; співробітництво й погоджені дії всіх відповідних правоохоронних органів; виділення ресурсів на розроблення всеосяжних програм, розрахованих на надання терапевтичної допомоги і повернення в суспільство

осіб, які стали жертвами торгівлі; налагодження співробітництва з неурядовими організаціями з метою надання медичних і соціальних послуг жертвам [6, с. 188-189].

На початку ХХІ сторіччя торгівля людьми стає глобальним викликом. Національні держави, котрі зіткнулися з клубком проблем, які загострилися в останні п'ятнадцять років, не можуть впоратися з ними самотійно, і їм на допомогу приходять міжнародні організації, систему яких очолює ООН – разом вони утворюють глобальний інституційний механізм протидії торгівлі людьми.

Сьогодні на рахунку міжнародних організацій вже ціла низка конвенцій, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми та запобігання їй. Слід відзначити, що частина міжнародних документів застаріла і дещо не відповідає вимогам часу. Заходи щодо протидії торгівлі людьми, які полягають у підписанні ряду угод («soft laws»), прийнятті законів («hard laws»), запровадженні ряду конкретних ініціатив та заходів боротьби з торгівлею людьми, можна поділити на глобальні, регіональні та національні ініціативи.

До сьогодні центральним міжнародним документом щодо протидії торгівлі людьми є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює її [2, с. 153-154]

Таким чином, на сучасному етапі протидія торгівлі людьми відбувається на всіх рівнях, від центрального до глобального на рівні міжнародних організацій. До міжнародного інституційного механізму належать: ООН та його дочірні організації, Інтерпол, Рада Європи, ОБСЄ, ЄС, а також численні неурядові організації. До протидії задіяні також відповідні Міністерства держав та правоохоронні органи. В кінці ХХ на початку ХХІ ст. істотно активізував свою діяльність у сфері запобігання торгівлі людьми ЄС. Інтеграційні процеси, які відбуваються в ЄС, спонукають його інститути спрямувати свої зусилля на розробку ефективного інституційного механізму запобігання та протидії з торгівлею людьми, а також створення позитивного клімату для глибокого вивчення цієї проблеми.

Список використаних джерел:

1. Нагачевська Ю.С. Запобігання та протидія торгівлі людьми на національному та міжнародному рівні. *Науковий вісник Львівського ДУВСУ*. 2015. № 1. С. 405-415.

2. Шуміленко А.П. Нормативно-правове регулювання боротьби з торгівлею жінками. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2017. № 13. С. 148-159.

3. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015. (дата звернення 02.12. 2020).

4. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_162. (дата звернення 02.12.2020).

5. Жуковська Г. Протидія торгівлі людьми як державно-управлінська проблема. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. 2015. № 15. С. 1-8

6. Лебединец І.Н. Генезис международно-правового регулирования борьбы с рабством, работорговлей и другими формами торговли людьми. *Актуальные проблемы российского права*. 2016. № 3 (64). С. 186-191.

НАСИЛЬСТВО ПРОТИ ЖІНОК: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Анна СУХАРЄВА, доцент кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Насильство було притаманне людям завжди. Причинами насильства можуть бути біологічні фактори, психічні відхилення та захворювання, різні політичні та релігійні погляди тощо. В будь-якому випадку можна говорити про певну схильність деяких людей до агресії, що проявляється у вигляді насильницьких дій до оточуючих.

Насильство – застосування силових методів, або психологічного тиску за допомогою погроз, свідомо спрямованих на слабких або тих, хто не може чинити опір. Тобто, будь-яке застосування сили щодо беззахисних.

За ознакою статі, на міжнародному рівні, закріплено термін «наси́льство проти жіно́к», що передбачає собою гендерне орієнтоване насилля. Першим міжнародно-правовим документом, що дає визначення поняття «наси́льство щодо жіно́к», є Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жіно́к (1993). В більш широкому розумінні – це будь-який акт насильства, що завдає або може завдати фізичної, сексуальної чи психологічної шкоди або страждання жінкам, включаючи погрози здійснення таких актів, примус чи свавільне обмеження свободи, незалежно від того, відбувається це в суспільному чи особистому житті [1].

Погоджуємось з думкою Ємець Н.А., що в сучасних умовах України насильство над жінками в сім'ї не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження та розробки заходів протидії цьому явищу [2].

Дане питання є досить широко висвітленим у навчальній та науковій літературі як з адміністративного права, так і з міжнародного публічного права, а також у періодичних виданнях. Науково-теоретичну основу дослідження порушеної проблематики склали праці сучасних вчених, зокрема, О. Бандурка, А. Блага, О. Джужа, Л. Крижна, О. Костирь, Ю. Крупка, К. Левченко, О. Литвинов, Г. Мошак, М. Панов, Н. Самолєвська Н., Я. Сотак, О. Старков та інших. Науковці розкривають зміст питання,

посилаючись на численні міжнародні договори та національне законодавство України та зарубіжних країн.

З початком незалежності, Україна ратифікувала багато міжнародних договорів про права людини. Однак, лише в Конвенції ООН з ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок прийнята 18 грудня 1979 р. є конкретні положення, що зобов'язують держави-учасниці ООН вживати заходів для захисту прав жінок. Цей договір є спеціальним і спрямованим на приділення додаткової уваги проблемам, які постають лише перед жінками або від яких страждають переважно жінки, зокрема домашнє насильство.

15 листопада 2001 р. Верховна Рада України ухвалила перший на теренах СНД Закон «Про попередження насильства в сім'ї», чим визнала як існування цього явища у суспільстві, так і готовність протистояти йому. До теперішнього часу ведеться активна робота щодо вдосконалення законодавства у напрямку попередження насилля у сім'ї [3].

Нині склалися *три основні підходи до проблеми насильства* над жінкою в сім'ї: соціально-історичний, системно-сімейний та індивідуально-психологічний. Перший розглядає насильство як соціальну проблему, що виникла через домінуючу позицію чоловіка у суспільних відносинах. Він сформувався та поділяється представниками феміністського руху. Другий підхід фокусується на походженні та формах конфлікту і вивчає особливості взаємодії, динаміки спілкування, процесу вирішення конфліктів у сім'ї як системі. Індивідуально-психологічна перспектива передбачає пошук специфічних рис кривдника та жертви, а також наслідків насильства на особистісному рівні [4].

Слід зазначити, що типовими помилками з боку жертви є наступні:

- жінки – жертви насильства, перебувають під впливом гендерних стереотипів, частіше за все вважають себе винними в тому що відносно них вчинили насильство;
- такі жінки можуть розглядати насилля як заслужене покарання за реальні або уявні помилки, забуваючи про те що порушуються їх права;
- жінки-жертви схильні все вибачати насильнику, соромляться оприлюднити факти насильства та звертатися за допомогою до поліції та соціальних служб.

Цілком погоджуємося з Савчук О.М., що насильство як акт поведінки має тенденції до посилення, створюючи амплітуду насильницьких дій. Кожний наступний акт насильства певною мірою є більш загрозливим для жертви, ніж попередній. З позиції досягнення результату насильство завжди є «ефективним, швидким та найменш витратним засобом». Відповідальність завжди на стороні кривдника, незалежно від того, які дії чинить той, хто зазнає кривдження (жертва) [5].

Тому, якщо жінка потрапляє від насилля, незалежно від його виду, вона повинна не замовчувати цей факт, а звертатися до представників держави які мають багаторічний досвід роботи (поліції, соціальних служб, кризові

центри, центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї тощо) за допомогою та з метою подолання насильства.

В соціумі виділяють наступні *причини насильства щодо жінок*:

- жінки провокують насильство і заслуговують його (жодна людина незалежно від статі, віку, расової приналежності не заслуговує на побиття, але як правило кривдник завжди знайде виправдання своїм діям, незалежно від того як поводитися жертва);

- кривдники, які застосовують насильство, психічно нездорові, можуть мати хвороби нервової системи, в деяких випадках приймати збуджувальні ліки (чоловіки-кривдники часто ведуть нормальний спосіб життя, за винятком коли дозволяють собі спалахи агресивної поведінки);

- причиною насильства є соціально-медичні чинники, серед яких алкоголізм (дійсно вживання алкоголю знижує здатність контролювати поведінку, однак серед кривдників багато чоловіків які не вживають алкоголь чи тютюн);

- жорстоке поводження у дитинстві відносно особи, яка вчиняє насильство (діти відносно яких вчиняли насильство можуть переносити агресивну модель поведінки у свою дорослу родину, у них відсутня позитивна модель сімейного життя на засадах гендерної рівності).

Жінка може відчувати у різних проявах наслідки насильства:

Фізичні:

- часті випадки самогубств; убивств жінок пов'язані з насильством у сім'ї; невідповідність отриманих ушкоджень поясненням жінки щодо їх походження; втрата ваги; викиди плоду, мертвонароджені діти; синці забиті місця, ушкодження кісток та м'яких тканин.

Психологічні:

- жінки відносно яких вчиняли насильство мають високий рівень невротичності; притаманна спонтанна агресивність, низький рівень емоційного інтелекту, депресія; страхи, необумовлена тривожність, нерішучість; суїцидальні наміри, погрози позбавити життя себе; почуття провини за отримані фізичні ушкодження.

Економічні:

- відсутність можливості розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами; відмова від праці або навчання під тиском кривдника; одяг, взуття, які не відповідають сезону на погодним умовам; наочні ознаки існування в злиднях; наявність житлових проблем (негараздів).

Сексуальні:

- порушення сексуальності, зокрема зниження або втрата сексуального потягу; захворювання, що передаються статевим шляхом; наявність викиднів, мертвонароджених дітей та небажаних вагітностей.

Цілковитим погоджуємося з авторами А. Дубік, А. Кріпович, що проблема насильства повинна вирішуватися на рівні держави передусім шляхом удосконалення законів, які вже діють на території України і які повинні розширити законодавче забезпечення прав жінок від приниження, побиття,

згвалтування, психологічного тиску і т. п. Особливу увагу треба звернути щодо співпраці з громадськими організаціями та залучати їх до розробки нормативно-правових актів щодо викорінення домашнього насильства, здійснювати фінансову підтримку громадських організацій, які займаються протидією насильства над жінками [5].

В останні роки в нашому суспільстві утворилися спеціальні служби що надають підтримку та соціальні послуги постраждалим жінкам від насильства. У великих містах відкриваються спеціальні психологічні консультації, спеціальні притулки, кризові центри, куди могли б звертатися жінки, які потрапляють від насильства. В Україні працює Національна «гаряча лінія» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації, що започаткована Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда-Україна». Держава повинна звернути увагу, щоб така практика була не тільки в великих містах. Необхідно створити центри психологічних, юридичних, медичних пунктів також і в місцевих та районних центрах. Щоб незалежно від місця проживання постраждала жінка могла б отримати допомогу. На ЗМІ необхідно покласти обов'язок щодо розповсюдження інформації про такі пункти захисту, визначати алгоритм дій жінок які постраждали від насилля, а також надання інформаційних послуг які необхідні для вирішення такої складної життєвої ситуації.

Список використаних джерел:

1. Колесник Л. А. 25 листопада – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства по відношенню до жінок [Електронний ресурс] / Л. А. Колесник, С. М. Павлюк // Новоград-Волинський медичний коледж : [офіц. сайт]. – 25.11.2015. – Режим доступу: <http://nvmk.org.ua/579-25-listopada-mizhnarodniy-den-borotbizalikvidaciyu-nasilstva-po-vidnoshennyu-do-zhinok.html>
2. Ращупкіна О. В., Ємець Н. А. Попередження насильства над жінками в сім'ї // «Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи» : збірник тез Обласної науково- практичної конференції (м. Чернігів, 24 жовтня 2019 р.) / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, ЧНТУ, 2019. 126 с.
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011 р.
4. Грабська І. А. Насильство в подружніх відносинах // *Практична психологія і соціальна робота*. 1998, № 9. С. 20-23.
5. Савчук О. М. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива / О. М. Савчук // *Наукові записки (спецвипуск)*. К., 2002. Т. 20. С. 118-125.
6. Андрій Дубік, Андрій Кріпович Насильство над жінками в сім'ї та шляхи його подолання //XVIII Міжнародна науково-практична інтернет-

ДЕЯКІ НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Богдан НЕЧИТАЙЛО, аспірант кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент **Максим КОРНІЄНКО**

Протидія такому ганебному явищу як домашнє насильство закріплена в Україні в першу чергу на законодавчому рівні, в нормативно-правових актах різної юридичної сили. Так в Законі України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі [1], та все ж таки, одним з основоположних в сфері протидії домашньому насильству є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Важливим пріоритетом держав під час протидії домашньому насильству є захист дітей, це засвідчують міжнародні нормативні акти, такі як, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Європейською конвенцією про здійснення прав дітей [2].

Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про права дитини, що стала основоположним європейським нормативно-правовим актом щодо захисту прав дитини, яку ратифікували майже всі держави, включаючи і Україну. В Конвенції зосереджений перелік основних прав дитини, що виражаються у забезпеченні, захисті прав дитини. Конвенція про права дитини сприяла перетворенню «дитини» з об'єкта правовідносин, на суб'єкт, який є особистістю, а не власністю держави чи батьків. При чому держави зобов'язані ставитись до особи, вік якої не встановлений, як до дитини, поки не буде встановлено інше [3]. Не менш ефективним є європейський механізм захисту прав дітей, це робота Комітетів Ради Європи та безпосередньо Європейський Суд з прав людини, виконання рішень якого для України з 2006 року є обов'язковим. Європейський суд з прав людини це міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод і включає всі питання які стосуються тлумачення і застосування, включаючи міжнародні справи і скарги окремих осіб. Особливу увагу слід звернути на Конвенцію (210) Ради Європи про запобігання та боротьбу із насильством стосовно жінок та домашнім насильством – Стамбульську конвенцію, яка підписана, але й досі не ратифікована Україною, що є на сьогодні прогалиною в законодавстві, так як

на шляху євроінтеграційних перетворень робити такі помилки державі недопустимо.

Деякі прогалини у законодавстві відносно протидії домашньому насильству поступово виправляються, так з початку 2019 року набрав чинність Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», так Верховна Рада України внесла зміни і доповнення в розділ XIII ККУ Обмежувальні заходи; в статтю 91⁻¹. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство; доповнити статтею 126⁻¹ визначенням домашнього насильства, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи; також доповнення і зміни в статтю 134. Незаконне проведення абортів або стерилізації; статтю 151⁻². Примушування до шлюбу; статтю 152. Зґвалтування; статтю 153. Сексуальне насильство; Статтю 390⁻¹. Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або не проходження програми для кривдників, та іншими новелами в законодавчих актах України [4]. Внесення вищевказаних змін це дійсно є величезний позитивний крок до європейських інтеграційних процесів.

Одним з превентивних заходів вчинення домашнього насильства згідно закону є вжиття спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, зокрема: терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників. Терміновий заборонний припис може містити такі заходи як зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою [5].

Протидія домашньому насильству вимагає від працівників правоохоронних органів, громадськості постійних зусиль, спрямованих на попередження правопорушень, скоєних у сімейному середовищі. Як свідчить практика, близько половини сімейно-побутових конфліктів залишаються латентними аж до моменту скоєння злочину, тобто потерпілі не бажають, а найчастіше соромляться повідомляти про факти домашнього насильства не вірять у можливість реальної допомоги з боку правоохоронців. Тому одним з основних завдань поліції у протидії такому насильству є роз'яснення населенню того, що приховування подібних фактів що є помилкою і робить можливим скоєння тяжчих злочинів надалі.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
3. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989 року. *Конвенцію ратифіковано Постановою ВР*. 1991. №789-XII від 27.02.1991.
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 року № 2227/17-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст. 34.
5. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС України від 01.08.2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018.

ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Вікторія ДУДАРЄВА, студентка курсу 2-КМ-1-А, здобувач магістерського ступеню вищої освіти, відділення навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент **Олена ГРУЩЕНКО**

Конституція України встановлює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Так, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає домашнє насильство як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому

самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

Особливість домашнього насильства полягає у тому, що воно відбувається у колі близьких одне одному людей (родичів, членів сім'ї), які пов'язані між собою тісними зв'язками: шлюбними, інтимними, кровними, емоційними, спільним побутом тощо. Як правило, домашня тиранія відбувається поза сторонніми очима, тому і свідків проявів насильства або немає взагалі, або ними є члени родини [2, с. 146-148].

Згідно п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» економічне насильство форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру [1].

Тема економічного насильства на сьогоднішній день є досить таки актуальною, у зв'язку з тим, що його часто важко виявити та припинити, оскільки жертва цілковито позбавлена ресурсів для самостійного життя і залежна від допомоги сторонніх.

Основними ознаками економічного насильства є:

- контроль над фінансами іншої людини;
- обмеження доступу іншої людини до користування спільною власністю, маніпуляція правом власності як перевагою одного члена сім'ї над іншим;
- погрози жертві втратити кошти, власність чи особисті речі у разі непослуху;
- обмеження права іншої людини навчатися чи працювати;
- примушування до заняття проституцією, жебрацтвом, крадіжками;
- відбирання у жертви коштів чи документів;
- примушування передати право власності на рухоме та нерухоме майно жертви;
- приниження жертви та психологічний тиск через перевагу у матеріальній власності;
- маніпулювання думками та бажаннями жертви способом відбирання у неї матеріальних ресурсів та їжі [3, с. 231].

Крім цього, економічне насильство небезпечне тим, що умисне відібрання або ненадання одним членом сім'ї іншому майна та коштів, на які постраждала особа має передбачене законом право, може мати наслідком смерть жертви або викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Якщо фізичне та сексуальне насильство, як правило, залишають «сліди» у вигляді фізичних ушкоджень та травм, розірваного одягу тощо, то економічне насильство – прихована форма домашньої тиранії та часто складна для ідентифікації і доказування [4, с. 104-105].

Таким чином, домашнє насильство — це порушення прав людини і злочин, за який на законодавчому рівні передбачено різне покарання для кривдника. Кривдника можуть притягнути до адміністративної та цивільно-правової, а з січня 2019 року — і до кримінальної відповідальності.

Ураховуючи викладене, можна дійти висновку про те, що з одного боку з огляду на характер вчиненого насильства у сім'ї держава зобов'язана сприяти припиненню домашньому насильству, наданню допомоги та захисту постраждалої особи, відшкодуванню їй завданої шкоди, невідворотно та вчасно реагувати на припинення економічного насильства та гарантувати, забезпечувати найвищі соціальні цінності, якими є: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність, безпека, з іншого боку, забезпечити належне розслідування випадків домашнього насильства з метою притягнення, в разі обґрунтованих підстав, до відповідальності кривдників, обумовити зміну їхньої поведінки.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. В редакції від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

2. Запорожець А. А. Криміналізація домашнього насильства – новела кримінального законодавства України. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. Вип. 1. С. 146–149.

3. Юрків Я. І. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Вип. 27. С. 231.

4. Чайка В. В. Соціальна обумовленість криміналізації насильства в родині. *Молодий вчений*. 2018. Вип. 4. С. 104–106.

КЛАСИФІКАЦІЯ НАСИЛЬСТВА У ВІДПОВІДНОСТІ ОЗНАКИ СТАТІ

Вадим СКОРИК, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Крістіна АЛЕКСАНДРОВА, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

В Конституції України закріплено, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (статті 27, 55 Конституції). [1]

Відповідно до частин другої та третьої статті 24 Конституції України не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.[2]

Закон визначає порядок оскарження дискримінації за ознакою статі, сексуальних домагань, насильства за ознакою статі та передбачає можливість відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок дискримінації за ознакою статі, сексуальних домагань чи насильства за ознакою статі.[4]

Домашнє насильство є однією з найбільш гострих соціальних проблем, від якої страждають як жінки, так і чоловіки. Найбільш вразливими є жінки та діти. У групі підвищеного ризику потрапляння у ситуацію насильства знаходяться особи з інвалідністю, похилого віку, внутрішньо переміщені особи, жінки з сільської місцевості [3].

Насильство негативно впливає як на фізичне, так і на психічне здоров'я постраждалих та може призвести до інвалідності чи летальних випадків, як внаслідок нанесення тяжких тілесних ушкоджень, не сумісних із життям, так і внаслідок суїцидів. Постраждалі від домашнього насильства, переважно жінки, не можуть належним чином виконувати свої батьківські обов'язки, внаслідок чого зростає рівень соціального сирітства.

Насильство щодо жінок та дівчаток негативно впливає на їх репродуктивне здоров'я, внаслідок чого знижується рівень народжуваності та збільшується кількість новонароджених дітей з вадами здоров'я.

Збройний конфлікт в східних областях України підвищує ризики випадків домашнього насильства в сім'ях учасників бойових дій, постраждалих на посттравматичний синдром. Виникають загрози насильства щодо чоловіків, які здобули інвалідність через каліцтво під час бойових дій.

Насильство за ознакою статі – це діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті.[3]

Згідно зі статтею 6 Закону дискримінація за ознакою статі забороняється. Не вважаються дискримінацією за ознакою статі: спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини; обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом; різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом; особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я; позитивні дії.[2]

Статтями 22 та 23 Закону визначено, що особа, яка вважає, що стосовно неї було застосовано дискримінацію за ознакою статі чи вона стала об'єктом сексуальних домагань або постраждала від насильства за ознакою статі, має право звернутися зі скаргою до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та/або до суду в порядку, визначеному законом.[4]

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення (стаття 173² Кодексу). При цьому, верхня межа санкцій цієї статті Кодексу передбачає адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту на строк до п'ятнадцяти діб, що є винятковим і досить суворим заходом адміністративного впливу на правопорушника.[5]

Отже, національне законодавство України спрямоване на охорону існуючих у державі суспільних відносин від протиправних посягань. Будь-яке незаконне насилля, у тому числі, і за ознакою статі, не допускається, розцінюється як правопорушення або злочин і тягне за собою відповідальність.

Органами, установами та організаціями, наділеними повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, є:

- Верховна Рада України;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Кабінет Міністрів України;
- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- громадські об'єднання.

Щороку від насильства в Україні потерпає близько 100 тисяч осіб. Серед них 90% жінок. Зокрема, за даними Мінсоцполітики у 2017 році зареєстровано 96 245 звернень щодо домашнього насильства, з них 85 340 – від жінок, 10 366 – від чоловіків, 900 – від дітей.

Рівна та ефективна участь жінок у всіх сферах життя суспільства є необхідною умовою для економічного, політичного та соціального розвитку країни. Гендерна нерівність у процесах розвитку, економічному та соціальному житті носить дискримінаційний характер та сприяє фемінізації бідності.

Дискримінація обмежує? Протидій!

Список використаних джерел:

1. Інформаційні матеріали щодо подолання насильства за ознакою статі та домашнього насильства в Україні (короткий огляд законодавства). URL: https://minjust.gov.ua/gendpravexp_gendnas
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
3. Насильство за ознакою статі. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM058173.html
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Дискримінація за ознакою статі. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0005.html

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Вадим СКОРИК, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Вікторія БАБЕНКО здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

7 січня 2018 року набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»[1], в якому запроваджено комплексний підхід та визначено систему заходів щодо запобігання та протидії фізичному, психологічному та сексуальному насильству в сім'ї. Законом встановлено, що до кривдника (особи що вчинила домашнє насильство у будь-якій формі)

суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству може бути встановлено спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству.

До таких *спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству* належать:

1. терміновий заборонний припис стосовно кривдника (виноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України);
2. обмежувальний припис стосовно кривдника (видається судом);
3. взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи (здійснюється уповноваженими підрозділами органу Національної поліції України);
4. направлення кривдника на проходження програми для кривдників (відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування)[1].

Розглянемо особливості деяких із основних спеціальних заходів, на які слід більше звернути увагу.

Терміновий заборонний припис виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення»[2].

Терміновий заборонний припис може містити такі заходи:

1. зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
2. заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
3. заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи.

Вимога поширюється на місце спільного проживання постраждалої особи та кривдника незалежно від того, чи належить таке помешкання одному з них на праві власності, чи дане помешкання є орендованим, або право на квартиру/будинок належить родичам, знайомим тощо.

Терміновий заборонний припис виноситься строком до 10 діб за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків. Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду.

Право звернутися до суду із заявою про видачу *обмежувального припису* стосовно кривдника мають:

1. постраждала особа або її представник;
2. у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітній брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;

3. у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування[1].

Заява про видачу обмежувального припису подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, – за місцезнаходженням цього закладу.

Обмежувальний припис видається на строк від 1 до 6 місяців та може бути продовжений судом на строк не більше 6 місяців. Таке продовження має місце лише один раз.

Судом визначається один чи декілька заходів *тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього наступних обов'язків*:

1. заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

2. усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

3. обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

4. заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;

5. заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

6. заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб[3].

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством.

Таким чином, законодавство запроваджує нові заходи, які можуть бути застосовані до кривдника у разі здійснення ним домашнього насильства, або погрози його здійснення. Такі заходи мають захищати осіб, які постраждали від домашнього насилля та попереджувати таке насилля.

На мою думку держава здійснюючи свою політику має проводити вагому кількість заходів задля не лише покарання осіб, що здійснили домашнє насильство, а й для попередження вище вказаного. Такими заходами мають бути проведення виховних годин в школах про недопущення домашнього насильства, освідомлення суспільства про можливість захисту власних прав та свобод, у випадку здійснення над ними такого насильства, надання психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства у всіх його проявах. Застосування лише покарання, як різновиду примусу, є недоцільним і не матиме бажаних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству Закон України. №2671-VIII від 17.01.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 5. ст.35.
2. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : Наказ Міністерства внутрішніх справ України. №965/32417 від 27.08.2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 654.
3. Підстави та порядок звернення із заявою про видачу обмежувального припису. / *Вісник Іванківської громади Тернопільської області*. URL: <http://ivanivska.gromada.org.ua/pidstavi-ta-poryadok-zvernennya-iz-zayavoju-pro-vidachu-obmezhuvalnogo-pripisu-16-06-07-03-09-2020/>

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ГОЛОВНІ АСПЕКТИ

Вадим СКОРИК, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Влада ПИЛИП'ЮК, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ

На сьогодні, торгівля людьми є однією з актуальних проблем в Україні. Кожен день кількість жертв рабства зростає і ця статистика пов'язана з різними факторами: економічними, соціальними, інформаційними. Для того, щоб знайти методи вирішення цієї проблеми потрібно розглянути сутність, ознаки, передумови виникнення. Для ширшого розкриття теми почнемо з поняття.

Торгівля людьми – здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, приховування чи отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливістю стану або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. [2]

З цього поняття можна виокремити те, що торгівля людей включає в себе сукупність таких ознак: вербування, перевезення, передача, продаж, усиновлення (удочеріння) у комерційних цілях, використання у військових конфліктах, залучення до злочинної діяльності, трансплантація чи асильницьке донорство, примус до заняття проституцією, рабство і ситуації, подібні до рабства, примусова праця, залучення в боргову кабалу, використання шантажу, погроз, насильства. Вона розвивається в цих сферах та набуває міжнародних конфліктів, суперечок.

Щодо передумов виникнення, то є декілька:

- Соціальні: виїзд одного з членів родини за кордон, девіантна поведінка батьків, низький рівень освіти, жорстоке поводження батьків з дитиною;
- Економічні: прагнення до фінансової самостійності та збільшення доходу, високий рівень безробіття, обмеженість можливостей працевлаштування, несприятливі умови для існування (матеріальна зацікавленість);
- Інформаційні : низька обізнаність щодо прав людини(випадків, які ставались раніше), багатообіцяюча реклама в інтернеті, недостатня ознайомленість українців з працевлаштуванням за кордоном.
- Психологічні(вони тісно пов'язані з соціальними): неблагополуччя у родині, кризовий стан, депресія, відсутність впевненості та свого «я».
- Правові: прогалини в законодавстві, недостатнє покарання злочинців, та відсутність належного захисту громадян.

Згідно передумов виникнення до основних різновидів торгівлі людьми належать: торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації людини; торгівля людьми з метою трудової експлуатації; торгівля людьми з метою використання у жебракуванні; торгівля людьми з метою використання у виготовленні порно продукції; торгівля людьми з метою вилучення органів.[3]

На даний момент, в Україні діє Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 01.01.2020 року, який визначає організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам. Він вказує на суб'єктів, які мають право здійснювати заходи у протидії торгівлі людьми. Це Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади,

закордонні дипломатичні установи України, заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми.[1]

Задля зменшення відсотку населення, яке постраждало від торгівлі людьми, потрібно здійснювати такі заходи як:

1. Проводити превентивні заходи, проводити бесіди в школах, вищих навчальних закладах, збільшувати обізнаність населення;
2. Мінімізувати економічні проблеми, які призводять до пошуку роботи за кордоном, та збільшити кількість робочих місць(покращити працевлаштування);
3. Посилити покарання злочинцям в цій сфері;
4. Забезпечити належний захист постраждалим в правовому аспекті;
5. Застосовувати для попередження засоби масової інформації.

Отже, для здійснення якісної протидії торгівлі людьми слід забезпечити врегулювання цієї проблеми на законодавчому рівні, покращити економічний стан суспільства та удосконалити покарання. Покращення ситуації в країні можна досягти лише розумним та правильним поєднанням превентивних заходів, а головне їх своєчасністю.

Торгівля людьми- незаконно, це повинен розуміти кожен громадянин держави, та повідомляти відповідні органи у випадку виявлення незаконних дій.

Список використаних джерел:

1. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.
2. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 04.02.2004 995_791. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text
3. Пунда А.В. Основні причини та передумови торгівлі людьми в Україні // *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. № 12. 2013.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Вадим СКОРИК, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Ніна ЧЕРНЕНКО, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Зазвичай люди, які зазнають домашнього насильства, не розуміють, що зіткнулись із ним. У суспільстві існує думка, що насильством слід вважати лише фізичні вияви агресії.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено, що домашнє насильство – дії, характерні для фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються між родичами або подружжям чи між іншими людьми, які спільно проживають, але не перебувають у родинних відносинах чи у шлюбі між собою.**[Error! Reference source not found.]**

Форми домашнього насильства:

✓ психологічне насильство-дії спрямовані на обмеження волевиявлення людини, а саме :словесні образи,погрози, приниження, переслідування, залякування.

✓ економічне насильство-обмеження у доступі до ваших грошей чи заборони використовувати кошти так, як ви бажаєте, пошкодження майна, обмеження в можливості працевлаштування чи навчання, зрушення до жебрацтва та шантажування;

✓ сексуальне насильство-дії сексуального характеру, вчинені стосовно дорослої людини без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди , або в присутності дитини;

✓ фізичне насильство - ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, качання а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших праворушень насильницького характеру.

Ви можете убезпечити себе ще до фізичних проявів та розпізнати агресора/ку. Сигналом для вас можуть слугувати: спроби задушити вас, вчинення невдалих спроб суїциду (як один з різновидів маніпуляції), вбивство домашніх тварин, насильство щодо дітей.

Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству , відповідно до вказаного раніше закону (стаття 3), поширюється на таких осіб:**[Error! Reference source not found.]**

- подружжя;
- колишнє подружжя;
- наречені;
- мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя);
- особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти;
- особи, які мають спільну дитину (дітей);
- батьки (мати, батько) і дитина (діти);
- дід (баба) та онук (онука);
- прадід (прабаба) та правнук (правнучка);

- вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка);
- рідні брати і сестри;
- інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука);
- діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими;
- опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням;
- прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

А також, дія законодавства поширюється на інших родичів та осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання.

В умовах поширення пандемії COVID-19 збільшилась кількість випадків домашнього насильства у світі та в Україні зокрема, про що свідчать численні дослідження вітчизняних та закордонних науковців. Тому є актуальним питання притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють домашнє насильство.

Працівники правоохоронних органів можуть притягнути до адміністративної чи кримінальної відповідальності особу за вчинення домашнього насильства.

У випадках умисного вчинення будь-яких діянь фізичного, психологічного чи економічного характеру, внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, що підпадає під ознаки домашнього насильства відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення, правопорушника буде притягнуто до адміністративної відповідальності відповідно до статті 172-3 КУпАП.[1]

Проте у випадках, якщо правопорушник систематично, тобто три та більше рази, вчиняє домашнє насильство, його буде притягнуто до кримінальної відповідальності. Варто зазначити, що всі вчинені діяння повинні бути тотожними та об'єднані спільним умислом.

Кримінальним кодексом України встановлено, що у разі умисного систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, правопорушника буде притягнуто до відповідальності відповідно до статті 126-1 КК України.[2]

Спеціальні заходи щодо протидії домашнього насильства

Відповідно до законодавства до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать:

1) Терміновий заборонний припис стосовно кривдника - виноситься кривднику у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. (Припис виноситься строком до 10 діб.)

Заходи заборонного припису: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

2) Обмежувальний припис стосовно кривдника - встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи. (Виноситься на строк від 1 до 6 місяців)

Заходами, які можуть бути застосовані до кривдника на підставі обмежувального припису, є:

1. Заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

2. усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

3. обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

4. заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), місць частого відвідування постраждалої особи та ін. Обмежувальний припис виноситься судом на підставі звернення зацікавлених осіб.

3) Профілактичний облік - це здійснення уповноваженими підрозділами органів НПУ організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника.

Підставами для постановлення кривдника на профілактичний облік є:

- складений адміністративний протокол про адміністративні правопорушення(ст. 173-2 КУпАП)

- терміновий заборонний припис стосовно кривдника

- отримання уповноваженим підрозділом НПУ інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику та ін.

4) Програма для кривдника - комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Ст.1122.

2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст. 131.

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству Закон України. №2671-VIII від 17.01.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 5. ст.35.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Віктор ЛЮБЧИК, професор кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Торгівля людьми є актуальною і важливою проблемою, що має розв'язуватися на міжнародному, національному та місцевому рівнях. Так торгівля людьми, як явище, існує з давніх часів і має глибоке історичне коріння, тісно пов'язане з рабством і работоргівлею. На ранніх стадіях ставлення до купівлі-продажу людей було звичним, нормою, вважалося, що чим більша кількість рабів у володінні, тим власник майновитіший, та згодом змінилось на ліберальне. У міру еволюції суспільство усвідомило неможливість існування такої форми використання людей, яка порушує їхнє право на життя, свободу, особисту недоторканність, право вільно пересуватися, вибирати місце перебування і проживання.

Боротьба з торгівлею людьми є невід'ємною складовою частиною діяльності органів Національної поліції по боротьбі із злочинністю, які, зокрема, здійснюють заходи щодо виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб - торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів.

Так, згідно Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми у ст.4 надається визначення, а саме:

- а) «торгівля людьми» означає найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації. Експлуатація включає в себе, принаймні, експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи подібну до рабства практику, поневолення або вилучення органів;

- б) згода жертви торгівлі людьми на умисну експлуатацію, визначену в пункті «а» цієї статті, не має значення, якщо було застосовано засоби, зазначені в пункті «а»;

- с) найм, перевезення, передача, приховування або одержання дитини для експлуатації вважається торгівлею людьми, навіть якщо це не включає будь-яких засобів, зазначених у пункті «а» цієї статті;
- d) «дитина» - будь-яка особа віком до 18 років;
- е) «жертва» - будь-яка фізична особа, що є об'єктом торгівлі людьми, як її визначено в цій статті [1].

На сьогоднішній день приблизно 180 країн мають законодавство, що дозволяє протидіяти проявам торгівлі людьми. Складність та багатогранність цього явища обумовили різні підходи до криміналізації діяння кримінальні кодекси різних країн трактують цей злочин по-різному [2], в одних країнах торгівля людьми виділена в окремий склад злочину (Австрія, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Грузія, Данія, Ізраїль, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Литовська Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Республіка Узбекистан, Франція, ФРН, Швейцарія, Японія), в інших не виділена в окремий склад та переслідується в рамках інших наявних законів (Австралія, Азербайджанська Республіка, Аргентина, Бельгія, Естонська Республіка, КНР, Республіка Корея, Нідерланди, Норвегія, Сан-Марино, Таїланд, Туреччина) або не переслідується зовсім (Республіка Болгарія, Латвійська Республіка, Республіка Польща, Туркменістан, Швеція) [3]. Наприклад, торгівля жінками з метою примусу до заняття проституцією часто переслідується за статтями за контрабанду або за злочини, пов'язані з проституцією, як, наприклад, за сутенерство. Обмежена сфера застосування таких законів дає змогу особам, які займаються торгівлею людьми, отримувати порівняно м'яке покарання, незважаючи на серйозність і жорстокість такого злочину.

Сполучені Штати Америки на відміну від багатьох інших країн цивілізованого світу у США проблема рабства і торгівлі людьми була розв'язана набагато пізніше.

Лише в 1910 р. у США був прийнятий закон, який і донині застосовується для кримінального переслідування осіб, обвинувачуваних у торгівлі людьми. Даний нормативний акт відомий як Mann Act (White Slave Act) «Закон про біле рабство». Цей закон входить у Звід Законів США і включений у главу 117 розділу 18. Із моменту прийняття, положення Акта про біле рабство зазнали значних змін у зв'язку з результатами його застосування. Виклад змісту статей став більш узагальненим, що дало змогу значно розширити сферу їх використання.

11 вересня 2000 р. Сенат США одностайно ухвалив новий закон, спрямований на захист жертв домашнього насильства і торгівлі людьми. Частина зазначеного нормативного акта присвячена боротьбі з нелегальним ввезенням жінок у країну з метою сексуальної й іншої експлуатації, а також захисту жертв і притягненню осіб, винних у зазначених злочинах, до кримінальної відповідальності (Trafficking Victims Protection Act of 2000).

Закон забезпечує допомогу жертвам, які воліють подати позов проти торгівців людьми, надає захист і притулок, а також санкціонує внесення змін

в імміграційне законодавство, що припускає звільнення від негайної депортації і присвоєння статусу біженців з наступним наданням постійного дозволу на проживання після трьох років перебування на території країни. Тим самим уможлиблюється судовий розгляд справ, пов'язаних з торгівлею людьми.

Крім розгляду й уточнення політичних аспектів, у Законі містяться норми, що належать до різних галузей права: процесуального, міграційного, адміністративного й ін.; у ньому міститься ціла система дефініцій, що визначають практично будь-яке поняття, пов'язане з торгівлею людьми.

Важливо зазначити, що обидва ці нормативні акти не підміняють один одного, а взаємно доповнюють, оскільки криміналізують різні діяння. Закон про біле рабство діє у відношенні будь-якої особи, що свідомо переміщає іншу особу через кордон штату або держави з метою залучення в проституцію або здійснення інших правопорушень сексуального характеру. Повія в даному випадку визнається жертвою, а її згода не пом'якшує відповідальності. Карається дане діяння позбавленням волі на строк до 10 років і/або штрафом.

У цілому американське законодавство, яке криміналізує торгівлю людьми і пов'язані з нею діяння, є одним із найпрогресивніших у світі. Воно найбільше відповідає міжнародному праву, зокрема Протоколу ООН проти торгівлі людьми 2000 р., на відміну від національних законодавств інших країн, що, безсумнівно, свідчить про сучасність використовуваних юридичних конструкцій та відповідність їх реальності [4].

Так розумний аналіз та імплементація окремих положень американського права, присвячених торгівлі людьми, допоможе українському законодавцеві модифікувати чинні кримінальні норми, уникнувши помилок, уже допущених і виправлених у США, тим самим заощадивши час на еволюцію норм права і забезпечивши дотримання проголошених Конституцією прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 21.09.2010 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text.
2. Кримінальний Кодекс Німеччини (Strafgesetzbuch Deutschland) – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; Кримінальний Кодекс Бельгії (Strafwetboek Belgie) URL: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_n
3. Негодченко Д. О. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та інших країнах : порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право” /Д. О. Негодченко. Харків. 2011. 22 с.

4. Кушнір О.В.: Міжнародні стандарти протидії торгівлі людьми URL: <https://goal-int.org/mizhnarodni-standarti-protidii-torgivli-lyudmi/>.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ПІДХІД У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ НАСИЛЬСТВА: ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Віктор СПІВАК, завідувач кафедри соціології та суспільних наук
Академія праці, соціальних відносин і туризму, доктор політичних наук,
професор

Насильство в закладі освіти – це сплановані або спонтанні агресивні дії, що відбуваються на його території або в його приміщеннях під час занять, перерв, на шляху до нього і назад, а також на заходах, які проводить заклад в іншому місці. Суб'єктами і об'єктами насильства у закладі освіти можуть бути педагоги, інші працівники, учні та їхні батьки. Представник будь-якої з названих груп може бути ініціатором насильницьких дій, постраждалою стороною або свідком [1 с.17].

Існують різні критерії для визначення видів насильства, які відбуваються в закладі освіти. Як правило, в міжнародних дослідженнях застосовують класифікацію насильства, засновану на видах агресивних дій щодо потерпілої особи: фізичне, психологічне, сексуальне і економічне насильство. Насильством також є дискримінація за будь-якою ознакою, яка полягає в упередженому ставленні до особи та відповідних діях. За проявом виокремлюють одноразові насильницькі дії і систематичне, регулярно повторюване насильство – булінг. Відповідно до домінантної у багатьох випадках насильства гендерної складової, вирізняють гендерне насильство.

Згідно зі статтею 25 Закону України «Про освіту» засновник закладу освіти або уповноважена ним особа: здійснює контроль за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти; розглядає скарги про відмову у реагуванні на випадки булінгу (цькування) за заявами здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та приймає рішення за результатами розгляду таких скарг; сприяє створенню безпечного освітнього середовища в закладі освіти та вживає заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг (цькування), стали його свідками або постраждали від булінгу. У статті 26 Закону визначено, що керівник закладу освіти забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування). У статті 54 Закону зазначено, що педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані: захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти, запобігати вживанню ними та іншими особами на території закладів освіти

алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам а також повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого вони були особисто або інформацію про які отримали від інших осіб, вживати невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування) [2].

У виявленні фактів домашнього насильства має значення спостережливість педагогічних працівників закладу освіти, їх уважне ставлення до учасників освітнього процесу і здатність вчасно помітити симптоми неблагополуччя в поведінці та настрої дітей. Керівник закладу загальної середньої освіти забезпечує реалізацію у закладі освіти заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі шляхом: проведення з учасниками освітнього процесу виховної роботи із запобігання та протидії насильству; здійснення з учасниками освітнього процесу інформаційно-просвітницьких заходів з питань запобігання та протидії насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей; організації роботи практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалими дітьми; визначення уповноваженого спеціаліста з числа працівників закладу для проведення невідкладних заходів реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб.

У разі виявлення фактів насильства уповноважена посадова особа закладу загальної середньої освіти протягом доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції та службу у справах дітей (у разі коли постраждалою особою та/або кривдником є дитина), забезпечує надання медичної допомоги (у разі потреби) та фіксує необхідну інформацію в журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (закладу освіти) за відповідною формою.

Керівники закладів професійної (професійно-технічної) та вищої освіти визначають фахівця з числа працівників закладу для організації заходів у сфері запобігання та протидії насильству. У разі виявлення (візуально або під час опитування) фактів насильства стосовно повнолітніх учнів (студентів) закладів освіти або отримання відповідних заяв чи повідомлень від повнолітнього учня (студента), інших осіб уповноважена посадова особа закладу освіти: не пізніше однієї доби інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції про виявлення факту вчинення насильства або відповідне звернення за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти, фіксує факт виявлення (звернення) в журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (закладу освіти) за відповідною формою.

вживає першочергових заходів для надання медичної, психологічної або іншої допомоги постраждалій особі відповідно до вимог законодавства.

Заклади освіти звітують щокварталу Мінсоцполітики про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у визначеному ним порядку через МОН [3].

Прояви насильства, в тому числі булінгу (цькування), можуть статися внаслідок різних причин. Щоб такі прояви траплялися якомога рідше і не переростали в системне явище, кожен заклад освіти має розробити комплекс заходів для протидії насильству. Управлінський підхід організовує та реалізує керівник закладу освіти. Він включає в себе: здійснення аналізу ситуації у закладі освіти (фізичного та емоційнопсихологічного середовища), зокрема шляхом опитування учасників освітнього процесу та працівників щодо відчуття себе в безпеці під час роботи та навчання; вироблення офіційної позиції закладу освіти щодо булінгу (цькування) та інформування про неї всіх учасників освітнього процесу; розроблення правил поведінки для всіх учасників освітнього процесу та інформування про них; визначення обов'язків та відповідальності учасників освітнього процесу щодо створення та дотримання безпечної поведінки в закладі освіти; проведення інструктажів працівників, учасників освітнього процесу та батьків.

Список використаних джерел:

1. Попередження насильства у закладах освіти. Методичний посібник для педагогічних працівників. БФ «Здоров'я жінки і планування сім'ї». Київ: 2019. 100 с.
2. Про освіту. Закон України. 2017, № 38-39, ст.380. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 07.12.2020)
3. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Постанова КМУ № 658 від 2018 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/316/> (дата звернення: 07.12.2020)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Вікторія БАСС, доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Стаття 5 Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» проголошує, що основними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: запобігання домашньому насильству; ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії

суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [1], а у статті 21-7. Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає, що взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, передбачає: взаємне інформування не пізніше однієї доби про виявлені факти насильства за ознакою статі з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом; реагування на факти вчинення насильства за ознакою статі відповідно до компетенції та з урахуванням оцінки ризиків, що загрожують постраждалим особі; узгодження заходів реагування на випадки насильства за ознакою статі та надання дієвої допомоги постраждалим особам, що здійснюються різними суб'єктами; розроблення та виконання відповідно до компетенції програм для кривдників; розроблення програм запобігання та протидії насильству за ознакою статі відповідно до компетенції; організацію здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі відповідно до компетенції; обмін досвідом у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі; скоординовану міжвідомчу підготовку фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі; здійснення моніторингу дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування [2].

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, затверджується Кабінетом Міністрів України № 658 [3].

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, звітують спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі у порядку, визначеному спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [2].

Суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є: 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: 1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії

домашньому насильству; 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать: 1) служби у справах дітей; 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти; 4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я; 5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; 6) суди; 7) прокуратура; 8) уповноважені органи з питань пробації.

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які, у тому числі, надають допомогу постраждалим особам: 1) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; 2) притулки для дітей; 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей; 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); 5) центри соціально-психологічної допомоги; 6) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); 7) інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам.

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать притулки для постраждалих осіб, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі, а також заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі [1].

До завдань у сфері запобігання насильству належать: визначення стану, причин і передумов поширення насильства; підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини та наслідки насильства; сприяння розумінню суспільством природи насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку; формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення насильства як порушення прав людини; викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються; заохочення

всіх членів суспільства, насамперед чоловіків, до активного сприяння запобіганню насильству [3].

Притулки для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, як спеціалізовані служби підтримки таких осіб передбачені відповідним положенням, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 655 [4]. Їх метою є забезпечення місцем безпечного тимчасового цілодобового перебування жертв домашнього насильства та надання їм комплексної допомоги, до якої віднесені психологічні, соціально-побутові, соціально-медичні, інформаційні, юридичні та інші послуги. Такі притулки утворюються місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства

Проблема взаємодії різних суб'єктів адміністративно-правового реагування наразі дуже актуальна, адже домашнє насильство є однією з найгостріших соціальних проблем, від якої страждають як жінки, так і чоловіки. Найбільш вразливими є жінки та діти. До групи підвищеного ризику потрапляння в ситуацію насильства належать особи з інвалідністю, люди похилого віку, внутрішньо переміщені особи, жінки із сільської місцевості [5]. Сьогодні, відсутній чіткий алгоритм дій кожного суб'єкта, не напрацьовані теоретико-наукові засади її формування не визначені підходи до класифікації та систематизації суб'єктів такої взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
3. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>.
4. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 655 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text>.
5. Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року: Розпорядження КМУ від 10 жовтня 2018 р. № 728-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80/print>.

НАСИЛЬСТВО СЕРЕД ЖІНОК

Вікторія МИКИЧАК, здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Любомира МЕЛЕХ**

Насильство щодо жінок – це вид агресивної поведінки та використання сили для причинення шкоди: від словесних образ і погроз до побоїв і зґвалтування, воно є найпоширенішим та всеохоплюючим видом порушення прав людини в усьому світі, що відбувається щоденно.

Третина всіх жінок і дівчат впродовж свого життя зазнають фізичного чи сексуального насильства, а половина загиблих у світі жінок стають жертвами насильства з боку своїх партнерів чи сім'ї, повідомляє ООН у Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок.

Насильство, здійснене проти жінок, є такою ж поширеною звичною причиною смерті і втрати дієздатності для жінок репродуктивного віку, як рак, і частішою причиною, ніж дорожньо-транспортні пригоди і малярія разом.

«Ці злочини є одними з найжахливіших, найпостійніших і найпоширеніших порушень прав людини у світі, які торкаються кожної третьої жінки у світі. Це означає, що з цим зіштовхуються жінки навколо вас. Члени родини, колеги, подруги. Або навіть ти сама», – заявив генеральний секретар ООН Антоніу Ґутерріш.

Він наголосив, що сексуальне насильство над жінками і дівчатами «сягає корінням у століття чоловічого панування»[1].

Понад третина жінок у світі щонайменше один раз за життя зазнавала насильства, в тому числі сексуального.

Такі дані 25 листопада у Міжнародний день боротьби проти насильства над жінками опублікувала ООН.

За даними організації, у світі кожна друга вбита жінка помирає від рук партнера чи члена сім'ї. Кожна третя – піддається насиллю впродовж життя.

Зазначається, що 650 мільйонів жінок видали заміж в дитячому віці. Водночас близько трьох мільярдів живуть в країнах, де подружнє зґвалтування не є злочином.

Жінки у 72% випадків стають постраждалими у торгівлі людьми. 75-80% з них попадають в сексуальне рабство.

Щонайменше 12 мільйонів жінок від 15 до 49 років у 30 країнах зазнають операцій на статевих органах, які їх калічать[2].

За сучасними оцінками, арабські жінки є найбільш дискримінованим класом в арабському суспільстві через культурні і релігійні переконання, які часто можуть відбиватися в законах країн арабського світу, зачіпаючи

кримінальне правосуддя, економіку, освіту і охорону здоров'я. Найбільші правами жінки мають у карликовій державі Коморські Острови, на останніх позиціях – Єгипет, Ірак і Саудівська Аравія. Для арабської жінки основним пріоритетом залишаються дім і діти, вона повинна бути лояльнішою до сімейних цінностей, ніж до нації і навіть до себе. Для арабського клану, зокрема й жінок, дуже важливо зберігати свою честь. Якщо жінка зганьблена, то осоромлюється і весь клан, від чого можуть бути дуже важкі наслідки, аж до вбивства батьком або чоловіком. Іноді для того, щоб покарати жінку, досить запідозрити її в порушенні правил. Кращими якостями жінки в арабському суспільстві вважаються скромність і покірність. Щоб показати свою «цнотливість і чистоту», жінки повинні покривати своє тіло вільним одягом, щоб не «спокушати» чоловіків.

У деяких арабських країнах, таких як ОАЕ, для жінки вважається неприйнятним показувати обличчя незнайомим чоловікам, тому вони ховають його під абасю (традиційно під маскою, яка закриває нижню частину обличчя і брови). Якщо незнайомий чоловік побачить обличчя жінки, для неї це обернеться ганьбою, якщо ж чоловік зісмикне з жінки хустку, то це обернеться ганьбою для всієї його родини. Суворі правила також можуть діяти на нареченого, який не має права дивитися на свою наречену. За традицією жінка повинна трохи відставати від чоловіка, що її супроводжує, або йти позаду. У чоловіків не прийнято пропускати жінок уперед або відкривати перед ними двері. Традиційно арабська жінка займається домогосподарством, у багатих країнах Перської затоки цей обов'язок виконують наймані домогосподарки, а основне завдання арабської жінки зводиться до народження дітей.

В арабському суспільстві, особливо в бідних і нестабільних країнах, поширена культура зґвалтування, коли зґвалтування та сексуальне насильство над жінками є звичними, а норми соціальної поведінки нормалізують, допускають або навіть виправдовують сексуальне насильство над жінками. Жертвами насильства стають жінки незалежно від віку і строгості дотримання ісламського дрес-коду, особливо в Єгипті та Іраку. При цьому в насильстві часто звинувачують саму жертву, яка «спокусила» чоловіка на хіть своєю присутністю, замість того щоб сидіти вдома разом зі своєю сім'єю, як чинять «порядні мусульманки». Шаріатські суди, як правило, не стають на бік цих жінок, а, навпаки, карають за перелюб; основна маса жінок не повідомляє про зґвалтування, щоб уникнути переслідування.

Завдяки докладним дослідженням декількох арабських країн було з'ясовано, що в середньому кожному третю заміжню жінку б'є чоловік. Однак, за релігійними приписами Корану, покарання можливе лише за строго визначених умов, при цьому чоловік здебільшого спотворює їх зміст, щоб виправдати своє насильство над власною дружиною в зручній для нього ситуації, почасти через культурні стереотипи і з метою морально пригнити дружину. Вбивство дружини обумовлюють також особистими мотивами чоловіка і збереженням його статусу в сім'ї/клані, оскільки іслам забороняє

вбивство в ім'я честі. На сьогоднішній день не існує чіткої програми серед арабських країн щодо боротьби з насильством над жінками[3].

Міністр соціальної політики Юлія Соколовська, виступаючи на Міжнародному форумі UNFPA „Україна на шляху до подолання домашнього та гендерно зумовленого насильства”, привернула увагу до масштабу проблеми домашнього насильства в Україні.

Очільниця Міністерства навела статистичні дані: кожна 5 жінка в Україні стикалася з тією чи іншою формою насильства, страждають від цього і чоловіки. Втім, 90% постраждалих від насильства – саме жінки.

Протягом 2019 року зафіксовано понад 130 тис. звернень громадян з приводу домашнього насильства, що на 15 % більше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, з них 88 % – від жінок, 10 % – від чоловіків. Від дітей надійшло 1055 звернень [4].

Список використаних джерел:

1. Challenging Inequality: Obstacles and Opportunities Towards Women's Rights in the Middle East and North Africa. 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-nasylstvo-proty-zhinok/30291028.html>;
2. Понад третина жінок у світі зазнавала насильства – ООН. 2019. URL: <https://hromadske.ua/posts/ponad-tretina-zhinok-u-sviti-zaznavala-nasilstva-oon>;
3. Жінка в арабському суспільстві 2020. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0_%D0%B2_%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B1%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96;
4. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kozhna-5-zhinka-v-ukrayini-stikayetsya-z-tiyeyu-chi-inshoyu-formoyu-nasilstva-yuliya-sokolovska>.

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ДИТИНИ ТА ДИТИНОЮ-КРИВДНИКОМ

Вікторія ПАНАСЮК, слухач магістратури «Правоохоронна діяльність» навчально-наукового інституту №3 Національної академії внутрішніх справ

Держава захищає права дитини, зокрема: право на життя і фізичну недоторканність; право не бути об'єктом знущань чи жорстокого, нелюдського або принизливого поводження; право на здоровий та безпечний розвиток та ін. Всі ці права порушуються, коли дитина піддається насильству.

Психологічне насильство щодо дитини виникає у ситуації постійної нестачі доброзичливої, здорової атмосфери, яка б сприяла емоційному зростанню та росту самооцінки дитини.

За чинним законодавством України, дитина – це особа віком до 18 років [1]. Разом з тим, поняття особи, що не досягла 18 років визначається також поняттями «малолітньої» та «неповнолітньої» особи. Відповідно до Цивільного кодексу України малолітньою є особа, яка не досягла 14 років, наділена частковою дієздатністю та не несе відповідальності за завдану нею шкоду. Неповнолітньою є фізична особа у віці від 14 до 18 років та наділена неповною дієздатністю [2].

Психологічне насильство як форма домашнього насильства:

1) за формою вираження – дія або бездіяльність, що включає: словесні образи; погрози, у тому числі щодо третіх осіб; приниження; переслідування; залякування; інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері;

2) наслідки: якщо такі дії або бездіяльність: викликали в постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб; спричинили в постраждалої особи емоційну невпевненість; спричинили в постраждалої особи нездатність захистити себе; завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

У Кримінальному кодексі України за психологічне насильство, як форму домашнього насильства, передбачено відповідальність за домашнє насильство (ст. 126-1), погрозу вбивством (ст. 129) або розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) всупереч волі усиновителя (ст. 168) [3]. Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» *психологічне насильство* [4] може виявлятися у таких формах:

– нехтування дитиною – хронічна нездатність батьків або осіб, які здійснюють догляд, надати дитині належну підтримку, увагу, турботу, забезпечити основні потреби дитини в їжі, одязі, житлі, медичному обслуговуванні, освіті, захисті та догляді через ряд об'єктивних причин (бідність, психічне захворювання, недосвідченість), а також без них. До нехтування дитиною відноситься потурання заподіяння шкоди, включаючи приохочення до наркотиків та алкоголю, яке призводить до втрати дитиною самоконтролю та формування в неї стійкої залежності. Відсутність виховного впливу, байдужість до життя дитини та її розвитку, невизначеність правил та норм, «повна свобода», коли дитина зростає «як трава», призводить до соціально-педагогічної занедбаності, а отже, є формою нехтування дитиною.

– психологічне жорстоке поводження – хронічне приниження, образа та висміювання дитини, знущання з неї.

До різновидів психологічного насильства щодо дітей, зокрема, належать:

– поводження з дітьми як зі своєю власністю, рабами, слугами чи підлеглими;

- використання фізичних переваг дорослої людини (росту, розмірів та сили), постійне посилення на них як на аргумент у спорі;
- жорстокість щодо інших істот та людей;
- крики, стресогенна поведінка, залякування та навіювання страху; застосування погроз як аргументу при вихованні [5, с. 52-53].

Діти доволі часто стикаються хоча б з одним з проявів психологічного насильства: їх або принижували (в тому числі й нецензурно), або зневажливо критикували їх особистість, або до них застосовували погрози. Найбільш поширеними формами психологічного насильства є заборона або обмеження в пересуванні («вийти з дому», «піти до друзів»), спілкуванні з друзями та погрози (фізичною розправою, самогубством тощо) [6, с. 55].

Вчиняючи психологічний тиск, дорослі вважають його цілком припустимою формою взаємин, необхідною для того, щоб «показати дитині її місце», закріпити її підлегле становище, навіяти їй страх. У той самий час близько третини агресорів не визнають, що за їх діями стоїть бажання принизити іншу особу та утримати таким чином власне лідерство.

Психологічне насильство супроводжує всі інші форми насильства, адже побиття або зґвалтування завжди зумовлює не лише фізичне, а й психічне страждання (а в особливо тяжких випадках – значні психічні травми).

Загалом, досить складно розмежувати різні форми насильства: так, одні дослідники відносять позбавлення сну до психологічного насильства, інші – до фізичного. Аналогічним чином пошкодження або знищення особистих речей, заподіяння шкоди домашнім тваринам або їх вбивство може, залежно від обставин, виступати як психологічне або економічне насильство.

Звернення та повідомлення про вчинення домашнього насильства стосовно дітей приймаються і розглядаються згідно з Порядком забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження [7].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що практично всі діти, які постраждали від насильства, пережили психічну травму. На превеликий жаль, внаслідок таких травм формуються певні особистісні, емоційні і поведінкові особливості, що негативно впливають на подальше життя дітей. Особа, яка не досягла 18-річного віку і вчинила домашнє насильство у будь-якій формі за чинним законодавством України визнається дитиною-кривдником.

Встановлення змісту поняття «дитина-кривдник» необхідне для:

- характеристики окремих повноважень органів опіки і піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству за участі дитини-кривдника (наприклад, таких: захист прав та інтересів дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини в суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису (п. 1 ч. 1 ст. 9 Закону); безпосереднє надання допомоги та захисту дітям-кривдникам, які мають

статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (п. 2 ч. 1 ст. 9 Закону); надання згоди на отримання соціальних послуг дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини (п. 5 ч. 1 ст. 9 Закону);

- характеристики окремих повноважень служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей (наприклад, таких: розроблення та виконання заходів із захисту прав і законних інтересів дитини-кривдника (п. 2 ч. 2 ст. 9 Закону); інформування дитини-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися (п. 5 ч. 2 ст. 9 Закону); порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з дитиною-кривдником (п. 8 ч. 2 ст. 9 Закону);

- характеристики особливостей виконання програм стосовно дітей-кривдників (ч. 3, 4 ст. 28 Закону) та покладення на дитину-кривдника обов'язку пройти пробаційну програму відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 76 Кримінального кодексу України – у випадку звільнення від відбування покарання з випробуванням (ч. 3, 4 ст. 28 Закону) [3, с. 15-16].

Інспектори ювенальної превенції застосовують запобіжний захід до дитини, яка не досягла 18 років і вчинила домашнє насильство у вигляді заведення обліково-профілактичної справи та взяття на профілактичний облік. Дані про те, що дитина-кривдник взята на профілактичний облік заносяться до єдиної інформаційної системи МВС. У разі зміни дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, місця фактичного проживання поліцейський ювенальної превенції обов'язково повідомляє про це орган поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина. Коли дитина перебуває до нового місця проживання до органу поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина, надсилається ОПС для подальшого здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини-кривдника [8].

Отже, психологічне насильство є одним із найпоширеніших видів домашнього насильства, проте його наявність, на превеликий жаль, найважче довести.

Список використаних джерел:

1. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К.

В. Павліченко, В. В. Чернєв. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

5. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О., 2020. 196 с.

6. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. Київ: ФОП КЛИМЕНКО, 2015. 114 с.

7. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-п>.

8. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.

ВЗАЄМОДІЯ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Віта ІВАЩЕНКО, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Для більшості держав домашнє насильство залишається невирішеною проблемою. Це стосується також і України, де прийнята спеціальна правова база та визначені суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Так, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. [1] визначив організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у цій сфері, а також закріпив перелік суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Серед таких суб'єктів: спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Як бачимо, досить широке коло суб'єктів займаються запобіганням та протидією домашньому насильству. Серед них – уповноважені підрозділи органів Національної поліції України, що віднесені до інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. До повноважень цих підрозділів належить виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства; інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи; здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії та ін.

Закон закріпив спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству: терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний заборонний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Так, новелою законодавства став терміновий заборонний припис стосовно кривдника, що виноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне його припинення, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

Терміновий заборонний припис може містити зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборону на вхід та перебування в такому місці; заборону в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою. При цьому не має значення кому належать майнові права на відповідне житлове приміщення – кривднику чи постраждалій особі. Якщо кривдник відмовляється добровільно залишити помешкання, то працівники поліції одержали право застосовувати поліцейські заходи примусу, наприклад фізичну силу, спеціальні засоби, для виселення з житлового приміщення. Виноситься припис строком до 10 діб.

Також уповноважені підрозділи органів Національної поліції України беруть на профілактичний облік кривдника та проводять з ним профілактичну роботу. Так, дільничні офіцери поліції ставлять на превентивний облік та в межах своєї компетенції проводять профілактичну роботу з особами, схильними до вчинення домашнього насильства (кривдниками). Також працівники підрозділів ювенальної превенції беруть на облік та проводять профілактичну роботу з дітьми-кривдниками. На облік береться дитина, яка вчинили домашнє насильство в будь-якій формі (дитина-кривдник), передбачене статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також щодо якої винесено терміновий заборонний припис або виданий обмежувальний припис.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Взаємодія між зазначеними суб'єктами передбачає: взаємне інформування не пізніше однієї доби про виявлені факти домашнього насильства; реагування на такі випадки відповідно до компетенції та з урахуванням оцінки ризиків, що загрожують постраждалим особі; узгодження заходів реагування та надання дієвої допомоги постраждалим особам; розроблення та виконання відповідно до компетенції програм для кривдників та програм із запобігання та протидії домашньому насильству; організацію здійснення заходів у цій сфері; обмін досвідом; скоординовану міжвідомчу підготовку фахівців із запобігання та протидії домашньому насильству; здійснення моніторингу дотримання вимог законодавства вказаними суб'єктами, розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування.

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 658 від 22 серпня 2018 р. [2]. Порядком визначено механізм взаємодії суб'єктів, спрямованої на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання насильства та сприяння реалізації прав постраждалих осіб шляхом його запобігання, ефективного реагування на факти насильства, надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, належного розслідування фактів насильства та притягнення кривдників до відповідальності.

При цьому взаємодія суб'єктів координується Міністерством соціальної політики України (на загальнодержавному рівні), Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями (на регіональному рівні), районними, районними у містах Києві і Севастополі державними адміністраціями та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад (на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці).

Так, уповноважені підрозділи органів Національної поліції через Міністерство внутрішніх справ звітують щокварталу Міністерству соціальної політики про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі.

Важливим у справі взаємодії є своєчасне та якісне виконання суб'єктами закріплених у законодавстві повноважень. Разом з тим, на необхідність удосконалення координації та взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, звернено увагу в указі Президента України № 398/2020 від 21 вересня 2020 р. [3].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що сучасний прогрес у сфері запобігання та протидії домашньому насильству пов'язується не лише з

удосконаленням законодавства, приведенням його у відповідність до міжнародних стандартів, а й широкою просвітницькою роботою, спрямованою на суттєві зміни у ставленні суспільства до проблеми домашнього насильства, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, притягнення кривдників до відповідальності та зміну їхньої поведінки.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
2. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серп. 2018 р. № 658. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#n12>.
3. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства: Указ Президента України від 21 вер. 2020 р. № 398/2020. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text>.

ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Владилен ДОРОГИХ, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Відповідно до Положення про Міністерство соціальної політики України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423, Мінсоцполітики є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та запобігання жорстокому поводженню з дітьми.

Мінсоцполітики спільно з іншими центральними органами виконавчої влади та експертами міжнародних організацій розроблено понад 20 підзаконних актів, що унормовують запобігання та протидію домашньому насильству, що дало змогу осучаснити систему міжвідомчої взаємодії.

Завдяки удосконаленню національного механізму міжвідомчої взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, кількість звернень до державних органів з приводу вчинення домашнього насильства зросла. Це свідчить про позитивну тенденцію розуміння жінками факту порушення їхніх прав та зростання рівня довіри до органів державної влади.

Протягом I півріччя 2020 року структурними підрозділами обласних та Київської міської державної адміністрації, до компетенції яких належать питання здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству зафіксовано 96358 звернень, що на 52,2 % більше, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (63316 звернень).

Зокрема, від дітей надійшло 836 звернень, (0,9 % від загальної кількості); від жінок - 84031 звернення, (87,2 % від загальної кількості); від чоловіків - 11 491 звернення, (11,9 % від загальної кількості звернень).

Обліковано 145 звернень щодо вчинення домашнього насильства стосовно осіб з інвалідністю.

Протягом I півріччя 2020 в регіонах України (24 області та м. Київ) проведено 4764 інформаційно-просвітницьких заходів з метою захисту прав дитини від насильства в сім'ї (у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (4426 заходів) збільшення на 338 заходів або на 7,6 %).

Найбільше заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству проведено у Запорізькій (486), Одеській (425), Луганській (330) областях та м. Києві (362).

Найбільша кількість осіб, направлених на проходження програм для кривдників у Хмельницькій (77), Миколаївській (26), Львівській та Луганській областях - 22 осіб відповідно.

Вперше запрацювала державна гаряча лінія для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей. Ухвалено відповідну постанову щодо підвищення ефективності роботи із зверненнями та повідомленнями про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства. Визначено порядок опрацювання звернень від постраждалих осіб.

Працює єдиний короткий номер «гарячої лінії» 1547 з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, та насильству стосовно дітей. (Станом на 01.09.2020 надійшло 6727 звернень).

Визначено персональну відповідальність на всіх рівнях - від громади до Уряду. Мінсоцполітики узагальнено інформацію про 6102 персонально відповідальні особи по Україні в цілому, з них: 25 - осіб на рівні відповідальних заступників голів обласних державних адміністрацій, 509 осіб - на рівні заступників голів районних державних адміністрацій, 163 особи - на рівні заступників міських голів, 707 осіб - на рівні об'єднаних територіальних громад та 4698 осіб - визначено відповідальними за протидію

домашньому насильству на рівні виконавчих комітетів сільських, селищ них рад.

Створено моделі допомоги та перенаправлення. Розроблені моделі сервісів: притулки для постраждалих, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги.

Станом на 01.08.2020 надання соціальних послуг, у тому числі тимчасового притулку особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема внаслідок учинення стосовно них домашнього насильства та насильства за ознакою статі, забезпечують: 393 мобільних бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі; 28 притулки або відділення для осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі; 2 центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб; 11 центрів денного перебування постраждалих осіб 116 обласних, міських, районних „гарячих ліній”.

Підвищено доступність до правосуддя для постраждалих осіб від домашнього насильства. Потерпілі від домашнього насильства мають доступ до безоплатної первинної і вторинної правової допомоги.

За підтримки міжнародних організацій проводяться тренінги та навчання для представників правоохоронних органів та сектору безпеки, суддів, присвячені питанням належного реагування на випадки гендерно-зумовленого та домашнього насильства, протидії та запобігання ним. Мінсоцполітики планує:

- запровадити тематичні бліц навчання (короткотермінові навчання) за спеціалізованими напрямками для фахівців профільних відділів Міністерства;

- забезпечити розробку інтерактивної «мапи допомоги», на якій у розрізі областей будуть нанесені контакти спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та контактні дані осіб, які є персонально відповідальними за здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на рівні обласних державних адміністрацій, об'єднаних територіальних громад, міських, сільських, селищних рад;

- продовжити навчання фахівців національної гарячої лінії з надання допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства та працівників спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, а відтак, перспективне формування тренерської мережі;

- розробити відео-інформаційні матеріали з врахуванням особливостей дактильно-жестової мови та шрифту Брайля для підвищення обізнаності осіб з інвалідністю, зокрема з вадами зору та слуху;

- забезпечити поширення «нульової толерантності» до насильства, інформуючи про отримання спектру послуг (з врахуванням правил конфіденційності) громадськість.

- перезавантаження інформаційних додатків про запобігання та протидію домашньому насильству у формат QR-коду для легкого сканування фотокамерою мобільного телефону, а також, створення зручних інформаційних сервісів (пошукових фільтрів та інформаційних карт) доступних для населення.

Очікується, що основні заходи на найближчі п'ять років будуть спрямовані на реалізацію базових принципів національного законодавства з протидії насильству за чотирма пріоритетними напрямками: попередження - формування в українському суспільстві нульової толерантності до насильства та посилення готовності протидіяти його проявам шляхом формування скоординованої політики та подальшої розбудови системи комплексного реагування на насильство, коли кожен випадок має належну увагу залучених суб'єктів, а також підвищення обізнаності громад та чутливості фахівців; забезпечення постраждалих послугами та захистом - створення умов, за яких постраждалі, незалежно від віку та стану здоров'я, мають доступ до комплексних послуг, орієнтованих на їх потреби, та отримують їх. З цією метою заплановано інтеграцію методології мінімального базового пакету послуг, орієнтованих на постраждалих, у місцеві та регіональні програми і плани дій; притягнення кривдника до передбаченої законом відповідальності та змінення моделі його поведінки; забезпечення сталості місцевих механізмів запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, розвиток механізмів державно-приватного партнерства та соціального замовлення.

Список використаних джерел:

1. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства. Указ Президента України від 21.09.2020 № 398. *Офіційний вісник Президента України* від 06.10.2020 - 2020 р., № 20, стор. 3, стаття 947.

2. Положення про Міністерство соціальної політики України. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. *Офіційний вісник України*. 2015 р., № 51, ст. 1655.

3. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали / Бондаровська В.М. та ін.; за заг. ред. Бондаровської В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. 528 с.

4. Комплексна Програма корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення: інформаційно-методичні матеріали / за заг. ред. Бондаровської В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. 284 с.

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Владислав ЖУРАВЛЬОВ, здобувач вищої освіти навчальної групи 201 СМІПР Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Тетяна КУЛИК**

На сьогоднішній день торгівля людьми є одним з поширених видів транснаціональної злочинної діяльності.

Українське законодавство визначає торгівлю людьми як - здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином. [1]

В Україні проблема торгівлі людьми стала актуальною з початку отримання незалежності. Так згідно зі статистикою Міжнародної організації з міграції (МОМ) станом на грудень 2019 року - 1345 осіб стали жертвами торгівлі людьми, що є рекордним значенням за останнє десятиліття. [2]

Громадяни України переважно стають жертвами таких форм експлуатації як примусова праця - 93,3% (кількість спроб) та сексуальна експлуатація - 5,6% (кількість спроб). [2]

На рахунок статі постраждалих то переважно жертвами торгівлі людьми в Україні стають чоловіки, відсоток котрих збільшився з 58% у 2015 році до 68% у 2019 році, кількість постраждалих жінок навпаки починає зменшуватися з 2009 року з 80% до 32% у 2019 році.

Серед вікових груп найчастіше жертвами торгівлі людьми стають особи віком від 35 до 50 років - 42% та від 18 до 35 років - 38%.

Кількість злочинів зареєстрованих за ст. 149 КК у 2019 році складає 306 випадків з яких по 36 справах було винесені вироки судом. [3]

Основними країнами призначення є Російська Федерація - 60,6% та Польща - 20,4%, третє місце займають випадки торгівлі людьми в межах України - 10,3% відсоток котрих почав збільшуватися з 2016 року [2;4], що пов'язано з бойовими діями на Сході України, та появою осіб із статусом внутрішньо переміщених.

Проте реальні дані про кількість жертв серед внутрішньо переміщених осіб або осіб що проживають за лінією зіткнення є невідомими, через неможливість моніторингу на непідконтрольних територіях, так і загалом через неточність статистики МОМ, через те що в ній зазначені лише офіційно

виявлені випадки спроб торгівлі людьми в Україні, проте реальна кількість постраждалих може бути більшою.

В Україні з метою запобігання торгівлі людьми діє механізм взаємодії суб'єктів до складу котрого входять: Міністерство соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція України, Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство закордонних справ, Державна прикордонна служба, Служба безпеки України, Місцеві державні адміністрації.

Головне місце у цьому механізмі посідає Міністерство соціальної політики, що є національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми.

Також до суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми згідно Закону України «Про протидію торгівлі людьми» відносяться:

- 1) Президент України, що визначає центральний орган виконавчої влади у сфері координації та протидії торгівлі людьми;
- 2) Кабінет Міністрів України, що спрямовує і координує роботу суб'єктів, у сфері протидії торгівлі людьми та затверджує державну цільову програму у цій сфері;
- 3) закордонні дипломатичні установи України;
- 4) громадські організації;

Серед головних нормативно-правових актів у сфері протидії торгівлі людьми в Україні варто виділити Закон України «Про протидію торгівлі людьми», Постанову КМУ № 111 «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року».

Так зокрема у ст. 4 Закону «Про протидію торгівлі людьми» були визначені сновні напрями державної політики у цій сфері а саме:

- 1) Попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення;
- 2) Боротьба із злочинністю, шляхом виявлення та притягнення винних осіб до відповідальності;
- 3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав та впровадження механізму взаємодії суб'єктів у цій сфері;

Серед основних завдань, що були поставлені для подолання проблеми торгівлі людьми в Україні згідно Постанову КМУ № 111 можна виділити:

1. Удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми;
2. Боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом посилення співпраці правоохоронних органів та соціальних служб;
3. Захист та допомога постраждалим від торгівлі людьми особливо дітям;
4. Посилення міжнародного співробітництва у сфері протидії торгівлі людьми зокрема у некримінальній сфері;

На нашу думку головними недоліками у сфері протидії торгівлі людьми в Україні є:

1. Малообізнаність громадян з цією проблемою;
2. Недостатній моніторинг у сфері протидії торгівлі людьми особливо серед внутрішньо переміщених осіб та осіб що знаходяться за лінією розмежування.

Головними причинами явища торгівлі людьми в Україні на нашу думку є:

1. Скрутне фінансове становище серед громадян, що змушує їх шукати будь-яку добре оплачувану роботу як закордоном так і в Україні.
2. Збройний конфлікт на Сході України.

На нашу думку серед заходів у боротьбі з торгівлею людьми в Україні варто вдосконалити:

1. Проінформованості населення про існуванням явища торгівлі людьми, зокрема вдосконалення системи моніторингу і збору статистичних даних серед внутрішньо переміщених осіб.
2. Посилення міжнародної співпраці з правоохоронних органами інших держав.
3. Посилення заходів запобігання явищу торгівлі людьми всередині України, шляхом посилення взаємодії правоохоронних органів та інших органів публічної влади, в тому числі місцевої.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 01.01.2020 Відомості Верховної Ради. 2012, № 19-20, ст.173 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення: 26.11.2020);
2. Короткий огляд програми протидії торгівлі людьми МОМ України URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_counter_trafficking_programme_2019_ukr.pdf (дата звернення: 26.11.2020);
3. Мінсоцполітики відзвітувалося ГРЕТА про проведені у 2019 році Урядом України заходи щодо протидії торгівлі людьми URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18685.html> (дата звернення: 26.11.2020);
4. Протидія торгівлі людьми в Україні, Статистика МОМ станом на 31 грудня 2018 р. URL: <https://stoptrafficking.org/sites/default/files/mom/IOM%20VoT%20Statistics%20UkDecember2018%20-%20fin.pdf> (дата звернення: 26.11.2020);

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Володимир ВАСЕЧКО, ад'юнкт кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

Поняття торгівлі людьми визначено рядом нормативно-правових актів. Першим сучасним міжнародно-визнаним тлумаченням терміну «торгівля людьми» є визначення, що міститься у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року (Протокол ратифіковано Законом України N 1433-IV від 04.02.2004 «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря)» [1, ст. 1].

Україна стикається з грубими порушеннями прав людини, насильством та торгівлею людьми. Суспільна загроза цих явищ полягає в посяганні на права людини, які задекларовані в міжнародних і національних документах: невід'ємне право на життя (ст. 27 Конституції України), право на повагу до гідності (ст. 28 Конституції України), на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України), на свободу пересування та вільний вибір місця проживання (ст. 33 Конституції України) [3, ст. 222].

Організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми та основні напрями державної політики визначає Закон України «Про протидію торгівлі людьми». Закон також визначає повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги постраждалим. Серед закладів допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, окрім територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та притулків для дітей, визначено центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які зобов'язані забезпечувати реалізацію прав таких осіб.

Боротьба з торгівлею людьми є невід'ємною складовою частиною діяльності органів Національної поліції по боротьбі із злочинністю, які, зокрема, здійснюють заходи щодо виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб – торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів[2, с. 11].

Існує багато причин потрапляння у ситуацію торгівлі людьми. Вони є комплексними та взаємопов'язаними. Зростання попиту на торгівлю людьми спричиняють і розвиток сексуальної індустрії, і потреба в експлуататорській праці. Сексуальний туризм та дитяча порнографія стали широко відомими в усьому світі «індустріями», що поширюються завдяки інформаційним технологіям та більшому доступу до Інтернету. За оцінкою Міжнародної організації праці, щороку приблизно 1,2 млн дітей у всьому світі стають

жертвами торгівлі людьми, в основному з метою комерційної сексуальної експлуатації чи примусової праці.

В Україні виявлено випадки вилучення органів (видалення з організму людини її складової частини, яка має певну будову і спеціальне призначення, – органів зору, серця, легень, нирки, печінки тощо), що є також однією з форм експлуатації. Діти є найбільш уразливими до такої форми експлуатації, як «втягнення у злочинну діяльність». Це дії, пов'язані з безпосереднім психічним або фізичним впливом на особу, вчинені з метою мотивувати її взяти участь в одному чи кількох злочинах. Торгівля людьми також охоплює осіб, які постраждали від примусових шлюбів, або яких було продано на ринку праці, наприклад для роботи на виробництві, сільськогосподарських плантаціях та для хатньої роботи. Останні кілька років гостро постає проблема використання чоловіків та дітей у військових конфліктах, а також втягування дітей у протиправні дії та вчинення злочинів.

Останніми роками сотні тисяч українок та українців їдуть на роботу за кордон. Причини можуть бути різними, проте, однією з основних є бажання отримувати гідну роботу та заробітну плату. Найбільша небезпека стати жертвою торгівлі людьми очікує на тих, хто вирішив поїхати на роботу за кордон, проте потрапити у рабство можна і не перетинаючи кордону.

На мою думку, система освіти має великі можливості щодо попередження торгівлі людьми. Освітній процес у школах та закладах вищої освіти має сформувати основні поняття та розуміння у сфері знань про людину та суспільство, а також про права людини.

Отже, суспільну небезпеку в Україні та у зарубіжних країнах спричинену торгівлею людьми важко переоцінити. Основним завданням держави у боротьбі з торгівлею людьми є запровадження законодавчої бази, яка б унеможлиблювала будь-які випадки пов'язані з торгівлею людьми. Кожна людина у своєму повсякденному житті може зіштовхнутися з цією проблемою, найголовніше забезпечити роботу всіх механізмів держави задля інформування громадян України щодо правильності дій у ситуаціях, які б становили загрозу для їхнього життя чи здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Закон України N 1433-IV від 04.02.2004 «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють.
2. Протидія торгівлі людьми: збірник нормативно-правових актів. – К., 2016. 196 с.
3. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: Навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, О. А. Удалова, І. М. Трубавіна та ін.; заг. ред. К. Б. Левченко, О.А. Удалової. К.: Міленіум, 2005. 210 с.

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СУСПІЛЬНИЙ ДОБРОБУТ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ

Володимир ДЕМИДЕНКО, професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Нині проблематика ефективного забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству є надзвичайно актуальною не лише в Україні, а й в світі. Це обумовлено багатьма факторами основними з яких є: пандемія коронавірусу, ізоляція, фінансові проблеми, економічна криза тощо.

З огляду на наведені вище чинники, які впливають на поширення домашнього насильства в Україні, можна дійти висновку про взаємозалежність добробуту населення і розповсюдження домашнього насильства. Більше того викликає інтерес встановлення праксеологічних та історико-антропологічних аспектів взаємозалежності економічного добробуту та поширення домашнього насильства.

Адже добробут є одним з показників якості життєдіяльності населення. В економічній літературі існує загальноприйняте визначення добробуту: добробут – це є позитивний фізичний, соціальний та ментальний стан, який є результатом діяльності не тільки індивіда, але й доступності суспільних благ та відносин з іншими людьми. Він є наслідком задоволення базових потреб, відчуття сенсу життя у людей та можливості досягнення важливої для них особистої мети та участі у суспільному житті. Все вищезазначене повинно підтримуватися умовами, що включають у себе гарне здоров'я, фінансову забезпеченість, наявність оплачуваної роботи, суспільну взаємодопомогу, можливість стати членом суспільної групи, щоб проявити свої інтереси, а також здорове та приємне середовище існування [1, с. 303].

У сучасних дослідженнях добробут є поєднанням не лише економічних, соціальних і екологічних чинників, а й організаційних, правових, морально-етичних та політичних відносин, що вдало регулюють процеси життєдіяльності та гармонійного розвитку суспільства [2, с. 62].

Відповідно до річного звіту Міжнародної комісії з вимірювання економічного та соціального прогресу (International Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress) добробут визначається як комплексний показник, який включає: матеріальні життєво-необхідні стандарти (дохід, споживання та багатство); здоров'я; освіту; особисті інтереси та види діяльності, включаючи працю; право політичного голосу та управління; соціальні зв'язки та взаємовідносини; навколишнє середовище (сьогоднішній стан та майбутній); безпеку (як в економічному сенсі, так і фізичному) [5]. Як наслідок, категорія «добробут» включає два складові – економічний та соціальний.

На наше переконання, нинішнє падіння економічного добробуту українського суспільства обумовлено низкою чинників. При цьому, з метою

напрацювання стратегії перспективного підвищення економічного добробуту вкрай важливо з цього комплексу факторів виокремити основні, які в перспективі матимуть вирішальне, ключове, критичне значення.

На наш погляд, до числа цих факторів, що вже в недалекій перспективі будуть вагомо впливати на економічний добробут українського суспільства, а відповідно і на поширення домашнього насильства, є значне зростання державного боргу України.

Наразі державний борг України слід визнати високим, тому що відносна величина боргу (його відношення до ВВП) досягла в 2018 р. 62,0%. Найбільше значення цей показник мав у 2016 р. (81,0%), найнижче за останнє десятиліття було у 2009 р. (34,7%) [3, с. 33].

Зважаючи на наведене, нині активно обговорюється питання щодо посилення контролю, перш за все – парламентського, щодо одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик.

На вдосконалення правового регулювання та посилення юридичної (кримінальної) відповідальності щодо безконтрольного збільшення зовнішнього боргу України до певної міри спрямований проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо криміналізації затвердження без згоди Верховної Ради України рішень про одержання Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій» (реєстр. № 3574 від 02.06.2020 р.) [4].

Так, дійсно розмір та структура державного і гарантованого державою боргу України на сьогодні набули критичного характеру. І, в цілому, занепокоєння депутатського корпусу щодо цього питання ми поділяємо.

Законопроектом реєстр. № 3574 від 02.06.2020 р. передбачається внести зміни до статті 111 Кримінального кодексу України, згідно з якими передбачається віднести до державної зради затвердження без згоди Верховної Ради України рішень про одержання Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, що карається позбавленням волі на строк від 12 до 15 років з конфіскацією майна або без такої. Згідно з пояснювальною запискою, законопроект розроблений з метою криміналізації діяння із затвердження без згоди Верховної Ради України рішень про одержання Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій.

Разом з тим варто звернути увагу, що Конституція України (п. 14 ч. 1 ст. 85) до повноважень Верховної Ради України відносить затвердження рішень про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням.

Як зауважується в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо криміналізації затвердження без згоди Верховної Ради України рішень про одержання Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних

фінансових організацій» – «...Кабінет Міністрів України руками народних депутатів затверджує загальну суму кредитів (позик), що залучаються державою до Державного бюджету України у відповідному році від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій.

Таким чином, будь-яка позика України від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик стає «передбаченою Державним бюджетом України» [4].

Звісно, що ніхто з Уряду «не вдається в деталі» і не розповідає народним обранцям при голосуванні за держбюджет на відповідний рік про істотні умови позики та про те, на які поступки та приниження вчергове має піти Україна, щоб отримати позику чи кредит» [4].

Варто зауважити, що досить складно (а скоріше – не можливо) Кабінету Міністрів України, іншим уповноваженим суб'єктам спрогнозувати в деталях суму позики, умови її отримання, структуру майбутньої заборгованості. Адже це виключно перспективний договірний процес, який залежить від значної кількості обставин (можливостей міжнародних фінансових інституцій, кон'юнктури ринку, рейтингу України, стану світової економіки тощо).

Оцінка і відповідальність Кабінету Міністрів України, інших уповноважених суб'єктів щодо розробки та реалізації державної політики в сфері одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, на наш погляд, має носити як політичний характер (насамперед), так і юридичний.

В той же час притягнення до юридичної відповідальності Кабінету Міністрів України, інших уповноважених суб'єктів щодо розробки та реалізації державної політики в сфері одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, на нашу думку, має розглядатися в контексті конституційно-правової відповідальності через застосування відповідних конституційно-правових санкцій (оголошення Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінету Міністрів України або окремим його членам, дострокове припинення повноважень, скасування дії певних нормативно-правових актів щодо одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик тощо). Разом з тим, видається досить складним реалізація положень проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо криміналізації затвердження без згоди Верховної Ради України рішень про одержання Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій» (реєстр. № 3574 від 02.06.2020 р.) щодо притягнення до кримінальної відповідальності колективного суб'єкта (наприклад, Кабінет Міністрів України) відповідно до пропонованих змін в ст. 111 Кримінального кодексу України за одержання Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій без згоди Верховної Ради України.

Список використаних джерел:

1. Дrajниця С.А. Добробут населення України: проблеми і шляхи їх вирішення. *Університетські наукові записки*. 2013. № 2. С. 303-309.
2. Глубіш Л.Я. Еволюція наукових поглядів на зміст теорії добробуту та її специфіка на сучасному етапі соціально-економічних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. С. 58-63.
3. Маршалюк Т., Мороз І. Вплив державного боргу на економічний розвиток країни. *Світ фінансів*. 2019. № 2(59). С. 23-35.
4. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо криміналізації затвердження без згоди Верховної Ради України рішень про одержання Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій» реєстр. № 3574 від 02.06.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69000.
5. Stiglitz J. E. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress [Електронний ресурс] / J. E. Stiglitz, A. Sen, J. P. Fitoussi. CMEPSP. 2009. September, 14. –URL: http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ (ЩОДО ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ)

Даниїл ЄВСТРАТЕНКО, студент магістратури факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Процеси становлення України як сучасної, демократичної, соціальної та правової держави нерозривно пов'язані з пошуками оптимальних шляхів державного регулювання трудових відносин. Нормотворча діяльність держави у цій сфері повинна спиратися на багатий міжнародний досвід, а також на нормотворчу діяльність Міжнародної організації праці (МОП). Саме тому одним із основних напрямів реформування законодавства про працю України є приведення його у відповідність до міжнародних трудових стандартів, у тому числі ратифікованих конвенцій МОП.

Як зазначав І.Я. Кисельов, по суті, в рамках МОП створено звід модельних актів із праці, творче освоєння якого є необхідною умовою розробки й удосконалення будь-якої національної системи права, яка прагне відповідати загальноцивілізаційним вимогам. Ці акти – об'єкт уважного вивчення, запозичення, практичного використання як визнаного в цивілізаційному світі еталону, свого роду міжнародного кодексу праці [1, с. 448-449].

Певних труднощів та колізій, що гальмують процеси ефективної нормотворчості та гармонізації, можна уникнути використовуючи універсальні трудові норми, які містяться, здебільшого, у конвенціях і рекомендаціях МОП. Акти МОП мають найбільшу кількість нормативних положень, що стосуються захисту праці, а сама організація спеціально створювалась, як головний центр міжнародної нормативної діяльності у сфері праці

Окремої уваги потребує аналіз основних проблем дотримання Україною ратифікованих конвенцій МОП, порушення зобов'язань щодо яких негативно відображається на престижі держави та подальшій співпраці з організацією. Попри всі зусилля влади українська економіка зазнає наслідків економічної кризи. Відповідно до аналітичних даних, які надає О. Волохов, у 2011 р. понад 14 тис. неплатоспроможних підприємств перебувало на різних стадіях банкрутства [2, с.165]. Більшість з них були ліквідовані або впевнено прямують у цьому напрямку. У таких умовах держава повинна приділяти особливу увагу захисту прав працівників збанкрутілого підприємства. Як мінімум необхідні реальні гарантії виплати заробітної плати, що не завжди можливо в умовах великої кількості боргів підприємства та відсутності активів для їх покриття.

При цьому, ще у 1992 р. МОП, прагнучі вирішити це вельми важливе питання, прийняла Конвенцію № 173 про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця. Метою її є захист прав працівників збанкрутілих підприємств шляхом надання привілеїв (установлення першочерговості) їх вимог перед іншими вимогами кредиторів (Розділ II) та використання спеціально створених установ-гарантів для забезпечення цих вимог (Розділ III). У 2006 р. цей документ був ратифікований Україною, яка взяла на себе зобов'язання лише за другим розділом Конвенції [3].

На нашу думку, було б доцільним ратифікувати Конвенцію повністю, включаючи третій розділ. Використання установ-гарантів для забезпечення відповідних вимог працівників може стати альтернативою за відсутності коштів у підприємства. Такі установи можуть створюватися на державному рівні чи бути представлені страховими компаніями, які зможуть надати достатні гарантії здійснення такої діяльності.

Конвенція № 173 також передбачає консультацію держав з організаціями працівників та роботодавців, щодо виконання її положень, створення та діяльності установ-гарантів [4]. Слід зазначити, що положення третього розділу близько наближені до вимог вторинного законодавства ЄС (Директива Ради 80/987/ЄЕС, Директива Європейського Парламенту та Ради 2002/74/ЄС) щодо захисту найманих працівників у випадку неплатоспроможності їхнього роботодавця, а отже сприятимуть гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС.

Слід також відмітити ті нератифіковані Україною міжнародні акти МОП, що націлені на регламентацію соціальної сфери та забезпечення сфери зайнятості, попередженню і протидії насильству: Конвенція № 168 про

сприяння зайнятості та захист від безробіття 1988 р.; Конвенція № 183 про захист материнства 2000 р. та ін. [2, с.169]. На сьогодні Україна не є учасником жодної з трьох рамкових (всеосяжних) конвенцій МОП, прийнятих з питань регламентації праці працівників судноплавства та риболовного сектору: Конвенція № 185 (переглянута) про посвідчення особи моряка 2003 р.; Конвенція 2006 р. про працю у морському судноплавстві; Конвенція № 188 про працю в риболовецькому секторі 2007 р. Такі рамкові конвенції охоплюють Загальну та Особливу частини, а також додатки [2, с.169].

Також, необхідно згадати й про Програми гідної праці, які були започатковані 2004 р. і є комплексними механізмами допомоги МОП державам-членам. Під час тристороннього семінару із планування Програми Гідної праці для України на 2020-2024 роки, який проводився під егідою МОП у Києві в грудні 2019 р., були підбиті підсумки реалізації Програми гідної праці для України на 2016-2019 роки, а також проводилися консультації щодо вироблення основ для формування такої програми на 2020-2024 рік [5].

Щодо підсумків Програми на 2016 - 2019 роки, С. Савчук (національний координатор МОП в Україні) зазначив, що вона розпочиналася у складний для країни час на тлі економічного спаду. Пріоритетними її напрямками, визначеними разом з тристоронніми партнерами на цей період, були: сприяння зайнятості та розвитку сталих підприємств задля стабільності та зростання; сприяння ефективному соціальному діалогу; покращення соціального захисту й умов праці. Серед основних успіхів цієї програми Сергій Савчук, зокрема, виділив ратифікацію Україною Конвенції МОП № 102, розвиток соціальними партнерами системи послуг та успішну мобілізацію ресурсів для реалізації поставлених завдань на 2016-2019 роки [6].

Також він відзначив, що багато уваги приділялося роботі «в полі»: проводилися заходи щодо покращення безпеки й гігієни праці на шахтах, створювалися місцеві партнерства зайнятості, проводилися добровільні консультування та тестування на робочих місцях. Успішною стала й адвокація проти введення другого рівня пенсійної реформи.

У результаті активної дводенної роботи тристоронні партнери спільно визначили пріоритети Програми на 2020-2024 р.р., на основі яких був складений звіт, опублікований у січні 2020 року [6]. Основними завданнями були визначені: повна та продуктивна зайнятість; покращені умови праці (включають питання трудових відносин, безпеки та гігієни праці, оплати праці, легалізації неформальної зайнятості тощо); покращений соціальний захист; ефективний інклюзивний соціальний діалог. Також вони надали пропозиції щодо заходів задля їх реалізації та моніторингу їх виконання.

МОП також проявляє інтерес до намірів України осучаснити трудове законодавство. Так, у 2016 році організація представила Меморандум технічних коментарів до прийнятого за основу проекту Трудового кодексу

України №1658 під час робочої зустрічі з членами комітету з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення [7].

Зокрема директор відділу реформування трудового права департаменту управління та трипартизму МОП Колін Фенвік зазначив, що експерти проаналізували проект Трудового кодексу України щодо колективної системи розв'язання трудових спорів, охорони праці, відповідності до конвенцій Міжнародної організації праці та інших норм. Також К. Фенвік зазначив, що «головне у проекті Трудового кодексу - це забезпечити баланс між інтересами держави, профспілок, які представляють працівників та роботодавців» [7].

Виходячи з цього можна зробити висновок, що для створення в Україні ефективного і сучасного трудового законодавства необхідно використовувати нормотворчу практику МОП та спиратися на міжнародний досвід. Для досягнення цієї мети було б доцільним ратифікувати в повному обсязі Конвенцію № 173, а також Конвенції № 167, № 170, № 172, № 181, № 189, що є перспективними для національного законодавства.

Проаналізувавши нормотворчу практику МОП, очевидно, що за останні роки з'явилося багато гнучких рамкових конвенцій, метою яких є збільшення кількості держав-учасників, а також можливість оновлення їх положень відповідно до нових віянь у сфері захисту прав трудящих. Використання цих міжнародних стандартів вимагає від нашої держави виконання усіх взятих на себе зобов'язань, а також стабільної та продуманої політики у сфері праці.

Саме тому, пріоритетним напрямом має стати запровадження відповідних заходів для виконання норм проблемних у застосування Конвенцій № 87, № 98, № 154, № 95, після чого можна було б приступити до ратифікації перспективних Конвенцій МОП, що дало б значний поштовх для зміцнення авторитету України на міжнародній арені, а також підготувало б вітчизняне трудове законодавство до запланованого оновлення, що має відбуватися відповідно до світових стандартів у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Киселев И. Я. Сравнительное и международное трудовое право : [учеб. для вузов]. Москва: Дело, 1999. 728 с.
2. Волохов О. Сучасні перспективи ратифікації Україною конвенцій Міжнародної організації праці. *Публічне право*. 2012. №3. С. 164–171.
3. Список країн, що ратифікували Конвенцію № 173 про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця URL: <http://www.ilo.org/dyn/normlex>
4. Конвенція МОП № 173 про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця 1992 URL: <http://zakon.nau.ua>
5. Визначено пріоритети Програми гідної праці МОП на 2020-2024 роки URL: <https://kvpu.org.ua/uk/news/6/3855-vyznacheno-priorytety-prohramy-hidnoipratsimopna20202024roky>.

6. Звіт щодо вироблення основних параметрів Програми Гідної праці для України на 2020 – 2024 роки URL: http://employers.org/media/Ukraine%20DWCP%20Workshop%20Report%20Dec%202019_UKR.pdf.

7. У МОП представили рекомендації щодо проекту Трудового кодексу України URL: <https://ua.112.ua/suspilstvo/u-mop-predstavyly-rekomendatsii-shchodo-proektu-trudovoho-kodeksu-ukrainy-305916.html>.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Дарія КРИШТАЛЬ, здобувач вищої освіти бакалавр «Правоохоронна діяльність» навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Людмила ТЕРЕЩЕНКО**

Рівність прав між чоловіком та жінкою, або гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків на рівні можливостей брати рівну участь у сферах життєдіяльності суспільства.

Саме XIX-XX століття, стало епохою встановлення рівних прав між чоловіком та жінкою. Гендерна рівність займає центральне місце у системі прав людини та цінностей всього світу.

Вперше питання гендерної рівності було розглянуто в статі 2 статуту Організації Об'єднаних Націй прийнятого у 1945 році «про рівні права чоловіка і жінки», а також захист та просування прав жінок. З цього часу майже весь світ почав вивчати це питання. Суспільство кожної країни мало на меті досягти повної гендерної рівності. [1]

Досить цікавим є той факт, що в щорічний звіт швейцарської неурядової організації «Світовий економічний форум» про гендерну нерівність у світі, Ісландія досягла такого рівня, що в щорічному звіті з 2008 року займає перше місце, як країна яка змогла повністю подолати гендерну нерівність. Це означає, що в Ісландії жінка має рівне право на межі з чоловіком, в цій країні вважається найкомфортнішим життям для жінки, тому що жінки мають найвищий показник рівного доступу до освіти, охорони здоров'я, а також політичного та економічного життя. Третє місце посідає - Норвегія, Четверте – Фінляндія і п'яте місце займає Швеція. Шведська організація дала певне припущення, що через 12 років майже всі країни досягнуть такого рівня, як Ісландія. Це пов'язана з тим, що політика у сфері гендерної рівності, почала дуже швидкими темпами розвиватися.

Україна, як країна демократична не відстає від цих темпів. Міжнародний досвід гендерної рівності закладений в основу українського законодавства, а саме положення:

1. Загальної декларації прав людини (1948р.,)

2. Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966р.,)
3. Статуту Організації Об'єднаних Націй (1945р.,)
4. Декларації про ліквідацію дискримінації у відношенні жінок (1967р.,)
5. Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінки (1979р.,)
6. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950р.,)
7. Пекінської декларації (1995р.,)

Отже, взявши до уваги усі міжнародні договори, була прийнята стаття 24 в Конституції України, яка проголошує: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознакою раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками».[1]

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановлення пенсійних пільг; створення умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Цією статтею держава забезпечує рівність чоловіка і жінка у всіх сферах життя суспільства. Надає всіх можливих прав жінці, на рівні з чоловіком.

Гендерне законодавство, окрім, Конституції України, також складається з таким законодавчих актів, як Кодекс законів про працю, Основи законодавства України про охорону здоров'я, Кримінальний кодекс України, закони України про пенсійне забезпечення та інші.

Однієї статті в Конституції України є замало, тому було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 року. Цей Закон став початком для створення органів з гендерної політики, які забезпечують гендерну рівність в державі та став одним із найважливіших нормативно-правових актів, які забезпечують всебічний захист прав жінок.

Таким чином можна стверджувати, що міжнародний досвід врегулювання гендерної рівності, дав великий поштовх для того аби визначити пріоритетність рівності прав жінок і чоловіків в Україні. В результаті чого через декілька років наша країна, зможе досягнути найвищих показників з гендерної рівності, як наприклад в Ісландії.

Список використаних джерел:

1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
2. URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/dlya-dosyagnennya-gendernoyi-rivnosti-v-usomu-sviti-potribno-100-rokiv-doslidzhennya-333186_.html
3. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 вересня 2019р.: Офіц. текст. Видавництво: «Алерта», 2019. 80с.
4. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. Київ: Заповіт, 2016. 244с.
5. Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні, 2010. 289с.
6. Права жінок та гендерна рівність., / начальний посібник. Київ 2018 р., с. 204

ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Дмитро ГРІНЧУК, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Кожна людина, яка знаходиться у суспільстві, має свої права та обов'язки незалежно від кольору шкіри чи очей, незалежно від того, де вона народилася, незалежно від того, хто її батьки, є вони чи їх немає за будь-яких обставин, незалежно від статі, віку, закладу, в якому вона навчається, виховується.

Кожна людина – це особлива й неповторна особистість, яка має сама визначити своє місце в житті й реалізувати свої здібності.

Показником гуманізму суспільства та держави є ставлення до дитини. Діти є найвищою цінністю кожного народу, і розбудова демократичної держави неможлива без сприяння розвитку молодого покоління, задоволення його потреб та виконання обов'язків, передбачених Конституцією та законодавством України.

Для забезпечення прав та інтересів дітей постійно вдосконалюється нормативно-правова база України. Тобто права і свободи дітей, як членів суспільства, у значній мірі визначають напрями діяльності державних органів та громадських організацій.

Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися взаємоповагою, справедливістю і повинні виключати будь-яке приниження честі та гідності дитини.

Держава здійснює захист дитини від:

- усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють;

- втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин;

- залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо.

Держава через органи опіки і піклування, служби у справах неповнолітніх, центри соціальних служб для молоді, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства.

Дитина вправі особисто звернутися до органу опіки та піклування, служби у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для молоді, інших уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

Без згоди законного представника дитини забороняється розголошення чи публікація будь-якої інформації про дитину, що може заподіяти їй шкоду.

Захист порушених конституційних прав та свобод громадян, у тому числі й неповнолітніх, здійснює суд. Наприклад, батьки, які ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дітей або зловживають своїми батьківськими правами, жорстоко поводяться з дітьми, шкідливо впливають на дітей своєю аморальною, антигромадською поведінкою, чи є хронічними алкоголіками чи наркоманами, за рішенням суду можуть бути позбавлені батьківських прав.

Відповідно до частини першої статті 170 Сімейного кодексу України суд може постановити рішення про відібрання дитини від батьків або одного з них, не позбавляючи їх батьківських прав, у випадках, якщо батьки:

- ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини;
- жорстоко поводяться з дитиною;
- є хронічними алкоголіками або наркоманами;
- вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва.

А також в інших випадках, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання. У цьому разі дитина передається другому з батьків, бабі, дідові, іншим родичам - за їх бажанням або органів опіки та піклування.

Якщо між дітьми та батьками немає взаємозв'язку, панує постійна атмосфера напруженості між самими батьками, це приводить до того, що дитина прагне якомога менше перебувати вдома, втрачає емоційний контакт з батьками, виходить з-під соціального контролю дорослих. У таких дітей розвиваються соціально-психологічні якості потенційного правопорушника. Значна кількість конфліктів та форм соціально неадекватної поведінки як удома, так і в школі, провокується дорослими. Підлітки, які стають жертвами

фізичного та психічного насильства в сім'ї – в школі поповнюють категорію «важких учнів».

Обов'язок повідомляти органи опіки і піклування про дітей, які залишилися без опікування батьків, або про неналежне виконання батьками (чи одним з них) обов'язків по вихованню дітей, чи про випадки зловживання батьківськими правами - покладено на всі установи і всіх громадян, яким стане відомо про такі випадки.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Як в Україні захищають права дітей URL: <https://www.unicef.org/ukraine/>

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ: НАСЛІДКИ, ПРОФІЛАКТИКА ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Слизавета НОВАК, слухач магістратури 1-го курсу 102 навчальної групи навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

Актуальною проблемою сьогодення в Україні, на жаль, являється домашнє насильство. Однак, в нашому суспільстві переважає думка, що проблеми жорстокого поводження із членами сім'ї є внутрішньою проблемою цієї сім'ї і не потребує втручання суспільства, а тим більше держави. Особливо високим є рівень домашнього насильства щодо дітей у сім'ї. Хоча, повинно бути зовсім навпаки, адже дім, сім'я – це місце, де можна знайти розуміння й підтримку, допомогу та захист від небезпек навколишнього середовища.

Насильство над дітьми в сім'ї дуже поширене явище в Україні і ця статистика доводить. Близько 30-40 % всіх знущань, що відбувається в тому місці, де людина на перший погляд і не повинна захищатися, а саме в сім'ї [2]. Жорстоке поводження з дітьми і зневага їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідками завжди є серйозний збиток для здоров'я, як психічного так і фізичного розвитку та соціалізації дитини, нерідко й загроза її життю чи навіть є причиною смерті.

Жорстоке поводження з дитиною з боку найближчих людей у сім'ї, згубніше позначається на психіці дитини, ніж порушення її прав на вулиці, у школі, серед однолітків. Лише згодом, аналізуючи проблеми життя у власній сім'ї, взаємини з батьками своїх друзів, знайомих, ставлення до себе з боку

вихователів і вчителів, дитина починає усвідомлювати, що стосунки з дорослими можуть ґрунтуватися на взаєморозумінні, доброзичливому ставленні та взаємній повазі. Пошук дитиною причин недоброзичливості з боку дорослих зводиться до самозвинувачень, що формує комплекс невпевненості, повної залежності від поведінки старших. Водночас може виникнути почуття відрази до старших, які пригнічують та не розуміють дитину, що спричиняє ненависть, агресію та непокору рішенням батьків і примусу. Через зневажливе ставлення до дітей, нав'язування їм власних поглядів і переконань батьки втрачають контакт із власною дитиною, що призводить до постійних конфліктів і напруження в сім'ї. Незалежно від того, хто чинить фізичне насильство над дитиною, одним із руйнівних наслідків цих дій є формування у скривдженого жорстокості та прагнення помститися. Здебільшого набутий досвід, навіть украй негативний, позначається на наступному поколінні. У контексті даної теми необхідно зважати на те, що діти – жертви фізичного насильства – часто втрачають здатність протидіяти насильству, повагу до власного тіла, що спричиняє формування у них віктимної поведінки за умов загрози сексуальної експлуатації, використання їх у порнографічному бізнесі, проституції, торгівлі людьми тощо [3].

До насильства над дітьми найчастіше призводять важка соціально-економічна ситуація країні, руйнування моральних та сімейних цінностей нашого суспільства, батьківське страждання від домашнього насильства в дитинстві, хибна впевненість, що такий стиль виховання є корисним для дитини, раннє батьківство та інше. Великий вплив на життя дитини, становлення її як особистості, здійснює повсякденна атмосфера в сім'ї. Сімейні взаємовідносини – найперші та найміцніші соціальні стосунки, які значною мірою впливають на майбутнє дитини, її здатність до адаптації в соціумі, її відчуття безпеки та благополуччя [1].

Документами, які регулюють питання захисту прав дитини в Україні, є Конвенція про права дитини, ратифікована Постановою Верховної Ради України 27 лютого 1991 року, Конституція України, Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей», Сімейний кодекс України. Зазначені нормативно-правові акти закріплюють права дитини, серед яких і захист від насильства. Зокрема, стаття 3 Конвенції про права дитини передбачає таке: держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів [4]. Зазначена норма закріплює обов'язок держави здійснювати захист дитини. Такий захист може здійснюватись через суди, а також через суб'єкти публічної адміністрації, що передбачені національним законодавством.

Слід згадати ще кілька документів, які тісно переплітаються з насильством в сім'ї. Мова йде про викрадення дітей, адже дуже часто,

рятуючись від жорстокої поведінки батьків, саме діти стають „живим товаром” для не менш жорстоких дорослих. Тому прийняття Постанови Кабінету Міністрів України „Про виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей” (від 10 липня 2006 р. № 952) дає можливість долучитися до міжнародно-правового механізму впорядкованого повернення дітей, яких незаконно вивозять або утримують за кордоном.

Іншим важливим документом, який спрямований на подальший розвиток умов для захисту прав та інтересів дитини є Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей» (від 3 серпня 2006 р). Національне законодавство України також містить положення, які покликані захищати дитину від насильства в сім’ї та регламентують діяльність державних органів щодо попередження і припинення насильства в сім’ї, що постраждали від насилля.

Це, насамперед, Конституція України, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав дітей у нашій державі. У статті 52 Конституції вказано, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним [5]. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.

Наступним документом, котрий забезпечує детальне правове регулювання сімейних відносин, є Сімейний кодекс України. Основні обов’язки батьків щодо виховання дітей визначені у статті 150 даного кодексу. Відповідно до вимог цієї статті батьки, зокрема, зобов’язані піклуватися про здоров’я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, а також її поважати. Забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини, фізичні покарання, та застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини [6].

Також важливо зазначити положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в якому до домашнього насильства відносять діяння фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім’ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім’єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [7].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що на сьогоднішній день проблема насильства в сім’ї в Україні, зокрема над дітьми, є дуже поширеною та критичною. На жаль домашнє насильство здебільшого сприймають як особисту справу сім’ї та замовчують, що в свою чергу згубно впливає на дану проблематику. Жорстоке поводження з дітьми в подальшому формує з них соціально-дезадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім’ю, бути гарними батьками, а також є поштовхом

до відтворення жорстокості по відношенню до власних дітей. Необхідно зазначити, що розвиток суспільства залежить від кожного з нас, і саме ми відповідальні за фізичне і психічне здоров'я дітей. Саме батьки мають бути як найбільше зацікавленими у здоровому вихованні дітей, оскільки наше майбутнє в їхніх руках.

Список використаних джерел:

1. Служба у справах дітей та сім'ї – «Профілактика вчинення домашнього насильства над дітьми» 2019. URL: <https://www.nemyriv-rda.gov.ua/index.php/5039-profilaktyka-vchynennia-domashnoho-nasylstva-nad-ditmy>
2. Юрків Я.І - «Насильство дітей як соціально-педагогічна проблема» Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 28, м. Луганськ. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/575/1/>
3. Казміренко В.О. – «Вияви домашнього насильства над дітьми» Юридична психологія - 2017. URL: [file:///C:/Users/%D0%AE%D0%BB%D1%8F/Downloads/urpp_2017_1_9%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%AE%D0%BB%D1%8F/Downloads/urpp_2017_1_9%20(1).pdf)
4. Конвенція про права дитини 20 листопада 1989 року. Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
5. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 01.01.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Сімейний кодекс України :Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
7. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» м. Київ 7 грудня 2017 року № 2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ УКРАЇНОЮ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У ЗАСТОСУВАННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Іванна ГОРБАЧ-КУДРЯ, ад'юнкт відділу ад'юнктури та докторантури Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **Катерина ГУСЄВА**

Підписання Україною 07 листопада 2011 року Стамбульської конвенції є кроком вперед на шляху до Європейської інтеграції, водночас недостатньо налагодженими залишаються механізми протидії та запобігання домашньому

насилъству, що негативно позначається на процесі ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насилъству стосовно жінок і домашньому насилъству та боротьбу із цими явищами. Кожна країна вільна обирати такі методи та засоби імплементації, що дозволяють найкращим чином – із врахуванням історичних, економічних, соціальних та культурних чинників – перетворити норми міжнародного права у норми внутрішньодержавного.

За мету доповіді нами обрано компаративістський аналіз українського законодавства в частині імплементації спеціальних заходів щодо протидії домашньому насилъству з міжнародного законодавства, зокрема Конвенції Ради Європи про запобігання насилъству стосовно жінок і домашньому насилъству та боротьбу із цими явищами.

Глава IV Стамбульської конвенції («Розслідування, кримінальне переслідування, процесуальне право та захисні заходи») вміщує три види заходів, а саме: нагальні заборонювальні приписи (стаття 52), обмежувальні або захисні приписи (стаття 53) та заходи захисту (стаття 56). У Розділі V Закону України «Про протидію та запобігання» («Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насилъству») відповідні заходи закріплено як спеціальні заходи щодо протидії домашньому насилъству чотирьох видів: терміновий заборонний припис стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника, взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи, направлення кривдника на проходження програми для кривдника.

Отже, міжнародна правова норма не розмежовує заходів запобігання та боротьби з домашнім насилъством, що маємо в українській внутрішньодержавній нормі, де чітко окреслено, що відповідні заходи мають категоріальну належність до протидії. Спеціальний статус їх визначає повне фінансування державою.

Підставами застосування нагальних заборонювальних приписів є ситуація безпосередньої загрози. За такої ситуації компетентні органи мають вжити необхідних законодавчих або інших заходів для того, щоб особа, яка вчинила домашнє насилъство, звільнила місце проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, на достатній період, а також заборонити правопорушнику заходити до місця проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, або контактувати з жертвою або особою, яка знаходиться в ситуації ризику [1, с.28]. В українському законодавстві винесення термінового заборонного припису обґрунтоване наявністю безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насилъства, недопущення його продовження чи повторного вчинення [2]. Функції компетентних органів покладені на уповноважені підрозділи Національної поліції України, які можуть застосувати такі заходи: 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою [2].

Отже, нагальні заборонювальні приписи, закріплені Стамбульською конвенцією, імплементацovanі в українському законодавстві з додатковим розширенням ситуації небезпеки. Винесення тимчасового заборонного припису уповноваженими підрозділами Національної поліції може здійснюватися не лише в ситуації прямої загрози життю, а й здоров'ю.

Підставами застосування обмежувальних або захисних приписів є факт вчинення усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [1, с.28], тобто, відповідно до статті 2 («Сфера застосування Конвенції»), це усі форми насильства, у тому числі домашнього насильства, яке зачіпає жінок [1, с.4]. Обмежувальні або захисні приписи повинні бути доступними для невідкладного захисту та без покладення неналежного фінансового або адміністративного тягаря на жертву; виданими на певний період або до їхньої зміни чи зняття; у разі необхідності виданими на основі повідомлення або скарги поданої жертвою (навіть, якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу) (ч.1 статті 55), що має негайну дію; доступними незалежно від іншого правового провадження або на додаток до нього; дозволеними бути представленими в подальшому правовому провадженні [1, с.28-29]. Підставою для видачі обмежувального припису стосовно кривдника в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є рішення суду за заявою постраждалої особи або її представника; у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьків або інших законних представників дитини, родичів дитини (баби, діда, повнолітніх брата, сестри), мачухи або вітчима дитини, а також органів опіки та піклування; у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікуна, органу опіки та піклування [2].

Отже, обмежувальні або захисні приписи у міжнародному праві не мають градації у застосуванні, водночас обмежувальний припис в українському законодавстві наділений рисами вторинного заходу протидії. Аналіз судової практики з Єдиного реєстру судових рішень свідчить про те, що винесення обмежувального припису стосовно кривдника здійснюється у цивільному провадженні стосовно особи, яка систематично вчиняє адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-2 КУпАП («Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»), або застосування запобіжного заходу, передбаченого статтею 194 КПКУ («Застосування запобіжного заходу»), має місце у кримінальному провадженні стосовно особи, яка вчинила кримінальний злочин і набула статусу обвинуваченого.

Підставами застосування заходів захисту є особливі потреби у захисті прав та інтересів жертви як свідка на усіх стадіях розслідування та судового провадження. Заходи захисту для жертви можуть реалізовуватися через забезпечення їхньої безпеки, а також безпеки їхніх сімей та свідків від

погроз, помсти та повторної віктимізації; забезпечення інформування жертв, принаймні у випадках, коли жертви та сім'ї можуть бути в небезпеці, коли правопорушник утік або його звільнено тимчасово чи остаточно; інформування їх згідно з умовами, передбаченими національним законодавством, про їхні права й послуги, які їм може бути надано, та про наслідки розгляду їхньої заяви, обвинувачень, загальний розвиток розслідування та провадження, їхню роль у цьому, а також результат розгляду їхньої справи; надання жертвам можливості в спосіб, що відповідає процесуальним нормам національного законодавства, бути вислуханими, подавати докази та викладати безпосередньо або через посередника свої думки, потреби й стурбованості, а також щоб такі думки, потреби й стурбованості були розглянуті; забезпечення жертв належними послугами підтримки для представлення та врахування належним чином їхніх прав й інтересів; забезпечення того, щоб могли бути прийняті заходи для захисту приватного життя та репутації жертви; забезпечення уникнення контакту між жертвами та правопорушниками в приміщеннях суду, де це можливо; надання жертвам незалежних та компетентних перекладачів, коли жертви є учасниками провадження або коли вони подають докази; надання можливості жертвам давати свідчення відповідно до норм, передбачених національним законодавством, у залі суду без особистої присутності або принаймні без присутності ймовірного правопорушника, особливо шляхом використання відповідних комунікаційних технологій, де це можливо [1, с.30-31]. Наданню допомоги та захисту постраждалим особам український законодавець приділив окремий розділ – Розділ IV Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», – зазначивши, що реалізація їх здійснюється з урахуванням основних засад запобігання та протидії домашньому насильству [2].

Отже, в українському законодавстві застосування та використання спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству пов'язане з особою кривдника, у Стамбульській конвенції фіксується взаємобумовленість застосування заходів для жертви та кривдника. Відокремленість заходів захисту в Законі України «Про протидію та запобігання домашньому насильству» не дозволяє категоризувати їх як суто захід протидії або запобігання. Це надає імплементованій українській нормі в частині застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству карально-реставраційного характеру.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://rm.coe.int/1680462546> (дата звернення: 12.12.2020).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: *Закон України* від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» /

ПОВНОВАЖЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ЗДІЙСНЕННІ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Ігор ПАСТУХ, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Протидія насильству в закладі освіти – безперервний процес, який вимагає від усіх учасників освітнього процесу чіткого дотримання прийнятих правил поведінки, виконання посадових обов’язків і дотримання політики закладу щодо насильства. Головне правило – діяти системно, спільно і злагоджено. Навіть найбільш небайдужий вчитель чи вчителька не зможе подолати проблему булінгу (цькування) самотужки. Це завдання для командної роботи, в якій кожен може зробити свій внесок, щоб створити простір поваги і безпеки для всіх, хто вчиться та працює у закладі освіти [1, с. 10]. Стаття 12 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає коло повноважень закладів та установ системи освіти під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Такими закладами та установами відповідно до положень Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року є систему закладів освіти, тобто юридичних осіб публічного чи приватного права (можуть діяти як державний, комунальний, приватний чи корпоративний заклад), основним видом діяльності яких є освітня діяльність. При цьому повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поширюються на заклади освіти незалежно від рівня освіти (дошкільна, початкова, середня, професійна, вища та інші).

Розглянемо відповідні повноваження у сфері запобігання та протидію домашньому насильству більш детально. Так, проведення з учасниками навчально-виховного процесу виховної роботи із запобігання та протидії домашньому насильству полягає у системі науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування як у здобувачів освіти, так у їх батьків, а також педагогічних та науково-педагогічних працівників, цілісної моделі виховної системи, спрямованої на підвищення рівня їх обізнаності щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов’язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються. Проведення

виховної роботи здійснюється за такими пріоритетними напрямками як: родинно-сімейне виховання (головним завданням якого є гармонійний всебічний розвиток людини, підготовка її до життя в існуючих соціальних умовах, формування у неї моральних цінностей з позиції добра, справедливості, правди, людяності, розуміння пріоритету виховання дітей у сім'ї та гуманних взаємин між членами кожної родини, важливості ролі сім'ї у житті суспільства, активної участі у всенародних і сімейних святах тощо), моральне виховання (спрямоване на прищеплення і розвиток моральних почуттів, міцних переконань і потреби поводити себе згідно з моральними нормами, прийнятими в суспільстві, виховання непримиренності до вчинків кривдників, формування цілісної моральної особистості, яка включає такі гуманістичні риси, як доброта, чуйність, милосердя, увага, толерантність, совість, чесність, справедливість, людська гідність, повага і любов до людей, правдивість і скромність, сміливість і мужність), формування здорового способу життя, превентивне виховання, сприяння творчому розвитку особистості тощо.

Зміст обов'язку працівників закладів освіти повідомляти не пізніше однієї доби службу у справах дітей, уповноважені підрозділи органів Національної поліції України у разі виявлення фактів домашнього насильства стосовно дітей або отримання відповідних заяв чи повідомлень, полягає у належному реагуванні на факти домашнього насильства та своєчасному (не пізніше однієї доби) повідомленні конкретних органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії такому насильству. Такі факти можуть бути виявлені безпосередньо педагогічними (науково- педагогічними) працівниками освітніх закладів під час спілкування зі здобувачами освіти, їх батьками або повідомлені їм іншими особами. Виходячи із змісту розглядуваної норми, повідомляти про такі факти слід як службу у справах дітей, так і уповноважені підрозділи органів Національної поліції України. Прийняття заяв і повідомлень органами Національної поліції незалежно від місця і часу вчинення домашнього насильства, повноти отриманих даних, особи заявника здійснюється цілодобово, безперервно та невідкладно відповідно до Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України 08 лютого 2019 року № 100.

Проведення інформаційно-просвітницьких заходів з учасниками навчально-виховного процесу спрямоване на запобігання та протидії домашньому насильству, формування небайдужого ставлення учнів до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного інформування вчителів про випадки домашнього насильства, що стали їм відомі. Метою проведення таких заходів є підвищення обізнаності дітей та батьків що є проявами домашнього насильства, як їх попереджувати, конструктивно та цивілізовано долати конфліктні ситуації у сім'ї, закладах освіти, знаходити компроміси тощо. Такими заходами можуть бути: роз'яснення законодавства

про запобігання та протидію домашньому насильству, різноманітні цільові тренінги, бесіди, відеолекторії, спрямовані на усвідомлення та закріплення знань з проблемних питань, трансляція відеороликів щодо попередження насильства, обговорення наслідків негативних ситуацій, які виникають в сім'ї, закладах освіти, визначення форм і методів їх попередження або вирішення.

Також до повноважень закладів освіти Закон відносить обов'язок повідомлення про випадки домашнього насильства до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей. Основними завданнями кол-центру Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, є забезпечення належного реагування в межах компетенції на звернення громадян про факти торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей; інформування та консультування з цих питань; взаємодія із суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству тощо.

Відповідно до ст. 76 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року у системі освіти діє психологічна служба, психологічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти покладається на практичних психологів.

Психологічна служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, сприяє створенню умов для виконання освітніх і

виховних завдань закладів освіти. Структуру психологічної служби, організацію управління нею, основні завдання, принципи, функції, зміст та порядок діяльності працівників психологічної служби установ освіти, закладів дошкільної освіти, загальної середньої освіти, позашкільної освіти, спеціалізованої освіти, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та вищої освіти, правові та організаційно-методичні основи їх роботи з постраждалими внаслідок домашнього насильства дітьми визначено Положенням про психологічну службу у системі освіти України, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України 22 травня 2018 року № 509. Обов'язок закладів освіти взаємодіяти з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, реалізується відповідно до статті 15 цього Закону та Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658. Також на заклади освіти покладається обов'язок звітувати центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення зазначених

вище повноважень. Порядок звітування визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Список використаних джерел:

1. Попередження насильства у закладах освіти. Методичний посібник для педагогічних працівників. БФ «Здоров'я жінки і планування сім'ї». – Київ: 2019. URL : https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2019/11/Poperedzhennya-nasilstva_2019.pdf

ПОРУШЕННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ПОСТАНОВІ КМУ «ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ПОРЯДКУ ФОРМУВАННЯ, ВЕДЕННЯ ТА ДОСТУПУ ДО ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИПАДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ»

Ігор ПРУС, аспірант Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Насильство в сім'ї не є дискримінаційним і відбувається між людьми будь-якого соціального класу, будь-якої статі, раси, релігії, сексуальної орієнтації і всіх вікових груп. Інші жертви, крім безпосередніх жертв, - це сім'я, діти, батьки, бабусі і дідусі, роботодавці, колеги і друзі. Ступінь їх страждань, які переносяться за закритими дверима, тримається в секреті. Багато жертв домашнього насильства вважають, що повідомлення про такий злочин тільки завдасть їм більшої особистої шкоди. Серед причин, через які не повідомляється про насильство в сім'ї можна виділити: збентеження, економічні та юридичні наслідки (втрата роботи або професійної ліцензії), загрози щодо дітей та релігійні переконання. Крім усіх цих перешкод, статистичні дані показують, що жертвами побиття стають непропорційно багато жінок. Отже, ще до початку пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) і кризи, яку вона викликала в усьому світі, кожна третя жінка зазнавала фізичного або сексуального насильства в певний момент свого життя. На жаль, 2020 рік, з його особливими соціально-економічними умовами, коли багато людей були змушені дотримуватися режиму самоізоляції в рамках заходів по боротьбі з пандемією, лише посилив ситуацію з домашнім насильством, саме тому дана проблема потребує нагального правового вирішення.

Закони та їх ефективне застосування є важливою основою для запобігання домашньому насильству та реагування на це грубе порушення прав людини. Так, з метою покращення розуміння та обізнаності людей по всьому світу, і в тому числі – наших співвітчизників, про всі форми насильства та створення вільного від насильства соціального простору щорічно з 25 листопада по 10 грудня міжнародна спільнота підтримує акцію

«16 днів проти насильства» (акцію засновано 1991 р. і з того часу її продовжує щорічно координувати Центр глобального лідерства жінок). Також акція проводиться задля активізації діяльності державних установ та громадських організацій, щоб об'єднати зусилля щодо захисту прав людини та задля усунення існуючих правових прогалин у законодавстві.

Незважаючи на те, що 155 із 190 країн світу мають законодавство про домашнє насильство (станом на вересень 2019 р.), неефективне впровадження законів, юридичні лазівки, закони, які роблять недостатньо для запобігання насильству або дозволяють винним залишатися безкарними, а також відсутність ресурсів у секторі юстиції та охорони здоров'я – це ті проблеми, які не дозволяють викоринити це ганебне явище. Про це свідчить той факт, що щорічно понад 1,1 млн українок зазнають фізичного, сексуального насильства та психологічного тиску в сім'ї (за допомогою звертається тільки кожна десята) [1].

Тому важливим було прийняття в Україні Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2], за яким вже з початку 2019 р. домашнє насильство в нашій країні визнається злочином. Також з метою забезпечення суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству своєчасного виявлення фактів вчинення насильства та реагування на них й запобігання виникненню повторних випадків насильства – Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 234 «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» 20 березня 2019 р. (далі – Порядок). Даний нормативно-правовий акт було прийнято у відповідності до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульської конвенції), яка з метою впровадження комплексної політики вимагає від держави регулярно збирати відповідні дезаггеговані статистичні дані про випадки всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції. Тому в Україні було передбачено запровадження унікального за своїм комплексним підходом Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (за ст. 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Закон «Про захист персональних даних» визначає персональні дані як будь-яку інформацію, яка ідентифікує або дозволяє ідентифікувати суб'єкта даних [3]. Це включає в себе ім'я суб'єкта даних, адресу, освіту та будь-які пов'язані з ними ризиковані (конфіденційні) дані. Термін «обробка» має досить широке визначення і включає в себе будь-який з видів збору, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптації, зміни, оновлення, поширення, видалення, знеособлення або іншого аналогічного використання персональних даних.

Відповідно до п. 10 Порядку, обробка персональних даних про особу, яка повідомила про вчинення насильства, або про постраждалу особу

проводиться за згодою такої особи або її батьків (якщо це дитина) чи законного представника (якщо це недієздатна особа), або уповноваженими особами суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству (органи опіки та піклування), з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних». Під час надання такої згоди особа повинна бути поінформована про мету збору інформації, обсяг даних та осіб, що матимуть доступ до її персональних даних. При цьому законодавець відмічає, що відмова особи, яка постраждала від насильства, щодо внесення даних про неї до Реєстру не є підставою для ненадання такої особі будь-якого виду допомоги, передбаченого законодавством [4]. Отже, цілі обробки персональних даних повинні бути законними, ясними і визначеними до початку будь-якої обробки даних. Персональні дані можуть бути отримані тільки для однієї або декількох визначених і законних цілей і не можуть бути додатково оброблені будь-яким чином, несумісним з первісною метою або цілями, без повторної згоди суб'єкта даних.

Самі ж персональні дані про особу, яка повідомила про вчинення насильства, зберігаються в Реєстрі протягом одного року з дня надходження відповідної інформації про вчинення насильства, персональні дані про постраждалу особу зберігаються в Реєстрі протягом трьох років з дня вчинення насильства та в подальшому знеособлюються для використання в наукових і статистичних цілях відповідно до законодавства. П. 24 Порядку передбачено випадки, за яких у Реєстрі зберігаються персональні дані про кривдника та визначено який саме строк [4].

Конфіденційність використання даних Реєстру гарантується. Відтак пунктом 25 Порядку визначено, що у Реєстрі створюється комплексна система захисту інформації з підтвердженою відповідністю згідно із ст. 8 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [4]. Пункт 26 Порядку закріплює положення відповідно до якого інформація, що міститься у Реєстрі, надається тільки у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини або за згодою особи, якої ця інформація стосується. Коло осіб, які мають доступ до інформації, що міститься в Реєстрі обмежено та становить виключний перелік [4]. Також Порядком затверджується, що адміністратор Реєстру здійснює комплекс програмних, технологічних та організаційних заходів щодо захисту відомостей, які містяться в Реєстрі, від несанкціонованого доступу. До того ж він за кожним фактом порушення реєстраторами Реєстру порядку використання засобів електронної ідентифікації, визначеного Регламентом технічного доступу та взаємодії, затвердженим адміністратором Реєстру, невідкладно вживає заходів до його блокування та повідомляє про це держателю Реєстру (пункти 29 і 30) [4].

За порушення персональних даних відповідно до Порядку застосовуються на загальних засадах заходи кримінального та адміністративного характеру щодо порушення законодавства про захист

інформації. На жаль, правозастосовна практика не дуже поширена, так випадків накладення адміністративних штрафів згідно Кодексу України Про адміністративні правопорушення було всього близько 300 (мається на увазі усі випадки порушення ЗУ «Про захист персональних даних»), дані про притягнення до кримінальної відповідальності за цими складами злочинів поки відсутні. На нашу думку, це пояснюється низькою здатністю документувати докази правопорушення відповідними правоохоронними органами та їх посадовими особами, а також розвивати практику в цій галузі. З метою усунення відповідних вад має існувати спеціальний структурний підрозділ або посадова особа із захисту даних, щоб унеможливити порушення персональних даних у Реєстрі випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Список використаних джерел:

1. #16_днів_проти_насильства: домашнє насильство є злочином // Хмельницька обласна державна адміністрація, 30.11.2020 р. URL: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=85640>. (дата звернення 06.12.2020).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2018, №5, ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>. (дата звернення 06.12.2020).
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010, № 34, ст. 481.
4. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019>. (дата звернення 07.12.2020).

ВІДПОВІДНІСТЬ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ СТАТТІ 4 (ЗАБОРОНА РАБСТВА І ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ) ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Інна РОЩИНА, професор кафедри кримінального права та процесу, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

За оцінками Міжнародної організації праці, в останні роки близько 12,3 млн. людей були задіяні в примусовій чи в одній із форм кріпацької праці. Зокрема, приватні структури використовували примусову працю 9,8 млн. людей. 2,4 млн. людей були залучені до примусової праці в результаті

торгівлі людьми. Щорічний прибуток лише від торгівлі людьми становить \$ 32 млрд. США. Найбільш незахищеними верствами населення залишаються діти, жінки, мігранти та корінні народи. Так, понад 56% робітників з примусу — жінки [1].

В Україні, як і в деяких інших державах Європи, зафіксоване зростання кількості жертв торгівлі людьми як у межах власних національних кордонів, так і за кордоном. Так, за останні роки було зареєстровано 332 випадки продажу людей у рабство і близько 100 тисяч українців стали жертвами торгівлі [2].

Стаття 4 (Заборона рабства і примусової праці) Європейської конвенції вказує, що:

1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.
2. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю.

3. Для цілей цієї статті значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється:

- a) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями ст. 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;

- b) на будь-яку службу військового характеру або у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби;

- c) на будь-яку службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю добробуту суспільства;

- d) на будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків [3, с. 216].

Як видно зі змісту ст. 4 Європейської конвенції вона містить 4 різних терміна: рабство, підневільний стан, примусова чи обов'язкова праця, а також не дає їм поняття, що викликає певні труднощі на практиці. Не дає поняття цих термінів і Загальна декларація прав людини. Не дано роз'яснення цих понять і в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права.

У ст. 1 Конвенції про рабство від 25.09.1926 р. дано поняття тільки «рабству» і «работоргівлі». Так:

- під рабством розуміється положення або стан особи, щодо якої здійснюються деякі або всі повноваження, притаманні права власності;

- під работоргівлею розуміються як «будь-які дії, пов'язані з захопленням, придбанням будь-якої особи або з розпорядженням нею з метою залучення її до рабства; будь-які дії, пов'язані з придбанням невольника з метою його продажу або обміну; будь-які дії щодо уступки шляхом продажу чи обміну невольника, придбаного з цією метою, і взагалі будь-яка дія, пов'язана з торгівлею або перевезенням невольників» [4].

Аналогічні поняття «рабству» і «работоргівлі» дано у ст. 7 Додаткової конвенції про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв подібних до рабства [5].

У ст. 2 Конвенції про примусову чи обов'язкову працю № 29 викладено поняття терміну примусової чи обов'язкової праці таким чином:

- примусова чи обов'язкова праця означає будь-яку роботу чи службу, що її вимагають від будь-якої особи під загрозою якогось покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг [6].

Судова практика Європейського суду за ст. 4 Європейської конвенції невелика, а тому розглянуті їм справи не дають можливості зробити висновки про деяку претедентність по даній категорії справ.

Конституція, як й інші нормативні акти України, також не містить визначення поняття «рабство», «підневільний стан», «примусова» чи «обов'язкова» праця. У законодавстві України немає й конкретної норми права, яка б збігалася за змістом і суттю ст. 4 Європейської конвенції.

У ст. 149 КК України «Торгівля людьми» зазначено:

1. Торговля людиною, а так само вербування, переміщення, переховання, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років...

Примітка 1. Під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

2. У ст. 149 цього Кодексу під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин.

3. Відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності [7, с. 74-75].

Під ст. 4 Європейської конвенції підпадають ст. 150 (Експлуатація дітей), а також ст. 150-1 КК (Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом).

У вищевикладених статтях КК України також не дано поняття термінів «рабство», «підневільний стан», «примусова» чи «обов'язкова» праця. Крім того, зіставивши диспозиції ст. 4 Європейської конвенції з вищевказаними нормами КК України, не важко зробити висновок, що зміст і термінологія їх не збігаються.

Для усунення неузгодженості між Європейською конвенцією та ст. ст. 149, 150, 150-1 КК України, п. 1 примітки до ст. 149 КК України необхідно доповнити такого змісту:

«Рабство» – це форма експлуатації, при якій працівник є власністю господаря (рабовласника). Рабство являє собою можливість володіння, користування або розпорядження людиною як річчю.

Заборона рабства поширюється і на інститути і звичаї, подібні до рабства: боргова кабала, експлуатація дітей і примусові форми заміжжя.

Примусова праця – це праця (надання послуг), виконувана недобровільно і під загрозою покарання. Примусова праця не включає в себе:

- роботу, виконання якої обумовлено законодавством про військовий обов'язок і військову службу або відповідної її альтернативної цивільної служби;

- роботу, виконану в умовах надзвичайних обставин.

Список використаних джерел:

1. Примусова праця в Україні та світі URL: <http://www.rate1.com.ua/ua/suspilstvo/riven-zhittja/1398/>____(дата звернення 11.12.2020)
2. Протидії торгівлі людьми URL: <http://www.slideshare.net/nelarina1/ss-15914078>(дата звернення 11.12.2020)
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Право України, 2010. – № 10. – С. 215 – 233.
4. Конвенція про рабство від 25.09.1926 р. № 995_161. (ред. від 23.10.1953 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161____(дата звернення 11.12.2020)
5. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв подібних до рабства від 07.09.1956 р. № 995_160. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160____(дата звернення 11.12.2020)
6. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29 від 28.06.1930 р. № 993_136. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_136____(дата звернення 11.12.2020)
7. Кримінальний кодекс України: Кодекс, Закон від 5 квітня 2001 року № 2341-III . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 11.12.2020)

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ПРОЯВИ ТА ПРАВОВІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ

Інна ТКАЧЕНКО, здобувач вищої освіти бакалавра Національна академія внутрішніх справ

Проблема домашнього насильства дедалі гостріше постає у світі. Не лише в Україні, а й у найрозвиненіших європейських країнах, від насильства в сім'ї щодня потерпають сотні тисяч людей. Одним із головних чинників такого явища є замовчування факту домашнього насильства. Саме тому науковцям сьогодні вкрай важливо на рівні із представниками правоохоронних органів, професійна діяльність яких пов'язана з боротьбою із домашнім насильством, досліджувати проблему на науковому рівні та ділитися передовими світовими надбаннями із суспільством.

Насильство є однією з найрозповсюдженіших форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше від насильства страждають жінки, діти та люди похилого віку. Насильство в сім'ї або родині притаманне для багатьох держав, незважаючи на їхні позитивні здобутки у законодавчій, політичній та практичній сферах [7]. Незважаючи на те, що насильство – один з найпоширеніших злочинів, соціальний тиск настільки сильний, що багато жертв сприймають його як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього. Інших потерпілих, які мають мужність звертатися по допомогу до органів влади, інколи відсилають назад, не сприймаючи їх серйозно. Інші не можуть знайти захист і справедливості через слабкість правової та політичної бази у своїх країнах [6, с. 8].

За даними Фонду із запобігання насильству в сім'ї «кожні 9 секунд б'ють жінку, щороку б'ють понад 4 мільйони осіб». По всьому світі насильство з боку подружніх партнерів калічить долі жінок, адже 50% усіх бездомних жінок та дітей – це ті, хто намагається врятуватися від насильства в сім'ї [9].

Домашнє насильство є супутником сім'ї як соціального інституту, напевно, протягом усієї історії його існування. Вказане явище властиве всім без виключення культурам, суспільствам, державам світу. Відмінність полягає хіба що в поширеності та інтенсивності домашнього насильства, його негативних соціальних наслідках. Проблема домашнього насильства є особливо гострою для ЄС. Наприклад, в європейських країнах до 15% жінок старше 16 років страждають від домашнього насильства. Близько 20% підлітків стають жертвами сексуального насильства. У Великій Британії кожні 1–2 хвилини жінка повідомляє компетентні органи про насильство щодо неї. В Італії, за даними правозахисних організацій, біля 10% жінок мінімуму раз за сімейне життя потерпало від фізичного, психологічного, сексуального чи економічного насильства. У Франції зазначена проблема також є гострою: раз на три дні одна французенка вбивається своїм чоловіком (співмешканцем) [1, с. 84–85].

Як повідомляє Всесвітня організація охорони здоров'я, проблема є більш гострою для економічно слабше розвинених країн, при цьому жінки в цих країнах із більшою вірогідністю визнають таке насильство над собою виправданим. Так, відсоток жінок, які повідомили про те, що вони хоч раз у житті зазнавали насильства з боку членів своєї сім'ї, варіюється від 15% у Японії до 71% в Ефіопії. За іншими даними, рівень насильства над жінками в сім'ї становить близько 23% у Швеції, 4% у Японії та Сербії, 30–54% у Бангладеші, Ефіопії, Перу і Танзанії. У США жінка страждає від фізичного насильства кожні 18 хвилин. За статистикою 62% убивств жінок було вчинено їхніми чоловіками. У Перу 70% усіх зареєстрованих злочинів становить фізичне насильство в сім'ї. Значного поширення набуло сексуальне насильство – у Канаді, Новій Зеландії, США та Великобританії кожна шоста жінка була зґвалтована [5, 202].

Сьогодні уряди багатьох країн світу приймають закони, розробляють державні програми, вживають спеціальних заходів, спрямованих на протидію тим формам насильства, які донедавна вважалися приватною справою сім'ї або окремої людини. Серед загальносвітових акцій цього напрямку є систематичне проведення з 1999 р. Всесвітньої акції «16 днів протидії гендерному насильству». Проте, статистика свідчить, що у 79 країнах світу закони щодо протидії насильству в сім'ї або відсутні, або про них нічого невідомо [4, с. 82–83].

Що стосується вирішення проблеми домашнього насильства, хорошим прикладом є Іспанія. У цій країні питання боротьби з домашнім насильством є національним пріоритетом вже більше десяти років. Коли було прийнято закон про запровадження ключових реформ в іспанських судах для вирішення цієї проблеми. Спеціальні судді проходили підготовку та призначення. Вони мають право розглядати підозрювані випадки домашнього насильства протягом 72 годин. За останні п'ятнадцять років в країні скоротилося вдвічі кількість насильства в сім'ї. Такі результати помічені завдяки масштабним зусиллям іспанської влади. Сюди входять спеціалізовані суди з суддями, які пройшли навчання з питань домашнього насильства. Однією з головних проблем боротьби з насильством в Іспанії, як і в інших країнах, є те, що для більшості жертв потрібен час, щоб розповісти про це. Такі методи та способи, ймовірно, допоможуть вирішити цю серйозну проблему не лише в Іспанії [2].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє

наси́льство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [8].

Якщо за 10 місяців 2019 року було винесено майже 9 тисяч заборонних приписів, то за 2020 рік винесено вже майже 36 тисяч. Як наголошують фахівці, «дуже важливо не мовчати і повідомити про проблему для того, щоб всі органи, які взаємодіють щодо превенції та подолання домашнього насильства, могли допомогти. Адже реагування починається із заяви чи повідомлення про порушення. Замовчування – найбільша проблема в даному аспекті» [3].

Після років зусиль, створивши мережу парламентаріїв та провівши широкомасштабні кампанії у 2006–2008 рр., Рада Європи тепер надає конкретної форми своїм діям, ухвалюючи Конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, яка була запропонована для підписання в Стамбулі 11 травня 2011 р. Стамбульська конвенція – комплексний міжнародний акт, спрямований на захист, запобігання, судову відповідальність і вироблення стратегії в сфері протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Конвенція може та має допомогти покращити як становище жінок, так і повагу до прав людини за умови ратифікації її в достатній кількості держав [6, с. 6].

Для подолання проблеми домашнього насильства дуже важливими є саме профілактичні способи запобігання плачевних наслідків. Необхідне подальше законодавче врегулювання питань захисту жертв домашнього насильства, проведення підвищення кваліфікації посадових осіб органів опіки та піклування й працівників інших компетентних органів, а також – узагальнення позитивної правової практики захисту прав жертв домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Білоконь М. А. Запобігання злочинності неповнолітніх: досвід країн Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. Наук / Харків, 2013. 210 с.
2. Борове В.А., Спояло В.С. Домашнє насильство та боротьба з ним в Іспанії. Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід): збірник тез доповідей учасників XXI Міжнародної студентської науково-практичної конференції іноземними мовами. Харків, 2020. С. 161 – 162.
3. Захист прав людини та боротьба з насильством є пріоритетом для МВС. Урядовий портал: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zahist-prav-lyudini-ta-borotba-z-nasilstvom-ye-prioritetom-dlya-mvs> (дата звернення 09.12.2020).
4. Ковальова О. В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2008. 238 с.

5. Коломоєць О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Юридические науки"*. № 1. 2011. Т. 24 (63). С. 202–208.

6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (стамбульська Конвенція): довідник для членів парламенту. Київ, 2013. 108 с.

7. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text> (дата звернення 02.12.2020).

8. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 03.12.2020).

9. Проект Гармонія. Громадська програма із запобігання насильству в сім'ї. Львів, 14-20.04.2000. С.95.

ДОСВІД САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ЖІНКАМИ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Ірина БАРИНОВА, слухач магістратури 102 навчальної групи навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

Саудівська Аравія велика країна з монархічним устроєм правління. Крім того, що монарх керує державою, він також приймає закони на основі релігії та шаріату. Щодо релігійних законів жінка вважається лише доповненням чоловіка і не має майже ніяких прав на своє волевиявлення. Багато жінок усвідомлено дотримуються цих обмежень, але не тільки ці обмеження псують їх життя. Прикладом є те, що жінка не мала право навіть на керування транспортними засобами, але в позаминулому році був прийнятий закон що надав жінкам таку можливість. Чоловік або батько для жінки та дітей і є сам закон, що і є однією з форм домашнього насильства, яка характерна для жінок в Саудівській Аравії, - це чоловіча опіка, також відома як махрам. Без дозволу чоловіка-опікуна жінка не має права на виїзд з країни, на одруження, на зайняття улюбленою справою та інше. Якщо жінка не виконує вказівки чоловіка в Саудівській Аравії соціально прийнято бити жінок або дітей, щоб покарати їх. Закони моралі та гуманності звісно ігноровані, але це не протирічить ніби як «релігійним» законам. Якщо дійсно розібратися в самому ісламі, то ніяких антигуманних речей там не знайти. Все це призводить до того, що аравії та інші ісламісти самі трактують релігію так, що б домінувати над слабшими, а саме жінкою та дітьми, тому що так зручно та вигідно. Багато жінок дійсно вважають це релігійною

нормою та бояться йти проти релігії і Бога висловлюючи свої скарги та не вподобання.

Домашнє насильство в Саудівській Аравії стало привертати увагу громадськості в 2004 році після того, як популярна телеведуча Ранія аль-Баз була жорстоко побита своїм чоловіком, а фотографії її синців і опухле обличчя були опубліковані в пресі. За словами Аль-Баз, її чоловік побив її, маючи намір вбити, після того, як вона відповіла на дзвінок без його дозволу. Насильство щодо жінок і дітей в сім'ї звичайно не розглядалося як кримінальної справи в Саудівській Аравії до 2013 року. У 2008 році прем'єр-міністр наказав «підрозділам соціального захисту», створити притулки для жінок в Саудівській Аравії. У тому ж році прем'єр-міністр також поставив уряду завдання розробити національну стратегію боротьби з домашнім насильством. Деякі королівські фонди Саудівської Аравії, такі як Центр національного діалогу імені короля Абдель Азіза і Фонд короля Халіда, також проводять просвітницькі та інформаційні зусилля по боротьбі з насильством в сім'ї. У серпні 2013 року кабінет міністрів Саудівської Аравії вперше схвалив закон, що кваліфікує насильство в сім'ї як кримінальний злочин. Закон передбачає покарання до року тюремного ув'язнення і штраф в розмірі до 50 000 ріалів (13 000 доларів США). Максимальні покарання для рецидивістів можуть бути збільшені вдвічі. Закон криміналізує психологічне і сексуальне насильство, а також фізичне насильство. Він також включає положення, що зобов'язує співробітників повідомляти про випадки зловживань на робочому місці свого роботодавця [1].

Перші роки було важко жінкам перебороти себе та зателефонувати в поліцію чи в звернутися в певні центри допомоги, тому що самі поліцейські відносились до закону скептично. Але зараз все почало доволі ефективно працювати, було створено спеціальний телевізійний канал, призначений для поширення інформації про права жінок, і в засобах масової інформації вільно обговорюються всі питання, що стосуються жінок. Підвищення рівня обізнаності з цих питань забезпечує Національна організація з прав людини. Також був створений електронний портал для скарги. Дуже поширюється інформація про шляхи повідомлення щодо фактів насилля в сім'ї. На офіційному державному сайті про права людини та соціальний розвиток зазначено як повідомляти про випадки домашнього насильства: дзвінок із фіксованого або мобільного телефону на безкоштовний номер (1919) або звернення до будь-якого з комітетів соціального захисту в різних регіонах Королівства. Повідомлення отримують:

- Приймальний центр зв'язку на безкоштовний номер (1919) головного управління соціального захисту;
- Комітети соціального захисту в різних регіонах;
- Імари регіонів;
- Національна програма з питань сімейної безпеки;
- Державні та цивільні лікарні;
- Поліцейські відділення;

- Навчальні заклади;
- Благодійні об'єднання;
- Комісія з прав людини;
- Національне суспільство з прав людини [2].

Таким чином, Саудівська Аравія робить кроки до гуманних законів та викорінення релігійних догм з нормативно-правових актів. Діяльність закону щодо домашнього насильства контролюється багатьма міжнародними організаціями, у тому числі ООН. Було послаблено також саму опіку чоловіка над жінкою, що надає жінці більше свободи. Організація Об'єднаних Націй була залучена в спробу скасування системи опіки. Крім того, жінки, які є жертвами побутового насильства, можуть попросити звільнити їх від опіки, після чого вони починають нести повну відповідальність за себе і своїх дітей. Оскільки на практиці багато жінок не мають повну інформацію про свої передбачені законами шариату права і обов'язки, то для виправлення такого становища були проведені кампанії по підвищенню рівня обізнаності. Закон про протидію насильства застосовується як до громадян Саудівської Аравії, так і до іноземців, включаючи домашніх працівників [3]. Також принц цієї країни Мохаммед ібн Салман створив та затвердив план «Бачення Саудівської Аравії у 2030 році», один з пунктів якого є надання жінкам більше прав та розширення їх свобод [4].

Список використаних джерел:

1. Домашнее насилие в Саудовской Аравии URL: https://ru.qaz.wiki/wiki/Domestic_violence_in_Saudi_Arabia
2. Human resources and Social Development- офіційний державний сайт щодо прав людини та соціальний розвиток URL: <https://hrsd.gov.sa/en/services/622>
3. Краткий отчет о 815-м заседании, состоявшемся во Дворце Наций, Женева, во вторник, 17 января 2008 года, в 10 ч. 00 м. URL: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPpRiCAqhKb7yhskcAJS%2FU4wb%2BdIVicvG05RzcqaxuDN%2By1BiehQjS0a%2F1snq5ikpTAGkokPE1vBsmYiduLtm2N1dyaia%2BLPuH8YLFQvsR9N2JUGN%2FBN3Szd1s>
4. «Бачення Саудівської Аравії у 2030 році» URL: <https://vision2030.gov.sa/en>

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Ірина БУЛИК, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Сьогодні право на захист від насильства над особою, особливо в сім'ї, є одним із найголовніших прав громадян. На жаль, в нашому суспільстві переважає думка, що проблеми жорстокого поводження із членами сім'ї є внутрішньою проблемою самої сім'ї і вона не потребує втручання з боку суспільства, а тим більше держави. До недавня в нашому суспільстві вважалося неприйнятним говорити відверто про насильство в сім'ї. Проте така форма насильства відома давно і зустрічається досить часто. Вона розповсюджена серед людей різних національностей, різного фінансового та соціального статусу, в сім'ях віруючих та атеїстів. Більше того, таке насильство ніяк не можна пояснити економічною нестабільністю, оскільки воно наявне й у відсталих, і в економічно розвинутих країнах [1].

Витоки насильства в сім'ї закладено у звичаях суспільства, в системі норм і правил, які передбачають для чоловіків, жінок та дітей різну визначену поведінку: активну та агресивну для чоловіків, поступливу для жінок і покірну для дітей. Значною мірою така поведінка є наслідком традиційного виховання, за якого агресивна поведінка чоловіків розглядається як єдиний та прийнятний спосіб вирішення проблем.

Хлопчиків навчають бути напористими у досягненні своєї мети, тоді як дівчаток вчать терпіти й пристосовуватися. Результатом такого впливу сім'ї та оточення є нинішня сумна картина насильства над жінками в нашій країні. Крім того, воно може здійснюватися й над іншими членами сім'ї, особливо над дітьми.

Для прикладу, третина дітей в Україні щороку спостерігають акти насильства в сім'ї. Діти, матері яких зазнали знущань, у шість разів частіше намагаються покінчити життя самогубством, 50% з них схильні до зловживань наркотиками та алкоголем. Двадцять відсотків студентів вищих навчальних закладів втягнуті у насильницькі стосунки, причому 66% розповідають про це друзі, 26% - батькам, 25% - нікому не розповідають [1].

Варто зазначити, що розрізняють: 1) фізичне насильство – це умисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до травмування, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди честі та гідності, в окремих випадках, до смерті постраждалої особи [2]; 2) сексуальне насильство - зґвалтування, сексуальне рабство, примусове оголення, приниження сексуального характеру та інші дії сексуального характеру, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність. За статистикою, одна третина підлітків зазнає насилля саме в інтимних стосунках [3]; 3) економічне насильство – це будь-які обмеження фінансового характеру. До них віднесемо: відбирання грошей або обмеження доступу до них, покарання грошима, позбавлення права заробляти, позбавлення можливості використовувати матеріальні блага сім'ї без «вагомої причини» або дозволу, створення умов фінансової залежності для одного або кількох членів сім'ї, вимога звітувати за витрачене (приносити квитанції і чеки, вести докладну письмову звітність), перешкода в придбанні економічних активів, привласнення цільових соціальних виплат (допомога по безробіттю, допомога

на дитину, пенсія по інвалідності та інше), несправедливий розподіл фінансової відповідальності і т.д.; 4) психологічне (або емоційне) насильство — це використання переваги, щоб принизити та знецінити іншого члена сім'ї. Насильством також є свідоме ігнорування потреб та почуттів тих членів сім'ї, які залежні від людини та потребують догляду. Як-от дітей чи людей старшого віку [4].

Слід вказати, про те, що насильство має дуже серйозні негативні соціальні наслідки. Воно породжує терор, безладдя; відчуття відсутності допомоги, невпевненості, безнадійності або безсилля; відчуття провини; відчуття придушення волі; примари; відсутність самоповаги; настирливі спогади; напади страхів, депресію; фобії, смуток; роздуми про самогубство; самозвинувачення; втрату довіри; сумніви щодо віри в щось; наркотичну/алкогольну залежність; жагу помсти.

На нашу думку позитивним є прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229- VIII та Указа Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21.09.2020 № 398/2020.

Однак, проблеми, які пов'язані із домашнім насильством потребують більш дієвих заходів щодо його уникнення та попередження з боку держави. Ми вважаємо, що такими заходами з цього питання буде інформування громадян з боку засобів масової інформації та інтернет-ресурсів щодо роботи «гарячої лінії» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації, роботи кризових центрів, у яких проводиться соціально-психологічний супровід і медична корекція та підготовка до повернення в сім'ю, надання соціальної підтримки жертвам насильства в сім'ї і забезпечення їхньої безпеки, усунення причин і умов, які призводять до насильства в сім'ї, залучення органів місцевого самоврядування до цієї проблеми, з метою зменшення негативного впливу насильства, яке має місце в сім'ї, на нормальний розвиток дітей, спостереження за проблемними сім'ями, притягнення винних у вчиненні насильства в сім'ї до відповідальності; контроль за поведінкою осіб, які реально можуть учинити в сім'ї насильство, і осіб, визнаних винними в сімейному насильстві.

Список використаних джерел:

1. Насильство в сім'ї. Його прояви, наслідки, захист та профілактика. URL: <https://slavuta-rda.gov.ua/info/page/1771>
2. Види насильства. URL: <https://rozirvykolo.org/vidi-nasilstva/>
3. Сексуальне насильство: визначення, відповідальність і юридична практика. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/legal-advice/sexualne-nasylstvo.html>
4. Психологічне насильство. URL: <https://nonviolence.ed-era.com/psychological-violence>

ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї ЯК СПОСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ГЕНДЕРУ

Ірина БУХТІЯРОВА, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення. На жаль, необхідно констатувати, що сім'я як осередок суспільства, без підтримки держави та її інституцій, не завжди спроможна виконувати свої головні функції, зокрема щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей.

За даними міжнародних досліджень кількість дітей, які щодня потерпають від насильства в сім'ї, перевищує 10 мільйонів. Щоденно в Україні фіксують близько 348 випадків насильства в сім'ї, а близько 60% жінок страждають від домашнього насильства на постійній основі.

Фактично кожна третя жінка в Україні потерпає від домашнього насильства. Чоловіки також стають жертвами домашнього насильства. Утім, у них набагато вищий ризик зазнати насильства з боку незнайомих. Жінки та діти найчастіше стають жертвами насильства з боку тих, кого вони знають. Тому серед жертв домашнього насильства частка жінок непропорційно велика [2]. Насильство відносно жінки спричиняє страждання не лише їй, а й дитині і всій сім'ї. Воно стає каталізатором для зародження гендерного насильства.

Гендерне насильство – це насильство, яке чиниться над особою тому, що вона належить до тієї чи іншої статі. Метою гендерного насильства, як і будь – якого іншого насильства, є прагнення до домінування і контролю поведінки. Гендерне насильство має форми фізичного, сексуального економічного, а також психологічного приниження, яке здійснюється шляхом експлуатації, дискримінації, погроз і репресій. Сім'я є головним місцем гендерного насильства, яке найчастіше відбувається відносно жінки. Зважаючи на те, що згідно статистичним даним кожен сьомий чоловік був свідком фізичного насильства по відношенню до матері з боку батька. Такий досвід має негативний вплив на дитячу психіку та може призводити до сприйняття домашнього насильства як норми у стосунках. Гендерна нерівність, гендерні стереотипи, а також такі особисті психологічні особливості як агресивність, прагнення домінування лежать в основі гендерного насильства. Там, де є насильство і агресія не може бути і думки про розвиток цивілізованого суспільства [1].

Вивчаючи причини, які призводять до появи гендерного насильства стає зрозумілим це з одного боку оточуючий світ, як приклад того як треба поводитися і яким ідеалам відповідати, а з іншого традиції народу. Так, найчастіше описуючи ідеал чоловічності зазначають, що це сильний воїн в

якого перевага завжди на боці сили. Але зростаючи чоловіки дуже часто стають свідками фізичного насильства по відношенню до матері з боку батька. Такий досвід має негативний вплив на дитячу психіку та може призводити до сприйняття домашнього насильства як норми у стосунках. Спільнота нав'язує громадське лідерство пов'язуючи його з домінуванням над іншими.

Але в реальному житті коли діти живуть у сім'ях, де чиниться насильство, у них порушується психіка, і не тільки тоді, коли кривдять їх особисто, а й тоді, коли знущаються з близьких їм людей. Для хлопців-підлітків спостереження за насильством у сім'ї - один із чинників підліткових правопорушень і криміналізації в зрілому віці. За підрахунками, 63% підлітків - правопорушників, засуджених за вбивство, скоїли вбивство тих, хто бив їхніх матерів. Імовірність того, що хлопчики, які стали свідками насильства щодо матерів, у зрілому віці битимуть своїх партнерок, в 11 разів вища порівняно з хлопчиками із сімей, де насильству немає місця; такі діти в 6 разів частіше намагаються вчинити самогубство. Імовірність, що такі діти вживатимуть наркотики і алкоголь або скоять зґвалтування, підвищується на 50%. Насильство щодо їх матерів - одна з причин втечі підлітків із сімей [2].

В українському суспільстві зберігаються стійкі очікування щодо моделей подружніх стосунків, відповідно до яких за чоловіками закріплюється роль годувальника родини, а на жінок покладаються зобов'язання щодо ведення господарства, піклування про родину та догляду за дітьми. На жаль, в питаннях планування сім'ї значна частина чоловіків зберігають досить патріархальні погляди.

Патріархальні очікування щодо «належної» поведінки жінки призводить до поширення настанов віктимізації потерпілих від сексуального насильства, звинувачення їх в провокуванні насильницьких дій власними вчинками або способом життя, нерозбірливістю в спілкуванні з представниками протилежної статі [5].

Досить поширеними серед чоловіків залишаються й настанови на толерування домашнього насильства. В значній мірі причини такого ставлення пов'язані з глибоко вкоріненим сприйняттям нерівного значення жінок і чоловіків у суспільстві, зокрема підлеглого становища жінок в ієрархії сімейних стосунків.

Відповідно, атрибути «гарної» дружини часто пов'язуються з поступливістю, прагненням дослухатися до чоловіка, та уникати конфліктних ситуацій у родині. Зокрема, проведені опитування дають можливість стверджувати наступне: чоловіки у своїй більшості вважають, що гарна жінка не повинна ставити під сумнів думку та рішення чоловіка, навіть якщо вона з ними не погоджується [6].

Невідповідність реального сімейного життя цим очікуванням закономірно призводить до конфліктів, розгортання яких може супроводжуватися виявами агресії та насильства. Як результат, досить поширеними в громадській свідомості залишаються культурні практики, які

визнають право чоловіків застосовувати фізичні покарання до власних дружин у певних випадках.

Гендерне (гендероване) насильство – це форми насильницьких дій, що мають чітко виражену гендерну групу, на яку спрямоване насильство або яка чинить насильство [4]. Гендерне насильство в основному сприймається як насильство проти жінок, яке чинять переважно чоловіки. При цьому чоловіки, від яких очікується агресивна поведінка, не лише чинять насильство, а й самі страждають від нього (у війнах, розбоях, вуличному насильстві). Тому вони є як агресорами, так і жертвами насильницької поведінки [3].

Особливостями домашнього насильства є те, що це насильство здійснюється в приватному просторі, тому його погано розпізнають і карають органи правосуддя. Це проблема ХХІ століття, актуальна для всіх країн світу, немає жодної країни, де цю проблему була б вирішено. Найстрашнішою ознакою є те, що дуже часто це насильство пояснюють «культурою», традиціями та звичками.

Підставою, яка пояснює так звану культуру, традиції і звички є існування чимало різних культурних форм, якими можна проілюструвати гендерне насилля. Наприклад, сьогодні в деяких країнах світу легально застосовують лапідацию - публічну смертну кару, коли чоловіки закидують камінням жінку, звинувачену в подружній зраді. Агресори і жертва в цьому випадку визначені статтю, і не можуть помінятися місцями. Іншим прикладом «культурного» насилля є звичай «викрадення наречених», що практикують у деяких країнах. Нерідко таке викрадення є зовсім не домовленою, взаємоузгодженою грою, а реальним насиллям, злочином. Дівчину викрадають просто на вулиці, наприклад, коли вона йде на заняття в університет, а щоб та не втекла, її гвалтують. Повернутись додому «знечещена» дівчина не може, бо завдасть сорому своїй сім'ї, рідні її цуратимуться. Єдиним способом «виправити» ситуацію для неї - це вийти заміж за крадія і гвалтівника [5].

Викладений матеріал дає підстави вважати, що проблема гендерного насильства потребує комплексного вирішення на всіх рівнях, а особливо на державному. Зародження проблеми найчастіше постає саме в ранньому віці, у період зростання насамперед у сімейному середовищі тому стратегічним завданням сьогодення є втілення заходів у напрямку формування самодостатньої сім'ї, попередження насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми та гендерної рівності. Не зайвим буде залучення не лише держави, а й громадських організацій і суспільства щодо впровадження в життя масштабних проєктів і заходів, які будуть сприяти набуттю молодими людьми умінь і навичок сімейного життя, гармонійному розвитку кожного члена сім'ї, підтримці позитивного психологічного клімату, зміцненню подружніх стосунків, а також налагодженню взаєморозуміння між батьками та дітьми. Повага, насамперед, до людини до її поглядів, інтересів, вподобань повинна стати першочерговою ознакою людських відносин не залежно від

статі. Лише взаємна повага і доброзичливість від одного до іншого може знизити «градус» агресії і жорстокості спочатку у сім'ї, а потім у суспільстві, що в свою чергу посприє зниження насильства за ознакою статі.

Список використаних джерел:

1. Бухтіярова І.Г. Особливості генезису гендерного насильства. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. Випуск 2. С. 73-76.
2. Насильство в сім'ї. Як захистити себе та родину. URL: <https://www.medcv.gov.ua/archives/18194>
3. Гендерне насильство: що? де? коли? URL: <https://gurt.org.ua/>
4. Гендерне насильство. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
5. Гендерне насильство: між злочином і звичаєм. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua>. Maierchuk_Henderovane_nasylstvo_mizh_zvychaiem_i_zlochynom.pdf
6. Як українські чоловіки ставляться до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок. URL: <http://thedevochki.com/>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Ірина ГЛОВЮК, професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Для реалізації позитивних зобов'язань держави у сфері захисту постраждалих від домашнього насильства Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6.12.2017 року було внесено зміни до ст. 194 КПК України, згідно з якими в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, крім обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один або декілька обмежувальних заходів. З урахуванням позиції ОП ККС ВС від 12 лютого 2020 року у справі № 453/225/19 (злочином, пов'язаним із домашнім насильством, слід вважати будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого свідчать про наявність у діянні хоча б одного з елементів (ознак), перелічених у ст. 1 Закону № 2229-VIII, незалежно від того, чи вказано їх в інкримінованій статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу

злочину), відповідні обмежувальні заходи можуть бути застосовані у кримінальному провадженні не лише за ст. 126-1 КК України.

Попри безсумнівну важливість цих норм, законодавець у деяких формулюваннях не забезпечив юридичну визначеність: зокрема, у питаннях прийняття рішення про застосування таких заходів та учасника, до якого вони застосовуються, використання у кримінальному провадженні матеріалів, отриманих під час здійснення адміністративної діяльності у частині діянь кривдника, на що вже вказувалося у літературі [1; 2, с. 37].

Актуальним у зв'язку з цим є аналіз судової практики стосовно обмежувальних заходів, які, без сумніву, мають характер правообмежень.

Найперше слід звернути увагу на те, що є думка, що «на відміну від обмежувального припису, що видається в цивільному провадженні, запобіжні заходи, що застосовуються в кримінальному провадженні на підставі ч. 6 ст. 194, не потребують проведення оцінювання ризиків чи заяви постраждалої (потерпілої) особи» [3, с. 130]. Проте, з нею неможливо повністю погодитися, адже, по-перше, обмежувальні заходи не є самі по собі запобіжними заходами, оскільки застосовуються як додаткові обов'язки (на що прямо вказує формулювання ч. 6 ст. 194 КПК України: крім обов'язків, передбачених частиною п'ятою цієї статті, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один або декілька таких обмежувальних заходів); по-друге, при застосуванні запобіжного заходу оцінка ризиків, виходячи із положень ч. 1 ст. 194 КПК України та ч. 2 ст. 177 КПК України, є обов'язковою, за їх відсутності застосування запобіжного заходу суперечитиме положенням КПК України.

Крім того, проблемою є те, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, застосовуються лише додаткові обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України (хоча нерідко із заборonoю спілкуватися із потерпілою), і не застосовуються обмежувальні заходи [4-6]. Це викликає питання стосовно доречності обрання правообмежень, адже для специфіки захисту потерпілих від злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, більш доречними є саме обмежувальні заходи, які за своєю природою є спеціальними та націлені саме на особливості захисту потерпілих від злочинів, пов'язаних із домашнім насильством. Тим більше, що ст. 52 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) передбачає, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб компетентним органам надавалися повноваження видавати приписи в ситуаціях безпосередньої небезпеки про те, щоб особа, що вчинила домашнє насильство, звільнила місце проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, на достатній період, та заборонити правопорушнику заходити до місця проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, або контактувати з жертвою або особою, яка знаходиться в ситуації ризику. А у випадках застосування додаткових обов'язків, а не

обмежувальних заходів, пріоритет віддається дієвості кримінального провадження, а не захисту потерпілих, хоча відповідні інтереси не є конкуруючими. Більше того, був випадок, коли судом в рамках окремого провадження було встановлено обмежувальний припис строком на шість місяців, особа порушила заходи тимчасового обмеження, і вже у кримінальному провадженні за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1, ст. 309-1 КК України до неї як до підозрюваного обмежувальні заходи за ч. 6 ст. 194 КПК України застосовані не були [5].

Є приклади, де додаткові обов'язки та обмежувальні заходи логічно поєднуються (хоча, виходячи із формулювань ч. 6 ст. 194 КПК України, застосування обмежувальних заходів можливо і за відсутності додаткових обов'язків) [7].

Є ухвали, якими на підозрюваного, обвинуваченого покладаються обов'язки із визначенням умов спілкування: утримуватися при спілкуванні з потерпілою ОСОБА_2 від нецензурної та образливої цензурної лексики [8]; утримуватися при спілкуванні з потерпілою ОСОБА_2 та свідками ОСОБА_3, ОСОБА_4 від нецензурної та образливої цензурної лексики, а також дотримуватися тиші відповідно до вимог ст.24 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [9; 10]; утримуватися від спілкування з потерпілою ОСОБА_2, в стані алкогольного сп'яніння [11].

При покладенні обов'язку щодо заборони наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин, цікавим є те, що є приклади заборони наближення на 50 метрів [7], і на 200 метрів [12]. Проте, з ухвал складно зрозуміти, чому саме обрано таку відстань.

Є приклад застосування рішення про визначення способів участі батька у вихованні та спілкуванні з дітьми при вирішенні питання про застосування обмежувальних заходів [13]. Тобто такому рішенню було надано характер преюдиції, хоча, по-перше, навіть за умови визнання цього рішення преюдиціальним, таке преюдиція є необов'язковою у кримінальному провадженні; по-друге, характер вирішуваних питань стосовно участі батька у вихованні та спілкуванні з дітьми та стосовно застосування обмежувальних заходів є різним; по-третє, судячи з ухвали, частина інкримінованих підозрюваному діянь вчинялася у присутності дітей («18.09.2020 близько 17 год. 42 хв., ОСОБА_1, перебуваючи біля будинку № 4 по вул. Тимофіївській у м. Вінниці, знову почав умисно вчиняти відносно ОСОБА_2 економічне, фізичне та психологічне насильство, а саме: застосовуючи фізичне насильство у виді обмеження волі ОСОБА_2 шляхом стискання її рук, забрав належний ОСОБА_2 мобільний телефон марки «Samsung» серії «Note 8» моделі «SM-N905F/DS» об'ємом пам'яті 8/64 Гб, вартість якого згідно висновку судово-товарознавчої експертизи № 6799/20-21 від 09.10.2020

становила 9900,00 грн., в присутності ОСОБА_2, малолітніх ОСОБА_3 та ОСОБА_4 розбив його шляхом удару по бордюру та в подальшому залишив місце вчинення кримінального правопорушення, забравши вказаний телефон з собою» [13]).

Отже, практика застосування ч. 6 ст. 194 КПК України показує деякі складнощі та різне розуміння призначення обмежувальних заходів. Як видається, це обумовлено відносною новизною застосування відповідних норм КПК України та законодавства щодо запобігання домашньому насильству.

Список використаних джерел:

1. Зіньковський І. П. Питання оновлення нормативної регламентації заходів забезпечення кримінального провадження Законом України від 6.12.2017 р. Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage: proceedings of International scientific and practical conference (Arad, January 25-26, 2019). Arad : Izdevnieciba "Baltija Publishing". Р. 512-515.
2. Зіньковський І. П. Повноваження слідчого при обранні, зміні та скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження: доктрина і практика : монографія / І. П. Зіньковський, І. В. Глов'юк. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 420 с.
3. Пашковська М., Федоровська Н. Правові особливості винесення обмежувального припису. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 127-131.
4. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88901199>
5. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87668131>
6. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87625378>
7. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85516351>
8. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89834856>
9. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83935253>
10. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85120924>
11. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90022453>
12. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92811952>
13. ЄДРСР, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92637526>

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 (ПРАКТИКА ОКРЕМИХ КРАЇН СВІТУ)

Ірина ЛУБЕНЕЦЬ, провідний науковий співробітник лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

Проблема домашнього насильства є актуальною для всіх країн світу, у тому числі й України. Це явище не знає ні соціальних, ні географічних кордонів. Останнє десятиліття характеризується активізацією діяльності в напрямі подолання цього явища в Україні, що потребує ретельного вивчення практики запобігання домашньому насильству в інших країнах світу. Експерти відзначають, що рівень домашнього насильства зростає під час надзвичайних ситуацій, природних катастроф або спалахів хвороб.

Згідно зі звітом ООН [1] та повідомленнями урядових та державних організацій у період жорсткого карантину в низці країн світу, зокрема, у Китаї, Італії, Франції, Німеччині, Іспанії кількість звернень щодо випадків домашнього насильства суттєво збільшилась. На жаль, в Україні також спостерігається зростання кількості таких випадків. З огляду на вищесказане, постає необхідність у вивченні та інтеграції позитивного зарубіжного досвіду запобігання та протидії насильству в сім'ї, особливо в умовах карантину.

Слід наголосити, що запобігання домашньому насильству має комплексний підхід, тому потребує залучення, активної участі багатьох інституцій. Зокрема:

1. Використання телебачення. У період карантину, коли люди багато часу вимушені проводити за екранами телевізора необхідно заборонити показ матеріалів, що пропагують жорстокість, насильство, агресію. І навпаки, збільшити кількість інформаційних програм про способи подолання депресії, про види відповідальності за насильство тощо.

2. Підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви домашнього насильства, популяризація на всіх платформах нульової толерантності до насильства в будь-якій формі, у тому числі тотальному контролю та примусу. Розповсюдження всіма можливими способами (телебачення, чат-боти месенджери, повідомлення у Вайбері, Телеграмі тощо, друкування інформації та етикетках продуктів тощо) телефонів «гарячих ліній» стосовно домашнього насильства, психологічної служби підтримки, зокрема, громадських організацій, що опікуються жертвами насильства.

3. Постійне вдосконалення способів повідомлення про домашнє насильство. У зв'язку з тим, що в умовах карантину жертва не завжди має змогу зателефонувати на «гарячу лінію», слід звернути увагу та, за можливістю, запозичити зарубіжний досвід у цьому питанні. Зокрема, у

деяких державах застосовують нову схему оповіщення про факти насильства. Жертви можуть попросити про допомогу в аптеках, якщо не відкрито звернутися за допомогою, то використовуючи кодове слово «маска-19» (Франції, Іспанія). На Канарських островах жінки можуть використовувати спеціальний СМС-код «Mask-19», який викликає поліцію. Повідомити про домашнє насильство у Польщі можна звернувшись із повідомленням до «магазину косметики» на сайті «Rumianki i bratki». Якщо в соцмережах «магазину» хтось запитує про косметику, це означає, що він/вона в поганій ситуації, але поки просять лише підтримки. Якщо в особисті повідомлення приходить «замовлення» на косметику разом з адресою, то засновниця проєкту викликає туди поліцію. У Туреччині Компанія Vodafone створила мобільний додаток, яким можна скористатися та, при необхідності, непомітно покликати на допомогу. Жінці достатньо струснути телефон, щоб додаток, замаскований під ліхтарик, відправив трьом особам, яким вона довіряє, прохання допомогти із зазначенням свого точного місцезнаходження. Необхідну інформацію та посилання на додаток серед жінок розміщували на ярликах жіночої білизни, воскових стрічках для епіляції та в майстер-класах із макіяжу на YouTube, таким чином перетворюючи їх на соціальну рекламу [2].

На наш погляд, доцільно запровадити можливість звертатися по допомогу в продуктових магазинах, адже навіть в умовах жорсткого карантину жінка зможе виходити за продуктами. У схемі оповіщення, а також спостереження з метою виявлення фактів домашнього насильства також необхідно залучати кур'єрів служби доставки, листонош, а також осіб, які контактують з інвалідами, пенсіонерами та ін. категоріями осіб навіть у період карантину (приносять продукти, ліки, пенсію тощо).

4. В умовах карантину впроваджують деякі заходи, гідні для наслідування в Україні. Зокрема, в США соціальні служби, місцева влада та поліція не лише направляють жертв домашнього насильства до притулків, а й видають ваучери для оплати готельних номерів. І це непоганий приклад співпраці готельного бізнесу та місцевого самоврядування, адже в умовах карантину більшість готелів мають вільні номери. До речі, у Новій Зеландії також готелі пропонують безкоштовне проживання, аби ті, хто відчуває себе в небезпеці, мали куди піти з дому. На таку ж практику погодилися й деякі мережі готелів у Великій Британії [3]. У Німеччині лідерка «зелених» (екологічної партії) у бундестазі Катрін Герінг-Еккардт також висловила занепокоєння за долю тисяч жінок, які залишилися під одним дахом з агресорами. Політик закликала німецьку владу переробити порожні зараз готелі та гостьові будинки в кризові центри для жертв домашнього насильства [4].

5. Вирішальне значення має стійке фінансування неурядових організацій, особливо у випадках, коли вони надають основні послуги постраждалим. До речі, збільшення фінансування поступово відбувається в багатьох країнах незважаючи на падіння економіки по всьому світу. Зокрема,

німецький уряд запропонував програму державного фінансування «Разом проти насильства щодо жінок», у межах якої виділив 120 мільйонів євро для підтримки мережі шелтерів для жінок, що зазнали насильства [6]. Такого фінансового «вливання» потребує й Україна в даному питанні.

6. З метою недопущення тиску на жертву, на наш погляд, доцільно запозичити досвід Польщі, де не передбачено можливість відкликання заяви про домашнє насильство з боку потерпілої особи.

7. Для безпеки свідків та їх захисту запровадити практику отримання показів свідків і потерпілих у суді через телекомунікаційну та телефонну мережу, таким чином, уникаючи безпосереднього контакту (подібна практика використовується у Великій Британії) [6; С.38]. На наш погляд, доцільно запозичити таку практику і в Україні, особливо зараз, під час стрімкого зростання кількості хворих на COVID-19.

Список використаних джерел:

1. COVID-19 and Ending Violence Against Women and Girls. URL: <https://www.unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&vs=5006> (дата звернення: 03.12.2020)

2. Шість кампаній з добірки Cannes Lions, присвячених боротьбі з домашнім насильством URL: <https://creativity.ua/video/shist-kampanij-cannes-lions-prisvyachenih-borotbi-z-domashnim-nasilstvom/> (дата звернення: 28.11.2020).

3. Чому на карантині збільшилася кількість випадків домашнього насилля? І як цьому протидіють в Україні та світі. URL: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/equality/217-yak-pandemiya-pidvischue-riven-domashnogo-nasilstva> (дата звернення: 03.12.2020).

4. Димитриади М. Пандемия жестокости: в мире резко увеличилось число случаев домашнего насилия URL: <https://ru.euronews.com/2020/03/31/coronavirus-domestic-violence> (дата звернення: 01.12.2020).

5. Тишко І. Права жінок – під ударом пандемії. Попередні підсумки «корона кризи». ZMINA. URL: <https://zmina.info/articles/prava-zhinok-pid-udarom-pandemiyi-poperedni-pidsumky-koronakryzy/> (дата звернення: 04.12.2020).

6. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству: монографія / А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В. Муранова та ін. ; за заг. ред. А.О. Галай. Київ : КНТ, 2014. 160 с.

СУЧАСНА ПРАКТИКА ЗАСУДЖЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Ірина НАУМОВА, старший науковий співробітник лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України

В сучасному світі проблема домашнього насильства, незважаючи на всі досягнення цивілізації, зберігає свою актуальність. Небезпека такого насильства полягає у тому, що з одного боку, це одна з надзвичайно поширених форм порушення прав людини, а з другого – від нього переважно страждають найбільш уразливі групи населення (діти, жінки, які часто перебувають у залежності від чоловіків, інтимних партнерів або батьків; особи з інвалідністю та ін.).

Проблема домашнього насильства тривалий час була міцно прихована заборонаю втручання держави в особисте та приватне життя осіб. Однак сучасна правова доктрина, міжнародне право та європейські конвенції стали підґрунтям для внесення змін і у вітчизняне кримінальне законодавство. Зокрема, з січня 2019 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», яким було криміналізовано явище домашнього насильства.

Отже, вирішальна роль в системі запобігання та протидії домашньому насильству належить саме суду як єдиному органу, уповноваженому притягати осіб до різних видів юридичної відповідальності. Тому кількість розглянутих судами справ, пов'язаних з домашнім насильством відображає ефективність реалізації вищенаведених змін в законодавстві.

Зокрема, у 2019 році набрали законної сили вирок (постанови) щодо 231 особи, які вчинили домашнє насильство (ст. 126-1 Кримінального кодексу України) [1]. З них 159 осіб (68,8%) було засуджено, у відношенні 70 (30,3%) справи закрито та ще 2 (1%) визнані неосудними, до яких застосовано заходи медичного характеру. Виправдано не було жодної особи.

Серед осіб, справи щодо яких були закриті, у 37 (52,9%) підставою закриття є примирення винного з потерпілим, у 23 (32,9%) – відмова прокурора або потерпілого, його представника від обвинувачення в кримінальному провадженні, у 1 (1,4%) дійове каяття. Крім того, по 8 особах (11,4%) були закриті справи у зв'язку зі смертю.

Абсолютна більшість осіб, які вчинили домашнє насильство, були засуджені до відбування покарання. Їх кількість у 2019 р. дорівнювала 123, що складало 77,4% засуджених за це кримінальне правопорушення.

Найбільш розповсюдженою мірою покарання за розглядуване діяння є громадські роботи. Вони призначені 86 особам (69,9% засуджених до покарання). Ще 26 осіб (21,1%) були засуджені до арешту. Крім того 5

злочинцям (4,1%) призначено позбавлення волі, у т.ч. 2 на строк 1 рік, 2 – понад 2 роки до 3 років включно, 1 – понад 3 роки до 5 років включно, а також 5 (4,1%) – обмеження волі. До штрафу було засуджено тільки 1 особу. Ще 1 засудженому штраф призначено в якості додаткового покарання.

У 2019 р. 36 засуджених (22,6%) були звільнені від покарання, причому всі – з випробуванням.

Таким чином розподіл всіх осіб, визнаних у 2019 р. судом винними у вчиненні домашнього насильства, за характером прийнятого судом рішення мав наступний вид. Найбільшій частині засуджених (69,9%) було призначено покарання у вигляді громадських робіт. Далі йдуть особи, звільнені від покарання з випробуванням (22,6%) та засуджені до арешту (21,1%). Інші види покарання застосовуються до розглядуваних злочинців значно менше: позбавлення волі – до 4,1%; обмеження волі – до 4,1%; штраф – до 0,8%.

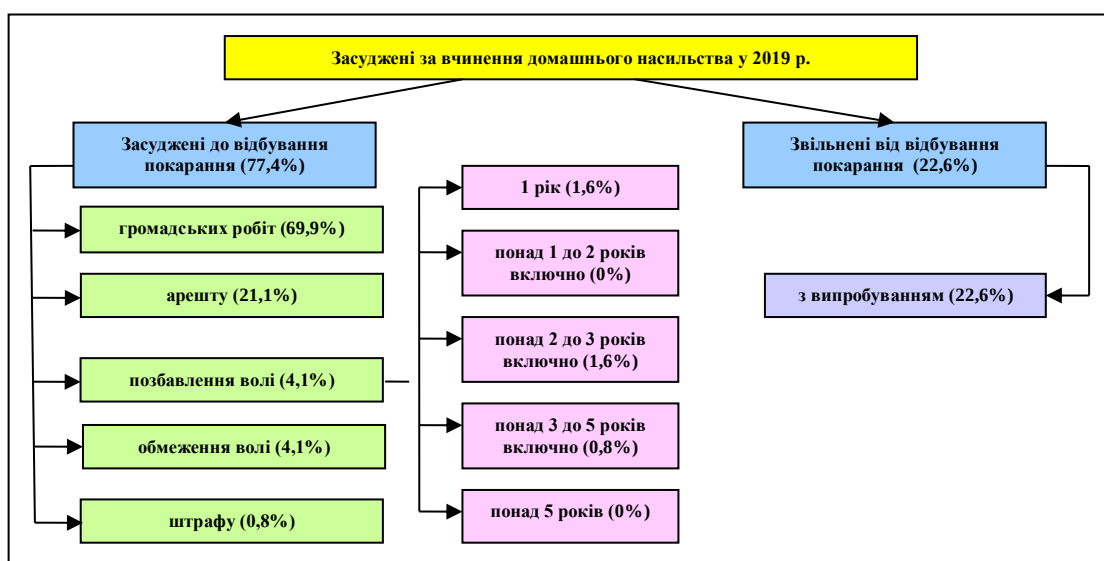

Рис. 1 Розподіл осіб, засуджених за вчинення домашнього насильства у 2019 р. в Україні, за характером прийнятого судом рішення

Розглянемо також кримінологічну характеристику таких осіб.

У 2019 р. за вчинення домашнього насильства було засуджено 151 [2] чоловіка (95% засуджених) та 8 (5%) жінок. Всі вони були громадянами України.

Серед засуджених за це діяння найбільшу частку (67,9%) складали злочинці у віці від 30 до 50 років. Їх кількість дорівнювала 108 осіб. Наступними за розповсюдженістю були особи віком від 50 до 65 років – 32 порушника (20,1%), від 25 до 30 років – 15 (9,4%), від 18 до 25 років – 3 (1,9%) та 1 особа від 65 років.

Близько 90% засуджених – 143 особи складали працездатні, які не працювали і не навчалися, з них 30 мали незняту і непогашену судимість. Також серед засуджених за вчинення домашнього насильства у 2019 р. було 8 робітників, 4 пенсіонера, 2 безробітних та 2 особи мали інші заняття.

За рівнем освіти домашні насильники розподілилися таким чином: 86 (54,1%) мали повну загальну освіту, 37 (23,3%) – професійно-технічну, 29 (18,2%) – базову загальну середню, 5 (3,1%) – повну вищу, 1 (0,6%) – базову вищу та один (0,6%) був загалом без освіти.

Звертає увагу, що тільки половина розглядуваних осіб (81 засуджений) вчинювали домашнє насильство у стані алкогольного сп'яніння. І зрозумілим є те, що засуджених за скоєння цього діяння у складі групи, зовсім не було.

Третя частина осіб даної категорії раніше вже вчиняли злочини (61 засуджений). У т.ч. 15 з них (9,4%) судилися, але визнані такими, що не мають судимості; 12 – (7,5%) судилися, але судимість була погашена чи знята та 34 (21,4%) мають незняту та непогашену судимість.

Слід відмітити, що серед осіб, що мають незняту і непогашену судимість, 18 раніше засуджувалися за вчинення злочинів проти власності, 10 – проти життя та здоров'я особи, 2 – проти громадського порядку, моральності, 2 – пов'язаних з наркотиками та 2 за інші злочини. Крім того, на момент встановлення факту домашнього насильства 24 серед них відбули покарання повністю, 5 скоїли цей злочин, не відбувши покарання, у т.ч. 1 – у вигляді позбавлення чи обмеження волі або арешту, та 3 – знаходилися на іспитовому строку.

На завершення хочеться звернути увагу, що оскільки домашнє насильство як окреме кримінальне правопорушення стало фіксуватися тільки у 2019 р., то число розглянутих судами справ, пов'язаних з цим діянням, є ще доволі незначним. Але, зважаючи на суттєву кількість встановлених фактів домашнього насильства у 2019 р. та стрімке її зростання у 2020 р. (12 місяців 2019 р. – 1068 таких діянь, 10 місяців 2020 р. – вже 1995), у наступні періоди очікується істотне збільшення числа засуджених за це правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2019 рік, затверджений Наказом Державної судової адміністрації України від 23.06.2018 № 325 (Форма № 6). Офіційний інформаційний портал «Судова влада». URL: <https://bit.ly/3g4JyeH> (дата звернення: 03.12.2020).

2. Звіт про склад засуджених за 2019 рік, затверджений Наказом Державної судової адміністрації України від 23.06.2018 № 325 (Форма № 7). Офіційний інформаційний портал «Судова влада». URL: <https://bit.ly/3g4JyeH> (дата звернення: 03.12.2020).

ПРАВОВІ ЧИННИКИ СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИПАДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Ірина ОПОЛОНСЬКА, слухач магістратури 1-го курсу 102 навчальної групи навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

Домашнє насильство є поширеним феноменом в Україні, яке стало не тільки приватною справою сім'ї, а й злочином. Воно перш за все порушує права та свободи людини. Насильство спричиняє шкоду: фізичну, морально-психологічну, матеріальну. За соціологічними опитуваннями більше 50 % населення України зазнавало домашнього насильства, більшість жертв, насамперед, є жінки.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2]. Також важливим фактом є те, що від 11 січня 2019 року набули чинності зміни до Кримінального кодексу України, що визнають системне насильство в сім'ї злочином, яке передбачено статтею 126¹ [1].

Домашнє насильство може мати форму, як активних дій (нанесення побоїв, знищення майна тощо), так і бездіяльності, тобто пасивної поведінки особи, коли вона не вчиняє дій, які могла та повинна була вчинити, щоб запобігти настанню шкідливих наслідків (наприклад, ненадання допомоги члену сім'ї, який перебуває у небезпечному для життя становищі) [4, с. 43].

Необхідним заходом для запобігання домашнього насильства було створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. У статті 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вказано, що Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (далі - Реєстр) - це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передачі), знеособлення і знищення визначених цим Законом даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Метою формування та ведення даного реєстру є:

- 1) захист життєво важливих інтересів постраждалих осіб, зокрема постраждалих дітей;
- 2) попередження повторних випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- 3) забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- 4) надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- 5) облік випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- 6) координація діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі [2].

Також у Законі України «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» визначено досить широке коло осіб, які мають право ознайомлюватися з даними, що містяться в Реєстрі, наприклад, працівники уповноважених структурних підрозділів Мінсоцполітики; працівники уповноважених структурних підрозділів Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій; заступники голів (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі місцевих держадміністрацій та сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх 272 утворення) рад; уповноважені особи районних, районних у містах, м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у місті (у разі їх утворення) рад, до функціональних обов'язків яких належать приймання та реєстрація заяв і повідомлень про вчинення насильства; працівники уповноважених підрозділів органів Національної поліції; працівники служб у справах дітей (у частині випадків насильства, в яких кривдниками або постраждалими особами є діти); уповноважені працівники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; судді [3].

Науковець Лук'янова Ю.О. стверджує, що створення такої інформаційної системи буде суперечити міжнародним стандартам захисту прав людини. Крім того через широке коло осіб, які будуть мати доступ до цієї системи, можливе погіршення ситуації з цим явищем [5].

Таким чином, конфлікти й непорозуміння трапляються у будь-якій сім'ї, але інколи вони стають загрозливими для фізичного та психологічного здоров'я людини. Кожного року більше 1 000 000 людей в Україні

страждають від різних форм насильства у своїх родинах. Важливим внеском у подолання та запобігання домашнього насильства було створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Здійснення такого заходу дає можливість скласти картину про масштаб проблеми домашнього насильства в Україні та визначити подальші напрямки боротьби.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Закон України від 20 березня 2019 р. № 34 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-п> (дата звернення: 13.03.2020).
4. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками. Підручник з проведення тренінгів. К.: Україна. 2017. 143 с.
5. Лук'янова Ю. О. Кримінологічна характеристика осіб, що вчиняють домашнє насильство, та шляхи запобігання вчиненню цього злочину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 388-391.

ВПЛИВ ЕПІДЕМІЇ COVID-19 НА РІВЕНЬ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Ія НОВИЦЬКА, викладач кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Епідемія COVID-19 вплинула не тільки на світову економіку, а й на суспільне життя. Через карантинні обмеження багато людей повинні залишатися вдома на самоізоляції, що може призводити до загострення побутових конфліктів.

За статистикою протягом 2019 року у світі 243 млн. дівчат та жінок віком від 15 до 49 років стали жертвами сексуального і (або) фізичного насилля від інтимного партнера [4]. За рік близько 18% жінок стають жертвами насилля від інтимного партнера, і близько 30-35% жінок можуть постраждати від домашнього насилля протягом життя [5-6]. А це кожна третя. Існують дані, згідно з якими 38% вбивств жінок в усьому світі вчиняються їх чоловіками [6].

ООН назвала домашнє насилля одним із видів гендерного насилля, що веде до фізичних, психологічних або сексуальних домагань. Кількість

випадків домашнього насилля і вбивств через нього з кожним роком збільшується. В залежності від культури та країни серед одружених жінок жертвами фізичного насилля ставали 13-61%, жертвами сексуального насилля – 6-59%, жертвами психологічного насилля – 20-75% [6].

Факторами ризику домашнього насилля виступають: вік, вік чоловіка, період шлюбу, низький рівень освіти чоловіка та дружини [6].

Дослідження показують, що менше 40% жінок, які стали жертвами домашнього насилля, звертаються за допомогою. Серед тих, хто наважився на це, більшість звертається до друзів та сім'ї. Менше 10% жертв домашнього насилля звертаються до поліції [5].

Багато дослідників попереджало, що із впровадженням карантинних обмежень рівень домашнього насилля буде збільшуватися. З часом це припущення підтвердилося статистикою. Рівень злочинів, пов'язаних із домашнім насиллям, зріс в усьому світі, особливо у Китаї, Великобританії,

США, Бразилії, Франції та Австрії [4]. Дослідження, проведені у різних штатах США, довели збільшення випадків домашнього насилля під час епідемії COVID-19 на 10–27%. Згідно звітам, кількість таких злочинів у Китаї збільшилася втричі. У Бразилії кількість випадків домашнього насилля протягом епідемії зросла на 40–50%, у Франції – на 30%, в Іспанії – на 18% [6]. Організація «Жінки ООН» повідомляє, що після впровадження карантину кількість дзвінків на телефони довіри з приводу домашнього насилля також збільшилася: зокрема, на 30% на Кіпрі, на 33% в Сингапурі, на 25% в Аргентині. Крім того суттєво підвищився попит на «шелтери» (притулки) для жінок у Канаді, Німеччині, Іспанії, США [4].

Як зазначають вітчизняні дослідники: «в Україні зростання випадків насильства в сім'ї зросло за період карантину приблизно на 30%. Власне домашнє насильство в умовах обмежень і заборон, спричинених пандемією

COVID-19, саме стало пандемією» [1, с. 251]. Аналітичне дослідження, проведене асоціацією жінок-юристок України, засвідчило, що понад 40% опитаних, які повідомили про домашнє насилля, не мали такого досвіду до карантину [3]. Ці результати співголосні з даними поліції, що були надані журналістам на запит «hromadske» [2]. За перші 10 місяців 2020 року звернень до поліції з приводу домашнього насилля надійшло більше ніж за весь 2019 рік.

Так, станом на жовтень 2020 року до Національної поліції надійшло 174 386 заяв про вчинення правопорушень та інші дії, пов'язані з домашнім насильством (3124 з них подали діти), в той час, як за 2019 рік до поліції надійшло 113 763 таких заяв (від дітей вдвічі менше – 1517). За 6 місяців 2020 року поліція відкрила приблизно 900 кримінальних проваджень за фактом домашнього насильства та склала понад 64 тисячі адміністративних протоколів.

Дослідження показують, що домашнє насилля в умовах пандемії COVID- 19 має свої особливості [3-5]. До них можна віднести наступні:

1. Мобільність жінок, їх контакти з родиною та друзями часто бувають обмеженими через самоізоляцію.

2. Пандемія COVID-19 є стресором, що негативно впливає на рівень емоційного напруження в родині, і, відповідно, збільшує ризики конфліктів.

3. Частота випадків домашнього насилля залежить від здатності жертви звернутися за допомогою, знаходячись в одній кімнаті з кривдником.

Наприклад, жінка може не мати доступу до телефона, комп'ютера, або чоловік за нею постійно стежитиме. Так, в Італії в перші 2 тижні березня 2020 року на 55% зменшилася кількість звернень із приводу домашнього насилля. Згодом було показано, що причиною цього стало не налагодження сімейних відносин, а складнощі при спробі звернутися за допомогою в умовах самоізоляції.

4. Через дистанційний режим спілкування зросла кількість психологічного насилля в інтернеті (переслідування, залякування, домагання, тролінг тощо).

5. Зростає фінансова залежність від чоловіка. Так, за результатами опитування, проведеного в Україні, рівень доходів впав на 40% як у жінок, так і у чоловіків, проте жінки й надалі отримують на 20% нижчі зарплати.

6. В умовах пандемії жінки та дівчата мають обмежений доступ до медичних послуг. Наприклад, їм складніше отримати допомогу при зґвалтуванні, психологічну підтримку тощо, оскільки відповідні фахівці перевантажені роботою із пацієнтами з COVID-19.

7. Розрахунки показують, що кожні 3 місяці приблизно 13 млн. жінок не матимуть доступу до засобів контрацепції, і це стане причиною близько 325 000 небажаних вагітностей.

Беззаперечно, що проблема домашнього насилля в умовах пандемії стала ще більш гострою. В усьому світі фахівці говорять про необхідність у цей період збільшити кількість шелтерів, гарячих ліній допомоги, а також розробити способи інформування жінок про них. Наприклад, у Квебеку та Онтаріо шелтери для жертв домашнього насилля працюють під час локдауну. В Італії прокуратура постановила, що у випадках домашнього насилля кривдник має залишити місце проживання. У Франції, де шелтери повністю заповнені, жертвам надають альтернативне житло у готелях. У Китаї запустили геш-тег #AntiDomesticViolenceDuringEpidemic, за яким можна знайти посилання на корисні он-лайн ресурси. В Іспанії жінки можуть повідомити про домашнє насилля в аптеках, назвавши ключове слово «Маска-19». Воно означає, що аптекар має викликати поліцію [5].

Висновок. Пандемія COVID-19 пов'язана зі збільшенням рівня домашнього насилля в усьому світі. Зокрема, в Україні він виріс на 30%. Дослідники зазначають, що форми прояву домашнього насилля на карантині мають свої особливості, пов'язані з економічною невизначеністю, необхідністю перебувати в одному приміщенні з кривдником, обмеженим доступом до допомоги. Тому дуже важливо розробляти додаткові можливості

допомоги жінкам – жертвам домашнього насилля і способи інформувати про них.

Список використаних джерел:

1. Крушельницька Т.А., Матвеева О., Наумов В. Соціально-економічний вплив пандемії COVID-19 у контексті державної політики реалізації глобальної цілі сталого розвитку №5 «Гендерна рівність». Ефективність державного управління. 2020. Вип. 2 (63). Ч. 2. С. 249–269.
3. Рощина В. Цьогоріч в Україні значно збільшилася кількість заяв до поліції через домашнє насильство - Нацполіція. Опубліковано 7.12.20. URL: <https://hromadske.ua/posts/cogorich-v-ukrayini-kilkist-zayav-do-policiyi-cherez-domashnye-nasilstvo-zbilshilas-majzhe-vdvichi> (Дата звернення: 8.12.20).
4. Самусь Ю. Під час пандемії жінки частіше потерпають від додаткового навантаження, зменшення доходів та домашнього насильства. Опубліковано: 12.11.20. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2020/women-face-increase-workload--salary-cuts-and-domestic-violence.html?fbclid=IwAR3imNQaANXHgp4ozrc7maa_KZwlGsy08zuPAC2KCVDbEKPJzy-DrEp8kWo (Дата звернення: 8.12.20).
5. Cumar A. COVID-19 and Domestic Violence: A Possible Public Health Crisis. Journal of Health Management. 2020. <https://doi.org/10.1177/0972063420932765>.
6. COVID-19 and Ending Violence Against Women and Girl. UN WOMEN. 2020. URL: https://asiapacific.unwomen.org/-/media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2020/04/hq_covid-19_photos.pdf?la=en&vs=902 (Дата звернення: 8.12.20).
7. Sharifi F., Larki M., Roudsari R. COVID-19 Outbreak as Threat of Violence against Women. Journal of Midwifery and Reproductive Health. 2020. 8 (3). DOI: 10.22038/jmrh.2020.16036.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Катерина ГУСЄВА, старший науковий співробітник кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Активні трансформаційні процеси в суспільстві, що спостерігаються протягом останніх трьох років у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, обумовили появу чималої кількості напрацювань. У прагненнях законодавця вдосконалити чинні механізми актуальності набуває нова проблема, пов'язана із відсутністю адекватної класифікації у законодавчо-

нормативній базі за напрямом, що потрібна для уникнення юридичних колізій.

Метою нашої доповіді є спроба представити основні аспекти, що можуть бути покладені до класифікації нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Статтею 2 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зафіксовано, що законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству складається з Конституції України, міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, власне Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та інших нормативно-правових актів щодо недопущення насильства [3]. Представлена класифікація нормативно-правової бази за юридичною силою та галузевою приналежністю є традиційною в Українському національному законодавстві, водночас поняттєва категорія «інших нормативно-правових актів щодо недопущення насильства» скеровує до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» і вносить деяку плутанину до розмежування за класифікаційними групами законодавчо-нормативних документів до таких, що стосуються безпосередньо сфери протидії та запобігання домашньому насильству, та таких, що стосуються її опосередковано, зокрема, належать до сфери запобігання та протидії насильству за ознакою статі. На додаток, як приклад, наведемо гіпотезу статті 173-2 КУпАП: «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» [2], – де галузева належність також ототожнена.

Отже, традиційна класифікація законодавчої бази, що регулює суспільні відносини у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, потребує значного корегування. Являючи собою розподілення об'єктів по групах відповідно до наперед визначених ознак, у наведеному контексті вона втрачає сенс через відсутність взаємообумовлених посилянь у нормативно-правових актах та самого розподілення за галуззю.

Основними вимогами, що висуваються до нормативно-правових актів у сфері запобігання то протидії домашньому насильству, є конкретність, мобільність, всебічне охоплення відповідних суспільних відносин, безпосередність спілкування керуючого та керованого суб'єктів, швидкість інформування адресата виконання, оперативність організації виконання[1, с.9-10]. Вони визначають характер та змісту нормативно-правових актів. Відтак класифікацію законодавчих актів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству доречно здійснювати за характером норми та її змістовим наповненням.

За характером норми нормативно-правові акти у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поділяються на дві основні групи: перша – первинні акти, що містять вихідні правові норми, які становлять загальні основи правового регулювання, друга – це вторинні акти, які розкривають та

конкретизують первинні норми, приймаються на їх основі та спрямовані на їх виконання. Прикладами первинних актів є: Конституція України, Закон України «Про протидію та запобігання домашньому насильству», Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про захист суспільної моралі».

Вторинні акти представлені постановою Кабінету міністрів України від 22.08.2018 № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», наказом МВС від 25.02.2019 № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України» тощо.

Додатково акти першої групи умовно розподілені на акти, що визначають правовий статус державних суб'єктів із запобігання та протидії домашньому насильству (наприклад, Закон України «Про протидію та запобігання домашньому насильству», Закон України «Про захист суспільної моралі»,) та акти, які містять певні механізми реалізації правових норм (наприклад, Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», Закон України «Про охорону дитинства»).

За змістовим наповненням норми виділяються такі групи: акти комплексного характеру (наприклад, Закон України «Про протидію та запобігання домашньому насильству», Закон України «Про охорону дитинства»), акти, що регулюють діяльність суб'єктів протидії та запобігання домашньому насильству, а також їх підрозділів (наприклад, Закон України «Про Національну поліцію», постанова Кабінету міністрів України від 22.08.2018 № 658 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі», лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480 «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству»), акти, що регулюють реалізацію окремих заходів запобігання та протидії, у тому числі спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству (наприклад, КУпАП, КПК, ЦПК, наказ МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку внесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника», наказ МВС від 25.02.2019 № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України»), акти, що

регулюють організацію та взаємодію суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (наприклад, *постанова Кабінету міністрів України від 22.08.2018 № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»*).

Отже, класифікація нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству за характером норми та змістовим наповненням дозволяє систематизувати чинне законодавство за напрямом та доопрацювати з метою усунення юридичних колізій.

За результатами критичного аналізу чинної законодавчої бази у сфері протидії та запобігання домашньому насильству основними причинами юридичних колізій виступають ситуативний характер нормативно-правових актів, недостатня спадковість щодо законодавства базового характеру, відсутність чіткого нормативного розподілу функцій запобігання та протидії, а також завдань між суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Оптимізація нормативно-правового регулювання у сфері протидії та запобігання домашньому насильству потребує прийняття низки правових норм, у яких мають бути нормативно-закріплені та конкретизовані функції, завдання й відповідні повноваження служб та підрозділів суб'єктів зазначеної діяльності, питання щодо організаційного, методичного й тактичного забезпечення проведення заходів запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі кримінологічного впливу громадян, зокрема стосовно звільнених з місць позбавлення волі, які були засуджені за вчинення кримінального злочину, передбаченого статтею 126¹ Кримінального кодексу України («Домашнє насильство»), та перебувають під адміністративним наглядом, а також малолітніх, які мають факти вчинення домашнього насильства у будь-якій формі та за якими, згідно Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», закріплено статус дитина-кривдник.

Список використаних джерел:

1. Гусєва К.А. Нормативно-правове забезпечення запобігання злочинам міліцією України: автореф. дис. на здобуття канд. юрид. наук: 12.00.08. Київський нац. ун-т внутрішніх справ. Київ, 2009. 17 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року № 8073-Х. // База даних «Законодавство України» /ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10> (дата звернення: 11.12.2020).
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» /ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 11.12.2020)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Катерина КАТЕРИНЧУК професор кафедри приватного та публічного права навчально-наукового інституту права та сучасних технологій навчання Київського національного університету технологій та дизайну, доктор юридичних наук, доцент

Ольга МАЦЮК, студентка Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Кожного року люди стикаються з новими глобальними проблемами, але явище работоргівлі існувало протягом усієї історії людства. Це поняття включало в себе продаж та покупку людей, тобто особу вважали певним майном власника. У 1861 році у Російській імперії скасували кріпацтво, але у другій половині XX ст. гостро постає питання про торгівлю людьми.

Різними аспектами такого суспільно небезпечного діяння як торгівля людьми займалися такі вчені: В. Панов, С. Шашков, Ч. Ломброзо, Г. Зорін та інші.

Проблема торгівлі людьми постає перед багатьма країнами світу, і Україна не стала виключенням. Держава зобов'язана захищати особу, а також впроваджувати заходи щодо протидії торгівлі людьми, адже людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України).

Торгівля людьми – здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, приховування чи отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливістю стану або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Таке визначення торгівлі людьми дає «Протокол з попередження торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми», який доповнює Конвенцію ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю[1]. Відповідно до Кримінального кодексу України вище зазначені дії визнаються злочином (ст. 149 КК України).

Торгівля людьми має різні види, серед яких примусова праця, рабство, звичаї, подібні до рабства, сексуальна експлуатація, використання у порнобізнесі, примусова вагітність, вилучення органів, проведення дослідів над людиною, використання у жебрацтві, втягнення в злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, продаж дитини[2]. Потерпілим від торгівлі людьми може стати будь хто: чоловіки (трудова експлуатація), жінки (сексуальна експлуатація) та діти.

Особи які вчиняють кримінальне правопорушення наживаються на тяжкому становищі людей. Зокрема, головними факторами, що дозволяють заманювати в свої мережі жінок, експерти називають злидні і нерівність. Досвід попередніх криз у галузі охорони здоров'я показав, що жінки в

екстремальних умовах піддаються підвищеному ризику стати потерпілим від кримінального правопорушення, що передбачене статтею 149 Кримінального кодексу України. Експерти вважають, що це відбувається і в умовах пандемії COVID-19. Таким чином, вони виявляються ще більш беззахисними перед торговцями «живим товаром»[4]. Також під час пандемії більшість громадян повернулися до своїх країн. Не виключено, що багато з них є постраждалими від торгівлі людьми та потребують комплексної допомоги.

Перші міжнародні угоди щодо запобігання торгівлі людьми ототожнювали її з торгівлею жінками, насамперед для цілей їх сексуальної експлуатації. Це пояснюється тим, що саме торгівля жінками з метою примусового використання в проституції отримала широке розповсюдження в сучасному світі як один з найбільш прибуткових видів бізнесу [3, с. 15]. Для допомоги потерпілим особам від торгівлі людьми, українське законодавство гарантує комплексну допомогу, а також матеріальні виплати.

На виконання Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та з метою посилення роботи у зазначеному напрямку діяльності створена система протидії торгівлі людьми та надання допомоги постраждалим особам:

- затверджено план щомісячного впровадження у 2020 році методичних рекомендацій Міністерства соціальної політики України для реалізації Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року у Скадовському районі;
- затверджено порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми;
- затверджено порядок виплати одноразової матеріальної допомоги постраждалим особам;
- затверджено стандарти надання послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми;
- налагоджена тісна співпраця з громадськими організаціями, які працюють у цій сфері [5]. Така система може допомогти багатьом потерпілим, а також захистити громадян, які перебували в експлуатації.

Отже, в більшості випадків через економічний стан громадяни різних країн, зокрема і України, шукають «кращого життя», виїжджаючи за кордон. На нашу думку, щоб зменшити випадки торгівлі людьми необхідно підвищити обізнаність населення (різні інформаційні заходи), а також обов'язковим є надання комплексної допомоги. Так, як одна з головних причин міграції – це незадовільний економічний стан, то важливим для України є створення нових робочих місць з достойною заробітною платою. Люди повинні бути обачними та обізнаними, щоб не потрапити до рук осіб які хочуть вчинити кримінальні правопорушення за ознаками статті 149 Кримінального кодексу України, а якщо і сталася така ситуація, людина повинна знати, що може звернутися до відділу поліції/служб соціального захисту населення. Тож необхідно створювати і розвивати служби

соціального захисту, закордонні дипломатичні установи та інші спеціалізовані заклади, що здійснюють допомогу постраждалим від торгівлі людьми.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Протидія торгівлі людьми URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-ta-zahist-prav-ditini/protidiya-torgivli-lyudmi>
2. Міністерство соціальної політики України. Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16080.html?PrintVersion>
3. Казначеев Д. Г. Історичні аспекти торгівлі людьми. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 13-16
4. Доповідь ООН: пандемія посилила загрозу торгівлі людьми, особливо для жінок і дівчаток. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/dopovid-onn-pandemiya-posylyla-zagrozu-torgivli-lyudmy-osoblyvo-dlya-zhinok-i-divchatok/
5. Протидія торгівлі людьми в умовах карантину. URL: <https://skadovsk-rda.gov.ua/protidiya-torgivli-ljudmi-v-umovah-karantinu-1586269096/>

РІВНІСТЬ ПРАВ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК У СФЕРІ ПРАЦІ

Катерина МАРЧУК, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Стаття 2 прим 1 Кодексу законів про працю України встановлює обов'язок дотримуватись рівності трудових прав громадян. Забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», а також сприяння особі у здійсненні такого повідомлення, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання [1].

КЗпП визначає рівність трудових прав за широким переліком ознак у сфері праці та поширюється на всі правовідносини реалізації трудових прав. Задекларована «рівність трудових прав» закріплюється через визнання принципу рівності прав і можливостей працівників, запровадження якого гарантується заборонаю дискримінації.

Проблема гендеру – це проблема впровадження принципів демократії співіснування чоловіка та жінки в усіх сферах людського життя. З метою досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який набув чинності з 1 січня 2006 року. Україна також є учасницею багатьох міжнародних правових договорів, що сприяють та встановлюють режим гендерної рівності [3].

Практика гендерної рівності в компаніях не лише утверджує права людини, а й сприяє економічному розвитку.

В контексті трудових відносин не вимагається сліпе дотримання гендерної рівності, тобто рівності на підставі статі. Фізіологічно представники існуючих статей є настільки різними, що закріплення подібної рівності було б фікцією, яку неможливо виконати.

Статтею 11 Закону «Про зайнятість населення», передбачено право особи на захист від проявів дискримінації у сфері зайнятості населення. Держава гарантує особі право на захист від будь-яких проявів дискримінації у сфері зайнятості населення за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, членства у професійних спілках або інших об'єднаннях громадян, статі, віку, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2].

Так, роботодавцям забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, надаючи перевагу одній зі статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, про плани щодо народження дітей. Проте будь – які трудові взаємовідносини у своїй природі передбачають виконання функцій, не лише тих, що передбачені в посадовій інструкції.

Отож, навіть якщо існує різниця в розмірах винагороди на підставі об'єктивної оцінки виконуваної роботи, а не залежно від статі, тоді така різниця не вважається проявом гендерної дискримінації.

Не вважається дискримінацією за ознакою статі, згідно ст. 6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», і наступне [3]:

1. спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини;
2. обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом;

3. різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом;

4. особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я;

5. позитивні дії (спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права надані їм Конституцією і законами України).

Відповідно до ст. 184 КЗпПУ, забороняється відмовляти жінкам при прийомі на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до трьох років, а одиноким матерям – за наявністю дитини віком до 14 років або дитини – інваліда [1]. Безперечно, така норма є основою будь – якого декларування соціальних стандартів. Але іноді вона настільки зачіпає інтереси роботодавців, що останні змушені проводити певні маневри з метою запобігання прийняттю на роботу жінок, які мають такі пільги. Механізми її реалізації зводяться до того, що роботодавець зобов'язаний надати письмову відмову, та вказати причини, у прийомі на роботу, яку можливо оскаржити в судовому порядку. Доволі часто в умовах ринкової економіки така гарантія не має свого ефективного механізму впровадження, оскільки реалії строків розгляду справ судами є доволі невтішними, а суворі умови ринку праці – жорстокими.

На сьогодні відповідальність за порушення гендерної рівності в законодавстві про працю поки що не конкретизується. Порушення ним гендерної рівності є порушенням законодавства про працю. Особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

2. Закон «Про зайнятість населення» URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» 08.09.2005р.- URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ В УКРАЇНІ

Катерина СЬОХ, доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Домашнє насильство є однією з ключових проблем суспільства не тільки в Україні, а й у всьому світі. Так вважають правоохоронці та психологи як України так і міжнародні. Довгий час ця проблема залишалася за стінами сімейного будинку, тому що вважалося що сімейні проблеми стосуються лише сім'ї і зовнішнє втручання є недоречним. Однак, часи на щастя змінилися і проблему домашнього насильства підняли на світовий рівень для її подолання. Країни впроваджують та розробляють різноманітні механізми боротьби та протидії домашньому насильству. Особлива увага приділяється боротьбі з домашнім насильством над дітьми.

Законодавство України виділяє чотир види насильства: фізичне (побої, штовхання, нанесення тілесних ушкоджень), психічне (погрози, шантаж, приниження, навіть брудна лайка, яка наносить дискомфорт); економічне (тотальний контроль за фінансами, коли інша особа не може впливати на формування бюджету, на те, куди кошти йдуть, контроль за особистими речами іншої особи, коли я не можу їх подарувати, заборона або примус працювати чи навчатися), сексуальне (примус до сексуальних відносин, які неприйнятні для іншої особи) [2].

Науковці та законодавці виділяють такі шляхи подолання домашнього насильства:

Шлях перший – «не мовчи».

Сутність даного шляху полягає в тому, щоб ні жертва, ні спостерігач не мовчали. Соціальний тиск настільки сильний, що багато жертв сприймають це насильство як невідворотне явище і просто його замовчують. Їх мовчанка – це сигнал для кривдника, який «легалізує» злочин і вказує на його безкарність. Чомусь інколи нам простіше заплющити очі та зробити вигляд, що нічого не відбувається, що все це нас не стосується і сімейна сварка – це нормально. І що потреба у тому, щоб сховати жінку з дитиною у безпечне місце, надати їм необхідну медичну, психологічну та правову допомогу – це завжди виключення з правил, а не загальна тенденція. Так ми себе заспокоюємо, і коло замикається. Його необхідно розімкнути. Мовчання рівнозначне злочину!

Шлях другий – «знати про власні права та алгоритм дій».

Сутність даного шляху полягає в тому, що не важливо в якому ти віці, ти повинен знати свої права та знати алгоритми їх захисту. Інформування кожної людини про її право на вільне від насильства життя, про невідворотність покарання за будь-яке насильство з моменту повідомлення про нього, про неприпустимість самоствердження через насильство над слабшими, про неприпустимість насильства на очах у дітей, про неприпустимість замовчування насильства. Про це все мають знати діти ще зі школи. В шкільних програмах має бути впроваджено розгляд цих прав обов'язково. Навчальні заклади повинні залучати працівників правоохоронних органів для того щоб діти мали довіру до правоохоронців і не боялися зателефонувати коли над ними вчиняється домашнє насильство.

Шлях третій – «профілактика».

Інформаційно-просвітницька, профілактична та методична робота щодо формування ненасильницьких моделей поведінки є надзвичайно важливою. Для результативності цього процесу необхідне розроблення і поширення превентивних заходів щодо попередження домашнього насильства; • професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та молоддю за програмами, що стосуються питань домашнього насильства; • посилення захисту і підтримки дітей, які стали свідками насильства або жертвами насильства; • вивчення масштабів домашнього насильства; • зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству

Одним із найважливіших напрямів профілактичної діяльності, спрямованої на протидію насильству є просвітницька робота серед дітей та молоді. Одним із важливих заходів профілактики насильства в освітньому середовищі є формування у здобувачів освіти умінь і навичок розвитку і підтримки здорових міжособистісних відносин. Для цього до освітнього плану закладу освіти необхідно включити програми, які навчають дітей навичкам керування своєю поведінкою, шанобливого ставлення до однолітків і дорослих, конструктивного вирішення конфліктів, самостійного прийняття рішень.

Шлях четвертий – «впровадження кримінальної відповідальності»

Закон № 2227-VIII про кримінальну відповідальність за домашнє насильство від 11 січня 2017 року зазначає, що домашнє насильство – це умисне систематичне фізичне, психологічне або економічне насильство щодо подружжя чи колишнього подружжя або когось іншого, з ким винний перебував у близьких стосунках.

Покарання – громадські роботи 150-240 годин або арешт до півроку, або обмеження волі до 5 років, або позбавлення волі до 2 років.

У законі уточнили визначення поняття “зґвалтування”- вчинення дій сексуального характеру, пов’язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням у тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи. Карається, як і раніше, позбавленням волі на строк 3-5 років.

Вчинення зґвалтування до подружжя чи колишнього подружжя або до особи у зв’язку з виконанням особою службового, професійного чи громадського обов’язку, або до вагітної жінки передбачає покарання на строк 5-10 років. Зґвалтування людини молодше 14 років карається тюремним строком на 8-15 років.

Будь-які насильницькі дії сексуального характеру, не пов’язані з проникненням у тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілого (сексуальне насильство) передбачають покарання у вигляді позбавлення волі до 5 років. Щодо особи молодше 14 років – 5-10 років тюрми [3].

Відповідно до чинного законодавства злочин за домашнє насильство призводить до кримінальної відповідальності. Але, статистика показує що злочинців це не дуже залякує. Тому, на мою думку, відповідальність має бути більш суворішою. Наприклад, за вчинення злочин сексуального характеру

над дитиною, відповідальність має бути – довічне позбавлення волі. Якщо відбувається домашнє насильство у вигляді нанесення тілесних ушкоджень дитині – позбавлення волі від 10 років.

Шлях п'ятий – зусилля місцевої влади та свідків насильства.

Органи місцевого самоврядування повинні організовувати соціальні послуги, можуть їх замовляти, брати участь у підготовці фахівців, які будуть боротися з домашнім насильством і визначати, які спецслужби з підтримки постраждалих потрібні регіону, забезпечувати їхнє створення і роботу

Органи управління освіти повинні забезпечувати підготовку фахівців, які боротимуться з домашнім насильством, включити до навчальних програм питання запобігання та протидії домашньому насильству.

Ніхто не може залишатися осторонь, коли відбувається насильство на дітьми, ні пересічний громадянин, ні дежава. Дитина в даній ситуації є найбільш вразливою, і без допомоги дорослого не зможе захистити себе. Тому держава має створити не лише дієвий механізм захисту дітей від домашнього насильствана на рівні нормативно-правових актів, але й зобов'язати органів державної влади працювати над профілактикою та інформуванням дітей щодо їх прав та механізмів захисту.

Список використаних джерел:

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник. За заг.ред Левченко К. Б.. Київ. 2020. 194 с.

2. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. *МОН України*; Лист, Рекомендації від 18.05.2018 № 1/11-5480 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від від 06.12.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Катерина ШАПОВАЛОВА, ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Василь ВАРИВОДА**

Сім'я є основою суспільства, джерелом тепла і любові для кожної людини, саме тому тяжким та незрозумілим перед нами постає питання домашнього насильства, як особливо небезпечного та негативного суспільного явища.

Проблема домашнього насильства є визнаною на міжнародному рівні, про що свідчить прийняття низки міжнародних нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, які слугують стандартами для національного законодавства. В контексті євроінтеграційних процесів, з урахуванням положень Стамбульської конвенції (повна назва – Конвенція про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами), Україною прийнято Закон України «про запобігання та протидію домашньому насильству». Положеннями цього не тільки конкретизовано понятійно-категоріальний апарат у визначеній галузі права, а й окреслено спектр повноважень органів поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Варто наголосити, що проблема домашнього насильства – є не тільки проблемою що належить до сфери відання судових та правоохоронних органів, це проблема більш широкого гуманітарного масштабу, що вимагає глибокого осмислення її як складової інституту захисту дитинства та батьківства, інституту сім'ї, тому її вирішення потребує комплексного полісвітоглядного підходу.

У зв'язку із набранням чинності Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» активно вибудовується механізм застосування законодавства у відповідній сфері правовідносин. У цьому аспекті надзвичайно важливою є консолідація зусиль всіх органів та установ, які є дотичними до проблем домашнього насильства з метою подолання цього негативного суспільного явища.

З моменту введення в дію положень статті 126-1 Кримінального кодексу України вже напрацьовано достатньо емпіричного матеріалу для того щоб сформулювати перші висновки. Статистичні дані говорять самі за себе. Так, статтю 126-1 було введено до змісту Кримінального кодексу України лише у 2017 році, у 2018 році слідчими розпочато лише 1 кримінальне провадження за цією статтею, у 2019 – вже 1,5 тис. кримінальних проваджень було скеровано до суду з обвинувальними актами, у 2020 – майже 2 тис. кримінальних проваджень. Таким чином, відбулося стрімке зростання показників реєстрації кримінальних проваджень за статтею 126-1 Кримінального кодексу України на 44 %. Зростання кількості повідомлень про випадки вчинення домашнього насильства свідчить про позитивну динаміку змін у суспільній свідомості, розвитку нетерпимості до проявів домашнього насильства.

Водночас, у законодавстві постає питання неоднозначного тлумачення та відповідно, надання правильної юридичної оцінки ознак діяння, відповідальність за яке передбачено статтею 126-1 Кримінального кодексу України. Оскільки диспозиція цієї статті є банкетною та відсилає нас до

законодавства. З точки зору юридичної техніки «погано визначені поняття» мають бути максимально мінімізованими, оскільки вони створюють ризик необґрунтованого уникнення або що гірше, необґрунтованого притягнення до відповідальності невинної особи через неправильну правову оцінку вчиненого такою особою діяння.

Неоднозначною є визначення такої необхідної ознаки кримінальності домашнього насильства як «систематичність», та її кореляція із поняттям «повторюваності» у сфері адміністративно-правових відносин. Необхідно враховувати, що систематичність може включати комбінаторику різних видів домашнього насильства. Аналіз судової практики свідчить, що здебільшого «систематичність» визнається судами у випадку вчинення особою 3 і більше фактів предикаційних адміністративних правопорушень за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Немає єдиної судової преюдиції щодо визначення поняття «систематичності».

Окрім того, «систематичність» є віктимогенною ознакою. Так, за статистикою майже 90 % випадків доведення до самогубства відбуваються внаслідок домашнього насильства. З цієї позиції оперативна та ефективна діяльність правоохоронних органів набуває особливого значення.

Як було зазначено вище, з моменту прийняття точкового законодавчого акту, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», виникло багато контраверсійних питань, у тому числі постає питання розмежування адміністративних правопорушень та кримінальних проступків. На нашу думку, будь-які факти вчинення домашнього насильства повинні кваліфікуватися як кримінальні проступки, що дозволить внести ясність та усунути проблему кваліфікації таких правопорушень для поліції.

Окрім того, існує проблема кваліфікації психологічного насильства, яке на наш погляд, є одним із найскладніших видів домашнього насильства. Так, конфлікт – це не завжди правопорушення. Конфліктне спілкування, прояви агресії і використання нецензурної лайки є нормою для деяких сімей.

Відповідно до положень Стамбульської конвенції, у науковий обіг запроваджено таке поняття як гендерно обумовлене насильство – тобто насильство за ознакою статі. Окремими проявами такого насильства значаться примусове одруження та мотиліяція жіночих статевих органів. В українському законодавстві відповідальність за вчинення насильства за ознакою статі передбачено статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, знову ж таки, вважаємо за доцільне внести відповідні уточнення до законодавства щодо необхідності криміналізації вищевказаних різновидів правопорушень.

На нашу думку, в контексті досліджуваного питання та в рамках канадсько-українського проекту »Підтримка судової реформи«, доцільно звернути увагу на досвід Канади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Зокрема, цікавим є більш як 30-річний досвід інтегрованого підходу до вирішення питання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на місцевому рівні. Так, у Канаді створено спеціалізовані суди для

розгляду справ за фактом скоєння домашнього насильства. Створенням таких судів демонструє особливе ставлення держави до важливості проблеми протидії домашньому насильству, оскільки від цього напряму залежить добробут суспільства та особиста безпека громадян.

Загальна картина судової практики застосування законодавства у сфері запобігання та протидії домашнього насильства також свідчить про наявність низки дискусійних питань, у тому числі, що стосуються насамперед формування доказової бази.

Станом на 2020 рік патрульною поліцією було оформлено близько 2 тис. протоколів про адміністративне правопорушення за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, з них лише 421 – розглянуто судами (по 252 провадженням – винесено рішення і 169 – проваджень закрито). Варто наголосити, що така проблематика характерна не тільки для справ щодо вчинення домашнього насильства, а і для усіх справ про адміністративні правопорушення. Хоча на нашу думку, справи щодо вчинення домашнього насильства мають першочергове значення, оскільки від рішень судів в цьому випадку залежать долі людей.

На основі вибіркового системного аналізу судової практики у справах про вчинення правопорушення за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на ключових аспектах, які є причиною повернення матеріалів про адміністративне правопорушення на доопрацювання та закриття справ. Зокрема, до них належать наступні:

1. Неявка правопорушника на виклик суду. Проте інші категорії справ про адміністративні правопорушення можуть бути розглянуті і за відсутності правопорушника за умови належного його повідомлення про час та місце розгляду.

2. Відсутність пояснень свідків, які є ініціаторами викликів поліції. При цьому особисті дані свідків правопорушення фіксуються у протоколі про адміністративне правопорушення, а надавати поліцейському пояснення щодо обставин правопорушення – не є обов'язком свідків, натомість, право вимагати пояснень свідків належить тільки суду.

3. Не зафіксовано факт вчинення правопорушення на портативний відео реєстратор патрульних, що фізично майже завжди є неможливим, оскільки поліція прибуває як правило вже по факту вчинення правопорушення.

4. До протоколу не додано документів що посвідчують особу правопорушника, хоча такої вимоги положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення не передбачено.

5. Відсутність доказів повторності вчинення правопорушення. Керуючись цією обставиною судами не враховано, що поліцейські не мають повноцінного доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень.

На наш погляд, потребують негайного удосконалення положення статті 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що стосуються зокрема можливості застосування поліцейськими запобіжного

заходу у вигляді адміністративного затримання безпосередньо за фактом виявлення домашнього насильства. Оскільки на сьогодні, єдиним дієвим засобом негайного реагування на вчинене правопорушення для поліції є можливість винесення термінового заборонного припису.

За статистикою станом на 2020 рік поліцейськими було винесено приблизно 24 тис. термінових заборонних приписів. В наступному було виявлено орієнтовно 1 тис. випадків фактів порушення вимог таких приписів. Тимчасовий заборонний припис безперечно має раціональне зерно, однак на нашу думку, відповідальність за порушення припису є недостатньою, чим його невілює. Тому ефективним буде застосування більш серйозніших видів стягнення, наприклад стягнення у вигляді виправних робіт.

Дискусійними залишаються деякі питання належного встановлення поліцейськими підстав для винесення термінового заборонного припису, з метою врегулювання яких розроблено спільний Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства соціальної політики України від 13.03.2019 № 369/180, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 02 квітня 2019 року за № 333/33304 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства».

З метою удосконалення консолідованого підходу до вирішення питання домашнього насильства, на основі досвіду Португалії Україною впроваджено інститут спеціалізованих груп реагування на випадки вчинення домашнього насильства «ПОЛІНА» (на сьогодні створено та функціонує близько 50 таких груп). Позитивним моментом в діяльності таких груп видається не тільки можливість деескалації конфлікту у вигляді безпосереднього реагування, а й необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми, здійснення спостереження за суб'єктами правопорушень.

Досить цікавий момент, яким чином судді повинні виносити рішення щодо направлення на корекційну програму, передбачену статті 39-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Адже через відсутність відповідного положення в санкції статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, в судовій практиці відповідно, такі направлення до сьогодні не виносились.

Окрім того, в контексті досліджуваної тематики удосконалення потребують деякі питання призначення судових експертиз, як базового доказу визначеної категорії справ. Невирішеними залишаються питання відновлення прав осіб, потерпілих від домашнього насильства. Найпоширенішими категоріями жертв домашнього насильства є діти, жінки та люди похилого віку. З огляду на власний емпіричний досвід діяльності в правоохоронних органах, найбільш чутливими точками законодавства є врегулювання питань щодо відібрання дітей у кривдників. Адже саме діти є найбільш вразливою категорією населення, яка потребує першочергового захисту, що полягає у наявності «зрозумілого» та дієвого механізму гарантій їх забезпечення.

До слова, потрібно наголосити на необхідності подальшої активної роботи у напрямку підвищення правової обізнаності населення та

відповідного підвищення кваліфікації уповноважених органів та установ у сфері запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі. На нашу думку, сьогодні нарівні із діяльністю координаційних центрів з надання безоплатної правової допомоги, непересічного значення набуває діяльність Управління забезпечення прав людини Національної поліції України.

Таким чином, нами було здійснено аналіз деяких найбільш актуальних, на нашу думку, аспектів правозастосовної діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Безперечно, залишається багато дотичних питань, які потребують детального розгляду. Маємо надію що завдяки реформуванню законодавства, в Українській державі буде сформовано дієвий механізм запобігання та протидії домашньому насильству. Адже захист та сприяння здорового розвитку інституту сім'ї, як основоположної ланки суспільства – є необхідною умовою побудови правової держави.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 01 грудня 2012 року №8073-X (редакція від 13 серпня 2020 року)// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII (редакція від 01 січня 2020 року підстава - 2671-VIII)// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС від 07 серпня 2018 року № 654, // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text>
4. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства соціальної політики України від 13.03.2019 № 369/180// URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE33304.html

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЖІНКИ ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ

Людмила ГУЛЯЄВА, доцент кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин і туризму, кандидат економічних наук, доцент

Таміла СОЛОНОВИЧ, студентка 4 курсу Академії праці, соціальних відносин і туризму

Демократизація та гуманізація українського суспільства передбачає орієнтацію нашої держави на реалізацію та забезпечення дотримання найголовніших людських принципів, серед яких принцип рівності. Він

означає, що всі люди мають бути рівними між собою незалежно від будь-яких особливостей, у тому числі за ознакою статі.

Однак, жінки та дівчата в різних країнах світу все ще зазнають дискримінації, внаслідок чого не можуть повною мірою реалізовувати власний потенціал в усіх сферах життя, і насамперед досягати фінансової незалежності. За даними Всесвітнього економічного форуму (WEF) [1] потрібно ще 257 років для того, аби скоротити гендерну нерівність в економіці, тобто щоб жінки отримали рівний порівняно з чоловіками доступ до капіталу та посад з високими заробітними платами.

Незважаючи на те, що у більшості країн світу спостерігаються позитивні тенденції скорочення гендерної нерівності у політичному полі (роль жінок зростає), тоді як прогрес щодо зростання участі жінок на ринку праці та щодо економічної рівності фактично зупинився, а фінансові диспропорції між оплатою праці чоловіків й жінок навіть зростають [1]. Даній проблемній ситуації, на думку експертів WEF, сприяють три основні причини: жінки мають більше представництво в професіях/робочих місцях, які автоматизуються в умовах цифровізації (меншою є оплата праці, вищим ризик скорочення робочих місць через автоматизацію), жінки рідше обирають професії, де зростання заробітної плати є найбільш вираженим (зокрема, пов'язані з технологіями), жінки досі стикаються з багаторічною проблемою недостатньої інфраструктури для догляду за дітьми, родиною та обмеженнями в доступі до фінансового капіталу.

Все досі одна з найбільш розповсюджених проявів дискримінації – нерівна оплата праці. Часто чоловікам платять більше, ніж жінкам на аналогічних посадах із аналогічним досвідом та навичками. На керівні посади також нерідко обирають саме чоловіків. Фактично, жінку обмежують у можливостях кар'єрного розвитку тільки тому, що вона – жінка, не зважаючи на її професійні досягнення, уміння та здобутки. Зокрема, у 2019р. жінки в Україні в середньому отримують на 21% нижчу заробітну плату, у порівнянні з чоловіками, причому цей показник вищий, ніж у більшості країн Європи [2]. У 2020р. внаслідок пандемії гендерний розрив в оплаті праці зріс до 22%, а розрив у пенсійному забезпеченні склав 32% [4].

В Україні, як і в більшості європейських країн, рівень зайнятості жінок суттєво нижчий за рівень зайнятості чоловіків, що не дає можливості жінці бути фінансово незалежною. Цей розрив спричиняють нерівність доходів чоловіків та жінок, законодавчі обмеження, структура економіки, можливості догляду за дітьми, вплив культури та особливості державної політики. Жінки та чоловіки мають різні умови при працевлаштуванні через потребу догляду за дітьми: тільки 67% жінок працездатного віку залучені до робочої сили в Україні, на відміну від 78% у чоловіків [3]. 45,8% економічно активних жінок не працюють через виконання сімейних обов'язків [4]. До ключових перешкод для працевлаштування жінки відносять недоступність альтернативи догляду за дітьми (для 29% це найважливіший фактор) та недостатню впевненість у можливості знайти роботу (13%) [3].

Жінки стикаються з економічною нерівністю й при веденні власного бізнесу. Якщо жінки в Україні відносно представлені у малому бізнесі й складають 57% підприємців, то їх участь як власників бізнесу низька: жінки складають лише 30% власників бізнесу, тоді як чоловіки, відповідно, 70% [4].

Дослідження ООН «Жінки в Україні» (2020) показало, що під час пандемії COVID-19 жінки зазнали більшого негативного впливу через існуючі нерівності в доходах. У жінок частіше виникали труднощі з орендою житла та оплатою комунальних послуг (77% жінок порівняно з 66% чоловіків), більше змушені економити на продуктах харчування (82% проти 72% чоловіків), кожна п'ята жінка стикнулася з затримкою заробітної плати, тоді як серед чоловіків цю проблему мав лише кожен четвертий чоловік [4].

Отже, в Україні та світі жінка все ще стикається з економічною формою дискримінації, що не дозволяє їй досягати фінансової незалежності. Жінки більше залежать від соціальної допомоги та соціальних послуг, ніж чоловіки; вони становлять більшу частину людей з низьким рівнем доходу, що звертаються за державними соціальними виплатами. Більшість людей, які виявлені та які перебували на обліку у зв'язку зі складними життєвими обставинами й потребували надання соціальних послуг, – жінки (частка жінок серед осіб, які потребували соціальних послуг, у 2018 р. становила 72,2%38) [5]. Відповідно життя жінки повністю залежить від її партнера, вона з високою ймовірністю у випадку розлучення чи втрат годувальника не матиме фінансових ресурсів для забезпечення достатніх соціально-економічних умов для свого життя та забезпечення дітей.

Проблема загострюється тим, що економічна й фінансова залежність жінки посилює залежність жінки від чоловіка в родині, а тому може виступати основною або додатковою причиною потерпання жінки від домашнього насильства.

За статистикою, в Україні більшість потерпілих від домашнього насильства жінки, а серед кривдників – чоловіки: жінки й дівчата становлять більшість зареєстрованих постраждалих від зґвалтувань – 86,3%; 78,1% – від домашнього насильства та 55% від злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми [5]. За міжнародними даними у світі сім жінок із десяти у віці 15 років і старшому зазнали психологічного, фізичного або сексуального насильства, скоєного партнером або іншою, ніж партнер, особою [6].

Для запобігання поширенню насильства 7 січня 2018 р. набув чинності Закон України N 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства [7]. Проте на даний момент істотних зрушень щодо зниження потерпання жінок від домашнього насильства не відбулося. В умовах дії карантинних заходів і обмежень ризик вчинення домашнього насильства щодо жінок підвищується.

Вважаємо, що важливою умовою, яка сприятиме запобіганню і протидії гендерно зумовленому насильству, є зниження економічної нерівності серед жінок та чоловіків, та створення програм, конкретних кроків державної політики, які створюватимуть умови для підвищення фінансової незалежності жінки, що виявлятиметься у зростанні її участі на ринку праці, зниження гендерної нерівності у оплаті праці, посилення доступу жінок до фінансових послуг та можливостей здобувати нову професію й розвивати власний бізнес. Якщо жінка буде мати рівність в усіх сферах економічного життя, стане фінансово незалежною від чоловіка, це даватиме їй спроможність у випадку загрози виникнення або реальної ситуації насильницьких дій від партнера, розірвати стосунки, почати незалежне відокремлене життя, бути здатною утримувати себе та дітей.

Список використаних джерел:

1. Mind the 100 Year Gap. WEF (11.12.2020). <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality>
2. Соколовська Ю. В Україні жінки отримують майже на чверть меншу зарплату, ніж чоловіки (11.12.2020). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2817258-v-ukraini-zinki-otrimuut-majze-na-cvert-mensu-zarplatu-niz-coloviki-sokolovska.html>
3. Солтисьяк Р., Михайлишина Д., Кобернік О. (30.09.2019) Як збільшити зайнятість жінок і чому це важливо для економіки? Міжнародний фонд «Відродження». URL: <https://ces.org.ua/gender-paper/>
4. ООН Жінки в Україні оприлюднили статистику по становищу жінок під час пандемії (2020). <https://platfor.ma/oon-zjinky-pandemia/>
5. Оперативна Гендерна Оцінка становища та потреб жінок у контексті ситуації з COVID-19 в Україні (травень 2020). URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/report_rga_covid-19_ukr_0.pdf
6. Дослідження насильства над жінками в Україні: добробут і безпека жінок. ОБСЄ (2019) URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України. 7 січня 2018 р., N 2229-VIII.

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Людмила САВРАНЧУК, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

В умовах сьогодення суспільство і держава активно ведуть пошук ефективних шляхів запобігання та протидії домашньому насильству. Однак,

незважаючи на зусилля, які докладаються у цьому напрямі, головна задача – викорінення або хоча б зменшення випадків домашнього насильства, залишається не вирішеною, про що також свідчать статистичні дані дослідження «Економічна вартість насильства щодо жінок в Україні», UNFPA Представництво Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, відповідно до яких в Україні щороку від гендерно зумовленого насильства, зокрема домашнього насильства, гине близько 600 жінок, у результаті чого економіка держави втрачає 1,5 млн гривень, окрім того 2,4 млн гривень становлять економічні витрати в результаті непрацездатності жінок внаслідок домашнього насильства. Слід зауважити, що 1,1 млн жінок на рік зазнають фізичного і сексуального насильства, та лише 15,9% з них звертаються за допомогою до правоохоронних органів [1].

Одним із значних кроків щодо подолання проблеми у напрямі запобігання та протидії домашньому насильству є розроблення та прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) від 07 грудня 2017 року [2].

Новий Закон, на відміну від попереднього, спрямований на впровадження комплексного підходу у боротьбі з домашнім насильством, не тільки на протидію, а й на запобігання домашньому насильству.

Важливо, що Законом значно розширено коло суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, які наразі мають наступну систему:

- спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб [2].

Беззаперечно, одним із важливих суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є Національна поліція України, співробітники якої зобов'язані вживати всіх можливих заходів із запобігання та протидії домашньому насильству з метою унеможливлення випадку домашнього насильства або ж запобігання повторності такого насильства, якщо воно вже мало місце.

Так, згідно зі статтею 10 Закону до повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належить:

- виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;
- прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, зокрема розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризику в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування

державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спільно з Національною поліцією України;

- інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

- винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників. Так, терміновий заборонний припис кривднику виноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України строком до 10 діб у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення;

- взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством [2];

- здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії. Важливо зазначити, що відповідно до Закону поліцейські уповноважені застосовувати тільки два із чотирьох передбачених спеціальних заходів – терміновий заборонний припис стосовно кривдника і взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи [3].

Інші спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству (обмежувальний припис стосовно кривдника та направлення кривдника на проходження програми для кривдників) застосовуються за рішенням суду, однак під час їх застосування поліцейські відіграють суттєву роль. Зокрема, згідно з частиною 6 статті 26 Закону про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік [2].

Проблемним наразі є питання щодо виконання рішення суду про винесення обмежувального припису, якщо кривдник не бажає добровільно його виконувати. Відповідно до Закону поліцейські не уповноважені застосовувати заходи примусу за обмежувальним приписом, а сприяти примусовому виселенню має виконавча служба, яка не є наразі суб'єктом, що здійснює заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, хоча, на нашу думку, має до таких відноситися.

- анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів. До нових повноважень поліції віднесено анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

- взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому

наси́льству» передбачає взаємодію суб'єктів, які запобігають та протидіють домашньому насильству, зокрема вони мають: взаємно обмінюватись інформацією у виявленні фактів домашнього насильства не пізніше 1 доби (раніше було 3 доби) із дотриманням вимог конфіденційності та захисту персональних даних; разом реагувати на домашнє насильство, розробляти і виконувати програми для кривдників та програми із запобігання та протидії домашньому насильству [4];

– звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [2].

Відмітимо, що в Законі відсутні будь-які роз'яснення з приводу того, які ж саме підрозділи Національної поліції України є уповноваженими у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Тому з метою об'єктивного та всебічного реагування на випадки домашнього насильства має бути чітко встановлений перелік уповноважених на виявлення, припинення та реагування на випадки домашнього насильства підрозділів органів Національної поліції, до яких доцільно віднести операторів спецлінії «102», патрульну поліцію, відділи дільничних офіцерів поліції, підрозділи ювенальної превенції, слідчі відділи та чергову частину. Також, до Положень про ці підрозділи мають бути внесені доповнення щодо їхніх повноважень у сфері діяльності із запобігання та протидії домашньому насильству.

Необхідним чинником у діяльності поліції є налагодження взаємодії поліції та громадськості. Тому важливо проводити інформаційно-просвітницьку діяльність серед населення із залученням засобів масової інформації з метою сприяння суспільному усвідомленню серйозності проблеми домашнього насильства та формування нульової толерантності до будь-яких проявів домашнього насильства.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Національна поліція України займає ключове місце у запобіганні та протидії домашньому насильству, адже на неї покладено обов'язок здійснювати комплекс превентивних заходів і заходів примусу. Однак нині для реалізації нового Закону існує нагальна потреба у розробленні низки підзаконних актів, для реалізації його норм та положень. При цьому важливим аспектом є належний рівень підготовки поліцейських з цих питань та налагодження взаємодії всіх суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Список використаних джерел:

1. Дослідження «Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні»: UNFPA Представництво Фонду ООН у галузі народонаселення в

Україні.

URL:

http://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/Infographics_UKR_1.pdf

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

МІЖНАРОДНА АКЦІЯ «16 ДНІВ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА» В ПРОГРАМІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПОЛІЦЕЙСЬКА ДЕОНТОЛОГІЯ» У ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Максим ПЕНДЮРА, в.о. завідувача кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Насильство в сім'ї є однією з розповсюджених форм порушення прав людини. У більшості випадків протиправні дії проти когось із членів родини супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Подібні дії з боку насильника приводять до негативного фізичного, психічного та соціального стану здоров'я постраждалої особи чи кількох осіб, членів цієї родини. Як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки, діти та люди похилого віку, хоча щодо останньої категорії в офіційних документах і наукових дослідженнях мало інформації через латентну складову.

25 лютого 2008 року Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун ініціював Всесвітню кампанію із викорінення насильства над жінками. Він закликав лідерів усього світу підтримати кампанію шляхом відповідних дій на національному рівні, а також створити глобальну мережу лідерів, які допоможуть привернути увагу громадськості до проблеми насильства стосовно жінок. Насильство стосовно жінок та дітей становить серйозну загрозу для глобального розвитку і досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття, та є однією з ключових перешкод на шляху до забезпечення гендерної рівності. Дані досліджень засвідчують, що в світі близько 95% потерпілих від домашнього насильства – це жінки. У 75% випадках від домашнього насильства страждають діти.

Забезпечення належної реалізації прав і законних інтересів особи в приватному житті, у родині є одним із пріоритетних завдань будь-якої демократичної правової країни. Усе це зумовлює необхідність глибокого вивчення й аналізу взаємодії поліції та громади щодо попередження насильства в сім'ї.

Взаємодія поліції з громадськістю як превенція насильства в сім'ї – це комплекс заходів зі співпраці між поліцейським і окремими представниками громадськості, міжнародними та національними «nongovernmental» (неурядовими) організаціями, який спрямований на виявлення, припинення актів учинення насильства в сім'ї, притягнення кривдників до відповідальності, на належне забезпечення прав потерпілих осіб, особливо дітей і дітей-свідків, установлення, вивчення й усунення причин, що сприяють правопорушенням на сімейно-побутовому ґрунті, а також виховання населення в дусі «нульової толерантності» до гендерно обумовленого насильства.

Насильство в сім'ї характеризується дуже великою латентністю порівняно з іншими видами правопорушень. Задля подолання цього явища дуже важливою є ефективна співпраця громадськості та поліцейських.

Європейська комісія в межах проекту «Євробарометр» установила, що громадськість визначає поліцію одним із головних органів протидії насильству в сім'ї (90% опитаних респондентів підтримують таку позицію).

Громада цілком слушно покладається на допомогу органів правопорядку загалом та поліції зокрема у випадках протиправних діянь стосовно конкретної людини або члена її сім'ї. Поліцейський зобов'язаний ужити всіх заходів щодо припинення правопорушення, надання допомоги потерпілим особам, забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності.

Надзвичайно важливим є виявлення фактів насильства в сім'ї, що саме по собі є дуже латентним правопорушенням. На жаль, слід відзначити високу толерантність пересічного мешканця країни щодо проявів правопорушень на сімейно-побутовому ґрунті. Члени родини, сусіди, близькі знайомі, просто сторонні особи, яким стало відомо про факти насильства в сім'ї, надають перевагу невтручання в такі ситуації та не повідомляють про це поліцію. Коефіцієнт терпимості українського суспільства до фактів насильства в сім'ї є дуже високим. Тобто громада в особі її членів не засуджує насильницьку поведінку агресора, інколи саму жертву звинувачує в неправильній поведінці, не завжди визначає окремі прояви економічного, психологічного насильства між членами сім'ї як протиправні дії.

Означене зумовлене низкою факторів, серед них:

- недостатня правова обізнаність осіб у чинному законодавстві загалом та в нормах сімейного, цивільного, кримінального й адміністративного права зокрема;
- відсутність у свідомості осіб розуміння того, що правопорушення на сімейно-побутовому ґрунті – це негативне явище, яке є архаїзмом патріархальної системи побудови подружніх відносин. Насильство в сім'ї помилково розглядається як допустимий елемент виховання;
- існування авторитарної структури відносин у сім'ї, що спричиняє формування пасивної позиції «слабкої сторони» подружжя;
- соціокультурні моделі поведінки жінок і чоловіків у суспільстві,

упередження, забобони, звичаї, які базуються на ідеї неповноцінності чи переваги однієї статі над іншою; наявність стереотипів щодо розподілу ролей чоловіків і жінок у сім'ї;

- культура, що базується на патріархальних підходах, розподіл на чоловічі та жіночі зразки поведінки в родині, сфері праці; заохочення, підтримка та відтворення традиційної поведінки самими учасниками сімейних правовідносин;

- відсутність «нульової терпимості» населення до проявів насильства в родині;

- недостатній рівень правової культури населення щодо інформування поліцейських про факти насильства в сім'ї.

Для налагодження належного взаємозв'язку громади та поліції остання здійснює низку заходів. Поліцейські проводять індивідуальні та загальні виховні й правові бесіди, відкриті лекції на зборах міської або селищної ради. Під час означених заходів поліцейський здійснює інформування населення про стан протидії злочинності, пропагує правові знання, налагоджує живий діалог для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією своїх функцій.

Максимізуються можливості щодо налагодження тісного взаємозв'язку між конкретними мешканцями території та поліцейськими підрозділів превенції. *У межах міжнародної акції «16 днів проти насильства» поліцейські загалом і дільничні офіцери поліції зокрема в період із 26 листопада до 10 грудня щорічно активізують свою діяльність у сфері попередження насильства в сім'ї. Ця акція була ініційована Першим всесвітнім інститутом жіночого лідерства 1991 р. До її проведення долучилося близько 100 країн світу. У 2000 р. до проведення цієї акції приєдналась і Україна.*

Основним завданням міжнародної акції «16 днів проти насильства» є привернення уваги населення до низки питань, а саме:

- наявності в українському суспільстві такого негативного явища, як насильство в сім'ї, і нагальної необхідності його подолання;

- проблеми торгівлі людьми та протидія їй;

- визнання й розуміння гендерно обумовленого насильства й жорстокого поводження з дітьми;

- проблеми жорстокого поводження з дітьми й особливої вразливості дітей у разі насильства в сім'ї;

- усвідомлення й утвердження концепції рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

- активізації партнерського руху органів державної влади, державних закладів, громадських організацій щодо попередження та викорінення домашнього насильства;

- проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, а саме: різного роду акцій, флешмобів, круглих столів, конференцій, відкритих зустрічей із метою підвищення поінформованості населення України з питань

попередження насильства в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми та будь-яких інших проявів гендерно обумовленого насильства;

– формування свідомості всіх верств населення щодо нетерпимого ставлення до гендерно обумовленого насильства, насильства в сім'ї та засудження будь-яких його проявів [1, с. 120-122].

Відповідно до чинного законодавства протягом проведення акції «16 днів проти насильства» окрема увага звертається на такі події: 25 листопада – Міжнародний день ООН із викорінення насильства щодо жінок. Він присвячений сестрам Мірабаль, яких було жорстоко вбито в 1960 р. у Домініканській Республіці під час існування диктаторського режиму; 1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІДом. Вірус імунодефіциту людини та синдром набутого імунодефіциту стрімко поширюється в усьому світі; 6 грудня – річниця з дня «Монреальської різанини», під час якої 14 жінок феміністичного руху були вбиті за свої переконання; 10 грудня – День прав людини [2].

Список використаних джерел:

1. Пендюра М. М., Старицька О. О. Поліцейська деонтологія : навч. посіб. / М. М. Пендюра, О. О. Старицька. К. : ФОП Маслаков, 2020. С. 120 - 122
2. Христова Г. О. Насильство в сім'ї та шляхи його попередження: законодавчий аспект / Г. О. Христова. URL: <http://www.khpg.org/ru/index.php?id=1215440842>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ, СЛУЖБ У СПРАВАХ ДІТЕЙ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Максим ПЛУГАТИР, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Опіка та піклування є особливою формою державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишилися без піклування батьків, вона встановлюється для забезпечення виховання неповнолітніх дітей, які внаслідок смерті батьків, хвороби батьків або позбавлення їх батьківських прав чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав та інтересів дітей.

Органи опіки та піклування законодавчо наділені низкою повноважень щодо : встановлення статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування; надання опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, та застосування інших

форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; соціального захисту і захисту особистих, майнових, житлових прав та інтересів дітей; забезпечення пріоритетних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; притягнення до відповідальності осіб, які порушують права дитини; надання письмової згоди або заперечення на відчуження нерухомого майна (у тому числі житла) й іншого майна, власником якого є дитина; подання заяв, клопотань, позовів про захист прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування тощо.

Органи опіки та піклування відповідно до покладених на них завдань: а) розглядають звернення дітей щодо неналежного виконання батьками (одним з них) обов'язків з виховання або щодо зловживання батьків своїми правами; б) розглядають спори, пов'язані з вихованням неповнолітніх дітей; в) беруть участь у розгляді судами спорів, пов'язаних із захистом прав неповнолітніх дітей та осіб, які перебувають під опікою, піклуванням. Також зазначені органи мають низку повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До повноважень органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дитини та за участю дитини відноситься захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису.

Загалом захист прав та інтересів постраждалої дитини та / або дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із сексуальним насильством, здійснюють батьки, інші законні представники, у разі їхньої відсутності – орган опіки та піклування. Якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками, підозрюються у вчиненні сексуального насильства або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини, згода на надання соціальних послуг такій дитині надається органом опіки та піклування.

У разі необхідності вилучення постраждалої дитини та / або дитини-кривдника із сім'ї рішення про її подальше влаштування приймається з урахуванням найкращих інтересів дитини, сприятливих умов для відновлення, реабілітації та надання їй соціальних послуг відповідно до потреб [1].

У відповідності до Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234, обробка персональних даних про особу, яка повідомила про вчинення насильства, або про постраждалу особу проводиться за згодою такої особи або її законного представника уповноваженими особами суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері

запобігання та протидії насильству. У разі коли постраждалою особою є дитина, така згода надається її батьками або іншими законними представниками, а якщо батьки (інші законні представники дитини) є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини, - органом опіки та піклування [2]

До основних повноважень служб у справах дітей відносяться:

- реалізація на відповідній території державної політики з питань соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;

- розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, громадськими організаціями заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей;

- координація зусиль місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності у вирішенні питань соціального захисту дітей та організації роботи із запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності;

- забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення, влаштування в дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї;

- здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей усіх форм власності;

- ведення державної статистики щодо дітей;

- ведення обліку дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих містечок);

- визначення пріоритетних напрямів поліпшення на відповідній території становища дітей, їх соціального захисту, сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень [3].

Підсумовуючи викладене можливо зазначити, що повноваження органів опіки та піклування, служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству можливо поділити на три групи, а саме:

- повноваження органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дитини та за участю дитини;

- повноваження служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей;

- повноваження органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена.

Такий поділ обумовлений особливістю суб'єктів, що здійснюють запобігання та протидію домашньому насильству, та до яких відносяться органи опіки та піклування, а також служби у справах дітей. Крім того, необхідно враховувати характер вчинюваного насильства, оскільки воно може бути стосовно дитини, недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, а також може бути вчинене за участю дитини.

Список використаних джерел:

1. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 // *Офіційний вісник України*. 2008 р. № 76. Ст. 2561
2. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-p>
3. Про затвердження типових положень про службу у справах дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2007 р. № 1068. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-%D0%BF>

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Марина МУДРЯК, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Людмила ТЕРЕЩЕНКО**

Створити сприятливі умови для розвитку, виховання та навчання – головне завдання закладу освіти. Від того, в якій атмосфері перебувають діти, залежить їхній настрій, їхнє здоров'я, їхнє бажання вчитися і, зрештою, просто приходити до школи. Безпечна, доброзичлива атмосфера, заснована на довірі і повазі є найліпшою основою, щоб запобігти насильству та булінгу в закладі освіти [1, с.9].

На сьогодні дана тема дуже актуальна, адже стосунки між дітьми, між дітьми і дорослими в закладі освіти мають величезний вплив на становлення особистості учнів і їхню подальшу соціалізацію. Наслідки насильства позначаються протягом усього життя людини, відбиваються на її емоційному та когнітивному розвитку, фізичному і психічному здоров'ї.

Насильство і булінг – це поширена проблема в сучасному українському суспільстві, і найгостріше вона постає в освітньому середовищі, де дитина проводить більшу частку свого повсякденного життя. За результатами опитування «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді України» з

2018 року, серед дітей віком від 10 до 17 років 37,9 % серед усіх опитаних підлітків повідомили, що впродовж останніх двох місяців (які передували опитуванню) зазнавали образ, принижень чи знущань, а 35 % опитаних відповіли, що самі брали участь в образах, приниженні або знущанні з інших. Про досвід фізичного насильства впродовж останніх 12 місяців повідомили 10,3 % опитаних, а емоційного насильства зазнали 14,5 % респондентів. Також кожен другий хлопець (51,6 %) та кожна п'ята дівчина (18,9 %) повідомили, що брали участь у бійках [2, с.39].

Дотримання, забезпечення та захист прав дитини передбачено низкою законодавчих актів України, а саме, Конституцією України, Сімейним кодексом України, Законом України «Про охорону дитинства», Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закону України «Про освіту» та інші. З метою посилити заходи із запобігання та протидії булінгу в закладах освіти 19 січня 2019 року набув чинності Закон України від 18.12.2019 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)».

Якщо розглядати міжнародне законодавство, яке регулює відносини в даній сфері, то доречно було б вказати Конвенцію ООН про права дитини.

Також в Україні є організації, які займаються проблемами булінгу.

Дані організації наведені у табл. 1

Таблиця 1

Організації, які займаються проблемами булінгу в Україні	Тематика
<u>UNICEF</u>	інформування батьків та дітей про булінг та протидія йому
<u>Благодійний фонд «Kiddo»</u>	протидія булінгу
<u>Громадська організація «Студена»</u>	недискримінаційне навчання
<u>Український інститут дослідження екстремізму</u>	дитяче насилля
<u>ЖІНОЧИЙ КОНСОРЦІУМ УКРАЇНИ</u>	Попередження та подолання насильства в дитячому середовищі
<u>Український фонд «Благополуччя дітей»</u>	Вчить дитину захищати себе
<u>Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна»</u>	протидія насильству в сім'ї та школі
<u>Docudays UA</u>	кампанія проти кібербулінгу
<u>StopSexting</u>	захист дітей від сексуального насилля в інтернеті

Але, на жаль, немає жодного органу, який би конкретно спеціалізувався саме на подоланні проблем булінгу.

На нашу думку крім загальних нормативно-правових актів, мають бути ще й локальні документи. Наприклад, внутрішній нормативний документ, який регулюватиме політику закладу щодо насильства. Такі документи повинні визначати загальне розуміння керівництвом, працівниками, учнями та їхніми батьками явища насильства, його видів і форм та відображати їхню спільну готовність протистояти будь-яким його проявам.

Також хочемо зазначити, що комплексний підхід до попередження та протидії насильству має поєднувати необхідні управлінські та просвітницькі рішення.

Управлінські рішення повинні включати в собі:

1. Заходи щодо безпеки приміщень і території закладу освіти;
2. Аналіз соціально-психологічного клімату закладу освіти;
3. Розробка політики з попередження насильства і булінгу, документу, який відображає спільну позицію керівництва, науково-педагогічного колективу, учнів та батьків щодо проблеми насильства;
4. Розробка та ухвалення внутрішніх нормативних документів, правил поведінки, посадових інструкцій, алгоритмів дій, механізмів повідомлення про випадок насильства, призначення відповідальних за попередження, виявлення та реагування на випадки насильства;
5. Підготовка соціально-психологічної служби закладу освіти для ефективної роботи з попередження та виявлення випадків насильства, розв'язання конфліктів мирним способом;
6. Визначення партнерських державних установ і громадських організацій та механізмів взаємодії з ними для надання допомоги тим, хто постраждав від насильства, кривдникам та свідкам;
7. Моніторинг рівня безпеки, комфортності та інклюзивності закладу освіти.

Просвітницькі рішення повинні містити:

1. Вивчення в рамках освітньої програми тем поваги та дотримання прав людини, загальнолюдських цінностей, рівності та недискримінації;
2. Реалізація виховних програм, які сприяють розвитку особистості та моральному становленню учнів, духу співробітництва та партнерства, взаємоповаги, навичок ефективного спілкування, критичного мислення, ненасильницького вирішення конфліктів, самозахисту, асертивної поведінки, управління емоціями та подолання стресових ситуацій;
3. Професійна підготовка й навчання науково-педагогічних та інших працівників закладу освіти принципам позитивного виховання та підтримки дисципліни ненасильницькими методами, способам попередження агресивної поведінки та проявів насильства, стратегіям безпечної поведінки;
4. Інформування батьків про проблему насильства та підтримка батьків учнів, які зазнали знущань та насильства.

Тому комплекс заходів щодо попередження насильства у кожному конкретному закладі освіти має враховувати його специфіку, поточну ситуацію, основні проблеми, можливості та наявні ресурси для їх вирішення.

Тільки в сукупності ці заходи допомагають створити освітній простір, в якому зменшується вірогідність проявів насильства та підвищується здатність колективу ефективно запобігати конфліктним ситуаціям і реагувати на них [1, с.41].

Також хочемо зазначити, що важливо, щоб усі працівники закладу освіти – директор, заступник директора, вчитель, психолог, медичний працівник, охоронець та інші – розуміли ступінь відповідальності за допущення насильницьких дій, а в разі зіткнення з насильством або спробою його здійснення третьою особою – знали, як діяти, щоб припинити насильство [3, с.18]. Для цього в посадових інструкціях кожного співробітника, залежно від його компетенцій і повноважень, або в окремих нормативних актах (наказ, розпорядження) зазначають функції і можливі дії щодо запобігання насильства і реагування на його випадки. Крім того, під час проведення атестацій педагогічних працівників необхідно оцінювати виконання ними таких обов'язків. За застосування щодо учнів самим керівником, педагогом чи іншими співробітниками закладу освіти методів виховання та інших дій, пов'язаних з фізичним та/або психологічним насильством, керівник або співробітник може бути звільнений із займаної посади.

Список використаних джерел:

1. БФ «Здоров'я жінки і планування сім'ї». Попередження насильства у закладах освіти: методичний посібник для педагогічних працівників – Київ: 2019. 101 с.
2. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді: за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді»: моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар та ін.; наук. ред. О. М. Балакірева; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». К.: Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с.
3. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід. Громадська думка про правотворення. 2019. С. 18-22. URL: <http://www.nbuviar.gov.ua>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК ВІД НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Марина ПАСІЧНИК, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Все більше уваги громадськості привертають питання насильства щодо жінок. Масштаби проблеми дійсно вражають, адже перше дослідження у ЄС

виявило, що кожна третя жінка зазнала ту чи іншу форму фізичного та/або сексуального насильства з віку 15 років. А це близько 60 млн. жінок. Хоча міжнародного визнання проблема насильства одержує тільки в останні роки.

Конвенцію про запобігання насильству щодо жінок було розроблено Радою Європи та відкрито для підписання у 2011 році в Стамбулі (тому її називають “Стамбульською”). Це перший, юридично зобов’язуючий, документ у Європі, спрямований на боротьбу з насильством щодо жінок усередині родини та ззовні.

Насильство щодо жінок розглядають у Конвенції як порушення прав людини та як форму дискримінації. Це означає, що якщо держави не реагують відповідним чином – вони несуть відповідальність за таке насильство. У Конвенції запроваджено кримінальну відповідальність за такі діяння: операції, що калічать жіночі геніталії, примусові шлюби, переслідування (сталкінг), примусові аборти та примусова стерилізація. Таким чином держави вперше зобов’язуються ввести в свої правові системи відповідальність за ці серйозні злочини.

Конвенція закликає залучати до роботи у боротьбі з насильством щодо жінок та домашнім насильством усі відповідні державні установи та служби для координації діяльності. Це означає, що державні установи та НУО повинні діяти не поодиночі, а працювати на основі угод про співпрацю.

Основними інструментами допомоги в боротьбі та профілактиці насильства по відношенню до жінок є жіночі притулки, кризові центри, телефонні лінії допомоги та інформаційні кампанії. Жінки об’єднуються в організації, а ті, в свою чергу, – у мережі

Жіночі лінії підтримки – це основне джерело негайної допомоги. Згідно Стамбульської конвенції держава повинна забезпечити хоча б одну національну лінію допомоги для всіх видів насильства по відношенню до жінок, що діє безкоштовно 24/7 і на всіх робочих мовах держави. Безкоштовні лінії важливі, адже дзвінок не записують до телефонного рахунку і кривдник не дізнається, куди дзвонила жінка. Крім того, сеанс допомоги може тривати більше години і може бути витратним для жінок, які зазвичай зазнають ще й економічного насильства та обмежені у коштах.

Телефонний номер, що широко публікується та легко доступний для багатьох – це перший крок назустріч допомозі та необхідній підтримці. Лінії допомоги інформують жінок про їхні права та вибір (написати заяву до поліції, звернутися до притулку), допомагають жінкам зрозуміти, що вихід із такої ситуації є, і він досяжний.

Протягом 45 років жіночі притулки були основним інструментом допомоги жінкам та їхнім дітям, які втекли від домашнього насильства. Притулки відкрито в усіх країнах Європи, хоча багато з них знаходяться під постійною загрозою закриття у зв’язку зі скороченням фінансування.

Жіночі притулки і кризові центри для тих, хто був зґвалтований виникли для надання послуг зростаючій кількості жінок, що відкрито говорять про досвід сексуального насильства. У колишніх

посткомуністичних країнах жіночі центри стали відкриватися на початку 1990-х. Їх відкриття було пов'язане з великими труднощами через відсутність розвиненого громадянського суспільства. Наслідком цих труднощів є невелика кількість притулків у «нових» країнах-членах ЄС.

Крім притулків існують також жіночі консультаційні та кризові центри. Всі 46 країн Європи надають послуги підтримки жертвам насильства – жіночі кризові або консультаційні центри, центри для жертв зґвалтування, про-активні центри, регіональні центри домашнього насильства. Всього в Європі діє 2937 спеціальних центрів. Розподіл їх нерівномірний – 86% розташовано в «старих» країнах-членах ЄС і лише 6% – у нових країнах.

Поряд з безпечним розміщенням в притулках захисні ордери є центральним інструментом, що гарантує безпеку жертвам насильства та їхнім дітям. За вимогами Стамбульської конвенції поліція або інший уповноважений орган може змусити переслідувача звільнити місце проживання жертви насильства на достатній період часу.

Багато жінок не відчують себе в безпеці навіть при наявності заборонного ордеру. Брак житлових програм змушує жертв жити разом з партнером після розставання. Ордер має тимчасовий характер і кривдник має повне право повернутися до оселі після закінчення терміну дії ордеру.

Робота з порушниками і переслідувачами включає не тільки виправні програми. Втручання направлено на запобігання насильницької поведінки і включає заборонні ордери, захисні ордери по кримінальному або цивільному праву, затримання, санкції, випробувальний термін, роботу в тюрмі або виправні програми, що проводяться чоловічими центрами

Україна, підписавши Стамбульську конвенцію, також узяла на себе зобов'язання щодо забезпечення прав жінок на життя без насильства. Це означає не тільки зміни у законодавстві, а також і належне фінансування притулків та кризових центрів. Враховуючи сучасний стан економіки та державного бюджету, надія на задовільне фінансування цих послуг є досить примарною. В нашому випадку саме громадянське суспільство та жінки мають стати більш активними та обізнаними у питаннях насильства, створювати НУО та захищати себе та свої фундаментальні права людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, режим доступу - <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462546>

НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ ЯК ПРИЧИНА БУЛІНГУ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ

Марина ПРИХОДЬКО, ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Ірина БУХТІЯРОВА**

Досліджуючи проблему булінгу в освітньому середовищі, неодноразово стикалися з думками психологів, видатних вчених, що дуже часто діти, які чинять насилля над іншими, переймають поведінку своїх батьків щодо них. Тобто, однією з причин виникнення булінгу є домашнє насильство.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь[1].

Жорстоке ставлення в сім'ї до найнезахищенішої та найуразливішої верстви населення існувало в усі історичні епохи : починаючи від часів появи людини і до цивілізованого суспільства; починаючи від дітовбивства, як культу релігії, сортування за фізичними здібностями та станом здоров'я, знецінення як особистості, знущання над нею до поваги, задоволення індивідуальних потреб й у той же час фізичного, економічного, психологічного, сексуального насильства.

Так, дуже часто шалька терезів перехиляється до негативних моделей поведінки батьків, що проявляється в тілесних покараннях, побоях, штовханні, словесних образах, погрозах та ін., в обмін на щасливе дитинство їх нащадків.

Насильство породжує насильство. Моделюючи поведінку батьків, діти, які зазнали прояви домашнього насильства, переносять її на менших за віком, однолітків, тварин. Дубровська Є.В, Ясеновська М.Е. у Методичному посібнику «Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі» наводять приклади форм фізичного, психологічного, сексуального насильства: «штовхання, копняки, запотиличники, викручування рук, кусання, дряпання, висмикування волосся, тягання за вуха, побиття за допомогою будь-яких речей, підставляння ноги, придушення тощо (фізичне); прізвиська, образи, навішування ярликів, порівняння, підкреслювання

фізичних і психологічних «вад», ігнорування, бойкот, групове цькування, вживання ненормативної лексики тощо (психологічне); дотики до інтимних частин тіла дитини, пропозиції статевого характеру, імітування статевого акту відносно іншої дитини, акцентування уваги на статевих ознаках тощо (сексуальне)» [2].

Слід зазначити, що багато дітей не повідомляють про те, що стали жертвами домашнього насильства чи булінгу. Цьому є різні причини: відчуття сором'язливості, незахищеності, самотності, страх погіршення ситуації яка склалася, перебування у стані стресу та інші. Тому важливу роль у виявленні фактів насильства відіграє кваліфікація педагогів та інших працівників закладу освіти, їх здатність помітити «наслідки насильства» та успішна комунікація як можливість розв'язання проблеми.

Проте вирішення проблеми насильства щодо дитини не можна покладати лише на працівників закладів освіти. Ми вважаємо, що розв'язати проблему можливо лише комплексно, загальними зусиллями батьків, або осіб, що їх замінюють, усіх державних органів і установ, організацій, які захищають та надають допомогу жертвам насилля, а також через висвітлення існуючих проблем у засобах масової інформації.

Однак, як каже народна мудрість: «краще запобігти, ніж виправляти», то невірно відводити левову частку попередження домашньому насиллю до дітей та булінгу. Погоджуємося з Всесвітньою організацією охорони здоров'я, що боротьбу з проблемою насильства потрібно вести на декількох рівнях: індивідуума, близького оточення, спільноти і суспільства в цілому, шляхом запровадження та дотримання відповідних заходів:

1. Створення сімейного середовища, що забезпечує дітям безпеку, стабільність і турботу; надання спеціалізованої допомоги і підтримки тим сім'ям, де можливі прояви насильства.

2. Перетворення небезпечного середовища шляхом фізичних змін.

3. Ослаблення факторів ризику в громадському просторі (в школах, в місцях, де збирається молодь) для зниження загрози насильства.

4. Боротьба з гендерною нерівністю в близькому оточенні, в сім'ї, в школі, на робочому місці і т. п..

5. Зміна культурних традицій і норм поведінки, що підтримують застосування насильства.

6. Прийняття необхідних заходів для того, щоб чинне законодавство забороняло всі форми насильства щодо дітей та обмежувало доступ молоді до небезпечних об'єктів, таких як алкоголь і вогнепальна зброя.

7. Забезпечення доступності та високої якості послуг, необхідних дітям, постраждалим від насильства.

8. Ліквідація культурної, соціальної та економічної нерівності, що сприяє проявам насильства; усунення розриву в рівні добробуту та надання рівного доступу до товарів, послуг і можливостей.

9. Координація діяльності різних секторів, що займаються профілактикою насильства щодо дітей і прийняттям заходів реагування» [3].

У закладах освіти пропонуємо проводити наступні заходи щодо попередження булінгу:

1. Роз'яснювально - інформативна робота працівниками освіти, органів Національної поліції, соціальних служб у справах дітей з батьками та дітьми щодо своїх прав, причин, умов, та наслідків виникнення насилля у тому числі й над дитиною.

2. Розроблення методичних рекомендацій щодо попередження даній проблемі та їх впровадження в освітній процес.

3. Залучення психологів, які аналізують мікроклімат у середовищі дітей, виявляють проблеми колективу, передумови насильницької поведінки, віктимність та надають своєчасну психологічну допомогу.

4. Проведення тренінгів з працівниками закладів освіти, дітьми та батьками направлених на безконфліктне спілкування, керування емоціями та уникнення стресових ситуацій.

5. Створення інформаційних куточків про дану проблему із зазначенням номерів телефонів служб, куди необхідно звернутися дитині у разі насильства.

6. Висвітлення проблеми насильства над дітьми та булінгу у засобах масової інформації. Крім того, на нашу думку, ЗМІ повинні показувати більше й позитивних прикладів з життя дітей, що у свою чергу буде прямопропорційно на них впливати.

Як показує історичний досвід, викоренити проблему насилля над дітьми неможливо, вона існувала і буде існувати у суспільному житті. Проте запропонованими заходами можна мінімізувати кількість таких випадків і досягти останніх позицій у рейтингу світової статистики щодо насильства у цілому й дитини зокрема.

Список використаних джерел:

1. «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: Закон України від 7 грудня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

2. Методичний посібник «Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі» Дубровська Є.В, Ясеновська М.Е. К.: Huss, 2011. – 96 ст URL: https://wcunetwork.org.ua/public/upload/files/1476948042_organizaciya_roboti_z_rozvyazannya_nasilstva_v_shkoli.pdf

3. Одеський Благодійний Фонд «Шлях до дому». 2019 р. INSPIRE: сім стратегій з ліквідації насильства щодо дітей. Опубліковано Всесвітньою організацією охорони здоров'я в 2016 році під назвою «INSPIRE: seven strategies for ending violence against children» URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/207717/9789241565356-ukr.pdf?ua=1>

ПОЛІЦЕЙСЬКІ МОБІЛЬНІ ГРУПИ З ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА УРАХУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У ЇХ РОБОТІ

Марина СПИВАК, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, доктор політичних наук, доцент

На уповноважені підрозділи органів Національної поліції України покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

- 1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;
- 2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;
- 3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- 4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- 5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;
- 6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- 7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;
- 8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [1].

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків.

Системи виявлення, реагування та протидії випадкам домашнього насильства почалася у 2017 з трьох пілотних проектів у Дарницькому районі Києва, Малиновському районі Одеси та місті Северодонецьк Луганської області під загальною назвою «ПОЛІНА». Мережа передбачала тісну взаємодію працівників превенції, слідства, карного розшуку та патрульної служби, які працювали у мобільних групах, що спеціалізуються на протидії домашньому насильству. Групи працюють за чітким алгоритмом взаємодії з операторами лінії «102», патрульною поліцією та соціальними службам. В основі алгоритму практика «case management» – персоналізований підхід до роботи з постраждалими в кожному окремому випадку з врахуванням їх інтересів та кращих світових практик. У 2019 р. Національна поліція розширила проект протидії домашньому насильству і запустила 37 мобільних груп із різних куточків України, що обслуговують виклики виключно щодо домашнього насильства [2]. Основним моментом у роботі екіпажу «ПОЛІНА» окрім психологічної допомоги постраждалим, діагностики стану осіб які вчиняють насильство, правової допомоги є алгоритм дій патрульного поліцейського на місці події. Практика реалізації міжнародних стандартів щодо гарантування безпеки постраждалих від насильства стосовно жінок та домашнього насильства рекомендує поліцейським використовувати контрольний перелік питань. Перший блок питань стосується моменту прибуття поліції на місце події. Після прибуття на місце події поліцейському необхідно: представитися та пред'явити посвідчення; оцінити ситуацію, оглянути місце й поставити роз'яснювальні запитання; перевірити, чи потрібно надати першу допомогу й за потреби надати її; служби першого реагування мають пояснити, чому вони прибули, і за потреби увійти в дім/квартиру та перевірити, чи все в порядку; відокремити сторони; ужити заходів щодо своєї безпеки, безпеки постраждалої особи й інших присутніх людей; виявити та знешкодити будь-яку зброю; розвести присутніх людей по різних кімнатах, поставити запитання поза полем зору й слуху один одного.

Другий блок питань стосується постраждалої особи, зокрема необхідно: повідомити постраждалій особі про її права та обов'язки, зокрема про право на безоплатну правову допомогу; не забути поставити відкриті запитання під час отримання свідчень постраждалої особи; «Розкажіть, що сталося» (фізичне/психічне здоров'я, попередні інциденти), це опитування може виявитися єдиним шансом отримати інформацію. Також потрібно пам'ятати про нещодавні спогади (вони стають «заплямовані» під впливом розмов із родиною, друзями тощо); описати психологічний стан, наявність алкогольного чи наркотичного стану, травми. Зробити фото та/чи описати можливі травми; визначити потребу в конфіскації одягу й інших предметів

(скажімо, одягу, телефонів) як доказів; звернути увагу, чи постраждала перевдягнулася? Перевірити, чи існують юридичні варіанти для запобігання небезпеці (заборона вхід/захисний припис, арешт/взяття під варту, звільнення); якщо постраждала каже, що хоче залишити помешкання, допомогти їй зв'язатися з родиною чи друзями, надати інформацію про захисні приписи та послуги підтримки, наприклад, притулки (зокрема можливість її супроводу) тощо; супроводжувати постраждалу. Якщо можливо, використовувати пристрій запису.

Запитати постраждалу, чи є діти. Якщо «так» - відвести дітей у безпечне місце; вирішити, хто розмовлятиме з дітьми; представитися, сказати їм, чому присутня поліція, поговорити з ними в манері, що відповідає їхньому віку; діти дуже рідко сплять у таких ситуаціях; у 50% випадків вони не сплять, навіть якщо так здається; зауважте: якщо мати страждає від насильства, існує 50% ризик того, що діти в сім'ї є прямими постраждалими від насильства; наскільки це можливо, не використовувати дітей як перекладачів; якщо можливо, не застосовувати сили в присутності дітей; ставити відкриті запитання («Розкажи, що сталося...»); описати психологічний стан/поведінку дітей; описати або сфотографувати можливі травми.

Третій, характерний блок питань у роботі з кривдником: повідомити кривдникові про його права й обов'язки; надати кривдникові можливість описати ситуацію зі своєї точки зору, записати її, ставити відкриті запитання; визначити потребу в конфіскації одягу або інших предметів (чи можна використати їх як докази?); описати чи сфотографувати можливі травми; визначити, чи потрібно арештовувати кривдника; описати психологічний стан кривдника, можливе алкогольне чи наркотичне сп'яніння й травми. Огляд місця інциденту/отримання та збирання доказів: звернути увагу, чи «те, що вам кажуть, відповідає тому, що ви бачите» відгородити місце злочину, обмеживши доступ до нього й надавши підтримку присутнім чи наявні ознаки бійки в будинку/квартирі? Задokumentувати й описати всі ймовірно завдані травми, стан будинку/квартири (навіть якщо будинок/квартира чисті, негативна інформація також важлива), звернути увагу на незвичну поведінку сторін або тривожність дітей, записати спонтанні твердження безлад, бруд, зламані/пошкоджені предмети, вирване волосся. Поставити запитання - місце інциденту прибирали? Постраждала чи діти перевдяглися? Якщо потрібно, перевірте вміст смітника. Будь-які ознаки того, що діти недоглянуті – описати й задokumentувати з фото. Конфіскувати докази: мобільний телефон; щоденники, записки, листи – від підозрюваного чи постраждалої особи, – що містять детальний опис минулих актів насильства; зламані побутові предмети, що вказують на інциденти насильства; попередні заяви в поліцію; інші скарги чи заяви від служб, що брали участь у минулих інцидентах насильства; медичні карти (використовують лише з дозволу постраждалої); історія судимостей, Інтернет або інші форми електронних доказів.

Поліція має провести оцінку на місці інциденту: чи потрібно повідомити в службу захисту дітей? Чи потрібно залучати судмедекспертів? Визначити ризик/заходи захисту. Встановити, чи є свідки (за першої можливості записати їхні свідчення). Встановити що вони побачили/почули? Повідомити їх про їхні права й обов'язки [3, с.75-78].

Варто зупинитися на тому, що будь які рекомендації повинні бути адаптовані під національну практику, окрему нестандартну ситуацію, бути результативними і відповідати нормам закону.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України, 2018, № 5, ст.35. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

2. Мобільні групи протидії домашньому насильству отримали сучасний службовий автотранспорт. Міністерство внутрішніх справ України. 06.11.2019. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/25772_Mobilni_grupi_p_rotidii_domashnomu_na (дата звернення: 08.12.2020)

3. Лорі Манн, Тамара Бугаєць. Стандарти й методика оцінки ризиків для різних зацікавлених сторін в Україні: подальші кроки реалізації міжнародних стандартів щодо гарантування безпеки постраждалих від насильства стосовно жінок та домашнього насильства. Аналітичний звіт. 10 Червня 2020. URL: <https://rm.coe.int/ukr-risk-assessment-final/16809eefb4> (дата звернення: 11.12.2020)

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Марія АБРАМЯН, слухач 1 групи магістратури за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

Насильство є однією з форм суспільно небезпечної поведінки людини, що обумовлено соціально-економічними, політичними і морально-психологічними умовами життя суспільства, яке є іманентним будь-якій поведінці людини. Саме цей факт є причиною вчинення значної кількості злочинів та умовою диференціації кримінальної відповідальності за них.

Домашнє насильство – одна з найсерйозніших форм порушення прав людини та один із найпоширеніших злочинів. Воно є вкрай небезпечним для суспільства, оскільки спричиняє масштабні негативні наслідки, серед яких

проблеми фізичного, психологічного та репродуктивного здоров'я людини, проблеми психологічного розвитку та порушення соціалізації дитини та інші.

В умовах сьогодення суспільство і держава активно ведуть пошук ефективних шляхів запобігання та протидії домашньому насильству. Одним із важливих суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є Національна поліція України, співробітники якої зобов'язані вживати всіх можливих (у рамках функціональних обов'язків) заходів із запобігання та протидії домашньому насильству з метою унеможливлення випадку домашнього насильства або ж запобігання повторності такого насильства, якщо воно вже мало місце.

З метою боротьби із проявами домашнього насильства ще у 2017 році Міністерством внутрішніх справ спільно із Національною поліцією України було започатковано пілотний проєкт під умовною назвою «ПОЛІНА», що є скороченням від «ПОЛіція проти НАсильства».

Домашнє насильство є одним із найбільш масових порушень прав і свобод людини як в Україні, так і у світі, яке відрізняється своєю жорстокістю, систематичністю та обов'язково наявністю умислу діяння і залишає по собі не виправдані емоційні страждання впродовж усього життя.

Досить поширеним явищем у деяких сім'ях є домашнє насильство, що зумовлює передбачення відповідальності за такі дії в законах України.

У рамках реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами парламентом було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1, с. 28].

Розглянувши судову практику у справах, які пов'язані з домашнім насильством в Україні можна виділити певні особливості, зокрема відзначається, що переважна більшість правопорушень, вчиняється в стані алкогольного сп'яніння; іноді призначають більш м'які покарання за позбавлення життя потерпілих або за заподіяння тяжких тілесних ушкоджень; характеризуються циклічністю відносин, це проявляється у тому, що особи, яких притягують до кримінальної відповідальності, протягом тривалого часу конфліктують із потерпілими.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» наведено таке тлумачення: «Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [2].

Модельне законодавство ООН про насильство у сім'ї визначає один з типів сімейної жорстокості. У ньому йдеться про насильство у сім'ї щодо жінок. Чітко визначивши поняття насильства та окресливши його насильницькі дії, які можуть бути застосовані до жінки, воно зобов'язує працівників поліції реагувати на кожне прохання про допомогу і захист у випадках, коли вчиняється насильство у сім'ї. При цьому у ньому чітко розписаний порядок дій співробітників поліції у момент виявлення насильства тим або іншим способом [3, с. 111].

США має великий досвід попередження і подолання насильства в сім'ї. Згідно з даними Національної коаліції США проти домашнього насильства, 25% жінок зазнають домашнього насильства протягом життя. Покарання за вчинення домашнього насильства в США диференціюється в межах від декількох місяців до 3-5 років і більше позбавлення волі. При цьому ступень суворості покарання залежить від: ознак суб'єкта правопорушення (громадянин США або іноземець, особа без громадянства, біпатрид); розміру заподіяної шкоди; штату, в якому стався інцидент. Крім покарання, якщо особа визнається винною у вчиненні домашнього насильства, до неї застосовуються інші заходи правового характеру, які полягають у забороні будь-яких контактів із жертвою [1, с. 48-49].

Спеціальним нормативно-правовим актом Німеччини, спрямованим на профілактику домашнього насильства, є Закон про захист від насильства в сім'ї (Gewaltschutzgesetz) від 1 січня 2002 року. Ним, зокрема, передбачена така форма захисту жертви насильства, як вимога кривднику негайно залишити помешкання. Реалізація зазначеної процедури проводиться після звернення жертви до поліції в будь-якій формі. Група реагування після вивчення обставин з виїздом на місце події зобов'язана скласти протокол з викладенням подій, поясненнями обох сторін та описом тілесних ушкоджень, які мають місце. При цьому поліція має право видалити кривдника з помешкання та заборонити до нього повертатися. Строк такої заборони не може перевищувати десяти днів. За цей час уживаються підготовчі заходи, необхідні для судового розгляду справи про домашнє насильство. При цьому суд до кінцевого розгляду справи з метою обмеження контактів кривдника з жертвою має право обмежити їх контакти, в тому числі заборонити особі, яка вчинила насильство, навіть підходити до помешкання ближче, ніж на певну відстань (наприклад, на 50 метрів).

Таким чином, схожість норм законодавства різних країн, які регулюють запобігання та протидію домашньому насильству, є не лише прагненням реалізувати положення Стамбульської конвенції, а й спільними соціальними цінностями, що поставлені під охорону, – здоров'я та життя особи, спокій та благополуччя родини. Міжнародний досвід, безперечно, має бути вивчений та проаналізований у нашій державі з метою уникнення можливих помилок і впровадження корисних напрацювань у подоланні домашнього насильства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Виклики для українського законодавства, пов'язані з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. К., 2016. 140 с.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2229-19>.
3. Легенька М.М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сім'ї та можливості його використання в Україні. *Право і безпека*. 2017. № 4. С.111-116.

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Марія ГАНЗЕНКО, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Оксана СТРЕЛЬЧЕНКО**

Шляхи розвитку України як цивілізованої та демократичної держави лежать до Європейського Союзу. Питання гендерної рівності є одним із пріоритетних питань європейської політики. За роки незалежності України, сприяння політичних чинників щодо пріоритетності питання гендерної політики розпочали активну діяльність лише завдяки ситуації в країні, яка почалась у 2014 році, а також необхідного термінового та революційного реформування органів дипломатичної служби України.

У червні 2018 року українська дипломатія отримала новий закон про дипломатичну службу. Цього потребував ухвалений раніше закон про державну службу. І експерти, і дипломати, і президент називають його революційним та таким, що всерйоз реформує дипломатичну службу, наслідуючи досвід низки європейських країн. [4]

Декларативно в цьому напрямку зроблено чимало - наша держава ратифікувала всі основні міжнародні документи щодо забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок. Крім того, на національному рівні гендерна рівність гарантовано Конституцією України, Трудовим кодексом і навіть окремим Законом України. Однак на практиці все інакше. Не виключенням стала і така презентаційна для країни сфера діяльності, як дипломатична служба.[3]

До слова, Україна має міжнародні зобов'язання щодо ведення гендерно збалансованої кадрової політики в системі державного управління. Минулого року Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, який моніторить виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, зауважив, що жінки в Україні, як і раніше, недостатньо представлені на рівні

прийняття рішень у парламенті, в уряді і на дипломатичній службі через панування традиційних і патріархальних поглядів. Залучення більшої кількості жінок до прийняття рішень у міжнародній сфері та до представлення України у світі необхідне не лише для забезпечення рівності. Це є ознакою реальної реформи дипломатичної сфери.[4]

Основними нововведеннями Закону України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 року, є проведення відкритих конкурсів на посади, окрім тих, що призначає президент, змінюються категорії працівників, а також зменшується кількість рангів.

У законі вперше прописано, а саме відповідно до статті 37, що держава сприяє створенню умов для працевлаштування іншого з подружжя під час перебування за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби. А це саме та ознака можливості професійного розвитку та кар'єрного зросту для жінки, адже ця норма заохочує жінок активно займатися своїм кар'єрним зростанням, коли чоловік-дипломат від'їжджає виконувати свої функціональні обов'язки за кордоном.

Слід звернути увагу на питання, що стосується робочого часу працівників органів дипломатичної служби. Відповідно до ч.1 ст. 40 Закону України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 року, робочий час і час відпочинку посадових осіб дипломатичної служби визначаються відповідно до Закону України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.

У свою чергу в Законі України «Про державну службу» від 24.10.2020 року, а саме в другому абзаці четвертої частини статті 56 вказано, що забороняється залучати до роботи понад установлену тривалість робочого дня, а також у вихідні, святкові та неробочі дні, у нічний час вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Жінки, які мають дітей віком від 3 до 14 років або дитину з інвалідністю, можуть залучатися до надурочних робіт лише за їхньою згодою. Залучення осіб з інвалідністю до надурочних робіт можливе лише за їхньою згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям.

Зважаючи на законодавчу заборону понаднормової роботи жінок, посадовець, що ухвалює кадрові рішення, цілком може сприйняти сімейні обставини дипломатки як такі, що перешкоджають її роботі.[4]

А отже, можемо зробити висновок, що співробітниці дипломатичної сфери необхідно робити вибір між сім'єю та роботою. Між можливістю професійно зростати, рухаючись кар'єрними сходами та соціальним статусом домогосподарки. Між можливістю бути достатньо фінансово незалежною, для того, щоб забезпечити свою дитину та себе необхідними матеріальними благами та можливістю стати жертвою психологічного тиску чи домашнього насильства у зв'язку із фінансовою залежністю від чоловіка, батьків, родичів і т.д.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу: Закон України від 24.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
2. Про дипломатичну службу: Закон України від 07.06.2018 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t012728?an=720334>
3. Вирішення питання гендерної рівності на дипломатичній службі лежить великою мірою в економічній площині URL: <http://icps.com.ua/vyrishennya-pytannya-hendernoyi-rivnosti-na-dyplomatychniy-sluzhbi--lezhyt-velykoyu-miroyu-v-ekonomichniy-ploschyni/>
4. Гендер закордонних справ: що дає і де заважає жінкам новий закон про дипломатичну службу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/08/1/7085046/>

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Марія ХОДИРЄВА, слухач магістратури 101 навчальної групи навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

На сьогодні, насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Слід звернути увагу, що домашнє насильство порушує цілий ряд основоположних прав і свобод людини, зокрема, це: право свободи, особисту недоторканність, вільне пересування, свободу думки, право на володіння майном, заборона дискримінації, катувань, тощо.

Домашнє насильство (відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ст. 126-1 ККУ) - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання, між родичами, колишнім чи теперішнім подружжям, які спільно проживають однією сім'єю, але не перебувають у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає особа, яка вчинила насильство, там, де і постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь та тягне за собою покарання громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років (ст. 126-1 ККУ) або накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб (ст. 173-2 КУПАП).

Таким чином, можна виділити наступні ознаки насильства в сім'ї:

- особами, що страждають від сімейного насильства, можуть бути тільки члени сім'ї (у відповідності до п. 2 ст. 3 Сімейного Кодексу України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, тобто цей Закон не поширюється на сусідів, осіб, що зустрічаються, але не перебувають у шлюбі тощо);

- діяння насильника повинне бути протиправним (тобто суперечити нормам чинного законодавства);

- діяння призвело або могло призвести до порушення прав члена сім'ї як людини та громадянина;

- вина насильника повинна виявлятися у формі умислу, а не необережності.

За спрямованістю дій Закон виділяє чотири види насильства:

1) Економічне насильство - форма насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, коштів чи документів, можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, тощо.

2) Психологічне насильство - форма домашнього насильства, що включає образи, погрози, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, маніпуляції, введення в оману для власної вигоди, булінг, цькування, переслідування, залякування.

3) Сексуальне насильство - форма насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, правопорушення проти статевої свободи, недоторканості особи (вчинені щодо дитини або в її присутності).

4) Фізичне насильство - форма насильства, що включає ляпаси, штовхання, незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, тощо.

Підставами для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї є: 1) висловлене жертвою насильства, бажання щодо вжиття відповідних заходів, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто; 2) заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї (приймаються за місцем проживання постраждалого органами і відмова у прийнятті та розгляді не допускається) та 3) отримання такого повідомлення стосовно неповнолітнього або недієздатного.

Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству :

1. терміновий заборонний припис стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника;

2. проведення профілактичної роботи щодо кривдника, який вчинив домашнє насильство, направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

В свою чергу, здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї в межах наданих їм повноважень покладається на певних суб'єктів. Такими є відповідні підрозділи органів Національної поліції. До компетенції органів Національної поліції належить: виявлення фактів домашнього насильства та

своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв та повідомлень (та повідомлень з кол-центру) про вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, стосовно дітей та вжиття заходів для його припинення; інформування постраждалих осіб про їхні права та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; здійснення контролю за виконанням кривдниками заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії.

Виходячи з цього, використовуються наступні повідомлення про проблему: безпосереднє звернення до правоохоронних органів з усною чи з письмовою заявою. Після звернення, представники поліції мають з'ясувати обставини, а за необхідності – припинити насильство. Важливим є той факт, що поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи – затримати насильника. І обов'язково повідомити потерпілу особу про їх права та обов'язки. За умови необхідності - дати направлення на медичне обстеження чи викликати швидку допомогу. Всі дії правоохоронці фіксують відповідними документами, наприклад, протоколом огляду місця події, прийняття усної заяви, а направлення на медичне обстеження надається тільки після прийняття заяви про нанесення тілесних пошкоджень (зазначимо, що відповідно до чинного законодавства експерту забороняється розголошувати без дозволу прокурора, слідчого, дізнавача, суду данні, які стали йому відомі під час проведення експертизи, та повідомляти її результати будь-кому, крім особи (органу), що призначила експертизу). Якщо особа, яка вчиняє насильство в сім'ї алко- або наркозалежна, систематично вчиняє насильство і стосовно неї вичерпані всі засоби впливу, можна звернутися до суду за місцем проживання з проханням про примусове її лікування (відповідно до Закону «Про психіатричну допомогу»).

Кримінальним кодексом України встановлено відповідальність за:

- завдання умисних середньої тяжкості тілесних ушкоджень (стаття 122);
- завдання умисних легких тілесних ушкоджень (стаття 125);
- побої і мордування (стаття 126).

Суд, в свою чергу, може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до яких на засудженого можуть бути покладені обмеження (невиконання яких тягне за собою наслідки, передбачені *ст. 390-1 КК України*): заборона перебувати в місці спільного проживання постраждалою особою, обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо насильство вчинено щодо дитини або у її присутності, заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа може проживати, заборона листування, телефонних переговорів, інших контактів через засоби зв'язку, направлення для проходження програми для кривдників або пробаційної програми.

Органи управління освіти, навчальні заклади та установи системи освіти: забезпечують включення до освітньо-професійних програм питань запобігання та протидії насильству та готують відповідних фахівців;

Навчальні заклади та установи системи освіти: проводять з учасниками процесу виховну роботу, повідомляють не пізніше однієї доби, уповноважені підрозділи НПУ про факти домашнього насильства, проводять інформаційно-просвітницькі заходи та організовують роботу практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалими дітьми;

Органи, установи і заклади охорони здоров'я: повідомляють уповноваженим підрозділам НПУ про виявлення ушкоджень, забезпечують проведення медичного обстеження постраждалих, з урахуванням індивідуальних потреб, направляють постраждалих на тестування ВІЛ-інфекції (при сексуальному насильстві);

Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб: (спеціалізовані установи для жертв насильства, кризові центри, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які можуть сприяти здійсненню заходів з попередження насильства в сім'ї, органи опіки та піклування).

Позитивом в Україні є й те, що зміни у законодавстві та у свідомості людей призвели до розуміння проблеми домашнього насильства, з якою не можна жити, миритися, терпіти та мовчати. Забезпечення прав жертв можливе через створення ефективної системи захисту і допомоги жертвам такого насильства.

Список використаних джерел:

1. Інформаційне агентство УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/2233774-schoroku-v-ukrajini-vid-domashnogo-nasilstva-ginut-600-jinok-infografika.Html>
2. Які права та свободи порушує гендерно-обумовлене та домашнє насильство? URL: <https://helsinki.org.ua/articles/yaki-prava-ta-svobodyporushuje-henderno-obumovlene-ta-domashnje-nasylstvo/>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017№ 2229-19. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
5. Протидія домашньому насильству. URL: <https://velyka-bagachka-rada.gov.ua/protidiya-domashnomu-nasilstvu-1561471215/>
6. Закон України про запобігання та протидію домашньому насильству. – Режим доступу: <https://velykabagachkarada.gov.ua/protidiya-domashnomu-nasilstvu-1561471215/>
7. Наслідки домашнього насильства. URL: https://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/protydiya-domashnomu-nasylstvu-naskilky-diyevymy-ye-ostanni-zakonodavchi-zminy-/

АКТУАЛЬНИЙ ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Микола НЕРОДА, викладач циклу загальних та кримінально-правових дисциплін КЦППП «Академія поліції» ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, здобувач кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Вікторія БАСС**

Домашнє насильство...воно немає та не знає мови, релігії, національності чи країни проживання. З ним стикають жителі усіх країн світу. Тому, проблема домашнього насильства наразі є загальносвітовою та різні країни протягом значного проміжку часу намагаються його подолати, зменшити прояви, мають вдалі та не зовсім програми.

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку за 2019 рік, законодавство жодної з країн світу не захищає повністю від домашнього насильства, а в деяких державах це взагалі не вважається злочином.

Варто зауважити, що аналіз проблеми домашнього насильства у різних країнах свідчить, що його наслідками зазвичай є: загроза життю і здоров'ю особи чи завдання психологічної травми, яка в подальшому може негативно вплинути на сімейне життя жертви. Особливо тяжкі наслідки насильство завдає дитині, яка стала його свідком або/чи жертвою.

Первинні та основні положення міжнародних стандартів у сфері боротьби з домашнім насильством ґрунтуються на глибокому усвідомленні неприпустимості подібного насильства, яке є грубим порушенням прав людини. До найбільш важливих міжнародних нормативно-правових документів варто віднести Модельний закон ООН про домашнє насильство, ухвалений 2 лютого 1996 року Комісією ООН з прав людини.

Слід зазначити, що досі фактично не існує єдиного та зведеного міжнародно-правового акту, який систематично встановлював би міжнародні стандарти щодо запобігання домашньому насильству.

Не менш перспективним вважаємо вивчення та запровадження достатньо суттєвого досвіду нормативно-правових та організаційних заходів, спрямованих на упередження домашнього насильства, напрацьованого державами Європи та світу.

Характерною особливістю законодавства Німеччини у цій галузі є спрямованість на вилучення з сім'ї особи, яка вчинила домашнє насильство. Відповідно до німецького законодавства, така особа повинна залишити житло за наказом поліції на строк до 10 днів [1].

Крім того, у Німеччині серед підрозділів поліції існують так звані відділи Уповноважених з питань домашнього насильства, які займаються

виключно справами домашнього насильства. Розширюючи знання в цій галузі, працівники цих підрозділів ефективніше розслідують та виявляють факти домашнього насильства, встановлюють контакт з жертвою та агресором, щоб зупинити подальші випадки насильства [2].

Варто зазначити, що досвід вилучення особи, яка здійснила домашнє насильство, з родини також практикують такі країни Європи, як Австрія, Іспанія, Нідерланди, Чехія, Швеція та інші [3]. Цей досвід є позитивним для нашої держави.

В свою чергу, в Австрії діяльність щодо запобігання та боротьби з домашнім насильством базується на таких принципах [4]:

- життя в середовищі, безпечному від насильства (включаючи побутове), є невід'ємним правом людини;
- домашнє насильство є караним актом, а не «сімейною справою»;
- захист кожному гарантується законом.

Також вражає, як на законодавчому рівні в Австрії прописано пенвні заборони для кривдника, наприклад: якщо вік жертви не досягає 14 років, кривднику забороняється також наближатись менше ніж на 50 метрів до закладу освіти чи соціального захисту, де перебуває жертва [4].

Варто відмітити, що в Австрії поліція у випадку реальної небезпеки продовження або посилення насильства щодо потерпілої особи має право на виселення кривдника з житла незалежно від його права власності шляхом видання заборонного ордера на десятиденний строк. Такий досвід було б доцільно залучити Національній поліції України, адже в Україні ізолюють жертву насильства, тоді як в більшості країн світу – кривдника.

Зокрема у Франції ефективно налагоджена взаємодія підрозділів поліції з «гарячою мобільною лінією», що дає змогу оперативно прибувати на місце вчинення насильства в сім'ї. Крім того, підрозділи поліції мають право негайно вилучати осіб, що вчинили насильство в сім'ї, із місця спільного проживання з потерпілою особою, а суд може призначати такий захід протидії насильству в сім'ї, як використання електронних ОРБ-браслетів. За допомогою цих браслетів поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила насильство в сім'ї, наближається до потерпілої, і можуть негайно реагувати на це [5].

Поряд із цим варто зазначити, що відповідно до законодавства Польщі за вчинення насильства в сім'ї особа притягується лише до кримінальної відповідальності. Заслуговує на увагу процедура, яка запроваджена у Польщі «Сині Хартії», яка проводиться поліцією через обґрунтовані підозри у домашньому насильстві. Цей порядок передбачений Наказом Головного командира поліції від 18 лютого 2008 р. № 162 «Про способи та форми виконання поліцією завдань, пов'язаних з домашнім насильством за процедурою «Сині Хартії». Ця процедура в Польщі є дуже ефективним заходом для боротьби з домашнім насильством. Це пов'язано з тим, що жоден випадок насильства, вчинений агресором, не ігнорується, що супроводжується плідною роботою поліції, яка здійснює низку заходів,

спрямованих на викорінення насильства в певній родині. Ще одним позитивним аспектом досвіду Польщі є запровадження в межах процедури «Сині Хартії» заповнення карти «Б», яку жертва домашнього насильства заповнює в спокійній обстановці після вжиття поліцією необхідних заходів проти агресора. Зрештою, у стані стресу після акту домашнього насильства жертва не завжди може адекватно відповісти на запитання поліції та надати необхідні докази, щоб допомогти поліції розробити правильну стратегію боротьби з насильством у цій конкретній родині [6].

У Канаді, Новій Зеландії та у деяких штатах Америки були внесені зміни до процедури кримінального переслідування кривдника, відповідно до якої поліція та інші співробітники кримінального правосуддя повинні вести справи про домашнє насильство так, ніби йдеться про «незнайомих між собою людей». Цього потрібно дотримуватися навіть тоді, коли потерпілі висловлюють бажання про припинення кримінального розгляду справи. Теоретично така процедура звільняє потерпілих від вимог іншої сторони про припинення справи, тому що у них у цьому випадку відсутня можливість вплинути на подальший розвиток ситуації.

Європейський досвід, безперечно, має бути вивчений та проаналізований у нашій державі з метою уникнення можливих помилок і впровадження корисних напрацювань у подоланні домашнього насильства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо профілактики насильства над дітьми й дорослими членами сім'ї : навчально-методичний посібник /Авт. кол.: Блага А.Б., Журавель Т.В., Заброда Д.Г., Мілорадова Н.Е.; за ред. Г.О. Христової. К. : ТОВ»ВПК ОБНОВА», 2012. 140 с.
2. Борьба с насилием в социальной среде - «домашнее насилие» и защита жертвы. Фриц Зайфферт. Ainring : BPFI, 2013. 30 с.
3. Харламов В.С. Институт охрального ордера в зарубежном законодательстве как инструмент защиты личности от внутри семейного насилия. Криминология. Вчера, сегодня, завтра. 2014. № 1(32). с. 34-40
4. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 184с. URL:http://napu.com.ua/wpcontent/uploads/2019/09/VERSTKA_NOVELU_ZAKONODAVSTVA-1.pdf
5. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія /А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В. Муранова та ін.; за заг. ред. А.О. Галай. К. :КНТ, 2014. 160с
6. Горбова Г. О. Зарубіжний досвід у сфері протидії насильству в сім'ї (на прикладі окремих країн Європи). *Науковий вісник Херсонського*

ПОГЛЯД ЄС ТА ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Наргіз ГУРБАНОВА, студентка 4 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Насильство у сучасному світі стає тим феноменом який набуває характеру руйнівної соціальної практики особливо на рівні міжособистісного та групового спілкування. Правоохоронні органи фіксують збільшення звернень громадян щодо домашнього насильства особливо на тлі карантинних обмежень. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено, що домашнє насильство – дії, характерні для фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються між родичами або подружжям чи між іншими людьми, які спільно проживають, але не перебувають у родинних відносинах чи у шлюбі між собою [3].

Боротьба з насильством щодо жінок і домашнім насильством та запобігання цим явищам є однією зі стратегічних цілей Ради Європи, досягненню якої буде приділятися значна увага найближчими роками. Як наголошується у Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки, «насильство щодо жінок і домашнє насильство залишаються поширеним явищем у всіх державах членах Ради Європи та має руйнівні наслідки для жінок, суспільства та економіки. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) отримала широке визнання як найбільш всеосяжна міжнародна угода для боротьби з таким серйозним порушенням прав людини жінок. Важливі заходи безпеки також викладено в Європейській конвенції з прав людини» [5, п. 46, с. 22].

«Правова допомога постраждалим від домашнього насильства – це завжди більше, ніж скласти позовну заяву і виступити в суді. Клієнтам необхідна підтримка, співчуття і розуміння ситуації», – говорить юристка Старокостянтинівського місцевого центру з надання Безоплатної правової допомоги, Олександра Боровик [1].

Революційним на наш погляд є рішення Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) у справі «Левчук проти України» (заява № 17496/19). У 2007 році в Ірини Левчук народилася трійня і місцева влада надала родині соціальне житло. Але стосунки в сім'ї погіршувались - чоловік зловживав спиртними напоями, починав суперечки, переслідував та погрожував дружині та дітям, іноді застосовуючи фізичне насильство. В 2015 році шлюб був розірваний і І.Левчук отримала опіку над дітьми. Проте чоловік продовжував мешкати в квартирі, а залякування і насильство

продовжувались. Так, за результатами втручання поліції і соціальних служб було складено звіт, у якому констатувалося, що діти зазнавали стресу. Чоловіка обвинувачували у домашньому насильстві, проте він жодного разу не був засуджений [4].

Використовуючи національні судові механізми, заявниця зверталась до судів, з метою виселення агресивного співмешканця. Але національні суди відхиляли позов. Хоча вони й визнали, що чоловік «повинен змінити своє ставлення», але не було виявлено, що неправомірна поведінка була систематичною і вважали, що не існувало підстав для такого крайнього заходу як виселення. Недостатнє врахування специфіки проблеми, стало підґрунтям для психічних та фізичних страждань не лише заявниці, а й чотирьох дітей. Більше того, тривала судова тяганина змусила дітей та пані Ірину стикатися із домашнім насильством щоденно впродовж значного часу.

В 2019 році Ірина Левчук звернулась до суду для відкриття провадження щодо позбавлення чоловіка батьківських прав стверджуючи, що він не піклується про дітей та не платить аліменти.

Посилаючись на статтю 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, заявниця скаржилася на відмову в ухваленні рішення про виселення її колишнього чоловіка [2]. Левчук стверджувала, що суди були надмірно формальними у своїх рішеннях. Це викликало в її колишнього чоловіка почуття безкарності, що піддавало її та її дітей ще більшому ризику психологічного переслідування та насилля.

Суд у Страсбурзі констатував порушення статті 8 Конвенції та присудив 4,5 тис. євро компенсації завданої заявниці моральної шкоди [4]. Суд зазначив, що Україна порушила позитивні зобов'язання щодо захисту права людини на повагу до сімейного життя. Рішення ЄСПЛ є джерелом права в Україні, отже це рішення має доленосне значення для наших громадян та суддів, бо вони мають брати до уваги рішення які винесені не лише проти інших держав, а і рішення проти України. Це є першим рішенням щодо домашнього насильства, винесеним проти України.

Роблячи висновок, слід зазначити наступне. Вплив цього негативного явища на особистість людини та її психічний стан є величезним. Держави мають вводити інститути протидії та превенції домашньому насильству. Також має бути підтримка потерпілих від домашнього насильства. На разі розширено коло осіб, яких визнають кривдниками: прийомні батьки, особи, які спільно проживають чи проживали в одній родині, рідні брати, сестри, опікуни та інші родичі – дядько, тітка, племінниці, двоюрідні брати, сестри, двоюрідні дідусі та бабусі. Як бачимо, проблема домашнього насильства давно вийшла за межі відносин між чоловіком та дружиною. Важливо, щоб люди вміли розпізнавати домашнє насильство, знали, яких форм воно буває, та чітко розуміли алгоритм дій – що робити та куди звернутися за допомогою.

Список використаних джерел:

1. Домашнє насильство: як ефективно надавати правову допомогу Юридика газета. (2020). Вилучено з <https://yur-gazeta.com/golovna/domashne-nasilstvo-yak-efektivno-nadavati-pravovu-dopomogu.html>.
2. Конвенція про захист прав людини і основних свобод. (1950). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству (Закон України). № 5. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
5. Справа «Левчук проти України» (LEVCHUK v. UKRAINE) Європейський суд з прав людини. (2020). Вилучено з <https://rm.coe.int/case-of-levchuk-v-ukraine-in-ukrainian-upd/16809fdc12>.
6. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки. Вилучено з <https://rm.coe.int/prems041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukrnew2/16808b35a4>

ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ БАРНАХУС В УКРАЇНІ

Наталія ФЕДОРОВСЬКА, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ №3 Національної академії внутрішніх справ

Захист прав дітей, що контактують із законом, у якості обвинуваченого або свідка потребує особливої уваги з боку держави.

В край важливо, що коли дитина піддається насильству, ряд різних суб'єктів, включаючи соціальні служби, медичні заклади, правоохоронні органи, прокурорів та суддів, зобов'язані сприяти дотриманню прав дитини та діяти в найкращих її інтересах. Якщо ці суб'єкти не працюють разом, дитина проходить через ряд установ та має неодноразові бесіди (опитування) з різними особами, в різних місцях та у поєднанні з різними методами збору інформації. Як наслідок – покази дитини можуть бути дискредитовані, а сама дитина підлягає повторній травматизації.

Для захисту дітей, які постраждали або були свідками протиправних дій, під час кримінального розслідування та судових процесів необхідно застосовувати конкретні заходи та надавати комплексні та скоординовані послуги.

З цією метою 20 липня 2020 року відбулось установче засідання робочої групи щодо реалізації пілотного проекту по впровадженню моделі Барнахус в окремих регіонах України, створеної при Міжвідомчій координаційній раді з питань правосуддя щодо неповнолітніх, діяльність якої координується Міністерством юстиції України [1].

Барнахус (у перекладі «Будинок дітей») – це міждисциплінарний і міжустановчий спеціалізований центр по роботі з дітьми, які постраждали від насильства або стали свідками подібних злочинів. Тут проводиться

співбесіда з такими дітьми, здійснюється медичний огляд для цілей судової медицини, проводиться всебічна оцінка і надаються усі необхідні терапевтичні послуги від відповідних спеціалістів.

Барнахус бере свій початок від Моделі захисту дітей, прийнятої в США у 80-х роках. Уперше такі центри виникли в 1998 році в Ісландії, а потім поширилися і в інших північних країнах (у Швеції в 2005 році, Норвегії в 2007 році, в Гренландії в 2011 році, в Данії в 2013 році) [2].

Як правило, в Барнахусі є чотири «кімнати», кожна з яких призначена для певної діяльності: кримінального розслідування, співпраці/захисту, роботи з фізичним здоров'ям і роботи з психічним здоров'ям.

Крім того, Барнахус – це місце, де спеціалісти соціальних служб, поліції, прокуратури, судової медицини, педіатрії та дитячої і підліткової психіатрії можуть радитися і співпрацювати, особливо на початкових етапах попереднього розслідування і соціального розслідування.

Основними завданнями Барнахусу є:

- забезпечити дітям і підліткам, які зазнали різних видів жорстокого поводження і злочинів, отримання належної оцінки, лікування і підтримки;

- запобігти травматизації дітям внаслідок повторних співбесід, які проводять різні служби в різних місцях. Дослідження показали, що подібний досвід може виявитися дуже травматичним для дитини. Така «повторна віктимізація» може мати навіть згубніші наслідки для дитини, аніж самий епізод жорстокого поводження. Крім того, згідно з проведеними дослідженнями, повторні співбесіди, які проводяться людьми без спеціальної підготовки, можуть спотворити розповідь дитини про подію в результаті навідних запитань і негативно вплинути на хід розслідування;

- створити для проведення слідчих інтерв'ю середовище, дружнє по відношенню до дітей, яке б знижувало рівень занепокоєння дитини, що, у свою чергу, має вирішальне значення для успішного отримання інформації від дитини.

Цільовою групою є:

- діти, відносно яких існує підозра в сексуальному насильстві (Ісландія);

- діти, відносно яких є припущення або упевненість в тому, що вони стали жертвою насильницьких злочинів (проти життя і здоров'я), незаконного позбавлення особистої волі, торгівлі людьми, незаконного примусу, незаконних погроз, домагань і інших злочинів (проти свободи і миру) (Швеція);

- діти, які стали свідками насильства відносно родича (Швеція);

- жінки, які піддалися операціям на статевих органах, що призводять до каліцтва (Швеція);

- дорослі з відхиленнями в розвитку (Норвегія) [2].

Барнахус складається з чотирьох кімнат за призначенням, а саме:

- співбесіда з дитиною проводиться фахівцем інтерв'юєром відповідно до протоколу, що містить докази, а також з урахуванням віку дитини;

- кімната для прослуховування розраховано на спостерігачів: суддю, який офіційно відповідає за процедуру, соціального працівника з органів із захисту дітей, співробітників поліції, прокуратури, адвоката обвинуваченого і адвоката з прав дитини. Інтерв'ю записується на відео і використовується в суді на основних слуханнях, якщо пред'явлено звинувачення. Такий спосіб дозволяє проводити тільки одне інтерв'ю з дитиною, оскільки їй не треба з'являтися в суді;

- медична кімната, з метою огляду та оцінки фізичного стану дитини, визначення наявності травм, а також потреб дитини в лікуванні. Метою медичного обстеження є документування травм і складання судово-медичного висновку на основі результатів огляду.

- кімната з кризової підтримки і лікування для дітей, батьків та інших членів сім'ї може бути надана на місці спеціально призначеним персоналом або членами команди, коли йде розслідування і судовий процес, або її можуть надати інші постачальники медичних послуг в іншому центрі [2].

Відповідно до міжнародних стандартів у 2020 році в Україні розпочато пілотний проєкт по впровадженню моделі Барнахус у Вінницькій та Дніпропетровській областях. Коли дитина піддається насильству, ряд різних суб'єктів, включаючи соціальні служби, медичні заклади, правоохоронні органи, прокурорів та суддів, зобов'язані сприяти дотриманню прав дитини та діяти в найкращих її інтересах [1]. Слід зазначити у необхідності взаємодії суб'єктів з метою уникнення проходження дитиною через ряд установ та неодноразових бесід (опитувань) з різними особами, в різних місцях та у поєднанні з різними методами збору інформації. В гіршому випадку покази дитини можуть бути дискредитовані, а сама дитина підлягає повторній травматизації.

Отже, для захисту дітей, які постраждали або були свідками протиправних дій, під час кримінального розслідування та судових процесів необхідно застосовувати конкретні заходи та надавати комплексні та скоординовані послуги.

В Україні тепер Барнахус («дім для дітей») – це безпечне середовище для дітей, яке об'єднує відповідні служби під одним дахом у цілях забезпечення для дитини узгодженої та ефективної реакції та недопущення повторного травмування під час слідства та судових проваджень

В Україні вже є практика використання методики «Зелена кімната» - проведення інтерв'ювання дитини, яка потерпіла або стала свідком злочину, в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травматизації психіки дитини, з урахуванням її індивідуально-психологічних та психофізіологічних властивостей.

На базі Національної академії внутрішніх справ використовуються в освітньому процесі два навчально-тренувальні полігони «Зелена кімната».

Отож, основна суть моделі Барнахус полягає у тому, щоб уникнути повторної травматизації дитини та бути ефективними у вибудовуванні системи її захисту шляхом забезпечення співпраці між відповідними

судовими, соціальними та медичними працівниками в дружньому для дитини середовищі – окремому облаштованому для цих цілей приміщенні.

У різних національних контекстах створено різні типи послуг за моделлю Барнахус, залежно від правових систем, соціальних структур, культурних традицій та професійної практики.

Пілотний проект Барнахус має забезпечити дотримання найкращих інтересів усіх дітей і гарантувати виконання належної правової процедури.

Список використаних джерел:

1. Модель Барнахус: комплексний підхід до захисту прав дитини, яка зазнала насильства (22.07.2020). URL: <https://www.prostir.ua/?news=model-barnahus-kompleksnyj-pidhid-do-zahystu-prav-dytyny-yaka-zaznala-nasylstva>
2. Що таке Барнахус, і як він працює. URL: <https://childhub.org/uk/promising-child-protection-practices/shcho-take-barnahus-i-yak-vin-pracyuie>

ГЕНДЕРІ СТЕРЕОТИПИ, ЯК ПРИЧИНА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Неля ЛЯХ, старший викладач кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ

Питання гендерної рівності на сьогодні є дуже актуальним. Часто гендерна нерівність є причиною гендерного насильства (насильства за ознакою статі), в тому числі домашнього насильства. Гендерні стереотипи закладені глибоко у свідомості суспільства, його звичаях, системах норм та правил. Вони передаються з покоління до покоління та передбачають різні соціальні ролі для чоловіків та жінок, розглядаються як єдино правильна модель поведінки. Вважається, що чоловік має займати активну та навіть агресивну модель поведінки, а жінка покірну та поступливу позицію. З дитинства хлопчиків навчають наполягати на своєму, вміти відстоювати власні інтереси, тоді як дівчатам прививають здатність пристосування, терпіння, покірність, вміння поступатись власними інтересами заради інших. За чоловіками закріплюється роль годувальника родини, а на жінок покладаються обов'язки щодо ведення господарства та догляду за дітьми. Результатом такого негативного гендерного впливу традиційної сім'ї на виховання дитини є невтішна статистика вчинення домашнього насильства. Патріархальний тип родини, що переважає у нашій країні, виправдовує насильство над жінкою та створює перешкоди у подоланні цього негативного явища, яке може відбуватись як у бідній так і у заможній родині.

В той же час насильство над жінками вже давно вийшло за межі суто сімейних відносин та активно поширилось на усі сфери життя, тому ця

проблема потребує загальної уваги та дієвих кроків з боку держави у її подоланні.

У сучасному світі жінка вимушена поєднувати виконання професійних обов'язків з домашніми турботами, тобто фактично працювати у «дві зміни». Тому здебільшого жінка обирає менш оплачувану роботу, але з більш гнучкими графіком, оскільки є багато обов'язків, які чомусь вважаються лише жіночими. Якщо ж у відпустку з догляду за дитиною піде батько, суспільство вважатиме, що з цим чоловіком щось не гаразд. До того ж, часто при прийомі на роботу до жінок пред'являються такі вимоги, як вік, зовнішні дані, хоча робота, яку пропонується виконувати, абсолютно не потребує таких характеристик.

Незважаючи на те, що Конституція гарантує громадянам рівні права та свободи незалежно від статі та передбачає наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, здобутті освіти і професійній підготовці, праці та винагороді за неї, передбачає встановлення спеціальних заходів щодо охорони праці і здоров'я жінок, пенсійні пільги, створення умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством, правовий захист, матеріальну і моральну підтримку материнству [1], вони в багатьох випадках носять декларативний характер.

Проведене в Україні опитування серед роботодавців [2] показало, що діючи в умовах жорсткої ринкової конкуренції (особливо власники приватних підприємств), не надто бажають приймати на роботу жінок оскільки вважають, що на них необхідно витрачати більше фінансових ресурсів у зв'язку з вагітністю, декретною відпусткою, хворобою дитини, правом жінки на скорочений робочий день, отримання соціальної допомоги на дитину тощо. Тому перевага при підборі персоналу у більшій мірі надається саме чоловікам. Ще одним стереотипом є «традиційно жіночі та чоловічі» види трудової діяльності. Законодавчі акти, які гарантують рівноправність чоловіків та жінок, не можуть забезпечити подолання гендерної професійної сегрегації, тому важливим є не стільки її усунення, скільки запобігання проявів дискримінації.

Говорячи про *гендерні стереотипи* можна визначити, що це стійкі, стереотипні уявлення суспільства щодо того, якими мають, або, навпаки, не мають бути представники того або іншого гендеру — жінки та чоловіки.

Науковці умовно розподіляють всі гендерні стереотипи на три групи [3]. *Перша група* стереотипів – це уявлення про психологічні риси та якості особистості чоловіків та жінок и «masculine – feminine». Відповідно до цього чоловіки та жінки є протилежностями один до одного. Чоловікам присвоюється активне, творче начало, здатність вирішувати проблеми, їх наділяють здатністю логічно мислити, приписують високий рівень компетентності. Натомість жінкам делегують – природно-репродуктивне начало, тому жінка повинна бути покірною, залежною, емоційною. *Друга група* стереотипів – це соціальні начала, вона закріплює професійні ролі

чоловіків і жінок. Для жінки головними ролями є сімейні (матері, господині, дружини), чоловіків натомість наділяють професійними ролями (чоловік повинен збудувати кар'єру, забезпечувати родину, обзаводитись соціальними контактами). *Третя група* гендерних стереотипів – це стандартизовані уявлення, що пов'язані з відмінностями у змісті праці – жіночої та чоловічої. Жінка зазвичай може розраховувати на ринку праці на посади у сфері виконавчої та обслуговуючої праці (в сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, торгівлі). Тоді як чоловік може розраховувати на пристойну посаду у сфері інструментальної та творчої праці. Всі стереотипи тісно переплетені між собою, міцно закріпили свої позиції в суспільстві, мають вагомий вплив на нього і тому дуже важко піддається коригуванню.

Список використаних джерел:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141.
3. Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства праці та соціальної політики України та НАН України. Електронний ресурс. Режим доступу :[<http://cpsr.org.ua>].
4. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві: колективна. монографія ; під заг. ред. Ю. І.Саєнко / Проект розвитку ООН. К.: Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України, 2007.144 с.

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ВІДНОСНО ДІТЕЙ

Ніна СЕМІКОП, інспектор відділу ювенальної превенції Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в Одеській області, аспірант Одеського державного університету внутрішніх справ

За даними ООН в 2020 році у світі спостерігається зростання випадків домашнього насильства, в тому числі і щодо дітей. Почастішали випадки домашнього насильства і в Одеському регіоні. Так, за результатами статистичного аналізу та моніторингу заходів реагування Національної поліції України в Одеській області станом на 01.11.2020 року працівниками територіальних підрозділів поліції за ст. 173-2 КУпАП було складено 7472 адміністративних протоколи відносно дорослих та 27- відносно дітей. Усього з початку року до територіальних відділів поліції Одеської області надійшло 18139 повідомлень про факти домашнього насильства, в тому числі безпосередньо від дітей – 86, з них 53 – від дівчаток. Працівниками ювенальної превенції секторів превенції відділів поліції Одеської області

була виявлена 191 родина, де застосовується домашнє насильство та виховуються діти. В них домашнє насильство застосовувалось безпосередньо до дітей у 125 випадках (форми: 54 - фізична, 35 – психологічна, 8 - економічна, 28 - змішана).

За результатами опитування громадської думки з питань насильства стосовно дітей встановлено, що загалом хоча б одного із видів насильства в Україні зазнавали 65% дітей. Серед них 55% дівчат та 45% хлопців [1].

У зв'язку із все більшою актуалізацією проблеми домашнього насильства відносно дітей та з метою розробки шляхів і напрямків її подолання необхідно в першу чергу розуміти причини та наслідки домашнього насильства.

Серед причин та факторів, що призводять до вчинення домашнього насильства можна виокремити декілька найбільш поширених, але при цьому слід враховувати, що домашнє насильство має різні форми та прояви, а причини можуть бути як явно виявлені, так і приховані. Звертаючи також увагу на той факт, що кожна ситуація з домашнім насильством є індивідуальною можна виокремити такі основні причини: економічні, соціально-культурні, правові та психологічні.

До психологічних причин відносяться:

- відсутність навичок позитивної комунікації та невміння налагодити взаємовідносини в сім'ї;
- власне самоствердження та відсутність самореалізації в інших сферах життя;
- зловживання психоактивними речовинами тощо.

Серед економічних причин можна виокремити:

- економічну залежність від кривдника;
- низький рівень достатку в родині;
- складні життєві обставини тощо.

Правовими причинами є:

- недоліки законодавства;
- відсутність пропорційного правопорушенню покарання;
- проблеми доказування, зокрема щодо домашнього насильства психологічної форми;
- низький рівень правової свідомості населення тощо.

До соціально-культурних причин вчинення домашнього насильства можна віднести:

- відсутність батьківських навичок та як наслідок використання насильницьких методів виховання. Так, наприклад за даними анонімного анкетування батьків учнів шкіл м. Одеси лише 34,9% опитуваних обізнані про існування заборони застосування будь-яких форм насильства щодо дітей. При цьому на питання: «Чи вважаєте ви можливим застосування тілесних або інших принижуючих гідність дитини покарань батьками з метою виховання?» 30,9% опитуваних відповіли: «в залежності від провини дитини і за умови відсутності ушкоджень», 21,3% - «так, це нормальне явище, якщо

діти неслухняні», 20,9% - «так, бо так виховували і мене батьки», і лише 26,9% відповіли: «категорично ні» [2];

- стереотипні ролі або моделі поведінки. Дорослі часто переносять у власну сім'ю попередній негативний чи позитивний досвід проживання в родині власних батьків. Образ батька чи матері, які займали домінуючу позицію в родині та певним чином спонукали або примушували інших членів сім'ї діяти тим чи іншим чином в подальшому проектується на власну родину;

- гендерні стереотипи поширені в суспільстві, зокрема непропорційний розподіл обов'язків в родині, перекладання більшої кількості хатніх обов'язків та обов'язків по вихованню дітей на жінку, що призводить до її виснаження та сімейних конфліктів на побутовому ґрунті;

- суспільна толерантність до домашнього насильства.

Поза тим з наслідками домашнього насильства можуть стикнутись як постраждалі, так і кривдники, і суспільство в цілому. Доцільно було б для загального аналізу розділити наслідки на категорії, такі як: фізичні, психологічні, економічні, правові та соціальні. Так, до розповсюджених фізичних наслідків відносяться:

- синці та забої;
- тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості в тому числі ті, що можуть спричинити втрату працездатності;
- інфекційні хвороби та/або хвороби, що передаються статевим шляхом у випадках сексуального насильства.

До психологічних наслідків можна віднести:

- депресію;
- почуття провини;
- нездатність захистити себе;
- суїцидальні наміри;
- занижена самооцінка;
- замкненість;
- перенесення агресії на оточуючих;
- зміна ролі із постраждалого в кривдника в дорослому житті;
- постійні уходи із дому (місця мешкання).

Так, з початку року в Одеській області задокументовано 31 випадок уходів дітей з дому як наслідок конфліктів з родичами.

Зазначені причини та наслідки слід враховувати під час розробки місцевих чи регіональних планів дій заходів, спрямованих на подолання домашнього насильства відносно дітей. На нашу думку, зокрема для вирішення деяких з причин соціального-культурного та психологічного характеру, доцільно було б запровадити школи відповідального батьківства для навчання батьків ненасильницьким методам виховання.

Список використаних джерел:

1. Результати опитування громадської думки з питань насильства стосовно дітей. Грудень 2014 – травень 2015. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/statistika_dl/doslidzhenya_nasilstvo.pdf.
2. Olena Kovalova, Maksym Korniienko, Olena Postol. Ensuring of child's dignity as a principle of modern education: Administrative and legal aspects. Asia Life Sciences Supplement 21(2) 2019 - 28 December 2019. P. 341-352.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ

Оксана ЖУЛКЕВСЬКА, здобувач вищої освіти «бакалавр» ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Людмила ТЕРЕЩЕНКО**

Торгівля людьми – це фактично експлуатація людини з метою наживи та власного збагачення. На превеликий жаль, торгівля людьми не втрачає актуальності і в ХХІ столітті та залишається гострою соціальною проблемою багатьох країн світу.

Жертвами сучасних форм рабства в усьому світі щорічно стають мільйони людей. Торгівля людьми є занадто прибутковим нелегальним бізнесом, тому вербувальники вигадують все нові та нові способи з метою експлуатації людини. Їх жертвами стають малі діти, підлітки, чоловіки та жінки. [2]

Окрім економічних причин, які змушують шукати роботу за кордоном або в різних регіонах своєї країни, важливим фактором, що сприяють торгівлі людьми, є відсутність достовірної інформації про можливості працевлаштування, не знання своїх прав, поширення стереотипів. Існує багато факторів, що сприяють поширенню торгівлі людьми. Держдепартамент США у щорічній доповіді про торгівлю людьми зазначає такі: нестатки, привабливість кращих умов життя в іншому світі, організована злочинність, насильство над жінками та дітьми, дискримінація жінок, збройні конфлікти [1]

Торгівля людьми є дуже прибутковою комерційною справою. У ХХІ столітті це найшвидше зростаюча злочинна індустрія у світі. Це явище сильно впливає на країни, що знаходяться в стані політичної та економічної трансформації або постконфліктного стресу, які в основному і є країнами походження для всесвітнього кримінального процесу торгівлі людьми. [4]

Ця проблема впливає як на економічно розвинені країни призначення, так і на країни транзиту, постачання. Людей, що живуть в скрутних умовах, привертає можливість поліпшення свого життя в багатших і розвиненіших

країнах, а в той же самий час в країнах призначення зростає попит на низькооплачуваних робочих в нелегальних трудових секторах економіки, а також в легальних трудових секторах з низькою заробітною платнею. [5]

Великого значення набуває повне й відповідальне інформування суспільства про цю серйозну проблему, як один з найнебезпечніших злочинів проти особистості. [1]

Основними уразливими категоріями осіб, які відносяться до групи ризику потрапити до торгівців людьми є: незаміжні жінки, самотні матері, розлучені особи; молодь, діти вулиці, діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей; іноземні громадяни – трудові мігранти; особи, які зазнали насильства, у тому числі сексуального; бідні, малозабезпечені особи; Також до цього списку відносяться чоловіки.

В той час, як в 1970-х і 1980-х роках західноєвропейські країни були країнами призначення для торговців людьми, які привозили жінок і чоловіків в основному з Азії і Латинської Америки, з крахом комуністичних режимів, то на початку 1990-х ситуація змінилася. Жінки з східноєвропейських країн все більше стали домінувати на «ринку» торгівлі людьми, як в Західній Європі, так і в самому регіоні Центральної і Південно-східної Європи. У світі зростає кількість жертв торгівлі людьми. У деяких країнах цей показник збільшився на 39 відсотків у порівнянні з іншими роками. В ООН відзначають, що збільшення кількості випадків торгівлі людьми може бути пов'язаним з покращенням відстежування таких порушень в окремих регіонах. Майже три чверті жертв - це жінки або дівчата. У 60 відсотках випадків вони піддаються сексуальній експлуатації. Найбільш поширеним таким вид експлуатації є в країнах Африки та Близького Сходу.[4]

Згідно з новою оцінкою ООН, може бути більше, ніж 270 000 жертв торгівлі людьми в Європейському Союзі. Після падіння «залізної завіси», колишні країни Східного блоку, такі, як Албанія, Молдова, Румунія, Болгарія, Росія, Білорусь і Україна стали основними країнами-постачальниками для торгівлі жінками та дітьми. Молодих жінок і дівчат часто зваблюють їхати у багаті країни, обіцяючи їм гроші і роботу, а потім змушують займатись проституцією.[5]

Історично увага міжнародного співтовариства була привернута до найбільш поширеного явища в різних куточках світу, а саме - торгівлі жінками з метою примусового використання в проституції. Це один із найприбутковіших видів бізнесу.

Метою торгівлі жінками можуть бути: примусовий шлюб; примусова праця; насильницьке використання в домашньому господарстві; насильницьке використання в промисловому або сільсько-господарському секторах; народження дитини примусово або на замовлення; використання в легальному та нелегальному сексуальному бізнесі. [3]

Часто зустрічаються чоловіки-жертви торгівлі людьми використовуються в основному для примусової праці. Велику кількість жертв примушували до жебрацтва, а також продавали з метою вилучення у

них органів для донорства. Згідно з даними ООН, два відсотки людей стали жертвами одразу декількох видів правопорушень. Управління ООН відзначило, що у багатьох країнах торгівля людьми є кримінальним злочином. Втім, багато винних в цьому злочині залишаються непокараними. [4]

Сучасна торгівля людьми має транснаціональний характер – вона охоплює всі регіони та більшість країн світу. Також зростають масштаби торгівлі людьми всередині країн. У тому разі якщо торгівлю людьми пов'язано з переміщенням через кордон однієї або кількох держав, країни відповідно до їх ролі в цьому процесі поділяються на: країни походження, країни призначення, країни транзиту.

Дані про масштаби торгівлі людьми, які наводять організації, що протидіють цьому явищу, часто різняться. Це пов'язано з відсутністю єдиних методик підрахунку й аналізу, а також рядом інших причин. Протидія торгівлі людьми – процес, в якому зусилля поєднують не тільки державні стосунки, громадські й міжнародні організації, але й засоби масової інформації. Однак представники мас-медіа не завжди мають чітке уявлення про власну роль у цьому процесі. Часто торгівля людьми сприймається як одна з нескладних соціальних тем, яка не потребує додаткового вивчення й аналізу. У результаті таке непросте явище висвітлюється поверхнево, публікації сповнено стереотипами, оцінки й думки переважають над факторами. Це призводить до ще більшого зміцнення стереотипів щодо торгівлі людьми й не висвітлення цієї теми. У друкованих засобах масової інформації – газетах і журналах – тема торгівлі людьми висвітлюється частіше, ніж на ТБ і радіо. [1]

Отже, виходячи з вище сказаного. проаналізувавши масштаби, причини й географічне поширення торгівлі людьми, можна стверджувати, що це є здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, де порушено її права та свободи, де здійснюється вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації.

Таким чином щоб запобігти подальшому поширенню цієї проблеми, люди потрібні знати чотири аспекти: «Дослідження»- важливий захід, що дозволяє краще зрозуміти проблему торгівлі людьми з метою розробки найбільш доцільних і ефективних форм втручання; «Профілактика» - проведення кампаній з підвищенням стурбованості проблемою і інформування потенційних жертв про ризик; «Захист прав» - притулки в країнах транзиту і центри прийому в країнах походження, гарячі телефонні лінії, проекти з надання допомоги; «Технічна співпраця» - надання допомоги урядам у розробці законодавства і поширенні позитивного досвіду з метою захисту фундаментальних прав жертв торгівлі людьми.

Список використаних джерел:

1. Топчій А., Шевченко Т. Посібник для журналістів «Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми» 2007р. (161 ст.)
2. Інтернет-ресурс газети «Гличина», публікація 31.07.2020 р. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/torgivlya-lyudmi-sotsialna-problema-ta-yiyi-naslidki/>
3. Навчально-методичний посібник «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей». К., 2005р. (88 ст.)
4. Газета «Молодогвардієць» №4 , 24.01. 2008 р.
5. Міністерство соціальної політики України, публікація 17 жовтня 2018р URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16080.html>

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ

Оксана СТРЕЛЬЧЕНКО, професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

В умовах сьогодення булінг визначається молодою проблемою зі корінням, яке сягає сивої давнини. В Україні, на жаль, про неї почали «активно» говорити не так давно, а відповідальність за порушення законодавства у сфері протидії булінгу з'явилася лише з прийняттям 18 грудня 2018 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) в Україні».

Необхідно відзначити те, що булінг (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Необхідно відзначити, що ознаками булінгу є такі:

1. систематичність (повторюваність) діяння;
2. наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
3. дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Винними у вчиненні булінгу можуть бути визнані учасники освітнього процесу, якими є:

- здобувачі освіти;

- педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники;
- батьки здобувачів освіти;
- фізичні особи, які провадять освітню діяльність;
- інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти (ст. 52 Закону).

За даними дослідження UNICEF Україна за 2020 рік, 77% дітей стикалися з булінгом (були жертвою або свідком), а 40% постраждалих від цькування взагалі ні з ким не ділилися проблемою і не зверталися за допомогою. 25% - говорили про це не з дорослими (з другом чи братом/сестрою). З тих, хто мовчать – 40% соромляться про це говорити, а 22% вважають, що це нормальне явище.[1]

За даними психологічної служби в системі освіти України, у 2018–2019 роках кількість звернень до працівників психологічної служби щодо протидії булінгу в закладах освіти становила 87 217 звернень. Водночас 29 922 були з боку батьків, 27 599 – з боку дітей, решта – з боку вчителів та інших зацікавлених осіб [2].

За вчинення булінгу передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафу, громадських робіт або виправних робіт (ст. 173-4).

Відтепер такі дії вважаються правопорушенням і тягнуть за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (наразі це – 850-1700 грн.) або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин. Якщо булінг вчинено групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, штраф від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян - 1700-3400 грн. або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин [3].

Слід зазначити, що за адміністративні правопорушення дітей до 16 років несуть відповідальність їхні батьки. За свої дії громадяни від 16 років несуть відповідальність особисто. Також передбачено і відповідальність за приховування випадків булінгу, а це 850-1700 грн. або виправні роботи до 1 місяця з відрахуванням 20% заробітку [3].

Необхідно відзначити, що з 19 січня 2019 року в Україні набув чинності Закон України від 18. грудня 2019 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». Згідно із яким моральне, або фізичне насильство, агресію, у будь-якій формі каратимуть штрафами.

Цькування та фізичний тиск на дітей неприпустимий. І якщо раніше часто на це дивитися крізь пальці, то сьогодні в Україні вирішили жорстко карати учасників конфлікту [4].

Запроваджується адміністративна відповідальність за булінг. Так, доповненою статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено, що булінг (цькування), що вчиняється стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно

інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин. Якщо цькування вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, то штраф становитиме від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин [4].

Також передбачено, що неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів поліції про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до 20% заробітку. У разі цькування неповнолітнім від 14 до 16 років, відповідатимуть його батьки або особи, що їх замінюють [4].

Попередження булінгу в освітніх закладах - це спільні дії учасників освітнього процесу. Тому, у разі виявлення ознак булінгу, не залишайте ситуацію без уваги. Якщо дитина не вирішила її самостійно, зверніться до класного керівника, а в разі його/її неспроможності владнати ситуацію, до завуча або директора школи, адже керівництво навчального закладу несе особисту відповідальність за створення безпечного і комфортного середовища для кожної дитини.

Якщо вчителі та адміністрація не розв'язали проблему, не варто зволікати із написанням відповідної заяви до поліції.

Законом передбачено обов'язок як здобувачів освіти, так і педагогічного персоналу повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу, свідком яких вони були особисто або інформацію про які отримали від інших осіб. Батьки / законні представники мають право повідомити керівництво про факти булінгу.

В свою чергу, керівник закладу освіти повинен забезпечити створення безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу, у тому числі:

- розробити, затвердити та оприлюднити план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу в закладі освіти;
- розглядати заяви про випадки булінгу здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видавати рішення про проведення розслідування; скликати засідання комісії з розгляду випадків булінгу для прийняття рішення за результатами проведеного розслідування та вживати відповідних заходів реагування;
- забезпечити виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу;
- повідомляти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України та службі у справах дітей про випадки булінгу в закладі освіти.

Керівник, який не повідомив органи Національної поліції України про випадок булінгу, підлягає притягненню до адміністративної відповідальності.

На мою думку, булінг є загальною соціальною проблемою в усьому світі. І саме за допомогою більш жорстокої відповідальності кривдників можливо буде вирішити дану проблематику хоча б частково. Це є суспільне явище і лише спільними зусиллями батьків, педагогів та працівників Національної поліції буде можливо це усе явище призупиняти.

Список використаних джерел:

1. Протидія булінгу в закладі освіти – МОН. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2019-11-25-protydiy-bullying.pdf>
2. Зі штрафами, але без результату. Які досягнення антибулінгового закону за рік. URL: <https://zmina.info/columns/zi-shtrafamy-ale-bez-rezultatu-yaki-dosyagnennya-antybulingovogo-zakonu-za-rik/>
3. Булінг: поняття, ознаки, відповідальність. URL: <https://myrivska.otg.dp.gov.ua/ua/nasha-gromad%D0%B0/novini-ta-podiyi/novini/buling-ponyattya-oznaki-vidpovidalnist>
4. Адміністративна відповідальність за булінг. URL: <http://www.yuzhny.gov.ua/actual/50639>

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НПУ

Оксана ХРИСТЮК, викладач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ, магістр психології

Незважаючи на поступове приведення національного законодавства до стандартів європейського співтовариства, прийняття спеціалізованих нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії насильству (Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1], «Концепція державної соціальної програми запобігання і протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року» [2], яку розробило Міністерство соціальної політики України та ін.), постійне обговорення проблеми такого ганебного явища в українському суспільстві в ЗМІ, нарадах та прес-конференціях різних служб та органів державної влади, що покликані реалізовувати політику держави в напрямі забезпечення прав і свобод громадян, досягти реальних результатів зменшення випадків домашнього насильства поки не вдається.

Окремі проблеми запобігання і протидії домашньому насильству розглядались в наукових дослідженнях таких вчених та практиків, як: О. Бойко, В. Бондаровська, К. Гусева, Н. Кабаченко, Я. Квітка, О. Коломієць,

О. Кочемировська, Г. Лактіонова, К. Левченко, Н. Максименко, І. Малкіна-Пих, В. Міленко, С. Мосієнко, О. Савчук, С. Тунтуєва, В. Філіпович та ін.

Профілактика правопорушень в сфері сімейних відносин в цілому та домашнього насильства, зокрема, покладено на працівників Національної поліції, дільничних офіцерів поліції, крім того, активно розпочали свою діяльність мобільні групи з реагування на факти домашнього насильства «ПОЛІНА». На сьогоднішній день існують різноманітні програми, методики, інструкції щодо відреагування на випадки домашнього насильства, створена розгалужена система соціальної, медичної, психологічної допомоги та підтримки жертв насилля, деякі досить успішно функціонують на рівні окремих регіонів держави, але слід зазначити, що в територіальних громадах їх повномірне застосування скоріше є виключенням, аніж загальною практикою, оскільки напряму залежить як від обсягу державного фінансування, якості підготовки спеціалістів, які працюють з кривдниками та жертвами домашнього насильства, відпрацьованості взаємодії різних суб'єктів допомоги. Частіше можна бачити ситуацію, коли реагування на випадки домашнього насильства з боку державних установ є певним формалізмом, спостерігається незацікавленість у реальному поглибленому вивченні конкретної ситуації, вирішення широкого кола проблем жертв насильства в зв'язку з перевантаженням фахівців, їх професійною деформацією, відсутністю реальних можливостей або наявними колізіями правових норм.

Хома Н. Р., старший інспектор Управління превентивної діяльності ГУНП у Львівській області, слушно вказує на громіздкість процедури реагування на факти домашнього насильства серед громадян. Ми цілком погоджуємось з думкою автора щодо необхідності її зміни в бік спрощення: достатньо розробити розширений формалізований рапорт (бланк) в якому працівник поліції виїхавши на місце конфлікту, позначає наявні ознаки вчинення такого насильства, вписує дані осіб, які стали свідками такого порушення. Такий рапорт достатньо того ж дня скерувати в суд, де черговий суддя негайно його розгляне і, в разі необхідності вислухає свідчення очевидців та одразу прийме необхідне процесуальне рішення. В такому разі порушник буде знати про те, що в разі порушення загально прийнятих норм спів проживання він понесе заслужену кару, а не буде конфлікт списаний на кіпу нікому не потрібних паперів [3, с. 114].

Практика правоохоронної діяльності дає можливість стверджувати про недостатність захисту та відновлення прав потерпілих від домашнього насильства. Саме тому цей злочин залишається в більшості випадків латентним, жертви не звертаються за допомогою, оскільки не сподіваються отримати реальну допомогу від державних органів та відповідних служб. Результати нашого опитування потерпілих від домашнього насильства показують, що людина в решті-решт залишається сам на сам зі своїми проблемами, страхами, переживаннями тощо; відмічають розчарування системою надання психологічної, юридичної, судової допомоги, а також

недостатність правового захисту від кривдників. Реальну допомогу потерпілі частіше отримують завдяки висвітленню фактів насильства в ЗМІ, соціальних мережах, від небайдужих та волонтерів. На жаль, в більшості випадків правоохоронна діяльність розпочинається тільки по факту вчинення важких злочинів щодо життя та здоров'я потерпілого, майже ніколи не вживаються попереджувальні заходи.

В цілому, слід відмітити можливість кривдника уникнути покарання, не зважаючи на важкість скоєного злочину. Це негативно впливає на правосвідомість громадян, посилюючи явища правового нігілізму, самосуду тощо. На нашу думку, слід посилити відповідальність громадян за навіть дрібні правопорушення, в цьому напрямку можна згадати позитивний досвід країн, які застосовують програми «розбитих вікон»: невідворотність покарання за малі правопорушення попередить вчинення більш серйозних. Якщо особа доведе до відома будь-якого посадовця про можливість вчинення щодо неї насильства та ця ситуація буде «відпрацьована» з боку поліції, це зменшить її шанси постраждати від дій кривдника. Безумовно, поліція та інші суб'єкти допомоги повинні бути наділені реальними повноваженнями, чого на сьогоднішній день немає.

Вважаємо за необхідне проводити широку просвітницьку роботу на всіх рівнях державної влади, із залученням ЗМІ, за допомогою засобів соціальної рекламної кампанії, на законодавчому рівні внести зміни до нормативно-правових актів щодо посилення захисту жертв домашнього насильства, а саме:

- забезпечення негайного поліцейського реагування на всі повідомлення про можливість та випадки домашнього насильства;
- забезпечення вилучення кривдника з помешкання спільного користування з потерпілим;
- постановки кривдника на безстроковий облік в поліцейських базах як схильного до неправомірної агресії;
- заборонити правопорушнику будь-які соціальні контакти з жертвами на умовах і на строк, визначені судом;
- встановити більш суворі форми відповідальності кривднику: у всіх випадках домашнього насильства суд у своїй резолюції мусить накладати на правопорушника суттєвий штраф, а у випадку відсутності доходів - громадські роботи;
- забезпечити обов'язкове примусове лікування правопорушника від всіх видів залежностей, що є частою причиною домашнього насильства;
- зобов'язати правопорушника відвідувати спеціалізовані корекційні програми, з обов'язковим контролем відповідними органами;
- забезпечення обов'язкової участі потерпілих у психореабілітаційних програмах;
- здійснення обов'язкового подальшого супроводу як кривдника, так і потерпілого з боку соціальних служб для попередження можливих правопорушень та своєчасного вжиття необхідних заходів.

Крім того, будь-яка посадова особа та/або установа повинна обов'язково повідомляти про випадки насильства в правоохоронні органи, соціальні служби), що зобов'язані невідкладно вжити всіх необхідних заходів щодо захисту потерпілої особи. Щодо дітей, які є або можуть стати жертвами домашнього насильства, то вони повинні бути негайно вилучені з такого середовища з притягненням батьків або осіб, що їх заміщують, до відповідальності. Передбачити більш серйозну відповідальність посадових осіб всіх ланок за неналежне виконання службових обов'язків щодо профілактики та протидії домашньому насильству.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
2. Концепція державної соціальної програми запобігання і протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України №728-р від 10.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80>
3. Хома Н. Р. Діяльність дільничного офіцера поліції з попередження насильства у сім'ї. Психологічні конструкти позиціонування поліції серед населення: матеріали «круглого столу» від 24 листопада 2016 р. / за заг. ред. Гуменюк Л. Й., Козирєва М. П. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016, С. 111-117.

ПОЛІЦІЯ У ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ПОСТРАЖДАЛОЇ ОСОБИ

Олег СОЛОНЕНКО, професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Проблема запобігання та протидії домашньому насильству з одного боку торкається заборони зазнавати втручання в особисте (приватне) і сімейне життя та гарантією недоторканості житла.

В питанні гарантій приватного та сімейного життя, не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ст. 32 Конституції України) [1], що вказує на конфіденційність інформації про осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Щодо проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку, згідно ст. 30 Конституції України [1], такі дії можливі лише за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з

безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

З означеного вище приводу, а саме гарантій приватного та сімейного життя, Парламентська Асамблея Ради Європи в Резолюції № 1165 зазначила, що право кожної людини на приватність і право на свободу вираження поглядів є основою демократичного суспільства; ці права не є абсолютними і не мають ієрархічного характеру, оскільки мають однакову цінність (пункт 11). Виходячи з цього право на приватність, закріплене у статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, повинне захищати приватне життя особи не лише від втручання влади, а й від подібних дій з боку інших осіб чи інститутів, зокрема засобів масової інформації (пункт 12 Резолюції № 1165). Водночас, Конституційний Суд України зазначає, що інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною. Відтак, збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

З другого боку, кожна людина наділена невід'ємними правами на життя, свободу та особисту недоторканість, повагу до її гідності, на достатній життєвий рівень, на свободу та особисту недоторканність, а заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження чи покарання, примусова праця та дискримінація обумовлюють позитивні зобов'язання для держави мати ефективну систему суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії будь-якому насильству, зокрема і домашньому.

Одним з елементів у системі суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому є уповноважені підрозділи органів Національної поліції України (ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року [3]). До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема належать: виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства; взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи, тощо.

При цьому поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи (ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року [3]).

Таким чином, вбачається, що певні приписи ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року [3] є дещо ширшими за положення ст. 30 Конституції України [1], а саме в тому, що законом передбачено можливість для поліцейських проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі не тільки безпосередньої небезпеки для життя, але й для здоров'я постраждалої особи.

У цьому сенсі також слід звернути увагу на положення ст. 8 Конституції України [1], зокрема, про те, що вона має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Відтак нами пропонується провести високоякісну, професійну, фахову перевірку на відповідність означених вище приписів ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року [3], конституційним положенням ст. ст. 8 і 30 Конституції України [1], на предмет виявлення розбіжностей у правовому регулюванні відносин у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

З огляду на потребу усунення розбіжностей у правовому регулюванні відносин у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та забезпечення належного функціонування уповноважених підрозділів органів Національної поліції України Верховна Рада України має невідкладно привести відповідні положення ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року у відповідність до норм Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv> (дата звернення: 20.11.2020).
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січн. 2012 р. № 2-рп/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 09. Ст. 332. С. 106.

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 груд. 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Олександр ДОЦЕНКО, професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції

Одним з актуальних питань, які стоять перед державою та суспільством, є подолання будь-яких проявів насильства в сім'ї. Як одна з найбільш розповсюджених форм порушення прав і свобод особи та основний чинник, що зумовлює розлучення сімейної пари, такий вид насильства є серйозною і масштабною проблемою, яка породжує безліч інших соціальних негараздів.

За офіційними даними Міністерства внутрішніх справ України, станом на 1 січня 2020 року на обліку в органах Національної поліції України за домашнє насильство перебувало 86 тис. осіб (з них 85 % – чоловіки; 15 % – жінки), які вчинили домашнє насильство або спонукали до такого насильства інших членів сім'ї. Так, нині майже 65 тис. осіб, схильних до вчинення насильства, взято на облік, зокрема: за фізичне насильство – 29,8 тис. осіб; психологічне – 16,5 тис. осіб; економічне – 1,7 тис. осіб. При цьому, працівниками поліції винесено офіційних попереджень та захисних приписів – 4,8 тис [1; 2]. Такі статистичні дані свідчать про те, що після ухвалення Верховною Радою України Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3], кількість звернень громадян до поліції, у зв'язку з вчиненням домашнього насильства, збільшилася на 10 %.

Нині проблема сімейного насильства тільки починає усвідомлюватися та осмислюватися і стає об'єктом громадської і державної політики. Виділення насильства в родині в глобальну соціальну проблему – тільки перший крок, спрямований на її розв'язання. На цьому шляху виникає чимало перешкод: відсутність вичерпної інформації про ступінь поширення і причини застосування сили в сім'ї, відсутність чітких визначень та теоретичної бази, недосконалість законодавства в частині відповідальності за протиправні діяння тощо. Разом з тим, через побоювання або небажання жертв привселюдно заявити про такі факти, прояви сімейного насильства мають латентний характер, що не може не позначитись негативно на стані подолання цього феномену. Насильство в родині руйнує фундамент безпеки як самої сім'ї, так і суспільства. Саме проблема насильства в сім'ї тісно пов'язана із такими явищами, як зростання кількості розлучень, бездоглядність та безпритульність дітей, формування насильницького менталітету нації, жебракування, втрати загальнолюдських цінностей любові

та взаєморозуміння. Крім того, це явище є одним із чинників формування адиктивної поведінки у особи та передумовою вчинення нею кримінальних правопорушень.

Громадський контроль у сфері адміністративного реагування на вчинення домашнього насильства пропонуємо розглядати, як публічний нагляд громадянського суспільства за діяльністю державних органів, що є суб'єктами адміністративного реагування на вчинення домашнього насильства, який здійснюється з метою забезпечення у цій галузі дотримання норм чинного законодавства а також захисту прав людини та суспільних інтересів при прийнятті і реалізації владних рішень.

Вважаємо за доцільне зазначити, що стаття 34 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3], відносячи до суб'єктів громадського контролю допускає правову прогалину в частині надання можливостей наділення подібними правами окремих громадян, неурядових та міжнародних організацій, а також засобів масової інформації. При цьому, зазначена прогалину створює внутрішнє протиріччя в межах самого ж аналізованого Закону, стаття 4 якого до основних засад діяльності держави, спрямованої на запобігання та протидію домашньому насильству відносить і ефективну взаємодію юридичних та фізичних осіб, які визначені законодавством як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству, з засобами масової інформації, громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, тощо.

Важливою організаційно-правовою формою участі громадськості у здійсненні громадського контролю є створення ними громадських рад. «Громадська рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [4]. Такі ради утворюються при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, обласних, районних держадміністраціях. При Міністерстві соціальної політики України, яке є суб'єктом формування і реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, також створена та функціонує громадська рада [5].

В той же час, результати проведеного К. Б. Левченко та Г. Г. Жуковською моніторингу актуального стану, проблем та перспектив розвитку громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів, які в аспекті реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків створені та функціонують при органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, дали авторкам підстави для висновків як щодо активізації зазначеного напрямку роботи, так і про недостатнє приведення таких інституціональних механізмів до норм та вимог чинного законодавства [6].

Законодавцем передбачена тісна взаємодія між суб'єктами громадського контролю та уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, яка реалізується в першу чергу через

підготовку та подання звітів за результатами зазначеного контролю. Такі звіти враховуються відповідними державними органами під час формування пріоритетних напрямів державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також в ході укладення відповідних регіональних програм.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3] не визначає детального переліку конкретних заходів громадського контролю чи повноважень його суб'єктів в зазначеній сфері. В той же час подібну ситуацію не слід вважати правовою прогалиною, оскільки повноваження громадських організацій у сфері протидії домашньому насильству можливо формулювати, виходячи з загального змісту законодавства, що регулює суспільні відносини у зазначеній сфері та сфері громадських об'єднань та громадських рад. Таким чином, до повноважень громадських організацій у сфері реагування на вчинення домашнього насильства можна віднести такі, що визначені Законом України «Про громадські об'єднання», а саме: звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами з питань запобігання та протидії домашньому насильству; одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень та інших розпорядників публічної інформації; брати участь у розробленні проектів нормативно-правових актів, що стосуються питань запобігання та протидії домашньому насильству» [7].

Аналіз Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3] дає підстави для наділення громадських організацій у цій сфері наступними повноваженнями: вивчати ситуацію та збирати згруповані за ознакою статі статистичні дані про факти домашнього насильства; організовувати і проводити галузеві та міжгалузеві дослідження стану, причин і передумов поширення насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та практики його застосування; організовувати та проводити спільні і спеціалізовані тренінги та семінари для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також для працівників правоохоронних органів і суддів; готувати звіти з питань запобігання і протидії домашньому насильству, доводити їх результати до відома спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також контролювати, чи були враховані висновки та рекомендації цих звітів під час визначення пріоритетів та основних напрямів державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також під час розроблення відповідних регіональних програм».

В той же час відсутність чіткого та упорядкованого змісту діяльності громадських організацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству може помітно ускладнити організаційне забезпечення такої діяльності. Вирішення зазначеної проблеми можливе за рахунок розробки,

затвердження та запровадження відповідного підзаконного нормативно-правового акту, присвяченого питанням повноважень та організації роботи громадських організацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також підготовки та поширення відповідних матеріалів методично-рекомендаційного характеру [8, с. 80].

Ефективною формою діяльності громадських організацій в плані сприяння адміністративно-правовому реагування на випадки домашнього насилля є організація консультування та допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства чи перебувають у зоні ризику, зокрема забезпечення діяльності «гарячих ліній» і, в першу чергу – Національної «гарячої» лінії із попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації, яка функціонує на базі громадської організації «Ла Страда-Україна» в якості інформаційно-довідкової, консультативної, соціально-психологічної та правової служба.

Таким чином роль громадських організацій у забезпеченні адміністративного реагування є достатньо ефективною. В той же час залишається актуальним розгортання діяльності громадськості у цьому напрямку, розвиток існуючих форм та створення нових, поширення досвіду, а також надання громадським організаціям організаційної, нормативної, методичної та консультаційної підтримки.

У зв'язку з цим, адміністративно-правові та організаційно-методичні засади залучення громадськості до адміністративного реагування на вчинення домашнього насильства варто здійснювати через запровадження відповідного підзаконного нормативно-правового регулювання таких процедур.

Список використаних джерел:

1. Довідка про злочини, учинені в Україні за 2015-2019 рр.: службовий документ / Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. Київ, 2019. 124 с.
2. Кузнецов М. Г. Домашнє насильство: кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2019. 20 с.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон від 7 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
4. Про затвердження типового положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у містах Києві та Севастополі державній адміністрації: постанова Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>
5. Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві соціальної політики України: Наказ Міністерства соціальної

політики України від 27 квіт. 2014 р. № 599. URL: https://www.msp.gov.ua/files/gr/pol_gr.pdf

6. Левченко К. Б., Жуковська Г. Г. Інституціональний механізм реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: актуальний стан, проблеми, перспективи розвитку. *Публічне право*. 2018. № 3 (31). с. 196–203.

7. Про громадські об'єднання : Закон від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

8. Легенька М. М. Повноваження громадських організацій щодо запобігання та протидії домашньому насильству. *Розвиток правової системи України в умовах сьогодення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 3-4 трав. 2019 р.). Харків, 2019. С. 78–80.

ПРОБЛЕМАТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Олександр КРАСОВИЦЬКИЙ, слідчий Голосіївського УП ГУНП у м. Києві, лейтенант поліції, аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

Сексуальне, психологічне, економічне та фізичне домашнє насильство – є наслідком умов і факторів, які створені для існування - такого суспільно негативного явища, як «домашнє насильство». Якщо стисло то потрібно розуміти, що причина міститься глибше, і не завжди є надбання гласності для рядового громадянина та осіб, які скоюють правопорушення пов'язані з домашнім насильством.

Причина сприятливих умов для виникнення суспільно негативного фактору як домашнє насильство, свої корні розпочинає з наступного: у світі існує 6 безструктурних систем управління людьми та завоювання народів, які починали розроблятися у 1325 році до нашої ери, після смерті Ехнатона – Фараона єгипетської ієрархії Атона. Після якої до управління світом прийшла ієрархія Амона, яка структурувала, систематизувала та впровадила в дійсність 6 безструктурних систем управління людьми. З того часу і по нині мало, що змінилось в цьому відношенні, а тому рахую необхідно висвітлити саме причину згаданого негативного явища як - «домашнє насильство» та загострити увагу на тому пріоритет який сформував сприятливі умови для виникнення «домашнього насильства».

6 управлінських пріоритетів відображено нижче у хронологічному порядку по значимості:

1. Світоглядний - полягає у підміні сукупності цінностей, переконань, оцінок, поглядів та принципів, які визначають найзагальніше бачення та розуміння світу і місце особистості у ньому, а також її життєві позиції та програми поведінки.

2. Історичний – служить механізмом для спотворення фактичних обставин минулого та підміни понять нинішнього часу, одночасно

створюється новий пантеон героїв для формування необхідної ідеології та виділення конкретного ворога. Війна з яким реалізується чужими руками.

3. Ідеологічний – ідеологічний пріоритет впливає із попереднього історичного та доповнює його, хоча і існує окремо. Служить для виснаження інтелектуального, духовного, культурного, політичного та економічного життя того чи іншого народу-держави. Розпочинається з моменту досягнення особи свідомості від 4 років, формується в сучасному світі на всіх етапах становлення життя (дитячий садок, школа, армія, вузи, трудові колективи, інше...) закінчується в день смерті.

4. Економічний або світові гроші (Майер Амшель Родшільд в 1785 сказав: ...дайте мені управляти грошима країни і мені немає діла хто створює її закони..., парламенти, депутатські групи не мають ніякого відношення до управління населенням, мають відношення ті хто управляють грошима країни, фінансують рекламу виборів усіх рівнів, депутатські групи, надають кредити під відсоток та інше. В такому випадку час перебуває на стороні кредитора, а в розрізі 100-200 років несе свій негативний результат для суверенності будь якого народу-держав.

5. Генетичний - генетична зброя (коли на рівні підсвідомості формується позитивне відношення до алкоголю, тютюну, наркотиків, насилля та інших негативних чинників, які послаблюють поріг свідомості у людини-людей. Для того, щоб не розпізнати це як генну зброю, вказаний пріоритет подано в нашу свідомість як обряди, звичаї, традиції, а також через показ фільмів із сценами вживання алкоголю. До прикладу - більшість Радянських кінокомедій не можливо було уявити без сцен вживання алкоголю, які формували позитивне реноме до алкоголю, тютюну, насиллю. Якщо запустити в ту чи іншу родову генетику саме даний 5 пріоритет – «генетична зброя», то та родова генетика через 50 років приречена і на ряду з іншим, служить сприятливим фактором в тому числі для виникнення сприятливих умов «домашньому насильству».

6. Військовий - військова зброя (збройний конфлікт, захват територій, стоїть на останньому місці по значимості по причині явності та відкритості ворога чи ворогів. Відомо проти кого потрібно вести боротьбу).

Вирішення проблематики домашнього насильства на мою думку полягає у розумінні причини - виникнення суспільно негативного явища «домашнє насильство», яку необхідно розпізнавати, формувати негативне відношення до такої причини (знати в лице), оскільки причиною служить 5 вище описаний пріоритет під назвою - «генетична зброя» та перебуває у системному зв'язку з іншими згаданими пріоритетами.

Для цього необхідно викоринити чинники, які заважають впроваджувати структурні, систематизовані механізми на рівні політичного, інтелектуального, духовного, культурного, та економічного життя тої чи іншої країни по боротьбі з домашнім насильством та іншими суспільно негативними факторами.

Одночасно важливо розуміти, що результат сформується, приблизно через той час з яким негативні чинники були нав'язані тій чи іншій родовій генетиці. Від прислів'я клин клином вибивають.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПISУ СТОСОВНО КРИВДНИКА: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Олександр СТІЛЬЦІВ, Уповноважений з антикорупційної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Домашнє насильство є одним із проявів порушення прав людини та основною перешкодою до гендерної рівності та являється глибоко травматичний вид насильства. Значна більшість постраждалих – жінки та дівчата, існує зв'язок між фізичним насильством над дітьми та домашнім насильством над жінками; однак інші види домашнього насильства, такі як жорстоке поводження з літніми людьми та з чоловіками, менш досліджені, оскільки чоловіки можуть страждати від домашнього насильства, але його частота та жорстокість набагато менші за насильство над жінками, тому чоловіки можуть стати жертвами насильства у відповідь на скоєне ними насильство.

З метою запобігання та протидії цьому явищу Україна взяла на себе зобов'язання виконання низки міжнародних документів, зокрема, Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок, Пекінської декларації, Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, стратегії гендерної рівності Ради Європи до 2022 року. Приєднавшись у 2011 році до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), Україна підтвердила свої наміри дотримуватись норм міжнародного права при здійсненні заходів для запобігання насильству стосовно жінок та дівчат, чоловіків та хлопців, громадян похилого віку. Аналізуючи міжнародний досвід, то можна простежити більш жорстке заборонне реагування на випадки домашнього насильства. Так, наприклад, у Португалії передбачається заборона кривднику контактувати з потерпілою від домашнього насильства особою, у тому числі передбачено можливість виселення агресора з місця проживання (максимально на 2 роки). Цей захід може встановлюватись як додатковий до 2 років. А з 2006 р. з метою ефективнішого впровадження цих норм на осіб, які вчинили домашнє насильство та були виселені з місця спільного проживання, може бути одягнутий електронний браслет [2, с. 49]. Законодавство США передбачає охоронні ордери, в яких постраждала особа називається позивачем, а особа, яка вчинила насильство в сім'ї, – відповідачем. Зазначений ордер може бути виданий двома шляхами: у

цивільному суді (окремо чи одночасно з іншою цивільною процедурою, наприклад розлученням) або в кримінальному суді – у зв'язку з кримінальним звинуваченням особи [3, с. 51]. У США є три види таких ордерів залежно від строковості: 1) надзвичайний охоронний ордер, який постраждала може отримати в період, коли немає судових засідань, зокрема в нічну пору й вихідні, звернувшись до поліції, представник якої має зв'язатися з черговим суддею; за наявності підстав суддя видасть надзвичайний ордер, але потім постраждала особа має звернутися до суду за отриманням тимчасового ордеру; 2) тимчасовий охоронний ордер, який можна отримати шляхом подання у відповідному суді позову з проханням про захист від насильства в сім'ї та бажаний зміст охоронного ордеру; у випадку, якщо суд установить імовірну небезпеку для постраждалої особи та можливість подальшого насильства, він може видати тимчасовий охоронний ордер терміном дії на 14–21 день без попереднього повідомлення кривдника; 3) постійний охоронний ордер, який видають так: після видання тимчасового охоронного ордеру та повідомлення про це кривдника у 10-денний строк призначається судове засідання, на якому він може пояснити ситуацію, що відбулася; після слухання справи суд може продовжити дію тимчасового ордеру на строк до 2 років [3, с. 51–52]. У Швеції в 1988 р. набув чинності Акт про заборонний ордер, яким передбачено надання захисту постраждалим, яким погрожують, яких переслідують чи утискають. Він забороняє кривдникам мати контакти чи відвідувати постраждалих, коли існує ризик переслідування, утисків чи інших кримінальних дій. У випадку порушення заборонного ордеру передбачено таку відповідальність, як штраф або ув'язнення строком до 1 року [6].

Що стосується національного законодавства, то першою спробою держави врегулювати питання запобігання насильству в сім'ї був Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (15.11.2001 року), який не був досконалим, і чинне законодавство містило ряд неузгодженостей, тому було розроблено та у 2018 вступив в дію новий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі по тексті – Закон), який існуючі в законодавстві неузгодженості усунув та забезпечив ефективну протидію домашньому насильству. Оскільки узгодження положень чинного законодавства України у сфері протидії домашньому насильству та насильству стосовно жінок та адаптування його до європейських стандартів, що забезпечують підготування бази для ратифікації, передбаченої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.05.2015 №450-р, Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція).

Враховуючи національне законодавство звернемо увагу на реагування випадків домашнього насильства і одним із таких є *терміновий заборонний припис стосовно кривдника* (далі - припис), який виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України (далі -

уповноважений підрозділ поліції) у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення.

Припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівника уповноваженого підрозділу поліції за результатами оцінки ризиків, у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Припис може містити такі заходи: *зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи* (поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення); *заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи*; *заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою*. Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 01 серпня 2018 року № 654 було затверджено Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника.

При цьому пріоритет надається безпеці постраждалої особи і питання, кому належить відповідне житлове приміщення, не має значення. Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити. Кривдник, стосовно якого винесено припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, *зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування* уповноважений підрозділ поліції за місцем учинення домашнього насильства. Повідомлення кривдника до уповноваженого підрозділу поліції про місце свого тимчасового перебування фіксується в журналі реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено терміновий заборонний припис стосовно кривдника. Зауважемо, що *припис не може містити заходів, передбачених п. 1 і 2 ч. 2 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*, якщо кривдником є особа, яка на день винесення припису не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою. Якщо домашнє насильство вчинено кількома особами, працівник уповноваженого підрозділу поліції виносить припис стосовно кожного кривдника окремо. Якщо від домашнього насильства постраждало декілька осіб, працівник уповноваженого підрозділу поліції виносить припис кривднику щодо кожної постраждалої особи. Припис виноситься строком до 10 діб. Дія припису

припиняється в разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

За невиконання термінового заборонного припису Законом про домашнє насильство запроваджується адміністративна відповідальність ст. 173-2 КУпАП. Санкції даної статті передбачають накладання штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, - тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб. Окрім цього за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню - згідно із ст. 382 КК України на вину особу накладається штраф від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років.

Підводячи підсумок, констатуємо той факт, що на сьогоднішній день застосування термінового заборонного припису потребує розроблення та запровадження відповідних підзаконних нормативно-правових документів, а також відповідного педагогічного та інформаційного забезпечення і спеціальної підготовки фахівців з числа суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання й протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, що підвищить якість надання послуг.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) : довід. для членів парламенту / підгот. Г. Фішер ; Секретаріат Комітету з рівних прав і недопущення дискримінації Парламентської асамблеї Ради Європи. Київ : K.I.C., 2014. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 04.12.2020).
2. Гайдук Ю. А. Попередження домашнього насилля у національному та міжнародному законодавстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 3. С. 152.
3. Харламов В. С. Институт охрannого ордера в зарубежном законодательстве как инструмент защиты личности от внутрисемейного насилия. *Криминология: вчера, сегодня, завтра*. 2014. № 1 (32). С. 38. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/institut-ohrannogo-ordera-v-zarubezhnom-zakonodatelstvekak-instrument-zaschity-lichnosti-ot-vnutrisemeynogo-nasiliya>).

ТЕНДЕНЦІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО СПРИЙНЯТТЯ НАСИЛЬСТВА СУЧАСНИМ СУСПІЛЬСТВОМ

Олексій ПОЛТОРАКОВ, старший науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції, навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат політичних наук

На глибоку думку видатного філософа-суспільствознавця Т. Гоббса, соціальна модель «війни всіх проти всіх» є природним станом відносин у суспільстві. Засудження насильства або його прийняття залежить від багатьох факторів, які в різних соціальних об'єднаннях можуть або посилюватися, або слабшати. Ставлення суспільства і держави до таких соціальних явищ як «насильство» трансформується відповідно до певного історико-культурного контексту, принциповими чинниками якого зараз виступають передусім глобалізація та медіатизація.

В свою чергу, «поняття науки виявляються залежними від самого суспільства або окремих етапів його історичного розвитку» [4].

Ще Г. Зіммель у своєму доробку «Великі міста і духовне життя» (1903) [6] фіксував, з одного боку, – збільшення соціальної дистанції і відчуження жителів великого міста, а з іншого, – «інтенсифікацію нервових імпульсів», породжуваних прискореним темпом життя та різноманітними контактами мешканців між собою, причому багато в чому знеособленими.

«Структуральні властивості соціальної системи існують тільки завдяки безперервному відтворенню різних форм соціальної поведінки в часі і просторі», аргументував видатний сучасний соціолог Е. Гідденс [2, с.15]. Відповідно, загальним принципово значущим трендом стає поступове охоплення «соціальним», перетворення на дедалі повноцінніший «соціальний факт» (в термінах Е. Дюркгейма) дедалі більшої кількості явищ, просторів та практик, в т.ч. глибоко особистісного та навіть інтимного характеру.

Насильницькі практики на «внутрішньому», мікросоціальному рівні (сімейному/домашньому і т.п.), а також багато дещо неоднозначних різновидів «психічного насильства» [8] («неглектінг», «газлайтінг» [9] і т.п.) довгий час залишалися на периферії широкого публічного обговорення або міждисциплінарних наукових досліджень, зокрема соціально-правових. Лише починаючи з середини ХХ століття спочатку в США, а потім в Європі дедалі більший спектр насильницьких практик (насильство над дітьми, жінками, тваринами і т.п.) входить в проблемне поле суспільствознавчих досліджень (Г. Кеппер та ін.) – і починає дедалі активніше та глибше розглядатися як значуща суспільна проблема, що потребує комплексного вирішення. Адже, наприклад, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (2012), порядку 35% (тобто більше третини) вбивств жінок здійснюється їхніми інтимними партнерами.

Наприклад, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання була прийнята лише 10 грудня 1984 р, а Декларація про викорінення насильства щодо жінок (резолюція 48/104 ГА ООН) – лише 1993 р.

Не менш показовим у цьому контексті також вбачається свідоме, передусім ідеологічно обумовлене, замовчування значущої соціальної проблеми «нестатутних відносин» (т.зв. «дідівщини») в комплектуванні за призовом підрозділах силових структур СРСР та його колишніх республік, в т.ч. в Україні. Так, за даними Державної судової адміністрації України кількість засуджених протягом 2001-2011 військовослужбовців за вчинення злочинів, передбачених ст. 406 Кримінального кодексу України «Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглих», становило 1461 особа, – що було найбільшим порівняно з іншими видами військових злочинів [7, с.91].

Вихід дедалі ширшого кола проблем, так чи інакше пов'язаних із насильством, у загальну суспільну площину спричинив в т.ч. прийняття спектру законів, що вводять сувору відповідальність в т.ч. кримінального характеру) за насильницькі/жорстокі дії (щодо партнера, дитини, тварини і т.ін.), а також вимоги до фахівців, що працюють з профільними соціальними групами, повідомляти правоохоронні органи про виявлені або потенційних випадки насильства.

Наприклад, у Великобританія в 2012 році було розширено перелік осіб, які, відповідно до закону, можуть постраждати від домашнього насильства, – щоб включити в даний список осіб 16-17 років, адже проведені опитування щодо домашнього насильства виявили, що саме ця вікова група знаходиться у групі дуже серйозного ризику.

Разом із тим, в Україні наразі лише порядку 10-15% жінок звертаються в поліцію з повідомленнями щодо проблем домашнього насильства. Крім того, дотепер, як зокрема відзначає російський психолог О. Волкова, «часто випадки насильства над дитиною сприймаються як область приватності, приватної справи сім'ї або школи і не співвідносяться з проблемою порушення права дитини на повноцінне життя» [1, с.2].

Додатковою проблемою є та обставина, що жертви певних видів насильства (зокрема сексуального) відчувають «внутрішню» стигматизацію та/або побоюються отримати відповідний «зовнішній» статус після оприлюднення фактів насильства – як визнання ненормальності і відкидання – з боку суспільства, що ще більше посилює соціально-психологічні наслідки пережитого насильства. Стигматизація та непрямий суспільний осуд жертв насильства (зокрема сексуального) розглядається в тому числі як колективний психологічний захист, через почуття страху перед тим, що відбулося. Дотичною до цієї є також проблема «вторинної віктимізації», в т.ч. через непрості процедурними обставинами розслідування злочинів (допити потерпілих і т.п.) – з одного боку, а також нестачу кваліфікованої психологічної та правової допомоги постраждалим від насильства – з іншого.

Принципово значущою соціально-правовою проблемою прикладного характеру вбачається передусім обставини доказовості наявності/присутності прецедентів психологічного (зокрема вербального) та/або економічного (зокрема фінансового) насильства, – з одного боку, а також не завжди достатньої уваги до прецедентів «легких» форм фізичного насильства – з іншого. Перспективним в цьому контексті вбачається імплементований в США та Європі підхід, орієнтований на потерпілого (victim-centred approach).

Крім того, як вже відносно давно артикулював генеральний секретар ООН А. Гутерріш, в умовах карантину та режиму самоізоляції, введених в багатьох країнах для боротьби з поширенням вірусу COVID-19, в рази збільшилася кількість випадків домашнього насильства. За даними ООН, в часи карантину в певних країнах кількість звернень жінок в служби підтримки подвоїлася, – але при цьому співробітники правоохоронних органів і медичних установ є дуже перевантаженими роботою та іноді не можуть вжити необхідних заходів.

Список використаних джерел:

1. Волкова Е.Н. Насилие и жестокое обращение с детьми: основные направления научных исследований // *Вестник Мининского университета*. 2013. №. 1 (1).
2. Гидденс Э. Устройство общества. Очерк теории структуризации. М.: Академический Проект, 2005. 528 с.
3. Гилинский Я.И. Социальное насилие: Монография. СПб.: ИД «Алеф-Пресс», 2013.
4. Давыдов Ю.Н. Введение // *История теоретической социологии* : в 5 т. Т. 1. От Платона до Канта. Предыстория социологии и первые программы науки об обществе. М. : Наука, 1995. С. 5-26.
5. Данилова О.Л. Психология восприятия насилия: культурный и гендерный аспекты // *Практикум по гендерной психологии* / Под ред. И.С. Клецина. СПб.: Питер, 2003. С. 388-403.
6. Зиммель Г. Большие города и духовная жизнь. М.: Strelka Press, 2018. 112 с.
7. Карпенко М.І. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості: методика розслідування цих злочинів // *Юридична наука*. 2013. № 10. С. 91-117.
8. Левертова Р.А. Ответственность за психическое насилие по советскому уголовному праву. Омск, 1978. 86 с.
9. Stern R. *The Gaslight Effect: How to Spot and Survive the Hidden Manipulation Others Use to Control Your Life*. Random House Digital, 2007.

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ РОЗРОБКИ ЄДИНИХ СТАНДАРТІВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВУ

Олена КОВАЛЬОВА, професор кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Основу якісного виконання законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству складає належний рівень підготовки фахівців, які його застосовують. Оновлене з 2017 року національне законодавство України в сфері запобігання та протидії домашньому насильству є достатньо прогресивним та передбачає сучасні механізми, однак практика його реалізації різниться. Багато в чому це залежить від фаховості представників суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, їх небайдужості та належного рівня взаємодії між ними.

Звісно, існують спільні для всієї країни проблеми та виклики. Так, моніторинг реєстру судових рішень стосовно стану притягнення до відповідальності кривдників за ст.173-2 КУпАП свідчить, що в цілому розгляд лише 30-40% матеріалів справ про адміністративні правопорушення за даною статтею, які направляє поліція до суду, закінчуються притягненням кривдника до відповідальності, інша частина – закривається у зв'язку із відсутністю складу правопорушення через недостатність доказів або повертається на доопрацювання, що потенційно закінчується закриттям провадження у зв'язку із вичерпанням строків притягнення до адміністративної відповідальності. Такий стан адміністративної практики призводить до відчуття безкарності у кривдників та безпорадності у постраждалих осіб. В основі цього часто стоїть низький рівень підготовки фахівців.

Існують, звісно, і системні проблеми, які потребують внесення змін до законодавства. Наприклад, відсутність у суду можливості розглядати справи за ст.173-2 КУпАП без присутності кривдника (ст.268 КУпАП) та при цьому відсутність у поліції повноважень затримувати кривдника до розгляду справи судом (ст.263 КУпАП) [1], що призводить до того, що кривдник не з'являється до суду та переховується від поліцейських, а через три місяці провадження закривається у зв'язку із закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності (ст.38 КУпАП). Крім того, слід передбачити можливість заміни такого стягнення як громадські роботи, накладеного за вчинення домашнього насильства, на адміністративний арешт, а не на штраф (ст.321-4 КУпАП) [1]. Оскільки частіше за все кривдник на громадські роботи не з'являється, внаслідок чого органи пробації звертаються до суду для заміни їх на знову же штраф. Неефективність штрафу як стягнення для кривдників, особливо безробітних та які мають спільний з постраждалою особою бюджет, зрозуміла.

Проте при цьому існує достатньо типових помилок, які допускають поліцейські при складенні матеріалів справ про адміністративні правопорушення, зокрема: фабула не відповідає складу правопорушення; відсутні необхідні підписи; в матеріалах наявні пояснення свідків, а в протоколі відсутні дані про них, тощо. Так само наявні випадки суддівських помилок, іноді технічних, іноді через недостатню обізнаність із законодавством. Так, деякі судді й досі посилаються на втративший чинність закон «Про попередження насильства в сім'ї», а деякі – й досі виходять із положень Сімейного кодексу України про необхідність спільного проживання між родичами або колишніми родичами. Крім того, досить незначна кількість суддів використовують механізм ст.39-1 КУпАП щодо направлення кривдників на програми для осіб, які вчинили домашнє насильство.

Звертає на себе увагу той факт, що часто мова йде не стільки про буквальне знання законодавства, скільки про глибинне розуміння проблеми домашнього насильства та спільну філософію дій суб'єктів.

Так, негативною тенденцією є об'єднання декількох проваджень (і два, і три, і навіть п'ять) за ст.173-2 КУпАП в одне [2; 3]. З юридичної точки зору жодного порушення немає – ст.36 КУпАП передбачає такий механізм [1]. Однак, в результаті такого підходу втрачаються докази систематичності діяння і як наслідок – втрачається можливість порушення кримінального провадження. Це свідчить скоріше про відсутність глибинного розуміння проблематики домашнього насильства.

Така сама причина лежить в основі накладення штрафів на кривдників у випадках спільного бюджету з постраждалою особою, при цьому іноді в самій постанові суду зазначається, що кривдник – непрацюючий [4].

Також в питаннях звільнення кривдника від відповідальності у зв'язку із малозначністю діяння часто відсутні безпосередні порушення правових норм. Проте деякі справи, в яких зазначається «бив кулаками по обличчю» [5], «вдарив в око» [6], «душила доньку, погрожувала, що вб'є» [7] тощо, за якими кривдники звільнені від відповідальності у зв'язку із малозначністю діяння, викликають непорозуміння. Так, під час засідань міжсекторальної робочої групи в м. Одеса деякі судді зазначали, що звільнення від відповідальності у зв'язку із малозначністю діяння – це єдиний механізм, який можна використати у випадках, коли постраждала під час судового засідання зазначає, що примирилась з кривдником, та просить не карати його. Це знову може свідчити про відсутність усвідомлення проблеми, нерозуміння кола домашнього насильства, його циклічності.

Однак найбільше непокоїть підхід звільнення від відповідальності за малозначністю у випадках, коли в матеріалах справи зазначено, що домашнє насильство вчинене у присутності дітей [8]. Слід згадати, що сучасне законодавство передбачає, що дитина-свідок (очевидець) домашнього насильства є постраждалою особою також [9]. Виходить так, що мама з татом помирились, або можливо тато погрозами змусив маму в суді сказати, що

вона претензій не має, а думку дітей, на очах яких одна найрідніша людина застосувала насильство щодо іншої близької особи, ніхто не дізнався. Чи дійсно малозначними будуть наслідки цієї ситуації для розвитку дитини; чи не буде дитина звинувачувати себе у тому, що відбулось; чи не сприймає дитина за норму поведінки насильство по відношенню до близьких осіб; чи не стане дитина повторювати сценарій батьківських відносин у власному особистому житті; чи буде хтось із уповноважених фахівців в подальшому надавати психологічну та соціальну допомогу, а також захищати права дитини, яка стала очевидцем домашнього насильства? Всі ці питання залишаються без відповіді під час розгляду даної справи. На жаль, такі діти можуть взагалі залишитись «невидимими» для системи.

І це також сучасний виклик: забезпечення видимості дітей-свідків як постраждалих. Так, в Одеській області в 2019 році було обліковано більше 8000 постраждалих від домашнього насильства осіб, при цьому лише 500 з них – діти. Виникають сумніви, що ця статистика охоплює всіх дітей-свідків (очевидців) домашнього насильства. Вбачається за доцільне передбачити, що у випадку наявності дітей-свідків (очевидців) малозначність як підстава звільнення кривдника від відповідальності застосовуватись не може. Також слід передбачити належну підготовку поліцейських щодо обов'язкового внесення в протокол у справі про адміністративне правопорушення інформації про дитину, яка стала свідком (очевидцем) домашнього насильства, та повідомлення про цю обставину службі у справах дітей.

Застосування норми про малозначність діяння у випадку порушення кривдником термінового заборонного припису [10] взагалі нівелює роль даного спеціального заходу щодо протидії домашнього насильства. І це знову про розуміння сутності домашнього насильства та спеціальних заходів щодо його протидії.

Про неналежний рівень підготовки суб'єктів, зокрема відсутність розуміння природи домашнього насильства, свідчать також такі негативні тенденції, як: установка у деяких представників суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству щодо ймовірних маніпуляцій темою домашнього насильства у випадках наявності цивільних проваджень щодо розлучення, поділу майна та визначення місця проживання дитини; пропозиції надання постраждалій особі та кривднику послуги медіації з боку представників центру соціальних служб та інші.

Все вищезазначене спонукає до наступних висновків.

По-перше, існує нагальна необхідність розробки єдиних стандартів підготовки фахівців, які уповноважені здійснювати діяльність щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Єдині стандарти підготовки сприятимуть формуванню спільного глибинного розуміння проблематики домашнього насильства та спільної філософії дій суб'єктів.

По-друге, доцільним вбачається проведення систематичних міжвідомчих навчань фахівців. Важливо, щоб це були не лише періодичні навчання за сприяння міжнародних організацій, а й внесені в місцеві плани

дій, з передбаченням відповідного фінансування в місцевих та обласних програмах.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Постанова Приморського районного суду м. Одеси у справі №522/13731/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91158003>.
3. Постанова Білопільського районного суду Сумської області у справі № 573/1793/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91896506>.
4. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси у справі № 521/13152/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91099100>.
5. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси у справі № 521/12282/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90828827>.
6. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси у справі № 521/13010/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91099099>.
7. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси у справі № 521/11947/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90791196>.
8. Постанова Самарського районного суду м. Дніпро у справі № 206/5564/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85089682>.
9. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
10. Постанова Київського районного суду м. Одеси у справі № 947/19684/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90814483>.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Олена АЛЕКСАНДРЕНКО, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Питання ефективної протидії торгівлі людьми досі не втрачають актуальності, незважаючи на прийняті норми міжнародного і національного законодавства за вказаним напрямом, у тому числі з питань транскордонного співробітництва правоохоронних органів України з відповідними уповноваженими органами зарубіжних країн.

Вказаним злочинам притаманна висока латентність, окремі різновиди даного виду злочинної діяльності практично не виявляються правоохоронними органами. На сьогодні є певний досвід розслідування таких злочинів, проте, ще чимало питань залишилися недослідженими

науковцями і відсутні у методичних рекомендаціях. Можна погодитися з думкою, що говорити про наявність апробованої та ефективної методики розслідування даних злочинів передчасно [1, с. 4].

Одним з важливих чинників успішної протидії торгівлі людьми є швидке, повне і якісне розслідування вказаних злочинів, за матеріалами яких суд може винести вирок і призначити співрозмірне покарання, на тривалий час відбування покарання (а то й назавше) ізолювавши винних від вчинення протиправних дій. У свою чергу, розслідування не може бути ефективним без належного і активного використання спеціальних знань, сучасних можливостей судових експертиз, відповідного науково-технічного забезпечення. Розслідування будь-якого злочину наразі не обходиться без проведення експертиз, тим більше розслідування торгівлі людьми і пов'язаних з цим злочинів, які відзначаються кількістю видів експертиз та вирішуваних ними питань.

Таким чином, у протидії торгівлі людьми важливого значення набуває належне криміналістичне забезпечення розслідування таких злочинів, яке складають криміналістичні знання (зміст криміналістичної науки) та засновані на них навички і вміння співробітників використовувати науково-криміналістичні рекомендації, застосовувати криміналістичні засоби, методи і технології їх використання з метою запобігання, виявлення, розкриття та розслідування злочинів [2, с. 63-64].

На жаль, у даному напрямку наявні доволі суттєві недоліки. Практика свідчить про недостатнє використання спеціальних знань і можливостей судових експертиз для встановлення обставин вчинення протиправних дій та кола усіх причетних до цього осіб. Навіть у методичних рекомендаціях, які мали б містити усю необхідну інформацію для практичного її використання при розслідуванні торгівлі людьми, наявні суттєві прогалини щодо питань використання спеціальних знань, коли лише зазначається, яка експертиза призначається, без наведення переліку питань експертові в залежності від конкретної слідчої ситуації, та особливостей збирання і надання експерту зразків для дослідження. Тим більше, без вказівки про сучасні можливості тієї чи іншої експертизи у вирішенні завдань розслідування [3, с. 74]. Спеціальні знання у справах, пов'язаних з торгівлею людьми з метою експлуатації праці, можуть використовуватись у формі: 1) участі спеціалістів при проведенні допиту особи, потерпілої від торгівлі людьми; 2) участі спеціалістів при проведенні певних процесуальних дій під час судового розгляду (зокрема дослідження документів, звукозаписів, відеозаписів, пред'явлення для впізнання тощо); 3) призначення і проведення у суді експертизи (судово-медичної, судово-психологічної, судово-психіатричної, почеркознавчої, фоноскопичної тощо) [4, с. 101].

Педагоги, психологи, психіатри й лікарі повинні у встановлених законом випадках залучатися в якості спеціалістів під час проведення судового розгляду за участю неповнолітніх і малолітніх осіб. У даній категорії справ підхід щодо використання спеціальних знань зазначених осіб

(зокрема психологів та лікарів) є виправданим і щодо повнолітніх потерпілих. Участь психолога (часом - лікаря) дозволяє встановити контакт з потерпілою особою, стимулювати її до надання свідчень, допомогти усвідомити наслідки надання правдивих та неправдивих показів, роз'яснити причини тих чи інших дій суду й інших учасників процесу тощо. Сприятливі умови для надання потерпілими свідчень створюють передумови для формування доказової бази, яка відповідає вимогам всебічності, повноти та об'єктивності розгляду справи.

До судових експертиз, що найчастіше проводяться при розслідуванні торгівлі людьми, належать: судово-медична, судово-психологічна, судово-дактилоскопічна, судово-почеркознавча, експертиза звуко- та відеозапису, портретна експертиза, технічна експертиза документів тощо. Відповідні експертизи призначаються у цих справах залежно від обставин ситуації, що склалася. Так, у разі наявності даних про заподіяння потерпілій особі тілесних ушкоджень, інфікування небезпечними хворобами, у тому числі вірусом імунодефіциту, необхідно проводити судово-медичну експертизу для встановлення характеру, локалізації, давності та ступеню тяжкості заподіяних тілесних ушкоджень чи захворювань. Спеціалісти в області судової експертизи можуть чітко визначити й дати детальний висновок відносно вказаних форм заподіяної шкоди.

Необхідність у проведенні судово-медичної експертизи не завжди напряму залежить від часу звернення потерпілої особи та характеру заподіяної шкоди. Запізніле звернення потерпілого з приводу застосування фізичного насильства не означає, що сліди такого насильства не збереглися до цього часу і що наявні медичні документи не дадуть змоги судово-медичним експертам визначити давність, характер і ступінь тяжкості тілесних ушкоджень. У таких випадках також рекомендується призначати комплексну медико-психолого-психіатричну експертизу. Відомо, що наслідки застосування до потерпілого фізичного насильства у минулому не проходять безслідно для його психіки. За допомогою психологічних симптомів, встановлених такою експертизою, можна в подальшому доводити ймовірність застосування до особи насильства, вони можуть підтверджувати правдивість її свідчень із цього приводу тощо.

Проводиться судово-почеркознавча експертиза, головним завданням якої є ідентифікація виконавця рукописного тексту, цифрових записів і підписів. Також може виникнути потреба у проведенні технічної експертизи документів, яка, у свою чергу, поділяється на експертизу реквізитів документів, експертизу друкарських форм і експертизу матеріалів документів. Інколи контроль за потерпілими здійснюється шляхом встановлення за ними відеоспостереження у місцях експлуатації, і якщо такі відеозаписи були виявлені та вилучені, може виникнути необхідність дослідити їх за допомогою технічної експертизи відеозапису [4, с. 102-103].

Окрім розглянутих напрямів використання спеціальних знань, враховуючи збільшення ролі сучасних комунікаційних можливостей та

засобів зв'язку (мережа Інтернет, соціальні мережі, веб-сайти, чат-боти, електронна пошта та ін.) у способах пошуку, заманювання та вербування майбутніх жертв торгівлі людьми, спілкування з співучасниками злочинної групи, слід активно вдаватися до консультацій відповідних спеціалістів, у тому числі щодо вибору виду експертизи та формулювання питань на вирішення експерта. Кваліфіковано проведена судова експертиза з вказаних питань може суттєво збільшити доказову базу слідства. Широке розповсюдження і використання інтернет-можливостей має для злочинців й інший, несприятливий бік, стаючи для них «ахілесовою п'ятою», а розслідуванню надає додаткові можливості виявити, зафіксувати та дослідити відповідні сліди.

Список використаних джерел:

1. Колесов А.И. Проблемы первоначального этапа расследования торговли людьми, использования рабского труда и связанных с ними преступлений : дис. ... канд. юр. наук. Н. Новгород, 2010. 29 с.
2. Белкин Р.С. Понятие и содержание криминалистического обеспечения деятельности криминальной милиции // Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / под. ред. проф. Т.В. Аверьяновой и проф. Р.С. Белкина. М., 1997. 400 с.
3. Особливості розслідування злочинів пов'язаних із торгівлею людьми: наук.-метод. рек. / Швець Д. В., Бугайчук К.Л., Федосова О. В. та ін.; за заг. ред. К.Л. Бугайчука та Д.В. Швеця ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 122 с.
4. Навчальний посібник для суддів з питань судового провадження у кримінальних справах щодо торгівлі людьми з метою експлуатації праці / Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні. Київ : Фенікс, 2014. 160 с.

КОЛІЗІЇ ГАЛУЗЕВОГО І КОНСТИТУЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ НОРМ ПРАВА: НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЄДНІСТЬ СУДОВОГО ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Олена КОПИТОВА, суддя Північного апеляційного господарського суду, старший співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту права інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Період, який нині проживає Україна, називається перехідним. Швидкоплинні трагічні події останніх років впливають на соціальний зміст держави, роблячи його все більш строкатим, фрагментарним та поляризованим. Це є нічим іншим, як загостренням перехідних процесів, що

обумовлюють відмову від консервативного демократичного транзиту, який вичерпав себе на етапі встановлення «фасадної» демократії [6, с. 219]. Загалом країни перехідного періоду характеризуються різноманітністю політичних подій, а також кількістю постійно впроваджуваних реформ. Їх ще можна визначити як країни «транзитного суспільства». Під час цього періоду яскраво простежується «транзит влади», і, що особливо небезпечно (однак є природною рисою такого суспільства), – «транзитність законодавства». Зокрема, ООН транзитними визначає постконфліктні суспільства, суспільства, що зазнали репресій і потребують поновлення верховенства права, примирення у зв'язку із широкомасштабними порушеннями права людини в умовах інституціональної кризи та кризи ресурсів, що вичерпуються, зниженою безпекою та проблемами розколу населення [2; 3, с. 534] за різними ознаками.

Прогнозованість не тільки матеріального, а й процесуального законодавства, чіткість та ясність процесуальних норм права є складовою правової визначеності як конституційного елементу правової упевненості судді передусім щодо власної судової незалежності при вчиненні тих чи інших процесуальних дій. Оскільки в інакшому, як справедливо наголошує Ханс Петер Гравер – «суддя перебуває під тиском коли законодавчий орган атакує право» [1, с. 222]. Сучасний стан транзитності законодавства є ілюстрацією щоденних умов діяльності судді по застосуванню норм права під час здійснення правосуддя, оскільки майже кожного дня суд «як хранитель правових норм» змушений вирішувати «рівняння з багатьма невідомими», коли «невідомими» є «постійно перемінні норми права». На жаль, сучасний розвиток України ілюструє вже звичне відношення до такого стану як до умовної «константи», що, звісно, не сприяє єдності судової практики. Це є ілюстрацією складності забезпечення єдності судового правозастосування в умовах транзитного законодавства в Україні, так і забезпечення незалежності судді під час здійснення правосуддя. Адже саме незалежність судової влади є поширеним і важливим інструментом досягнення верховенства права [5, с. 272].

О. З. Хотинська і Л. М. Москвич наголошують, що чим більш незалежно й відкрито можуть діяти суди, тим більше їх вплив на зміни в суспільстві і функціональність демократичних інститутів. Публічність судових розглядів у контексті «перехідного правосуддя» має життєво важливе значення для цього процесу. У той же час, саме незалежність судової влади та верховенство права є, можливо, найскладнішим механізмом створення і консолідації молодих демократій. Ризик полягає в тому, що упродовж перших років після зміни режиму (у статті ідеться про репресивний чи авторитарний режим – *О.К.*) суд як інструмент перехідного правосуддя може бути використаний для легітимації нової політичної еліти і політичного порядку [3, с. 536].

Перехідна юстиція в Україні вимагає справедливих правил і забезпечення верховенства права. Наша країна не єдина держава, що прагне

подолати власний перехідний період і стати країною розвиненої демократії. Зокрема, П. Гаудер, розмірковуючи над розвитком верховенства права у реальному світі, наводить цікаву для цілей нашого дослідження цитату Карлоса Сантіно (яку у подальшому він критикує як розуміння верховенства права суто в інструментальному підході) [5, с. 258–259]. Карлос Сантіно зазначав про розвиток верховенства права в Латинській Америці таке: «Хоча швидке і наполегливе ухвалення рішень, необхідних для реалізації ринкових реформ першого покоління, часто потребує гнучкої судової системи, економічні реформи другого покоління, спрямовані на закріплення інституційних основ ринкової економіки, потребують абсолютно протилежного. Ринково орієнтовані економічні реформи не матимуть стійкого характеру без відновлення і зміцнення довіри до верховенства права. Зі зростанням надійності юридичних і зокрема судових процедур зміцнюється довіра і до процесу ухвалення політичних рішень. На більш загальному рівні можна сказати, що управління за допомоги актів виконавчої влади, яке розглядається як цінний актив на початковому етапі економічних реформ, на другому етапі реформ перетворюється на тягар» [4, с. 119; 5, с. 258–259].

На наш погляд, правова система України сьогодні перебуває на першому рівні, коли, не зважаючи на демократичні гасла, інші гілки влади вимагають гнучкої судової системи. Але одночасно із забезпечення єдності судової практики і прогнозованості судового правозастосування. Втручання інших гілок влади у судову є очевидним і неприхованим, що не сприяє єдності судового правозастосування. Враховуючи наведене, а також умови транзитного законодавства, мусимо констатувати, що єдність судового правозастосування буде тимчасовою, нестійкою і, на жаль, ситуативною. Нагадаємо, що саме на ВС як на найвищий суд в системі судоустрою України покладено основне завдання – забезпечувати сталість та єдність судової практики, зокрема прецедентної практики ВС шляхом прийняття рішень, що мають загальне значення для судової практики. ВП ВС повинна сприяти єдності такої практики, усуваючи її різнобій. Відступлення від власних попередніх висновків без належного обґрунтування й мотивації не сприяє єдності судового правозастосування. Прикладом, зокрема, є висновки щодо застосування норм права ВП ВС у справі № 916/3006/17 [7]:

«80. Велика Палата Верховного Суду вважає, що строк для звернення до нотаріуса за вчиненням виконавчого напису, передбачений ст. 88 Закону України «Про нотаріат», безпосередньо пов'язаний з позовною давністю, встановленою ЦК України. Загальна позовна давність установлюється тривалістю у три роки (ст. 257 ЦК України). Отже, загальний строк для звернення стягувача до нотаріуса за вчиненням виконавчого напису становить не більше трьох років з дня виникнення у стягувача права вимоги до боржника незалежно від суб'єктного складу сторін у правовідносинах, тобто цей строк підлягає застосуванню й у відносинах між юридичними особами. Якщо для вимоги, за якою видається виконавчий напис, законом

встановлено іншу позовну давність, виконавчий напис видається у межах цього строку [7].

81. Велика Палата Верховного Суду відступає від висновку, викладеного в постанові Верховного Суду від 17 травня 2018 року у справі № 307/1580/17 (виділено нами – О.К.), щодо застосування положень ч. 2 ст. 88 Закону України «Про нотаріат», зокрема про те, що ця норма не обмежує трирічним строком нарахування заборгованості, на стягнення якої вчиняється виконавчий напис, за умови встановлення сторонами відповідно до ст. 259 ЦК України збільшеної позовної давності для відповідної вимоги, оскільки вважає, що зазначений строк не можна змінити домовленістю сторін».

Відступлення від попереднього висновку ВС і формування нової правової позиції ВП ВС стало підставою для звернення Товариства з обмеженою відповідальністю «Укркава» до КСУ із конституційною скаргою про визнання такою, що суперечить Конституції України ч. 1 ст. 88 Закону України «Про нотаріат» [7]. 1 липня 2020 року Перший Сенат КСУ визнав цю норму закону такою, що відповідає Основному Закону України, виклавши у мотивувальній частині такі аргументи: «Конституційний Суд України вважає, що положення частини першої статті 88 Закону, відповідно до яких нотаріус вчиняє виконавчі написи за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між юридичними особами – не більше одного року (виділено нами – О.К.), є чіткими, зрозумілими та однозначними, тобто таке нормативне регулювання виключає можливість довільного його трактування, тому застосування оспорюваних положень Закону особами (органами), діяльність яких ґрунтується на принципі верховенства права, жодним чином не призводить до протиправного позбавлення права власності» (абзац дванадцятий пункту 2.3. мотивувальної частини рішення КСУ від 1 липня 2020 року № 7-р(І)/2020) [7].

Такою юридичною позицією КСУ встановив конституційний зміст ч. 1 ст. 88 Закону України «Про нотаріат» в частині диференціації строків звернення до суду фізичних (три роки) і юридичних осіб (один рік) із вимогами звернення стягувача до нотаріуса за вчиненням виконавчого напису. Цим самим КСУ вказав на неправильність правової позиції ВП ВС, що загальний строк для звернення стягувача до нотаріуса за вчиненням виконавчого напису не більше трьох років з дня виникнення у стягувача права вимоги до боржника незалежно від суб'єктного складу сторін у правовідносинах, тобто цей строк підлягає застосуванню й у відносинах між юридичними особами [8].

Отже, забезпечення єдності судового правозастосування у період транзитності законодавства вимагає консолідованої діяльності усіх публічних інституцій України, а не лише судів. Адже конституційний принцип рівності прав передбачає однакове застосування правової норми (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини рішення КСУ

від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005). Крім того, слід навести й іншу позицію КСУ, що «складнощі у трактуванні законодавства через його неповноту, неясність, суперечливість чи прогальність не можуть бути підставою для ухилення суду від прийняття рішення по суті справи; однаковість практики застосування законодавства і усунення неоднозначності застосування законодавства судами в їх рішеннях забезпечується шляхом перевірки судових справ у касаційному порядку, узагальнення практики правозастосування Верховним Судом України (абзаци четвертий, шостий пункту 3 мотивувальної частини Ухвали КСУ від 27 січня 2000 року № 16-у/2000). Аналізуючи постанови ВП ВС й постанови інших підрозділів ВС, можна зробити висновок, що у багатьох справах, рішення в яких можуть мати загальне значення для судової практики, переважно постають такі проблеми, які не мають свого розв'язання лише у приписах чинного законодавства та інших джерел, і потребують обґрунтування за допомогою доктринальних засобів та врахування соціальних (позаюридичних) аргументів. А також законодавчого врегулювання виключної проблеми, яку у правовій площині розв'язав ВС, однак сама по собі проблема не зникла.

Підсумовуючи викладене, слід ще раз підкреслити необхідність початку й налагодження неформального діалогу у вигляді певних спільних нарад, а не тільки конференцій, круглих столів тощо, на яких будуть обговорюватися питання забезпечення єдності розуміння правових норм на першому етапі подолання перехідної юстиції в Україні, зважаючи на кардинально протилежні реформи останніх років. Це обов'язково впливатиме на єдність застосування правових норм як галузевого, так і конституційного розуміння. Тому слід наголосити, що на такі наради обов'язково мають бути залучені окрім представників судової влади, Парламент, Кабінет Міністрів України і Конституційний Суд України. Підкреслюємо важливість залучення до неформального діалогу цих органів саме на першому етапі розвитку і впровадження верховенства права в усі сфери повсякденного життя українських громадян.

Список використаних джерел:

1. Graver, Hans Petter. The Judicial Role and the Rule of Law. Nordic Journal Of Human Rights. 2016. Vol. 34, NO 3, 222-225. DOI 10.007/978-3-62-44293-7_1.
2. Guidance Note of the Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice. March 2010. https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf;
3. Oksana Khotynska-Nor, Lidiia Moskvych and other. Role of Confidence and Supply Chain Strategy during Legitimization of Justice in Countries of Transitional Period. P. 533-534. URL: <https://ojs.excelingtech.co.uk/index.php/IJSCM/article/view/4104/2066>.

4. Santiso, Carlos. "The Elusive Quest for the Rule of Law : Promoting Judicial Reform in Latin America". Brazilian Journal of Political Economy 23, 2003. no 3. P. 112–134.

5. Гаудер Пол. Верховенство права в реальному світі / Пол Гаудер ; [пер. з англ.: Д.Вовк, В.Гончаров, К. Горобець та ін.. ; кер. Проекту Д.Лученко ; нау. Ред.. Д. Вовк]. – Харків : Право, 2018 – 392 с.

6. Моєсеєнко Д.М. форма постсоціалістичної держави: поняття, класифікація, тенденції розвитку. Дис...канд.юрид.наук.: 12.00.01. Запоріжжя, 2017. 255 с.

7. Постанова Великої Палати Верховного суду від 02 липня 2019 року у справі № 916/3006/17. URL: <http://www.ccu.gov.ua/dokument/7-ri2020>

8. Рішення Конституційного Суду України (Перший Сенат) у справі за конституційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю «Укркава» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 88 Закону України «Про нотаріат» від 1 липня 2020 року № 7-п(І)/2020. URL: <http://www.ccu.gov.ua/dokument/7-ri2020?fbclid=IwAR0fGJnlNzMxOILZwOLvIk0auyrytw1HzmldKA0M4qjU9Mv912Vdd2AZFRM>.

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Олена РІВЧАЧЕНКО, старший викладач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Негаразди в політичній, соціально-економічній, освітянській та інших сферах держави, негативно відображаються на значній частині сімей: різко погіршилися умови реалізації основних соціальних, виховних, і особистісних, психологічних функцій. Одним з наслідків є різноманітні прояви домашнього насильства в родинах. На жаль, в Україні на теперішній час проблема домашнього насильства є однією з найвиразніших, хоча в суспільній свідомості поняття «родина», «дім», «сім'я» є найголовнішими, що, як правило, асоціюються із душевною та фізичною безпекою, захистом, підтримкою, порозумінням, теплом. Наслідки домашнього насильства здійснюють значний негативний вплив на все подальше життя особи, яка від нього постраждала. Реабілітаційна допомога може тривати не один рік, вимагаючи серйозних зусиль різних спеціалістів. Існуючі прогалини правової системи держави не дають можливості здійснювати ефективну профілактику та протидію домашньому насильству. Навіть, як вказують Л. С. Волинець, Л. П. Гурковська, І. В. Савчук, достовірної статистики щодо дітей, потерпілих від жорстокого поводження з ними, в Україні немає передусім через відсутність доступного механізму виявлення та системи їх обліку – в

жодному нормативному акті не закріплено процедури виявлення сімей, в яких відбувається жорстоке поводження з дітьми. Але поширення цього явища в сім'ї, школі, мікросередовищі є очевидним і свідчить про відставання розвитку юридичної та правової науки від потреб соціальної практики [1, с. 28].

Ми погоджуємось з позицією Н.О. Пряхіної, яка слушно вказує на те, що насильство є антитезою демократії – культури чуйності. На жаль, для багатьох наших співвітчизників найближчі люди стають джерелом небезпеки. Для того щоб стало можливим вплинути на цей процес, треба усвідомити, як і чому відбувається насильство в родині, як воно впливає на причетних до нього людей і як можна оволодіти корекційними методиками впливу на агресивну поведінку людей, особливо під час виконання обов'язків правоохоронними органами [2, с.280].

У вітчизняній науці розробкою теоретичних та практичних аспектів проблематики запобігання насильству в сім'ї займалися представники різних наук: юристи, психологи, соціологи, педагоги тощо. Правові аспекти розглядалися такими вченими, як: О.М. Бандурка, І.В. Басиста, Ю.П. Битяк, В.О. Брижик, К.А. Гусєва, Я.М. Квітка, О.В. Ковальова, А.Т. Комзюк, К.Б. Левченко, О.М. Мусієнко, О.В. Негодченко, О.В.Тюріна, І.М. Трубавіна, Н.Б. Шамрук та інші. Серед психологічного напрямку дослідження даної проблематики можемо виділити наукові розробки Д.О. Александрова, Д.А. Демиденка, Л.І. Казміренко, Н.О. Пряхіна та ін. Але із змінами, передбаченими реформуванням правоохоронних органів, безупинним різноплановим розвитком суспільства, проблеми забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству залишаються актуальними.

З метою покращення стану забезпечення дієвого захисту основних прав і свобод людини, дитини, громадянина від злочинних посягань, особливо від домашнього насильства, на перший план виступає підвищення ефективності професійно-психологічної підготовки працівників Національної поліції до виконання службової діяльності. Для реалізації цього завдання необхідно, на наш погляд, перебудувати систему професійного навчання в цілому, забезпечуючи комплексне вжиття організаційно-правових, управлінських, психолого-педагогічних заходів, пов'язаних з особистою відповідальністю, правосвідомістю поліцейських НПУ, їх правової, етичної, психологічної та моральної культури, що допоможе не допустити проявів байдужості до чужої біди, підвищить прагнення досягти справедливості.

В напрямі професійно-психологічної підготовки поліцейських НПУ до здійснення заходів щодо профілактики та протидії домашнього насильства, вважаємо за доцільне в ході професійного навчання, службової підготовки та курсів підвищення кваліфікації обов'язково розглядати наступні теми: «Основні етапи роботи з випадками домашнього насильства»; «Основні суб'єкти роботи в сфері попередження домашнього насильства: функції, повноваження, взаємодія»; «Виявлення дівчат, жінок та дітей, які постраждали від домашнього насильства»; «Соціально-психологічний

портрет жертви домашнього насильства», «Соціально-психологічний портрет осіб, що вчиняють насильство (кривдників)», «Соціально-медична та психологічна реабілітація жертв домашнього насильства», «Корекційна програма для кривдників», «Професійне спілкування з жертвами домашнього насильства» тощо. Також вважаємо, що дані теми необхідно включити в перелік нормативних дисциплін для всіх без винятку поліцейських, оскільки знання даної проблематики та отримання практичних навичок поліцейської роботи в ситуації домашнього насильства надасть можливість швидко вжити ефективних заходів щодо захисту прав, свобод і здоров'я та життя потерпілих.

Крім того, важливо дотримуватись стандартів поліцейської роботи, орієнтуватись на позитивні результати програм та заходів протидії домашньому насильству на досвіді світового поліцейського співтовариства. Як зазначають Я.М. Квітка та К.А. Гусева, в світі розроблено низку ефективних програм корекційної роботи, комплексне здійснення яких дозволяє досягти позитивних результатів. Невід'ємною частиною проведення цих робіт є психологічна, соціально-педагогічна, соціально-економічна, правова та соціально-медична корекція поведінки насильника. Кожний фахівець працює за своїм напрямом, наприклад, психологи допомагають налагоджувати стосунки в сім'ї, моделюють поведінку людини, робота педагогів полягає в стимулюванні позитивного настрою та недопущенні проявів у поведінці, юристи інформують, керуючись чинним законодавством, про відповідальність за вчинення насильства. Головним принципом їх праці є усвідомлення самого фахівця, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Фахівці допомагають усвідомити кривдникам неминуче притягнення до відповідальності за скоєння злочину такого характеру, медичні працівники ознайомлюють особу, яка вчинила насильство, з наслідками щодо здоров'я потерпілого, а всі разом мають комплексно працювати над усуненням причин і умов насильства в сім'ї [2, с. 150]. Автори вказують, що для посилення протидії насильству в сім'ї доцільно продовжувати впровадження корекційних програм у всіх регіонах країни, удосконалювати роботу фахівців у сім'ях для попередження, виявлення, протидії та абсолютного викорінення проблеми насильства в сім'ї [3, с. 151].

Таким чином, посилення психологічної складової професійної підготовки поліцейських НПУ, на нашу думку, покращить стан профілактичної роботи та протидії домашньому насильству, що, в свою чергу, поліпшить взаємодію у системі координат «поліція–населення–соціум».

Список використаних джерел:

1. Надання допомоги дітям-жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією, проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, з урахуванням національної та

міжнародної практик / Л. С. Волинець, Л. П. Гурковська, І. В. Савчук. Київ: К.І.С, 2011. 132 с.

2. Пряхіна Н.О. Психологічні механізми уникнення кризових ситуацій працівниками ОВС під час проведення профілактики домашнього насильства та відвідування важких сімей. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. Вип. 14. Частина II. С. 279-285.

3. Квітка Я.М., Гусева К.А. Закордонний досвід проведення корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2015. № 4. С. 145-153.

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї, ЙОГО ПРОЯВИ, НАСЛІДКИ, ЗАХИСТ ТА ПРОФІЛАКТИКА

Ольга ЗІЛНІСЬКА, здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Любомира МЕЛЕХ**

На жаль, суспільство сьогодні вважає, що проблема насильства – це проблема лише окремої сім'ї і не потребує втручання суспільства, інших осіб, а в більшій мірі держави. Але саме право на захист від насильства над особою, особливо в сім'ї, є одним із найголовніших прав громадян та дітей зокрема.

Ще досить недавно про насильство в сім'ях мало що були чути. Цікаво. Чому? Звичайно, люди не звикли на привселюдно виносити особисті проблеми і боялися осуду, мовляв «сама винна». Але, мабуть, це і є найбільша проблема- мовчати. У сучасному суспільстві люди почали більше відкриватися та звертатися по допомогу в відповідні органи, що і в деяких випадках зберігає їм життя.

Насильство (не тільки сімейне) часто присутнє в нашому житті і ми відіграємо в ньому певну роль. Залежно від ситуації ми є свідками, жертвами або ж кривдниками. Трагічність ситуації в тому, що свідки чи жертви насильницької діяльності переносять модель кривдницької поведінки у власне життя та продовжують чинити насильство. Власне створюється коло насильства: жертви стають кривдниками.

Найчастіше, звісно, насильство проявляється в сім'ї. Це реальна дія чи погроза фізичної, сексуальної, психологічної або економічної образи та насильство з боку однієї особи щодо іншої, так званий аб'юз, з якою вона має певні стосунки.

Початки насильства в сім'ї закладено у звичаях суспільства, в системі норм і правил, які передбачають для чоловіків, жінок та дітей різну

визначену поведінку: активну та агресивну для чоловіків, поступливу для жінок і покірну для дітей. Така поведінка є наслідком традиційного виховання, за якого агресивна поведінка чоловіків розглядається як єдиний та прийнятний спосіб вирішення проблем. Хлопчиків навчають бути напористими у досягненні своєї мети, тоді як дівчаток вчать терпіти. Результатом такого впливу сім'ї та оточення є нинішня досить жахлива картина насильства над жінками в нашій країні. Також воно може здійснюватися й над іншими членами сім'ї, особливо над дітьми.

Насильство в сім'ї дуже впливає на життя дітей і підлітків. Третина дітей в Україні щороку спостерігають акти насильства в сім'ї. Діти, матері яких зазнали знущань, у шість разів частіше намагаються покінчити життя самогубством, 50% з них схильні до зловживань наркотиками та алкоголем.

Двадцять відсотків студентів вищих навчальних закладів втягнуті у насильницькі стосунки, причому 66% розповідають про це друзі, 26% - батькам, 25% - нікому не розповідають.

Домашнє насильство може виражатися у деяких видах:

Фізичне насильство: це у таких випадках, коли особу штовхають, завдають болю, присутнє жбурляння предметів, завдання певних ран, погрози зброєю, приступне перешкоджання виходу з дому, залишення особи в небезпечних місцях на самоті, відмовлення у допомозі, у купівлі певних продуктів харчування та інші способи загрози.

Сексуальне насильство: це поведінка з особою як з сексуальним об'єктом; змушують роздягатися проти її волі; змушують вступати в статевий акт проти волі дитини, гвалтують її; здійснюють статевий акт з особливою жорстокістю; змушують вступати у статевий акт після побойів; змушують дивитися або повторювати порнографічні дії.

Емоційна образа: постійне приниження особи, кривдження, ігнорування почуттів особи, висміювання її переконання. Щодо дітей, це заборона гратися з іншими дітьми, маніпулювання нею, використовуючи при цьому неправду й незгоду.

Економічне насильство: економічні утиски (не давати грошей, машину, кредитні картки для зняття грошей з рахунку жертви та витрата їх на себе; використання правової системи проти жертви).

Насильство дає серйозні негативні соціальні наслідки. Воно породжує терор, безладдя; відчуття відсутності допомоги, невпевненості, безнадійності або безсилля; відчуття провини; відчуття придушення волі; відсутність самоповаги; настирливі спогади; напади страхів, депресію; фобії, смуток; роздуми про самогубство; самозвинувачення; втрату довіри; сумніви щодо віри в щось та інше.

Окрім цього, є певні наслідки для дітей. Діти з сімей, у яких практикується насильство, відчувають постійний психологічний дискомфорт, для них це справжня трагедія.

Спостерігаючи за насильством в сім'ї, діти доходять висновку, що насильство - це спосіб, яким дорослі вирішують свої конфлікти та наболілі

проблеми. Оскільки ніхто не показав цим дітям, як слід говорити про їхні почуття, думки, вони часто не знають, що переживають або відчують, і як можна виразити свої емоції та почуття у вербальній формі.

Тому, можна виділити такі обов'язкові ознаки насильства в сім'ї:

- 1) суб'єктами насильства в сім'ї можуть бути тільки члени сім'ї;
- 2) діяння кривдника має бути протиправним (тобто порушувати вимоги чинного законодавства);
- 3) діяння призвело або могло призвести до порушення прав і свобод члена сім'ї;
- 4) вина кривдника має проявлятися у формі умислу. [3, с. 14]

Варто також визначити поняття домашнього насильства згідно зі законом, а саме: домашнє насильство – дії або бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.[1]

Говорячи про сьогоднішнє, поліція створила мобільні групи для протидії домашньому насильству в Україні. Підрозділ під назвою «Поліна» запрацював 12 червня в окремих районах по Україні.

«Поліна» – це поліція проти насильства. Цей проект стартував 12 червня. До складу мобільних груп входять працівники превенції – це дільничні офіцери поліції, працівники ювенальної превенції, слідство карного розшуку та віддалено – екіпаж патрульної поліції.

Окрім цього, задля збереження захисту особи, закон передбачає можливість відокремити кривдника від жертви. Для цього є: терміновий заборонний припис і обмежувальний припис.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. [2]

Заборонний припис виноситься Національною поліцією як реакція на факт домашнього насильства, виноситься терміново, діє до 10 днів, але його можна продовжити через суд до півроку. Обмежувальний припис діє від 1 до 6 місяців, і його видає лише суд.

Кривднику забороняють перебувати в місці спільного проживання, навіть якщо це його помешкання, обмежують спілкування із постраждалою дитиною, забороняють наближатися на певну відстань до роботи, місця проживання.

Жорстоке поводження з дітьми в подальшому формує з них соціально-дезадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім'ю, бути

гарними батьками, а також є поштовхом до відтворення жорстокості по відношенню до власних дітей. Отже, кожен свідомий громадянин повинен старатися запобігати цьому явищу, звісно, якщо воно стосується його рідних і не закривати очі на такі ситуації, якщо він став свідком у зовсім незнайомих йому людей.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 5, ст.35. 2018. Ст. 1.
2. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника, затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 01 серпня 2018 року № 654. П.1.
3. Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г. Навчально-методичний посібник до спеціалізованого курсу з протидії насильству в сім'ї для курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Київ. 2020. 248 с.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Ольга КРИШЕВИЧ, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. У разі здійснення насильства у сім'ї відбувається порушення прав і свобод конкретної людини, створюється загроза життю особи, заподіюється шкода фізичному та психічному здоров'ю, яка в подальшому може негативно вплинути на життя потерпілої особи. Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку, а найбільш складним для протидії є домашнє насильство. До Кримінального кодексу України введено статтю 126-1, яка чітко визначає, що домашнє насильство — це умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких стосунках, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2]. Тепер за вчинення

домашнього насильства щодо подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває чи перебував у сімейних чи близьких до них стосунках, покарання призначається суворіше, ніж якщо потерпілою була б випадкова людина.

Що стосується, *психологічного насильства*, як одного із ознак діяння домашнього насильства, передбаченого ст. 126-1 КК України, то воно пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, у тому числі щодо третіх осіб, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе або завдається шкода психічному здоров'ю особи. Психологічне (або емоційне) домашнє насильство — це використання переваги, щоб принизити та знецінити іншого члена сім'ї. Насильством також є свідоме ігнорування потреб та почуттів тих членів сім'ї, які залежні від людини та потребують догляду. *У психічному насильстві можна відокремити вербальне та емоційне насильство.* Вербальне (словесне) чиниться у разі критики і докорів буквально за кожний вчинок. Емоційне насильство може відбуватися взагалі без слів за допомогою міміки, пози, поглядів, інтонації.

Прояви психологічного насильства (стеження, погрози, залякування, шантаж, приниження, ігнорування): ігнорування почуттів особи; образа переконань, що мають цінність для особи, її віросповідання, національної, расової приналежності або походження; соціального статусу; переслідування, залякування; погрози вбити чи скалічити (у тому числі дітей); підбурювання до самогубства; примус до протизаконних дій; погрози відібрати дітей; приниження особистості; постійна критика та насмішки; безпідставні звинувачення та формування почуття провини; обмеження у самореалізації, навчанні, роботі; обмеження у контактах із близькими та друзями, у виборі кола спілкування; примушування спостерігати за насильством над іншими людьми чи тваринами, тощо.

Психологічні чинники:

- Страх, тривожність, постійне почуття небезпеки (завжди перебуває напготові), нерішучість, повна безініціативність та відчуття безпорадності.
- Труднощі з концентрацією.
- Наявність скарг психосоматичного характеру.
- Депресія; нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, різання паперу, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо.
- Надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють почуття провини).
- Втрата соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття/прагнення самотності та ізолюваності.
- Уникання погляду в очі.
- Суїцидальні наміри, погрози позбавити себе життя.
- Почуття провини, сорому за отримані фізичні ушкодження.
- Звуження свідомості, нездатність

адекватно оцінювати ситуацію, власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей, поєднання підозрілості з безмежною довірливістю. • Відкладання часу звернення за допомогою або відмова від неї чи будь-якого зовнішнього втручання, спрямованого на виявлення та зміну ситуації. • Зневіра в можливості змін у власному житті на краще, відсутність ініціативи, страх перед життям, втрата сенсу і інтересу до життя.

Для жертви характерними є: відчуття безпорадності, безпросвітності, примусу та підпорядкування, безвихідності, безсилля, нікчемності, власної непотрібності і «неправильності». Крім того, жертва відчуває сплутаність думок, неясність, розгубленість, відчуття власної неправоти, слабості та безпорадності, образи, страху і жалості до себе. *Особисті риси жертви:* Невпевненість у собі. Замріяність. Лідерські якості практично відсутні чи слабо виражені. Відсутність харизми. Схильність до виконання того, що скажуть. Невміння захищатися. Альтруїзм. Наївність. Довірливість. Залежність від інших людей (у скрутній ситуації може вживати алкоголь, наркотики). Співзалежність, симбіоз із членами родини. Гіпертрофоване почуття відповідальності перед іншими людьми. Схильність до ризику, аж до спроб самогубства в ситуації безвиході. Пристрасть до мандрів. Схильність пливти за течією. Несамостійність. Заляканість.

Комплекс жертви: 1. Завжди можуть переконати себе в тому, що всі невдачі в їхньому житті відбуваються не з їхньої вини. 2. Вважають, що оскільки всі нещастя викликані суто зовнішніми чинниками, це звільняє їх від особистої відповідальності. 3. Отримують значну частку уваги, симпатій і жалю з боку оточуючих. 4. Приймають цю увагу, симпатію і жалість за любов, якої відчайдушно потребують, але яку не знають, як отримати. 5. Використовують попередні невдачі в особистому житті для підтвердження того, що вони не здатні на емоційну близькість ще з ким-небудь. 6. Посилаються на давніші поразки, виправдовуючи цим відсутність спроб досягнути високих цілей і здійснити перспективні проекти. 7. Приймають за істину в останній інстанції той факт, що їм «ніколи нічого не досягти», або вважають, що у них немає потрібної освіти чи зв'язків для того, аби досягти успіху. 8. Можуть відчувати себе героїчними «маленькими людьми», які наперекір усьому борються з силами зла. 9. Відчувають свою духовну велич, покладаючи своє щастя на вівтар людства і думаючи, що за це будуть винагороджено в майбутньому житті. 10. Можуть вести несвідоме існування, скоряючись стадним інстинктам, і просто дозволяти життю відбуватися, ні про що не задумуючись.

Психологічне насильство часто спричиняє депресії, нервові розлади, загострення хронічних захворювань, і навіть призводить до самогубства. Психологічне насильство в сім'ї супроводжує всі інші види насильства. Тому виникають *психологічні наслідки насильства*: – Відчай. – Депресія. – Недовіра до оточуючих і страх, що вони довідаються. – Втрата надії на покращення свого життя та дітей. – Стигматизованість, наявність глибоких психологічних травм. – Замкненість, страх спілкування. – Формування

умінь виживати в умовах насильства. – Зневіра в одержанні допомоги та покаранні насильника. – Зниження самооцінки, зневіра у собі. – Зниження рівня розвитку здібностей. – Безнадійність. – Страх втратити те, що має. – Відчуття психологічного зламу. – Злість. Образа. – Небажання жити. – Розчарування, відчай.

Психологічне насильство, на відміну від інших видів насильства в сім'ї, тягне за собою відповідальність, зокрема: Стаття 129. Погроза вбивством. Стаття 168. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння). Стаття 150-1. Використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом. Стаття 195. Погроза знищення майна. Стаття 299. Жорстоке поводження з тваринами. Стаття 304. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-111. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року №2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

ДО ПИТАННЯ СТАНУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Ольга СТАРИЦЬКА, доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Питання гендерної нерівності дедалі частіше виступає предметом наукових пошуків як вітчизняних, так і закордонних авторів-правознавців. Справа в тому, що проблема порушення прав людини у будь-яких її проявах завжди є актуальною та перебуває у полі зору впродовж тривалого часу. Нерівні можливості жінок і чоловіків у різних сферах суспільного життя, включаючи політичне представництво та участь у прийнятті рішень, економічні можливості та доступ до ресурсів, повноваження на рівні сім'ї та вразливість до дискримінації й насильства стали основними чинниками, що зумовили активізацію питання гендерності на міжнародній правовій арені.

Підняте до обговорення питання зумовлено також і змінами у правовому полі, оновленням чинного законодавства, як національного, так і міжнародного. Відтак, відбувається видозмінення установлених патріархальних норм у яких встановлено особливості та моделі певної поведінки за статевою приналежністю. Відбувається часткова заміна соціальної приналежності людини, що яскраво виражається у зміні

представників різних професій (жінки опановують чоловічі професії та навпаки).

Обравши перспективним курс на євроінтеграцію Україна робить усе можливе для досягнення відповідного рівня соціального, економічного та правового розвитку. Не оминуло це питання і проблему гендерної рівності. Таким чином, варто звернути свою увагу на діяльність країн ЄС з метою запозичення вдалого та належного досвіду у обраній царині.

Відтак, робота Ради Європи в галузі прав людини та гендерної рівності призвела до появи комплексних правових документів, керівництв щодо політики, спрямованих на досягнення кращого становища та розширення прав і можливостей жінок та ефективної реалізації гендерної рівності в державах-членах і за їх межами.

Комітет міністрів і Парламентська асамблея Ради Європи прийняли вражаючу кількість конвенцій та рекомендацій, які скеровують процеси розвитку гендерної рівності в Європі та в усьому світі і впливають на них.

Європейська конвенція з прав людини (надалі – Конвенція) є основним європейським договором про права людини: Стаття 1 Конвенції гарантує права та свободи, що поширюються на кожного, хто перебуває під юрисдикцією 47 держав-членів Ради Європи. Принцип недискримінації за ознакою статі гарантують стаття 14 і Протокол 12 до Конвенції. Крім того, Європейська соціальна хартія встановлює реалізацію економічних та соціальних прав без дискримінації.

Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) широко визнають як найбільш всеохопний міжнародний документ у боротьбі з насильством щодо жінок і домашнім насильством у багатьох його формах. Окрім того, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми спрямована на запобігання та протидію торгівлі жінками, чоловіками та дітьми з метою сексуальної, трудової чи будь-якої іншої експлуатації, а

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) – стала першою угодою, реалізованою з метою криміналізації всіх форм злочинів сексуального характеру проти дітей [1].

Звертаючись до сучасних реалій варто зазначити, що Україна зобов'язалась виконувати ключові міжнародні зобов'язання щодо забезпечення гендерної рівності. Відтак, було прийнято Цілі Сталого Розвитку, приєднано до Пекінської Декларації та Платформи Дій на 4-й Світовій Конференції Жінок (1995) та ратифіковано першорядні договори з прав людини, включно з Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1980) та її Факультативний Протокол. Підписана у 2014 році Угода про Асоціацію між Україною та ЄС зобов'язує до гарантування рівних можливостей для жінок та чоловіків у багатьох сферах, зокрема працевлаштування, освіти, навчання, економіки, політиці тощо. Окрім цього,

гендерна рівність закріплена у Конституції України. Нова Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року спрямована на укріплення інституційних механізмів забезпечення гендерної рівності з комплексним підходом до подолання інституційних обмежень у сфері гендерної рівності. Законодавча база України щодо гендерної рівності включає також Стратегію та План Дій у сфері прав людини (2015), метою яких є гарантування рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків в усіх сферах життя. Прийняття Урядом України Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 (2016) є важливим кроком у напрямку реалізації повістки «Жінки, Мир, Безпека». Окрім цього, у 2017 році, Україна внесла правки у законодавство щодо попередження домашнього насильства, криміналізувавши цей злочин, що відповідає положенням Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), яка досі не була ратифікована [2].

Таким чином, можемо дійти висновку, що проблема гендерної нерівності та подолання домашнього насильства дедалі частіше спонукає до осмислення сучасного стану реалізації прав людей не тільки на міжнародному рівні, а й в Україні. Наша держава посилює активну участь у правового врегулюванні піднятої проблематики не лише шляхом приєднання до міжнародних правових актів, але й внесенням відповідних змін у чинне вітчизняне законодавство.

Список використаних джерел:

1. Стратегія гендерної рівності ради Європи на 2018-2023 роки url: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (дата звернення: 03.12.2020).
2. Офіційний сайт ООН url: <http://www.un.org.ua/ua/nasha-robota/gender> (дата звернення: 03.02.2020).

ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Павло ГОРОДНИЦЬКИЙ, аспірант кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

Статистичні дані Національної поліції України щодо відомостей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству демонструють, що за 11 місяців 2020 року надійшло 192 425 (сто дев'яносто дві тисячі чотириста двадцять п'ять) звернень щодо домашнього насильства, складено 123 485 (сто двадцять три тисячі чотириста вісімдесят п'ять) протоколів про адміністративне правопорушення (за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення), винесено 39 490 (тридцять дев'ять тисяч

чотириста дев'яносто) термінових заборонних приписів стосовно кривдників, на обліку перебуває 82 798 (вісімдесят дві тисячі сімсот дев'яносто вісім) кривдників [1].

Такі дані безумовно свідчать, що домашнє насильство є однією з найгостріших соціальних проблем, від якої страждають жінки, чоловіки та діти. Саме тому наша держава йде шляхом забезпечення розбудови системи запобігання та протидії домашньому насильству.

Серед нормативних документів, які формують політику держави у сфері запобігання та протидії домашньому насильству можна виділити такі: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року» від 10 жовтня 2018 р. № 728-р; Указ Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21 вересня 2020 року № 398/2020.

Наявність правових механізмів запобігання та протидії домашньому насильству безумовно є важливим елементом у сфері протидії домашньому насильству, однак без проведення належної інформаційно-просвітницької та роз'яснювальної роботи, спрямованої на запобігання домашньому насильству такі механізми, нажаль, реалізуються не в повній мірі.

Розвиток та впровадження в усі сфери суспільного життя новітніх інформаційно-комунікаційних технологій зумовив виникнення нових можливостей щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Зокрема, сучасні інформаційно-комунікаційні технології дають можливість забезпечити належною інформацією щодо запобігання та протидії домашньому насильству надзвичайно широке коло громадян, а також сприяють у наданні останнім необхідного захисту у випадку домашнього насильства.

У цій площині можна виділити освітній серіал «Онлайн-інструменти протидії домашньому насильству», створений Міністерством цифрової трансформації України спільно з Міністерством внутрішніх справ України на платформі «Дія. Цифрова освіта».

Вказаний освітній серіал допомагає усім охочим з'ясувати для себе у доступному форматі основи законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та основні форми домашнього насильства; пояснює складові циклу домашнього насильства та як розірвати коло домашнього насильства; надає інформацію де отримати допомогу та як зафіксувати прояви домашнього насильства; вчить як завчасно подбати про свою безпеку та уникнути ситуації домашнього насильства.

За результатами проходження курсу, кожен бажаючий отримує можливість пройти тестування та, у разі його успішного виконання, отримати відповідний електронний сертифікат.

На нашу думку, такий формат подачі інформації є доволі цікавим, відповідає сучасним тенденціям розвитку суспільства в якому широко використовуються інформаційно-комунікаційні технології, надає широкому колу осіб можливість отримати необхідні знання у сфері протидії домашньому насильству.

Окрему увагу, на нашу думку, заслуговує інший механізм (онлайн-інструмент) запобігання та протидії домашньому насильству. Мова йде про створений поліцією у месенджері «Telegram» чат-бот #ДійПротиНасильства (@police_helpbot).

Метою створення чат-боту #ДійПротиНасильства (@police_helpbot) є інформування населення про домашнє насильство, задля запобігання та протидії цьому явищу, про повноваження органів та установ, які здійснюють заходи з попередження домашнього насильства; надання підтримки та допомоги в цьому питанні.

Вказаний інструмент надає пряму можливість викликати поліцію та швидко медичну допомогу; зв'язатися з урядовою «гарячою лінією» для осіб, які постраждали від домашнього насильства, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини; отримати консультацію в чат-боті безоплатної правової допомоги, по телефону або онлайн, на сайті.

Крім того, чат-бот #ДійПротиНасильства (@police_helpbot) пояснює, що таке домашнє насильство та його форми; кого може стосуватися домашнє насильство та хто є кривдником; надає рекомендації щодо основних кроків, які допоможуть впоратись із ситуацією домашнього насильства; описує дії поліції, якщо сталося домашнє насильство та відповідальність для кривдників.

На наш погляд, вказаний чат-бот, з огляду на його функціонал, є надзвичайно корисним у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, оскільки спроможний швидко надати необхідну інформацію та, у разі потреби, викликати відповідні служби на допомогу.

Удосконалення саме таких інструментів, на нашу думку, повинно стати одним із основних напрямків розвитку у сфері протидії домашньому насильству та будуть сприяти зростанню доступності та якості заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, надання необхідних соціальних послуг особам, постраждалим від домашнього насильства, зростанню кількості притягнених до відповідальності кривдників, підвищенню рівня обізнаності населення з питань запобігання та протидії домашньому насильству та, зрештою, зниженню рівня домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Відомості Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. URL:

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТИ

Світлана ЖЕЛЕПА, старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

Насильство в сім'ї (далі - домашнє насильство) визнається однією з найважливіших та найпоширеніших проблем в усьому світі. Проблема домашнього насильства розглядається не як приватна проблема, а як проблема суспільна та комплексна, що потребує особливої уваги з боку держави, оскільки насильство призводить до руйнування базової ланки суспільства – сім'ї, втрати його жертвами гідності, безпеки, свободи самовизначення та, в деяких випадках, життя.

Жертвою такого насильства може бути людина будь-якого віку, статі, рівня освіти та соціального статусу. Однак найбільш вразливими до насильства в родині є жінки, діти та люди літнього віку.

Крім того, негативні наслідки домашнього насильства породжують низку соціальних проблем, зокрема: злочинність; дитячу безпритульність та бездоглядність; є однією з причин поширення соціального сирітства та торгівлі людьми. Діти, які виховуються в сім'ї з проблемою насильства, підсвідомо переймають модель насильницької поведінки та в більш зрілому віці виявляють агресію, є схильними до негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищі.

Отже, домашнє насильство є серйозним порушенням прав людини, які держава має відстоювати і захищати [1].

Україна є однією з країн світу, в якій поняття програм для кривдників, які вчинили домашнє насильство, та їх впровадження визначено на законодавчому рівні.

Зокрема, Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено поняття програм для кривдника та постраждалої особи.

Отже, програма для кривдника - комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків;

Програма для постраждалої особи - комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність, захищати свої

права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування [2].

Розглянемо деякі програми, які регулюють питання щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачено дві програми: програма для кривдника та програму для постраждалої особи. Перша програма має юридичне та законодавче закріплення, друга – ні.

Отже, метою Типової програми для кривдника є - корекція агресивної поведінки кривдників, формування соціально прийнятних норм, гуманістичних цінностей і ненасильницької поведінки.

Завданнями цієї Типової програми є: формування у кривдника відповідального ставлення до власної поведінки та її наслідків для себе та членів сім'ї; формування усвідомлення кривдником того, що домашнє насильство - це порушення прав людини, яке карається відповідно до чинного законодавства; сприяння зміні насильницької поведінки кривдника; формування у кривдника нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках; сприяння засвоєнню кривдниками моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, взаєморозуміння, взаємоповаги і дотримання прав усіх членів родини; сприяння оволодінню кривдниками навичок безконфліктного спілкування, ефективної комунікації.

Для реалізації завдань розроблено методологічні засади. Типову програму розроблено на засадах когнітивної психології. Такий підхід широко застосовується в роботі з цільовою групою, він дає змогу не тільки корегувати поведінку особи, яка вчинила домашнє насильство, а й формувати в неї гуманістичні цінності. Когнітивні методики спрямовані на досягнення довгострокових і тривалих позитивних результатів через зміну переконань особи, мотивів поведінки, розв'язання її психосоціальних проблем.

Робота із кривдником спрямовується на зміну дезадаптивних переконань особи, корекцію когнітивних помилок, зміну дисфункціональної поведінки завдяки усвідомленню особою впливу думок на емоції та поведінку людини, через розвиток здатності людини виявляти та усвідомлювати свої негативні автоматичні думки, керувати ними, розуміти їх наслідки, виявляти свої когнітивні помилки і долати їх.

Типовою програмою передбачається комплексний підхід до проведення корекційної роботи з особами, які вчинили домашнє насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення [3].

Типовою програмою також передбачено тематичний план та алгоритм роботи з кривдниками, які передбачають знання та навички, яких має набути особа за результатами проходження цієї Типової програми:

1) знання: понять «домашнє насильство» та «насильство за ознакою статі»; можливих наслідків домашнього насильства та насильства за ознакою статі; відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі; проявів поведінки, які належать до домашнього насильства та насильства за ознакою статі, агресії, жорстокого поводження; факторів

впливу на розвиток агресивної поведінки; причин виникнення конфліктів, методів аналізу конфліктних ситуацій, шляхів їх розв'язання та визначення власної ролі у їх вирішенні; форм запобігання конфліктним ситуаціям; впливу гендерних стереотипів щодо соціальних ролей жінки і чоловіка на стосунки в родині;

2) навички: визначати незадоволені власні потреби, які викликають агресію та прояви гніву, та шляхи задоволення потреб ненасильницькими засобами; розпізнавати спускові механізми вияву агресії та усвідомлювати власні почуття й почуття інших людей у ситуації конфлікту; контролювати прояви гніву та агресії щодо інших людей; аналізувати власні дії в ситуації домашнього насильства, насильства за ознакою статі та визначати свої власні можливості на шляху до життя без насильства; розуміти свої власні кордони та кордони інших людей (фізичні та психологічні межі, які визначають діапазон і силу власних дій, а також сприйнятливість до дій навколишнього середовища); будувати безконфліктне спілкування, ефективну комунікацію із членами сім'ї та оточенням на основі взаєморозуміння і взаємоповаги; визначати перспективні цілі та формувати життєві плани, реалізовувати власні плани соціально прийнятним шляхом.

Друга програма повинна передбачати фактично такі самі знання та навички, методологічні засади та завдання роботи з особами, які постраждали від домашнього насилля. А також, необхідно розробити програми для дітей-кривдників. Указом Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» закріплено пріоритетні напрями щодо запобігання та протидії домашньому насильству, а саме: Кабінету Міністрів України забезпечити розроблення з урахуванням міжнародних стандартів та затвердити план невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, насильства за ознакою статі, передбачивши, зокрема, заходи щодо: розроблення та затвердження державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року; затвердження типової програми для постраждалих осіб, а також удосконалення типової програми для кривдників з визначенням особливостей проходження такої програми дітьми-кривдниками, надання відповідних методичних рекомендацій щодо реалізації таких програм; удосконалення законодавства щодо застосування процедури примирення у справах, пов'язаних із домашнім насильством, а також стосовно забезпечення права особи, яка постраждала від домашнього насильства, на пред'явлення позову про розірвання шлюбу тощо [4].

При розробленні таких програм необхідно звернути увагу, що кривдник, або особа, яка постраждала, або дитина-кривдник не розглядають домашнє насильство як конфлікт. Вони сприймають це як норму поведінки,

оскільки в їх родинх це розглядалося як нормальне співіснування та спілкування.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій до корекційних програм для осіб, які вчиняють насильство в сім'ї : наказ Міністерства соціальної політики від 29 жовт. 2014 р. № 838.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2018. № 5. Ст. 35.
3. Про затвердження Типової програми для кривдників : наказ Міністерства соціальної політики від 29 жовт. 2018 р. № 1434.
4. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21 верес. 2020 р. № 398/2020.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНІ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРОТИДІЇ ЦИМ ЯВИЩАМ В РОЗРІЗІ ВИКОНАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ АКЦІЇ «16 ДНІВ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»

Світлана ЖОЛОБ, курсант 1-го курсу навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Максим ПЕНДЮРА, в.о. завідувача кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Гендерна рівність є основоположним принципом у системі захисту прав і основоположних свобод людини та громадянина, який прямо закріплений у Статуті ООН. Україна підтвердила свою відданість забезпеченню прав жінок шляхом прийняття Цілей сталого розвитку ООН до 2030 р. та основних угод, присвячених гендерній проблематиці, насамперед, Конвенції ООН з подолання всіх форм дискримінації щодо жінок. Окрім того, гарантії гендерної рівності чоловіків та жінок, зокрема, у сфері зайнятості, освіти, навчання, економічній, соціальній та сфері прийняття рішень, були закріплені Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС.

Незважаючи на наявність законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про попередження насильства в сім'ї» тощо, їх норми, на нашу думку, залишаються переважно декларативними через наступні причини:

а) низька обізнаність жінок (особливо в сільській місцевості) із міжнародними стандартами у сфері захисту від гендерної дискримінації. Жінка часто не розуміє, що її права було порушено, особливо якщо йдеться про випадки дискримінації. За 15 років дії закону України «Про забезпечення

рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» лише в 145 судових актах міститься посилання на цей закон, при цьому в переважній більшості справи ініційовано державними контролюючими органами (здебільшого – у випадках реагування на факти вказівки статі працівника в оголошеннях про наявність вакансії), а не самими жертвами дискримінації;

б) невміння представників юридичної професії, у тому числі суддів, ідентифікувати ті випадки, коли порушення прав та законних інтересів жінки стає наслідком дії дискримінаційних положень законодавства або гендерно нейтральних законодавчих актів, які на практиці призводять до дискримінаційних наслідків.

До гендерної нерівності можна назвати такі:

а) В Україні заборонено використовувати працю жінок вночі.

Хоча ця заборона сягає 1919 року, коли радянський законодавець намагався виключити можливість знаходження жінки в нічний час з особами чоловічої статі, з якими вона не перебуває в родинному зв'язку, вона продовжує зберігатися в нашому законодавстві, а з її законністю погоджуються 90% опитаних судей. Втім, в парламенті знаходиться на розгляді проект нового Трудового кодексу, який містить заборону залучення до роботи в нічний час тільки вагітних жінок.

б) Більш 500 видів робіт є забороненими для жінок. В Україні продовжує діяти Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок. Включаючи в себе понад 500 видів таких робіт, Перелік не став «мертвою нормою» – суди продовжують його застосовувати, що призводить до порушення прав жінок на працю.

Потенційне порушення прав жінок, прояви дискримінації за ознакою статі є можливим у різних сферах відносин. Водночас, для підвищення ефективності реагування, є потреба виділення певних сфер відносин, які характеризуються підвищеним ризиком. Сам характер окремих видів відносин зумовлює підвищений ризик порушення прав жінок, у тому числі через усталені в суспільстві стереотипи щодо соціальних ролей чоловіків і жінок.

Аналіз наявної практики, експертні й аналітичні дослідження у сфері забезпечення рівності за ознакою статі, дозволяють виділити ті сфери суспільного життя, де ризик дискримінації за ознакою статі, у тому числі поєднаною з іншими ознаками (інвалідність, належність до певної національності / етнічної групи, вік, тощо), за ознаками вагітності, годування груддю, родинного статусу, сімейних обов'язків, та / або іншого порушення прав жінок є найбільш високим / вірогідним. Це, зокрема, сімейні відносини, трудові, відносини щодо окремих видів соціального забезпечення, відносини, пов'язані із доступом жінок до політики, зокрема, застосування так званих гендерних квот на виборах тощо.

Крім того, як свідчить практика, окремі різновиди правопорушень і злочинів мають гендерну обумовленість – їх жертвами в переважній

більшості випадків виступають жінки. Йдеться про домашнє насильство, зґвалтування, торгівлю людьми тощо. Відповідно, такі випадки потребують особливої уваги в аспекті необхідності застосування гендерно чутливого підходу. Прикладом таких сфер, зокрема, є:

1. Захист і сприяння реалізації прав уразливих груп жінок і дівчат (жінки з ВІЛ/СНІД, жінки з інвалідністю, жінки з числа ВПО, жінки, задіяні у секс-індустрії, сільські жінки, жінки у місцях позбавлення волі, жінки похилого віку, ромські жінки тощо). приділяючи основну увагу таким питанням як бідність, неграмотність, насильство, неоплачувана робота, включаючи догляд за членами сім'ї, доступ до медичного обслуговування, житла, соціальної допомоги і економічної підтримки, зайнятості.

2. Права жінок і дівчат, у тому числі з уразливих груп населення, у зоні конфлікту. Увага має приділятися, серед іншого таким питанням як: захист жінок і дівчат від насильства, у тому числі сексуального, доступ до медичних послуг, освіти, соціального забезпечення, участь жінок у прийнятті рішень тощо.

3. Права жінок і дівчат в окремих сферах життєдіяльності: – дискримінація у системі освіти; – дискримінація у сфері зайнятості, у тому числі поширеність сексуальних домагань; – дискримінація під час надання медичних послуг; – дискримінація у сфері забезпечення житлових умов; – дискримінація в органах системи юстиції; – дискримінація у доступі до послуг та у проведенні вільного часу.

4. Права жінок у сфері зайнятості (відмова у працевлаштуванні, недопуск жінок до небезпечних і важких робіт, відмова у працевлаштуванні / недопуск вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, до роботи, яка передбачає відрядження, справи про недопуск таких жінок до відряджень, відмова у працевлаштуванні / недопуск жінок до роботи, яка передбачає нічні зміни тощо; розміщення оголошень про роботу (наявність вакансії) із зазначенням статі).

5. Попередження і реагування на випадки сексуальних домагань на роботі і за місцем навчання.

Так, зокрема, відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» передбачає: сексуальні домагання – дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування.

6. Розміщення реклами, яка містить сексизм та / або є такою, що принижує осіб жіночої або чоловічої статі. Згідно із абз. сьомим ч. 2 ст. 17 Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків»: роботодавцям забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які

влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей.

Рекомендації:

1. Необхідною є організація спільних заходів за участю представників державних інституцій і громадянського суспільства з метою вироблення спільного бачення подальших дій щодо ефективної реалізації принципу гендерної рівності в публічній і приватній сфері відносин.

Один із напрямів – проведення широких інформаційних кампаній, спрямованих на подолання вкорінених стереотипів щодо соціальних ролей жінок і чоловіків, підвищення рівня обізнаності жінок, особливо в сільській місцевості, юридичної спільноти і в цілому широкої громадськості щодо їх прав і механізмів їх реалізації.

Окремий напрям – формування вміння представників юридичної професії, в першу чергу суддів, ідентифікувати ті випадки, коли порушення прав та законних інтересів жінки стає наслідком дії дискримінаційних положень законодавства або гендерно нейтральних законодавчих актів, які на практиці призводять до дискримінаційних наслідків, або ж гендерних стереотипів, які існують в суспільстві. Крім того, відповідні інформаційні кампанії мають подолати сприйняття громадськістю, у тому числі юристами, уповноваженими державними органами, текстів міжнародних документів з питань забезпечення гендерної рівності як певних абстрактних конструкцій, які не пропонують конкретних моделей вирішення реальних життєвих спорів.

2. Державі необхідно звернути особливу увагу на проблему домашнього насильства і насильства щодо жінок. В умовах збройного конфлікту значна частина чоловіків після повернення додому з зони АТО зазнає складнощів у працевлаштуванні та соціальній адаптації до звичайного життя, що в разі підвищує загрозу насильства (фізичного, психологічного, економічного, сексуального) з їх боку щодо членів сімей та родичів.

3. В якості окремого завдання вбачається створення юридичних механізмів реалізації прав жінок, які потенційно можуть стати жертвами подвійної дискримінації (жінки-ВПО; жінки передпенсійного віку; жінки, які проживають у сільській місцевості тощо).

4. Парламентським комітетам спільно з громадськістю необхідно забезпечити, аби проект Трудового кодексу України був позбавлений суто патерналістських положень (заборона для жінок працювати у нічний час, заборона направляти жінок, в яких є діти до трьох років, у відрядження, тощо), які не захищають жінок, а знижують їх конкурентоздатність на ринку праці та формують в суспільстві уявлення про жінок як про об'єкт для зовнішньої опіки.

5. Необхідним є перегляд процедури проведення гендерної експертизи законодавства, яка на сьогодні представляє собою суто формальний механізм. Існує потреба у виробленні належної методології її проведення і

доступу громадськості до визначення пріоритетних актів, які підлягають такій експертизі та результатів відповідного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Gender Inequality Index / Human Development Reports. — United Nations Development Programme. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/table-4-gender-inequality-index>.
2. Опитування проведене в межах проекту Ради Європи «Просування доступності правосуддя для жінок в п'яти країнах Східного Партнерства – Азербайджан, Вірменія, Грузія, Молдова і Україна» спільно із Харківською обласною фундацією «Громадська альтернатива» URL: <https://rm.coe.int/training-manual-for-judges-and-prosecutors-on-ensuring-women-s-access-/168076429a>

ПОРЯДОК ВИДАЧІ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Світлана МАТЧУК, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

За загальним правилом, справи про видачу обмежувального припису розглядаються судом за участю заявника та заінтересованих осіб. Однак, якщо участь заявника становить загрозу подальшої дискримінації чи насильства для нього, справа може розглядатися без його участі. Законом також встановлено, що неявка належним чином повідомлених заінтересованих осіб, не перешкоджає розгляду справи про видачу обмежувального припису. Суд повинен розглянути справу про видачу обмежувального припису не пізніше 72-х годин після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду. Важливо також підкреслити, що в силу ст. 3 (ч. 2 п.п. 12-1, 14) Закону України «Про судовий збір» за подання до суду заяви про видачу обмежувального припису судовий збір не справляється [2].

Заява про видачу обмежувального припису подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, - за місцезнаходженням цього закладу.

Заява про видачу обмежувального припису може бути подана:

- 1) особою, яка постраждала від домашнього насильства, або її представником - у випадках, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

2) особою, яка постраждала від насильства за ознакою статі, або її представником - у випадках, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

3) батьками та іншими законними представниками дитини, родичами дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачухою або вітчимом дитини, а також органом опіки та піклування в інтересах дитини, яка постраждала від домашнього насильства, - у випадках, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», або постраждала від насильства за ознакою статі, - у випадках, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

4) опікуном, органом опіки та піклування в інтересах недієздатної особи, яка постраждала від домашнього насильства, - у випадках, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», або постраждала від насильства за ознакою статі, - у випадках, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3; 4].

Заінтересованими особами у справах про видачу обмежувального припису є особи, стосовно яких подано заяву про видачу обмежувального припису. Заінтересованими особами також можуть бути інші фізичні особи, прав та інтересів яких стосується заява про видачу обмежувального припису, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції. Крім того, такими особами можуть бути суд, прокурор, правоохоронні органи.

Зміст заяви повинен відповідати вимогам, встановленим ст. 350-4 Цивільного процесуального кодексу України.

Зокрема, у заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) заявника та заінтересованої особи, їх місце проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, у разі якщо заява подається батьками та іншими законними представниками дитини, родичами дитини, мачухою або вітчимом дитини, а також органом опіки та піклування в інтересах дитини, яка постраждала від домашнього насильства або постраждала від насильства за ознакою статі, опікуном, органом опіки та піклування в інтересах недієздатної особи, яка постраждала від домашнього насильства або постраждала від насильства за ознакою статі, - процесуальне становище особи, яка подає заяву, із зазначенням її імені (прізвища, імені та по батькові), місця проживання чи перебування, поштового індексу, відомих номерів засобів зв'язку та адреси електронної пошти, а також ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) дитини або недієздатної особи, в інтересах якої подається заява, місце її проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, якщо такі відомі;

3) обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності).

У разі неможливості надати докази, до заяви може бути додано клопотання про їх витребування.

Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків, які полягають у оцінюванні вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи (п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству») [3].

Розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд зобов'язаний ухвалити рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні. Рішення суду про видачу обмежувального припису підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє його виконання.

У разі задоволення заяви суд видає обмежувальний припис у вигляді одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» або Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», на строк від одного до шести місяців.

За заявою осіб, визначених ч.1 ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», на підставі оцінки ризиків, обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого судовим рішенням.

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

Обмежувальний припис, виданий судом стосовно особи, яка на момент винесення рішення суду не досягла вісімнадцятирічного віку, не може обмежувати право проживання (перебування) цієї особи у місці свого постійного проживання (перебування).

Порядок видачі судом обмежувального припису визначається Цивільним процесуальним кодексом України.

Копії повного рішення суду вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення. Учасникам справи, які не були присутні у судовому засіданні, копія рішення суду надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення негайно, але не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення.

Про видачу або продовження обмежувального припису суд не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення повідомляє уповноважені

підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) заявника для взяття особи, стосовно якої видано або продовжено обмежувальний припис, на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання (перебування) заявника.

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку наказного або позовного провадження за правилами, встановленими Цивільним процесуальним кодексом України [1].

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України // *Відомості Верховної Ради України*. – 2018. - № 6-7. – Ст. 40.
2. Про судовий збір. Закон України (в ред. 01.01.2019 р.) // *Відомості Верховної Ради України*. – 2012. - № 14. – Ст. 87.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2018. - № 5. – Ст. 35.
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України (в ред. 07.01.2018 р.) // *Відомості Верховної Ради України*. – 2005. - № 52. – Ст. 561.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ ВЧИНЕНОГО З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

Сергій ПІЧКУРЕНКО, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Ольга ЗЛАГОДА, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Розвиток правової держави та демократичних засад суспільства передбачають визнання пріоритету загальнолюдських цінностей. Конституція України 1996 року вперше закріпила достатньо широкий і різний за своїм змістом перелік прав людини. До їх числа належить право на свободу та особисту недоторканість (ч.1 ст.29), а також право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень які встановлюються законом (ч. 1

ст.33) [1]. Одним із злочинних посягань, які грубо порушують це право, є викрадення людини.

Факти викрадень в Україні вже не поодинокі. Викрадення людей – не тільки політика, але й великий бізнес, у якому обертаються мільйонні викупи, що сплачують родичі чи бізнес-партнери за життя вкраденої людини.

Щомісяця до Національної поліції надходить біля 800 заяв про зникнення людей, серед яких трапляються заяви про кримінальні правопорушення, пов'язані з викраденням людей.

При надходженні до чергової частини повідомлень та заяв про зникнення особи, зміст перевірки умовно поділяють на три стадії:

- з'ясування обставин зникнення особи;
- висунення версій, зважаючи на причини зникнення;
- перевірка цих версій [2, с.8].

За фактами безвісної відсутності осіб висувуються ряд версії, але саме перше з'ясовують чи не вчинялося стосовно особи злочину, а це основна версія у даному випадку – убивство або викрадення, чи мало місце останнє з'ясовується, як правило, впродовж нетривалого проміжку часу надходження вимог викупу або за допомогою інших дій, у яких зацікавлений зловмисник, тощо.

У теперішній час все більш очевидним стає той факт, що виявлення та припинення злочинів, пов'язаних з викраденням людей, мають замаскований, прихований характер, що потребує комплексного застосування мір гласного (процесуального) і негласного (оперативно-розшукового) характеру. Їх комплексне дослідження дасть можливість в ході проведення слідчих дій і оперативно-розшукових заходів знаходити і документувати фактичні дані, які дозволяють слідчим і оперативним підрозділам органів Національної поліції вирішувати завдання, зазначені в законодавстві України.

Вивчення кримінальних проваджень показало, що мотиви викрадення людини, дуже різноманітні. Найчастіше цей злочин вчиняється з корисливих мотивів (з метою одержання викупу від родичів, близьких, інших осіб або заволодіння певним майном потерпілого тощо), з мотивів сексуального характеру, з помсти, з метою проведення експериментів, дослідів, зокрема медичного характеру, з використанням вкраденої особи, з метою домогтися виконання певних дій, що сама викрадена особа або її близькі зобов'язані здійснити, з метою продажу або вчинення іншого злочину. Викупи, за наданою Національною поліцією інформацією, від 10 тисяч доларів до кількох мільйонів.

Мають місце також й інші мотиви і цілі, а також їх різноманітне поєднання.

Найбільш поширеним з них є користь. Корисливий мотив при викраденні людини має місце в 72% випадків його вчинення.

Викрадення людини вчинене з корисливих мотивів може мати різні відтінки залежно від способів одержання й змісту матеріальної вигоди, до

досягнення якої прагнув винний. Найчастіше від потерпілих чи їх родичів як викуп вимагали гроші, цінності або виконання дій, що дозволяють вступити злочинцям у право розпорядженням майном. Вимога викупу стала використовуватися і для вирішення економічних спорів – для спонукання боржника до виконання своїх обов’язків, що впливають з умов договору, контрактів, а також позадоговірних зобов’язань. До корисливого мотиву ряд авторів, відносять викрадення людини з метою залучення до проведення певних робіт (будівництво, обробка сільгосппродукції, жебрацтво та інше), так і привласнення майна під час відсутності власника [3, с.53]

Слід зазначити, що корисливий мотив – це єдиний мотив, який впливає на кваліфікацію розглянутого злочину. Інші мотиви й цілі для кваліфікації значення не мають, але повинні враховуватися при призначенні винному покарання.

При вивченні судової практики декількох регіонів України (Вінницька, Львівська, Київська області та м. Київ) показало, що викрадення людини може вчинятися і з інших мотивів. До них належать ревнощі, помста, кар’єризм та інше.

Нині виявлення та розслідування злочинів пов’язаних з викраденням людей перед правоохоронними органами, на наш погляд, виникають наступні проблеми:

- складність у підготовці та проведенні окремих слідчих дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
- відсутність комплексних напрацювань у даній сфері;
- відсутність загальної слідчої та оперативно-розшукової практики по даній категорії справ.

На наш погляд, збільшення ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинами пов’язаних з викраденням людей, на сучасному етапі необхідне вдосконалення методів збору оперативної інформації в цілях у встановленні організованих структур, які займаються злочинами проти особистої свободи особи, характеру їх діяльності, взаємопов’язаної між різними злочинними групами та організаціями.

Підводячи підсумки, хотілося б зазначити, що з метою успішного виявлення злочинів, пов’язаних з викраденням людей вчиненого з корисливих мотивів необхідно вчасно і тактично грамотно й кваліфіковано у найкоротший час проводити комплекс слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 30.10.2020).
2. Іващенко А.В., Шевченко А.С. Методика розслідування злочинів // Посібник. 2005, 89с.

З. Кузнецов А. Г. Роль всестороннего изучения личности преступника и криминалистическая характеристика группового киднеппинга / А. Г. Кузнецов, Л. Н. Иванов, А. С. Волков. *Право и политика*. науч.-метод. журн. 2001. № 10. С.52–63.

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА СУДОВА ПРАКТИКА

Софія ВІКСИЧ, слухач магістратури 101 навчальної групи навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

Домашнє насильство є одним з найрозповсюдженим видом порушення прав та інтересів людини. Домашнє насильство полягає не лише у фізичних діях щодо якогось члена або членів родини, але й може полягати у вигляді агресії, жорстокої поведінки, приниження честі та гідності. Такі дії майже в кожному випадку призводять до негативних наслідків у вигляді погіршення психологічного, фізичного та соціального стану здоров'я постраждалого члена або постраждалих членів родини. Частіше всього від домашнього насильства страждають жінки, люди похилого віку та діти.

У нашому суспільстві склалась багаторічна негативна тенденція звинувачувати в домашньому насильстві не кривдника, а жертву, що призводить до того, що жертви домашнього насильства не звертаються за захистом. Тому так важливо нести у маси інформацію про те, що, з прийняттям у 2018 році Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та внесенням змін у Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України введено поряд з адміністративною, ще й кримінальна відповідальність за вчинення домашнього насильства та жертви домашнього насильства отримують захист та необхідну підтримку. Крім цього, зазначений закон встановив перелік суб'єктів та їх повноваження у сфері протидії та запобіганні домашньому насильству. Одним з таких органів є Національна поліція України. Саме Національна поліція повинна стати поштовхом та імпульсом, який повинен сформувати нульову толерантність до домашнього насильством, та на своєму прикладі покаже, що кожна людина нашої країни має право на гідне становлення та захист.

Варто зазначити, що Україна зосереджена на оновленні вітчизняного законодавства щодо протидії домашньому насильству відповідно до ключового документа, який є Конвенцією Ради Європи про запобігання та протидію насильству над жінками та домашньому насильству (Стамбульська конвенція). Її особливість полягає в тому, що вона містить не лише положення декларативного характеру, але й конкретні зобов'язання для

країн-учасниць, які включають заходи щодо вдосконалення законодавства та практик правозастосування для запобігання та протидії домашньому насильству, захисту жертв та забезпечення відповідальності порушників.

Слід зазначити, що необхідність впровадження найкращих міжнародних практик у сфері домашнього насильства, пошуку шляхів вирішення проблем цього процесу зумовлена не лише зобов'язаннями України перед Радою Європи та необхідністю адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Це також спричинено суспільною небезпекою домашнього насильства, яке є дуже поширеним.

Так, з огляду на короткий термін дії статті Кримінального кодексу України про відповідальність за домашнє насильство, за даними Генеральної прокуратури України, за вісім місяців 2019 року зареєстровано 585 кримінальних правопорушень, з яких 315 особам повідомлено про підозру. Наведені дані також свідчать про появу слідчої та судової практики у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 126-1 Кримінального кодексу України. Належне виконання положень Стамбульської конвенції не може бути здійснене лише шляхом законодавчих змін. Важливе значення має формування системи підзаконних актів, а також навчально-методичного забезпечення суддів, прокурорів, працівників Національної поліції України та адвокатів з питань домашнього насильства.

У ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» таке насильство означає як насильство (дія чи бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, вчиненого в сім'ї або за місцем проживання, або між родичами, або між колишніми чи нинішніми подружжям, або між іншими особами які спільно проживають (жили) однією сім'єю, але не перебувають у сімейних стосунках або одружуються один з одним, незалежно від того, чи є особа, яка вчинила домашнє насильство, на тому ж самому місці, що і потерпіла особа, та погрози вчинення таких дій [3].

Кваліфікація дій особи, яка систематично здійснює фізичне насильство, що виявляється у заподіянні побоїв чи легких тілесних ушкоджень, не може здійснюватися в поєднанні зі ст. 126-1 Кримінального кодексу України, оскільки він буде порушувати конституційний принцип, що забороняє подвійну інкримінацію. Подвійна інкримінація відбуватиметься тому, що побиття, заподіяння шкоди та легке тілесне ушкодження є способом вчинення насильства в сім'ї, який повністю охоплюється фізичним насильством, зазначеним у ст. 126-1 Кримінального кодексу України. Цей висновок свідчить про систематичне тлумачення закону про кримінальну відповідальність, а саме ст. 126-1 та 125, 126 Кримінального кодексу України. Так, стаття 126-1 Кримінального кодексу України, як ознака об'єктивної сторони злочину, передбачає фізичне насильство, яке виявляється не лише у завданні фізичного болю, а й у розладах здоров'я та травмах (це прямо зазначена в самій нормі). Порівняння ст. 125–126-1 Кримінального кодексу України засвідчує, що санкція ст. 126-1

Кримінального кодексу України є більш суворою. Це дає можливість стверджувати, що фізичне насильство включає також побиття та невеликі травми. Не тільки дія, передбачена ч. 2 ст. 126 КК України, оскільки санкція цього положення набагато суворіша, ніж домашнє насильство. Тому у випадку фізичного насильства, що виявляється у заподіянні тяжких тілесних ушкоджень, середній тяжкості тілесних ушкоджень, винний потребує додаткової кваліфікації у сукупності злочинів, оскільки завдання такого фізичного насильства є одним із засобів вчинення домашнього насильства. Аналіз судової практики показав, що до насильства в сім'ї притягуються особи, які вчинили раніше адміністративне правопорушення, відповідальність за які встановлена ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також осіб, які не підлягали адміністративній відповідальності. Слід зазначити, що є випадки неправильного застосування положень закону про кримінальну відповідальність в контексті обтяжуючих обставин. Так, вироком Козятинського міськрайонного суду Вінницької області від 24 липня 2019 року у справі № 133/1656/19 [2] особу засуджено за ст. 126-1 Кримінального кодексу України, оскільки вона (особа) систематично вчинила психологічне насильство над своєю матір'ю та сестрою. Суд назвав обтяжуючі обставини як вчинення злочину проти особи, з якою злочинець перебуває у родині та близьких стосунках. У наведеному вище прикладі одна і та ж особа була обвинувачена двічі, що порушує конституційний принцип неможливості подвійної інкримінації.

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективне подолання проблем насильства в сім'ї вимагає подальшого вдосконалення положень вітчизняного законодавства, усунення колізій в законодавстві, підвищення вимог до органів, що застосовують Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», а також підвищення рівня правової освіти населення. При цьому слід враховувати як уже існуючий досвід застосування закону, так і національну та міжнародну судову практику.

Список використаних джерел:

1. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. Київ, 2019. 288 с.
2. Вирок Козятинського міськрайонного суду Вінницької області від 24.07.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83208141>
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 01.01.2020 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ЖІНКАМИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Таїсія ПОСЛОВСЬКА, слухач магістратури 1-го курсу 102 навчальної групи навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

На сьогоднішній день, існують різні прояви домашнього насильства, які є проблемою не лише в Україні, але й у більшості зарубіжних країн. Слід зазначити, що найчастіше жертвами домашнього насильства стають жінки.

Так, відсоток жінок, які хоча б раз у житті зазнавали фізичного та/або сексуального насильства в сім'ї, варіює від 9,8% (Швейцарія) до 85% (Пакистан). Із 87 тисяч жінок, які були навмисно вбиті у 2017 році в усьому світі, більше половини були вбиті своїми партнерами або членами сім'ї, що означає, що 137 жінок у світі щодня гинуть від рук члена власної родини [5].

Говорячи за протидію домашньому насильству в Україні, слід зазначити, що останніми роками статистика соціальних опитувань показує, що щороку в Україні гине понад 600 жінок від домашнього насильства а також 1,1 мільйон українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї [2].

На сьогоднішній день, у нашій державі починає набирати розголосу дана проблема: ведеться спільна робота державних структур, органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями, проводяться різноманітні тренінги, вебінари щодо профілактики та протидії домашньому насильству, проте все ж значна різноманітність способів знущання над жінками в сім'ях спостерігається як в Україні, так і в різних країнах світу.

Не можливо не пригадати той факт, що на міжнародному рівні першим міжнародно-правовим документом, що дає визначення поняття «насильство щодо жінок», є Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жінок (1993) [6]. Також важливим документом у сфері протидії домашньому насильству є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Конвенція передбачає свободу жінок від будь-якої форми насильства [2].

Говорячи за законодавство України у даній сфері, варто відмітити Конституцію України, де в ст. 28 вказано, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [4]. Також не можливо не звернути увагу на Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в якому до домашнього насильства відносять діяння фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи

теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3].

Однак, до вище викладеного слід додати, той факт, що на момент 2020 року не лише законодавство України, а й законодавство жодної з країн світу повністю не захищає від домашнього насильства, а в деяких державах це взагалі не вважається злочином.

Звертаючись до досвіду зарубіжних країн у сфері протидії домашньому насильству над жінками, можна навести яскраві приклади боротьби у таких країнах як: Німеччина, Польща, США, Франція, тощо.

Так, характерною особливістю законодавства Німеччини в зазначеній сфері є орієнтація на вилучення особи з родини строком на 10 днів. Цікавими є норми Закону Німеччини «Про побутове насильство», відповідно до яких потерпілій особі надається право правової претензії на виділення квартири. У разі заподіяння фізичної шкоди здоров'ю або обмеження свободи, у разі виникнення загрози такого порушення суд може зобов'язати кривдника звільнити квартиру незалежно від того, в шлюбі партнери чи ні; навіть власник квартири або єдиний квартиронаймач, орендар, тощо. Поряд із цим варто зазначити, що відповідно до законодавства Польщі за вчинення насильства в сім'ї особа притягується лише до кримінальної відповідальності [5].

За статистикою, у США жінка страждає від фізичного насилля кожні 18 хвилин. 62% убивств жінок було вчинено їхніми чоловіками. Так, зазначимо, що обов'язковий арешт за домашній напад є широко рекомендованим засобом, покликаним вирішити проблему домашнього насильства в Америці. У результаті останніх досліджень постало питання про розумність такої політики. Кримінологи, юристи, працівники поліції висловлюють різні думки з приводу того, чи повинна змінитися політика держави щодо арешту. Крім того, необхідно зауважити, що практика обов'язкового арешту як методу припинення насильства не єдина у США (Наприклад, у Нью-Йорку не існує обов'язкового арешту) [1].

У Франції ефективно налагоджена взаємодія підрозділів поліції з «гарячою мобільною лінією», що дає змогу швидко прибувати на місце вчинення насильства в сім'ї. Крім того, поліція має право негайно вилучати осіб, що вчинили насильство в сім'ї, із місця спільного проживання з потерпілою особою, а суд може призначати такий захід протидії насильству в сім'ї, як використання електронних ОРБ-браслетів. За допомогою цих браслетів поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила насильство в сім'ї, наближається до потерпілої, і можуть негайно реагувати на це [5].

Таким чином, закордонний досвід показує те, що в нашій країні значною перешкодою у протидії домашньому насильству є недосконала законодавча база. Як показує практика, якщо жертва подає до

правоохоронних органів заяву про вчинене насильство, то з кривдника стягують штраф, який найчастіше йде із сімейного бюджету. Також варто зазначити, що незважаючи на те, що правоохоронні органи можуть винести кривднику тимчасовий заборонний припис (до 10 діб), найчастіше дана особа повертається назад до жертви та продовжує вчиняти домашнє насильство над нею, як правило, за статистикою продовжується фізичне насильство. Так, Україні варто запозичити досвід зарубіжних країн, де практикою перевірено, якщо правопорушник погрожує, завдає шкоди особі, яка мешкає у тому самому будинку, поліція виселяє правопорушника із спільного житла і забороняє йому туди повертатися, навіть якщо він є власником будинку. Також вважаємо за доцільне запровадити використання електронних ОРБ-браслетів за допомогою яких поліція б отримувала сигнал про те, що кривдник наближається до потерпілої, і могла б швидше та ефективніше реагувати на даний факт.

Список використаних джерел:

1. Гумін О., Римарчук Г. Зарубіжний досвід запобігання сімейно-побутовим насильницьким злочинам щодо жінок правоохоронними органами / О. Гумін, Г. Римарчук // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 855. С. 502-509.
2. Драгоненко А.О., Пихтіна П. В. Протидія насильству в сім'ї: міжнародний досвід та реалії в Україні відповідно до чинного кримінального законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. Випуск 3. 2018. С. 151-157.
3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» м. Київ 7 грудня 2017 року № 2229-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
4. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Ломакіна О.В. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі / О. В. Ломакіна. // *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2020 http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2020_1_20
6. Ращупкіна О. В., Ємець Н. А. Попередження насильства над жінками в сім'ї «Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи» : збірник тез Обласної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 24 жовтня 2019 р.) / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, ЧНТУ, 2019. 126 с. <chrome-extension://ohfgljdgelakfkefopgkclcohadegdpjf/https://stu.cn.ua/media/files/confere nce/zbirnik-nas.pdf>

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Тетяна КУЛИК, доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Відповідно до ч. 3 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення [1].

З точки зору, основних засад конституційного ладу щодо правового статусу людини саме дана норма є наріжним каменем. Оскільки, саме ще до прийняття та набрання чинності зазначеним Законом, вже серед юристів сформувалася позиція про суперечливість такої норми.

Конституція України [2] містить комплекс основоположних гарантій правового статусу людини, так людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст.3), усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21), закріплені право на повагу до гідності особи (ст. 28), право на недоторканість житла (ст. 30), право на приватність (ст. 32), всі ці положення стосуються розглядуваного питання.

Крім того, ч. 4 ст. 41 Конституції України закріплює норму-принцип прямої дії – ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Дана позиція має місце і у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ратифікація – 17.07.1997, підстава - 475/97-ВР) [3], де право приватної власності захищене у ст. 1 Протоколу 1, де визначено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Але юридичний зміст забезпечення цього права та безпосередньо у статті передбачає випадки та обставини, за яких держава може обмежити це право. Серед цих обставин – інтереси суспільства, окремо наголошено, що дані положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Ч. 5 ст. 41 Основного Закону України передбачає можливість примусового відчуження об'єктів права приватної власності, але звичайно за певних умов, а саме: як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Передбачена також можливість

примусового відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості, але таке можливе лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» запроваджує правовий механізм не відчуження, а обмеження права власності. При цьому, слід зазначити, що мова йде в даному випадку про право власності на житло.

Щодо забезпеченню права власності на житло, окремо Конституція України та Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод забезпечують право на недоторканість житла, а норми цивільного та житлового права захищають відповідно особу від виселення її без надання іншого житла. Тобто загальна позиція, щодо правового регулювання цих питань на боці особи, що має право власності або користування житлом.

Тому законодавча можливість у випадку наявності домашнього насильства виписати терміновий заборонний припис кривднику, має бути забезпечена і на конституційному рівні.

Законом передбачено, що такий припис виписується уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Навіть сам перелік цих умов, вказує на те, що дане повноваження поліцейських є дискреційним. В українських правових реаліях таке правове регулювання залишає широкі можливості для оскарження відповідних приписів в судовому порядку.

Даний вид роботи не дає можливості ґрунтовного всебічного аналізу вказаної проблеми, тим більше всього ряду подібних законодавчих новел.

Проте, однозначно настав час поставити питання, щодо необхідності узгодження положень розділу II Конституції України із тими напрямками Євроінтеграційного реформування, що вже запроваджені та заплановані, або що, на нашу думку є більш правильним шляхом, потрібно застосовувати за аналогією норму, що передбачена ч. 2 ст. 9 Конституції України, про те, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України, і щодо прийняття за основу законодавчих змін висновків Венеціанської Комісії.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 14.12.2020).

2. Конституція України поточна редакція — Редакція від 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.12.2020).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13, № 32 від 23.08.2006, стор. 270.

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ

Тетяна ЛАГОДИЧ, слухач магістратури 1-го курсу 101 групи навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

На сьогодні проблема домашнього насильства в Україні загострюється, за даними ООН близько 90% потерпілих від нього – жінки. Кожна четверта українка пережила фізичне чи сексуальне насильство в віці 15-49 років. Однак, лише одна з трьох жінок звертається до правоохоронних органів. Саме тут з'являється основне питання: Чому українки мовчать щодо насильства відносно себе? Проблема недовіри до правоохоронних органів чи національний менталітет? Для того аби знайти відповідь на це питання необхідно враховувати такі чинники:

- 1) соціально-побутові та культурні;
- 2) економічні;
- 3) освітні (загальний рівень правової обізнаності);
- 4) законодавча база (наявність певних правових інструментів регуляції проблеми).

Позиція замовчування проблем в сім'ї – окрема риса нашої ментальної культури. Табулювання розголошення проблем в сім'ї походить від позиції «це особиста, сімейна справа», а постраждалі могли «самі спровокувати» насильство відносно себе – що відповідно є «ганьбою» для самої жертви. Саме таке мислення проokuє терпимість до аб'юзу, газлатингу, слатшеймінгу, а також дуже небезпечного віктімбеймінгу на ґрунті яких проблема домашнього насильства загострюється та розвивається.

Однак, інколи постраждалі навіть не розуміють, що відносно них вчиняється насильство того чи іншого характеру. Перша проблема виникає коли особа чує слово «насильство», вона розуміє під цим фізичне насильство, а в деяких випадках навіть виокремлює «реальне» насильство – те, при якому жертва має видимі ознаки побоїв, катування та крові. Ця конструкція з'являється через неосвіченість та не інформованість всіх верств населення, відсутність масових профілактичних заходів серед населення. Друга проблема – сексуальне насильство в сім'ї. Прийнято вважати, що поміж подружжям виникає так званий «подружній обов'язок» - хибне припущення. Навіть якщо Ви знаходитесь в офіційному шлюбі ваш партнер не набуває права «безлімітного» доступу до Вашого тіла, а будь-які дії відносно Вас

повинні відбуватись тільки за Вашою згодою. Третя проблема – економічне насильство. Воно може бути як яскраво вираженим, так і «протікаючим» непомітно. До прикладу: дружина вимагає від чоловіка віддати їй всю заробітну плату; чоловік контролює кожну гривню, котру дружина витрачає, обмежує її в праві користування як особистими, так і спільними коштами, вимагає звітувати про витрачені кошти. І остання, але найбільш латентна проблема – психологічне насильство. Саме його всі скидають з рахунків, але саме воно найбільш небезпечне, бо впливає на особу зсередини й наслідки такого впливу можуть бути фатальними. Фрази, котрі пригнічують гідність, запевнення жертви в тому, що вона неповноцінна, некомпетентна в питаннях котрі стосуються її життя, образи та погрози в сторону сім'ї. Такі факти прийнято забувати, якщо вони мали місце під час сварки чи гніву одного з партнерів, однак якщо таке явище має постійну основу та систематичність це тривожний сигнал та причина звернутись до правоохоронних органів.

Держава в свою чергу приймає всі першочергові міри задля припинення домашнього насильства, котрі встановлені Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, запроваджує низку програм запобігання насильству. Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» №2229-VIII прийнятий від 07.12.2017 поклав початок реформування суспільства, запровадження сучасних способів та методів боротьби з насиллям в сім'ях та допомоги постраждалим від нього. [1] Також, були здійснені зміни правоохоронних органів та створено проект «ПОЛІНА», основним завданням якого є профілактика та протидія домашньому насильству; в органах прокуратури кримінальні провадження пов'язані з цією проблемою стали предметом особливої уваги та ретельного опрацювання. За даними офісу Генерального прокурора кількість кримінальних проваджень за ст.126-1 на травень 2020 року становить – 1511, натомість в травні 2019 – 795 [2]. Хоча ці дані повною мірою не відображають реальний стан речей, ми вважаємо, що процес інтеграції нового законодавства починає діяти.

Отже, враховуючи доцільність та важливість освітлюваного питання, його складну структуру та низку проблем, ми вважаємо за необхідне зробити підсумки.

По-перше, ментальне та соціо-культурне відношення громадян до проблеми домашнього насильства має неоднорідну структуру. Саме це у більшості випадків змушує постраждалу особу залишати злочин, скоєний проти неї у латентному стані. Ми вважаємо, що проблему «замовчування» потрібно популяризувати та освітлювати через ЗМІ, в школах та дитячих садках, аби підростаюче покоління громадян мало змогу вчасно попередити насильство проти себе та повідомити про це правоохоронні органи.

По-друге, держава повинна забезпечити надійну підтримку постраждалим – створюючи кризисні центри, фонди допомоги постраждалим; розповсюджувати інформацію про гарячі лінії та цілодобові центри психологічної допомоги.

По третє, необхідна підтримка законодавців та законотворців щодо вдосконалення механізмів протидії та запобігання домашньому насильству.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2229-19>.
2. Дані офісу Генерального прокурора - Режим доступу до ресурсу - https://ld.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=1138997&libid=100820&c-edit&c=fo

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

Тетяна МИРОНЮК, здобувач вищої освіти магістра за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Торгівля людьми – це міжнародне, складне та унікальне злочинне явище, яке містить багато тісно пов'язаних між собою елементів у якому визначальну роль відіграє організована злочинність. Незалежно від виду експлуатаційної мети, торгівля людьми має тяжкі, а часом фатальні наслідки для постраждалих осіб. Злочин торгівлі людьми постійно еволюціонує услід за прагненнями злочинців отримати щонайвищі прибутки від експлуатації постраждалих та протистояти зусиллям правоохоронних органів з протидії їхній злочинній діяльності [1, с. 6].

Треба зазначити, що державно-управлінський вплив на проблему торгівлі людьми в Україні ще є недосконалим. Нині цим питанням опікуються більше десятка міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та неурядових організацій, проте чітка координація їхніх дій відсутня. Навколо визначення феномена «торгівля жінками» тривають дискусії. Дискусійними є навіть підходи до вивчення цього явища, які існують серед науковців. Виділяють шість основних підходів для визначення цього феномена: торгівля жінками, як проблема боротьби з організованою злочинністю, як проблема легальної та нелегальної міграції, як проблема праці, моральна проблема, проблема, що пов'язана з проституцією, порушенням прав людини.

За даними Державної служби статистики України, на перше січня 2016 р. найбільшу кількість безробітних жінок офіційно зареєстровано в таких регіонах: Донецькій області – 64 373 особи, Дніпропетровській області – 56 599, Луганській області – 36 308 із загальної кількості безробітних жінок 729 600. З усієї кількості опитаних потерпілих 46% (59 осіб) мешкали в обласних центрах, 37% – в інших містах області, 14% – становлять жителі сіл.

Основні фактори, що «притягують» жінок на роботу за кордоном: сподівання знайти роботу та заробити гроші; матеріальний добробут, пов'язаний із життям на Заході; більш високий соціальний статус; уявний «блиск» життя в країнах Західної Європи.

У межах цього підходу запобігання торгівлі означає і запобігання в'їзду потенційних жертв. Боротьба проти торгівлі жінками стає боротьбою проти нелегальної міграції. Репресивними заходами щодо міграції, які характерні для всіх країн, є жорстка візова політика, суворий прикордонний контроль, пильніший нагляд за змішаними шлюбами, криміналізація третьої сторони, яка сприяє нелегальному в'їзду чи перебуванню, а інколи й самим нелегальним мігрантам тощо. Фактично такі заходи мають на меті захист країни від нелегальних мігрантів, а не захист жінок від насильства та зловживань, та служать більше інтересам країни, ніж інтересам жінки. У цьому випадку позиція жінок протиставляється державі: для жінок перебування в іншій державі — це нелегальний статус, недостатні легальні можливості міграції у поєднанні з попитом на робочу силу в нелегальному секторі та відсутність роботи в рідній країні, що робить торгівлю прибутковою справою і змушує жінок до нелегальних переїздів, які супроводжуються насильством та експлуатацією [2]. На сьогоднішній день багато думок різних науковців існують стосовно питання протидії торгівлі людьми.

Одним із прикладів застосування за кордоном у судових засіданнях режиму віддаленої присутності осіб є досвід судочинства Італії, де з 1996 року діє система, яка дозволяє під час судових слухань отримати зображення одного з більш як 1200 свідків, до яких застосовуються заходи безпеки, до того ж усім, за винятком судді, його видно зі спини [3, с. 136].

Так, саме з позицій захисту прав жінки в останні роки розроблено низку міжнародних документів по запобіганню та боротьбі з торгівлею жінками та дітьми з метою сексуальної експлуатації.

Це, наприклад, «Гаазька міністерська декларація» - у ній наголошується, що «торгівля жінками є кричущим порушенням людських прав жінок, з яким можна боротися тільки шляхом застосування багатодисциплінарного та координованого підходу, у якому брали б участь усі зацікавлені учасники, недержавні організації, установи соціального захисту, правові, законотворчі та міграційні. Така боротьба потребує як національних, так і європейських та міжнародних спільних дій та співробітництва.

Також ми схилиємося до думки Д.В. Лебедева, який вважає, що велику увагу треба приділяти безпеці потерпілого та свідка при розслідуванні кримінальних справ про торгівлю жінками з метою їх сексуальної експлуатації. Він пропонує використовувати відеозв'язок при проведенні окремих слідчих дій під час розслідування торгівлі жінками, що було б важливою гарантією безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [3, с. 135–136].

Так, наприклад, В.М. Бесчастний, пропонує встановлення обов'язкового страхування осіб, що виїждять працювати за кордон, за рахунок структур, які займаються таким працевлаштуванням. Також він вважає, що слід прийняти закони про регулювання діяльності у сфері розваг, які б передбачали вжиття заходів контролю за діяльністю виробників, які поширюють в Інтернеті порнографічні та інші непристойні матеріали, та необхідно заборонити вміщення в засобах масової інформації рекламних оголошень сумнівного змісту [4, с. 69].

Це дуже важливі питання, тому що відповідно формуються не тільки визначення феномена торгівлі жінками, але й підходи по боротьбі з ним та запобігання цьому, вони спрямовані на придушення організованої злочинності, проституції, нелегальної міграції та базуються на ідеях підвищення та укріплення статусу жінок у суспільстві, зміцненні їх прав. Такі стратегії можуть бути цінними, вони вимагають обережності, як і спроби змішати інші важливі питання, такі як статистика міграції з визначенням торгівлі жінками, як форми насилля по відношенню до жінок. Але у той же час висвітлюють непередбачені, небажані аспекти, що гнітюче впливає на жінок. Ще гірше, вони можуть спричинити зворотний процес, що має репресивний ефект, який більше послаблює нестабільні позиції жінок (наприклад, обмеження свободи пересування та використання жінок, як свідків для боротьби з організованою злочинністю без надання їм відповідного захисту).

Як висновок, слід зазначити, що ситуація, яка склалась на території нашої та зарубіжних країн стосовно торгівлі жінками є неприпустимою. Заходи, що вживає держава по запобіганню торгівлі жінками, є дієвими, але недосконалими, вони вимагають не лише законодавчих змін, але й розробки ефективних механізмів боротьби з торгівлею людьми.

Ефективно протидіяти зазначеному явищу можна лише при використанні системного підходу, за умов координованої діяльності всіх зацікавлених сторін — державних, недержавних організацій, органів соціального захисту, правових, законодавчих та міграційних установ. Таким чином, важливою гарантією ефективності заходів по боротьбі з торгівлею людьми є необхідне налагодження співпраці з поліцейськими та спеціальними органами зацікавлених іноземних держав шляхом підписання відповідних міжнародних угод, розробки механізмів інформаційного обміну як між правоохоронними структурами в Україні, так і правоохоронними органами зарубіжних країн. Все це вимагає комплексної взаємодії різних установ та зацікавлених сторін як в межах однієї країни, так і між відповідними країнами, що охоплює органи поліції, судового переслідування, програми підтримки жертв та захисту свідків і засобів масової інформації.

Також можливе створення та зміцнення відповідних інститутів на місцевому та національному рівнях. Реалізація комплексної політики щодо боротьби з торгівлею людьми, яка базується на повазі прав людини жертв

торгівлі людьми, повинні розглядатися в якості елемента демократичного й прозорого управління, на основі принципу верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Україна як країна призначення для торгівлі людьми. Матеріали для практичного використання працівниками прикордонної служби, правоохоронних органів та суддями / Васильєва М. О., Касько В. В., Орлеан А. М., Пустова О. В. К. : Фенікс, 2012. – 120 с.
2. Сергєєва Л.М. Державна політика протидії торгівлі жінками: автореферат. Харків, 2006.
3. Келлі Л. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на міліцейську діяльність, її інноваційність та професіоналізм: посібник. Львів: Астролябія, 2011. 176 с.
4. Бесчастний В. М. Особливості імплементації міжнародно-правових норм у сфері боротьби з торгівлею жінками в національне законодавство України. *Боротьба з торгівлею людьми: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції* (м. Донецьк, 26 червня 2008 р.). Донецьк, 2008. С. 66-70.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ПІД ЧАС ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Тетяна САВЧЕНКО, здобувач вищої освіти магістра за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Тетяна КУЛИК**

Право на повагу до особистого та сімейного життя забезпечується та охороняється державою, про що свідчить закріплення цих положень в ст. 32 Конституції України; відповідно до ч.1 «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків передбачених Конституцією»[1]. Для всебічного розуміння та застосування даної норми, необхідно звернутися до офіційного тлумачення положення частини першої статті 32, яке закріплюється в Рішенні Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20.01.2012 : «Інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї. Така інформація про особу є конфіденційною»[2]. Поряд з даними положеннями, держава встановлює покладення відповідальності на особу, що порушила право на повагу до приватного та сімейного життя, для забезпечення як

превентивних функцій, так і для відновлення порушених прав постраждалої особи.

В процесі реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, виникає певне протиріччя з основними положеннями Конституції України, яке полягає в тому, що для виявлення, запобігання та безпосередньої протидії порушення прав, необхідно використання відомостей про відносини немайнового та майнового характеру та подій, що послуговували умовою для безпосереднього визначення діяння або бездіяльності особи домашнім насильством. Слід зазначити, що п.3 ст. 1 Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»[3] дає визначення поняття домашнього насильства, та зазначає що воно має наступні форми вираження : фізичне, сексуальне, психологічне, економічне. Зокрема, якщо поставити на ваги фізичне та сексуальне насильство - з одного боку, а з іншого - психологічне та економічне насильство, то останні форми не мають доказової бази у вигляді зовнішніх проявів, на відміну від перших двох. Це, в свою чергу, зумовлює допустиме втручання органів державної влади в сферу приватного та сімейного життя, шляхом доступу до інформації яка відповідно до Рішення Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20.01.2012[2] визначається конфіденційною. Необхідність такого втручання обумовлена тим, що відповідно до ст. 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»[1], а зміст і спрямованість діяльності держави визначають саме права та свободи людини, які ,в свою чергу, охороняються. Дії органів державної влади спрямовані на відновлення порушених прав особи, які визначені в законі, що має найвищу юридичну силу – Конституції України (ст. 8), та мають на меті їх захист, що надає можливість допустимого втручання держави в приватне життя , у разі порушених прав.

Для поліпшення ситуації загальнодержавного рівня та можливості вирішення спірних правовідносин, в 2018 році набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який передбачає перелік спеціальних заходів, які можуть використовуватися уповноваженими суб'єктами, стосовно кривдника. Відповідно до ст. 25. Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до заходів відноситься терміновий заборонний припис, який містить: 1) зобов'язання залишити місце проживання постраждалої особи; 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання постраждалої особи; 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою[3], враховуючи це, працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть застосовувати поліцейські заходи примусу у разі, якщо кривдник відмовляється добровільно виконати вимоги термінового заборонного примусу. Важливим є також те, що пріоритет при вирішенні такої справи, буде надаватися безпеці особи, яка постраждала і вимоги припису поширюються на місце спільного проживання кривдника та постраждалої

особи, не залежно від їхніх майнових прав на це приміщення. Отже, пріоритет буде надаватися особі яка постраждала, навіть якщо право власності на житло належить кривднику, але термін дії даного припису становить не більше 10діб. Ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає обмежувальний припис, який може застосовуватися до кривдника у вигляді заборони перебувати в місці спільного проживання з постраждалою особою. Зазначені приписи можуть видаватися лише після оцінки ризиків, це сприяє запобіганню необґрунтованого обмеження в користуванні особи своїми правами. Без необхідної вмотивованості та обґрунтованих причин вважати, що дії кривдника у вигляді домашнього насильства можуть повторюватися у будь-якому прояві, не може бути прийняте рішення про застосування зазначених заходів.

Слід зазначити, що в постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 05 вересня 2019 року в справі № 756/3859/19 зазначається: « обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання ,а є тимчасовим заходом що виконує захисну та запобіжну функцію і направленим на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, з огляду на наявність ризиків.»[4], на основі цього в судовій практиці існують випадки, коли бажаючи вирішити сімейні конфлікти, в яких не вбачається ознак насильства в будь-якій його формі, особа вимагає застосування вищезазначеного заходу, що суперечить самій природі його прояву та передумовам застосування. Для запобігання даним ситуаціям, необхідне глибоке опрацювання та дослідження сутності справи, щоб завадити необґрунтованому втручання в право на повагу до приватного життя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України поточна редакція — Редакція від 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 07.12.2020)
2. Рішення Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20.01.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#n51> (дата звернення 07.12.2020)
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 07.12.2020)
4. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.09. 2019 в справі № 756/3859/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84092340> (дата звернення 07.12.2020)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Тетяна ЯЩЕНКО, здобувач вищої освіти магістра за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Катерина СЬОХ**

Термін “домашнє насильство”, під яким спочатку мали на увазі лише застосування фізичної сили, згодом включив до себе також сексуальне, економічне, психологічне та емоціональне насильство. І в Європі кожен з цих видів передбачає різні типи покарання – від адміністративного до кримінального. Суворість покарання залежить як від кривдника, так і від країни вчинення злочину.

Найсуворіші закони застосовують у Північній Європі. У Швеції (як і у Норвегії та Фінляндії) криміналізовані всі форми домашнього насильства [2, с. 46]. Навіть дуже емоційна сварка з вживанням образ та погроз може стати приводом для подання позову. А суд, у відповідь на цей позов, може присудити ув'язнення на строк до 2 років або штраф та припис про заборону спілкування.

У Великобританії і Франції нетяжкі випадки домашнього насильства потрапляють під дію цивільного права. Строк подання заяви про факт насильства складає 2 роки з дати злочину. Також діє можливість отримати по спрощеній схемі заборонний припис. У Великобританії заборонені тілесні покарання дітей, які призвели б до травм або ран. З дітьми в навчальних закладах працюють психологи, з батьками проводять профілактичні бесіди. У Франції суддя може видати припис для забезпечення безпеки жертв насильства, де йдеться про направлення жертви до спеціального центру, зміну місця проживання жертви, виселення чоловіка зі спільного помешкання [2, с. 28].

Незначні епізоди регулюються цивільним кодексом, але сума штрафу може сягнути 15 000 євро. Якщо позов було віднесено до розряду кримінальних – настає відповідальність на строк до 3 років (легкі травми) та до 20 років (каліцтва або вбивство) позбавлення волі.

У грудні 2016 р. у Франції набули чинності зміни до закону, які забороняють застосування усіх видів насильства проти дітей. У випадку насильства проти дітей його тяжкість визначається віком дитини. Якщо дитина має вік до 15 років, ув'язнення може складати до 20 років.

Розглядаючи зусилля європейських законотворців, політиків, соціологів, громадських організацій, можна помітити неспинний прогрес у

визначенні видів та критеріїв насильства, розширенню тлумачення поняття насильства, впровадженню нових мір та дій профілактики злочинів та покарання кривдників [1; 2].

Програми подолання насильства стають не тільки внутрішньодержавною справою. Ця проблема вирішується на міжнародному рівні за допомогою практично всіх країн світу.

У 169 країнах світу прийняті закони щодо насильства в родині. Всі співробітники Європейських організацій, які за родом діяльності стикаються з проблемою насильства, зобов'язані пройти спеціальну підготовку (поліцейські, лікарі, судді, прокурори, вчителі, спеціалісти соціальної сфери тощо).

Жертвам домашнього насильства гарантується захист та безоплатна допомога у всіх країнах Європи. Для постраждалих від насильства відкриваються спеціальні притулки з розрахунку 1 місце на 10 000 населення. Створені міжвідомчі організації по боротьбі з насильством в родині. Розроблені спеціальні програми по роботі з чоловіками, які порушили закон.

Про торгівлю людьми як про глобальну проблему почали говорити ще на початку ХХ століття, тоді зокрема було прийнято ряд міжнародно правових актів, таких як Загальна декларація з прав людини, Конвенцію проти організованої злочинності і протокол, які заборонили торгівлю людьми [3]. Стаття 13 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» встановлює національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми. Основним суб'єктом у системі запобігання торгівлі людьми є Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми (у складі кримінальної поліції) [3]. Також виявленням та протидією торгівлі людьми займаються такі державні органи як Міністерство соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція, Державна прикордонна служба та низка громадських організацій.

Право Європейського Союзу має ряд напрацювань щодо питання торгівлі людьми. Дана політика регулюється Директивою Європейського парламенту та Ради щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми та захисту жертв від 5 квітня 2011 р. № 2011/36/Є.

Компетентні національні органи влади держав членів директиви повинні не порушувати кримінальну справу чи накладати штрафи на жертв торгівлі людьми за їх участь у злочинній діяльності. Велика увага приділяється захисту та наданню допомоги жертвам злочину. Також повинна надаватись безкоштовна правова допомога жертвам торгівлі людьми, якщо останні не мають належних власних коштів, а для неповнолітніх жертв передбачені особливі захисні заходи. Неповнолітнім надається сприяння щодо фізичної та психосоціальної реабілітації.

Враховуючи зарубіжний досвід можна запропонувати наступні заходи для запобігання злочинності у сфері торгівлі людьми: в першу чергу необхідно систематично проводити статистичні дослідження для виявлення фактів торгівлі людьми та моніторинг за реалізацією політики боротьби з

торгівлею людьми. Повинна бути проведена робота з людьми які знаходяться в так званій «групі ризику», існує потреба підвищення рівня знань особливо неповнолітніх.

Список використаної джерел:

1. Активізація зусиль з метою запобігання та викоренення всіх форм насильства по відношенню до жінок і дівчаток : побутове насильство: Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 07.02.2017 р. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/71/170> (дата звернення: 15.05.2019).
2. Галай А. О., Галай В. О. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству. Київ: КНТ, 2014. 160 с.
3. Манагарова Є. С.. Кримінологічна характеристика злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми в умовах гібридної війни: матеріали XVI Всеукр. кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Харків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкина. Харків: Право, 2017. 420 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13656/1/Managarova_227-228.pdf (Дата звернення 13.11.2018)
4. Про протидію торгівлю людьми: Закон України від 09.15.2012 р. № 19-20. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>. (Дата звернення 13.11.2018)

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Юля ВАСЮТА, слухач магістратури 1-го курсу 101 навчальної групи навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції **Олександр ДОЦЕНКО**

Сучасний етап розвитку домашнього насильства є предметом уваги не тільки правоохоронних органів, але й вчених, психологів та педагогів, які намагаються зрозуміти причини цього явища та розробити методи попередження й протидії. Але, якщо суспільство ставиться негативно до проявів насильства «на вулиці», то насильство вдома більшість людей приймають за норму. У багатьох європейських країнах ця проблема активно обговорюється і досліджується. Наша країна також залучена до цього процесу. Проте, проблема насильства над дітьми та жінками часто замовчувалась як самими жертвами, так і суспільними організаціями. Статистичні дані свідчать про надзвичайно широке розповсюдження домашнього насильства в усіх верствах населення. До того ж такі випадки часто повторюються і тривають роками.

Згідно зі статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», понад 3

мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, а майже 70% жінок піддаються різним формам знущань і принижень. Щорічно приблизно 1500 жінок помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених матерів у 6 разів схильніші до суїциду, а 50% – до зловживань наркотиками. Майже 100% матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей – переважно з неврозами, заїканням, церебральним паралічем, порушенням психіки. Домашнє насильство в Україні – причина 100 тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до відділів травматології, 40 тисяч викликів лікарів. Водночас, лише 10% постраждалих звертаються за допомогою. Адже багато хто вважає такі стосунки «нормальними». Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень на замовлення Фонду народонаселення ООН, говорять про те, що щорічно 1,1 млн українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї, і більшість з них мовчать. За статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я 38 % вбивств жінок у світі – справа рук їх партнерів. У деяких країнах ця цифра наближається до 70% [2, с. 4-5].

На нашу думку, через стереотипні уявлення про поведінку жінок і чоловіків існує підвищена вірогідність, що чоловіки взагалі не будуть звертатися за допомогою, а тому факти насильства щодо чоловіків можуть залишатися прихованими. Домашнє насильство є порушенням базових прав та свобод людини. Обов'язок кожної особи, держави та суспільства загалом полягає в тому, щоб забезпечити дотримання основоположних прав і свобод, розвивати небайдуже ставлення до постраждалих осіб та формувати нетерпиме ставлення до насильницьких моделей поведінки.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1, с. 6].

Домашнє насильство є проблемою не лише відносно однієї особи, пари чи сім'ї. Його причини пов'язані з економічною ситуацією, суспільними нормами та ставленням до насильства. Для попередження та запобігання насильницьких дій в сім'ї необхідно впровадити дієвий механізм суб'єктів, що забезпечуватимуть заходи протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі.

Згідно з даними департаменту Національних «гарячих ліній» громадської організації «Ла Страда-Україна» зараз активно досліджують цифри з національної «гарячої лінії» з питань домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації. За перші тижні карантину

кількість звернень, які стосуються саме домашнього насильства, збільшилася майже вдвічі. Тобто прийняли понад 300 звернень виключно випадків, які стосувалися домашнього насильства, а це на 130 більше, ніж тижнем раніше, перед початком карантину. Як правило, найбільш уразливими є сім'ї з низьким рівнем доходу, адже карантин передусім вдарив по бюджету родини, що є додатковим подразником та стресом в родині. За даними останнього дослідження Організації з безпеки і співробітництва в Європі, українки досі не знають, що робити, якщо вони зазнають насильства: тільки 17% опитаних вважали себе поінформованими з цього питання, тоді як майже половина (48%) відчували, що мало знають, або зовсім не знали, що їм робити (17%) [4].

Методологією соціально-педагогічної роботи в аспекті профілактики домашнього насильства є концепція «допомоги для самопомоги», яка змінює свідомість і поведінки дорослих та дітей. Ця концепція розглядає людину як суб'єкт, а не об'єкт соціальної роботи, що означає формування в неї відповідальності за своє життя, свій вибір, уміння свідомо користуватися своїми правами на основі знання про них [6, с. 38].

Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству визначено в розділі V Закону, зокрема у статті 24 (Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству).

До спеціальних заходів протидії домашньому насильству належать [1; 5, с. 34]:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Найперше, куди необхідно звертатися за допомогою – це Національна поліція України. Можна викликати поліцію за телефоном 102 або звернутися особисто й написати заяву. Варто пам'ятати, що поліцейські можуть проникати до житла особи без рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням акту домашнього насильства, у разі небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

Працівники поліції за 9 місяців 2020 року винесли орієнтовно 34 тисячі термінових заборонних приписів щодо осіб, які вчиняли домашнє насильство.

Крім того, поліція склала 102, 9 тисяч адміністративних протоколів за статтею 173-2 КУпАП (вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування). Загалом правоохоронці зареєстрували за 9 місяців цього року 157,8 тисяч заяв і повідомлень щодо домашнього насильства [3].

Як повідомляв Укрінформ, з 11 вересня 2018 року набрав чинності наказ МВС щодо термінових заборонних приписів у ситуаціях домашнього

наси́льства. Зокрема, правоохоронці, які приїжджають на виклик щодо вчинення домашнього насильства, можуть подбати про безпеку жертви, одразу виписавши кривднику терміновий припис. Такий припис накладає на правопорушника зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; містить заборону на вхід та перебування в цьому місці; а також забороняє кривднику в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою [3].

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що прийняття Закону та криміналізація діяння за домашнє насильство є рішучим кроком до зменшення випадків домашнього насильства. Але, щоб викоринити цю проблему, знадобиться багато часу, адже більшість жертв не повідомляють про факти домашнього насильства або ж пишуть відмову від своїх слів на стадії попереднього розслідування факту домашнього насильства. Необхідно, щоб у суспільстві руйнувалися стереотипи, що виникли навколо досліджуваного питання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
№ 2229-VIII від 07 грудня 2017// Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. С. 35.
2. Запобігання та протидія насильству. Методичні рекомендації. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480. Київ. 2020. 86 с.
3. Поліція з початку року винесла 34 тисячі заборонних приписів щодо домашніх кривдників. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3135249-policia-z-pocatku-roku-vinesla-34-tisaci-zaboronnih-pripisiv-sodo-domasnih-krivdnikiv.html>.
4. Протидія домашньому насильству в умовах карантину. – URL: <http://lbsadm.gov.ua/protydiia-domashnomu-nasylstvu/item/9930-protydiia-domashnomu-nasylstvu-v-umovakh-karantynu>.
5. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.
6. «Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи»: збірник тез Обласної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 24 жовтня 2019 р.) / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, ЧНТУ, 2019. 126 с.

СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ: КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Юрій ІРХА, начальник науково-дослідного відділу Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

Тетяна АЗАРЕНКО, науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України

Насильство за ознакою статі та домашнє насильство є серйозним порушенням прав і свобод людини, здатним завдати істотної шкоди жінкам та чоловікам, дівчатам і хлопцям, спотворити та підірвати моральні й соціальні устої сім'ї, родини, суспільства та держави. Ці прояви насильства розповсюджені у середовищі будь-яких соціальних груп, вони мають, як правило, латентний характер, а їх жертвами стають здебільшого жінки та діти. Дана проблема, а також проблема забезпечення гендерної рівності набули значного суспільного резонансу та розголосу, що привернуло увагу фахівців як на національному, так і міжнародному рівнях.

Упродовж останніх десятирічь світова спільнота намагається виробити універсальні механізми запобігання, виявлення та реагування на різноманітні прояви гендерно обумовленого насильства. На конституційному рівні та в законодавстві формуються норми щодо забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків та жінок, а також щодо захисту від проявів насильства за ознакою статі та домашнього насильства.

Україна є однією з перших країн світу, яка внесла до свого Основного Закону норму про рівність прав жінки і чоловіка. Як повноправний суб'єкт міжнародного права наша держава є учасником багатьох міжнародних договорів у сфері захисту прав і свобод людини, у тому числі з питань протидії гендерно обумовленому насильству. З метою реалізації конституційного обов'язку держави щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини, в Україні розроблено закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про запобігання та протидії насильству за ознакою статі та домашньому насильству».

Хоча положення цих законів створюють організаційно-правові механізми захисту прав і свобод людини, однак вони не в повній мірі враховують сучасні позитивні напрацювання світової спільноти у цій сфері з огляду на те, що Україна досі не ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі – Стамбульська конвенція), яку наша держава підписала ще в 2011 році. Таке зволікання зумовлене наявністю в суспільстві та в політикумі певних стереотипів, міфів і побоювань.

Незважаючи на існуючі дискусії, об'єктивним є те, що в Стамбульській конвенції містяться норми та принципи, які варто використовувати з метою покращення становища жінок та дітей у суспільстві, забезпечення

рівноправності між жінками та чоловікам, протидії насильству за ознакою статі та домашньому насильству.

Фахівцями виокремлено чотири керівні принципи цієї конвенції, які сприяють захисту прав і свобод людини, розвитку суспільства і держави. До цих принципів належать: запобігання, захист, кримінальне переслідування, скоординована політика.

1. Принцип запобігання.

Країна яка ратифікувала Стамбульську конвенцію, має вживати такі заходи щодо запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству:

- сприяти участі засобів масової інформації та приватного сектора через встановлення стандартів, що закріплюють поважливе ставлення до гендерних ролей та засудження виправдання насильства стосовно жінок;
- підвищити рівень обізнаності про різні форми насильства, їхній руйнівний характер та вплив на жінок і дітей;
- виховання ненасильницького ставлення та рівності між жінками й чоловіками;
- просувати зміни у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків;
- сприяти розширенню прав і можливостей жінок у суспільстві;
- запровадити програми навчання для правопорушників, які вчинили домашнє насильство, сексуальне насильство;
- сприяти активному залученню чоловіків та хлопчиків до заходів запобігання насильству;
- здійснювати підготовки спеціалістів для роботи з жертвами або правопорушниками.

2. Принцип захисту.

Безпека та потреби жертв і свідків мають бути в основі всіх заходів захисту, прийнятих країною. Держава зобов'язана забезпечити право цих осіб на:

- інформацію про свої права;
- служби підтримки;
- регіональні та міжнародні механізми подання скарг;
- притулки;
- центри підтримки жертв зґвалтування та сексуального насильства;
- повідомлення компетентним органам влади про акти насильства;
- термінові заборонні приписи;
- захисні або обмежувальні приписи;
- опіку, право на відвідування та безпеку дітей;
- безоплатні телефонні лінії допомоги в режимі 24/7;
- права та потреби дітей-свідків насильства.

3. Принцип кримінального переслідування.

У державі мають здійснюватися такі законодавчі заходи та судочинство:

- стримувальні санкції стосовно правопорушників;
- ефективне державне кримінальне переслідування правопорушень;
- розгляд обтяжувальних обставин;
- законодавство, яке визнає насильство стосовно жінок кримінальним правопорушенням;

- ефективне поліцейське розслідування.

Крім того, важливим є захист прав жертв, що охоплює здійснення:

- захисту дітей-жертв насильства та свідків;
- скоординованої оцінки ризиків;
- недопущення покладання вини на жертву насильства;
- права жертви на недоторканність приватного життя;
- права жертви на інформування та підтримку;
- захисту жертви під час розслідування та судочинства.

4. Принцип скоординованої політики.

У державі має бути забезпечено:

- співробітництво між установами;
- підтримка громадянського суспільства та неурядових організацій і співпраця з ними;
- координування дій та здійснення моніторингу виконання;
- політика, заснована на правах людини;
- належне реагування з боку всього суспільства;
- фінансування для здійснення політики та функціонування служб підтримки;
- всеосяжне законодавство та політика, яка враховує гендерні аспекти;
- дослідження та збір даних[1].

На наше переконання, відсутність згоди на обов'язковість Стамбульської конвенції, не перешкоджає реалізовувати на території нашої держави окремі керівні принципи запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству, які визначені у цьому акті. З огляду на незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, ці керівні принципи Стамбульської конвенції можуть бути розвинуті в нормативних актах органів державної влади та органів місцевого самоврядування у межах здійснення ними своїх конституційних повноважень.

Ми вважаємо, що удосконалення вітчизняних механізмів забезпечення гендерної рівності, протидії насильству за ознакою статі та домашньому насильству в дусі Стамбульської конвенції забезпечить суспільний прогрес та суспільну злагоду в Україні.

Список використаних джерел:

1. Стамбульська Конвенція. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://rm.coe.int/istanbul-convention-brochure-4ps-ukr/16809f8eba> (дата звернення: 12.12.2020).

АКУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Яна ТАТАРОВСЬКА, курсантка 202 навчальної групи Навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Яніна КВІТКА**

Згідно статистики кожна 5 жінка в Україні страждає від різних форм домашнього насильства. Протягом 2019 року зафіксовано понад 130 тисяч звернень громадян з приводу домашнього насильства, що на 15% більше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, з них 88% - від жінок, від дітей надійшло 1055 звернень [7].

Домашнє насильство є однією із глобальних проблем людства, не тільки в наш час а й в минулому. І цьому є багато причин. В наш час ще розповсюджені погляди, успадковані від патріархального укладу, які у суспільній свідомості нерідко виправдовують домашнє насильство. Досить згадати відомі прислів'я «Б'є - значить любить», «Небита жінка - як коса неклепана» або поширена думка про те, що жінки самі провокують насильство над ними, не виконуючи законних вимог чоловіка [5].

Патріархальну систему цінностей і принизливе ставлення до жінки можна відстежувати в приказках і прислів'ях, що мали деякий вплив на поведінку людей і відображали собою культурно-моральні настанови. Прикладом може слугувати правило «трьох К» у німців – «Kinder, Küche, Kirche» – діти, кухня, церква; чи приказка, що є характерною для нашої країни, про становище або статус жінки – «вагітна, боса й на кухні». Вплив і значення культурно-моральних настанов на існування та відтворення такого соціального явища, як гендерне насильство, є загальновизнаним: Підлегле становище жінки в суспільстві закріплюють соціально-культурні традиції, що мають дискримінаційний характер, і економічну нерівність [4].

Іншим фактором вчинення домашнього насильства є зниження рівня життя значної частини населення, поширення безробіття, алкоголізм і наркотична залежність, проституція, пандемія. Все це впливає на свідомість людей, руйнуючи її, і фізичне насильство на фоні цих чинників здається нормою. Економічна нестабільність призводить до збільшення випадків домашнього насильства. Але, за статистикою, насильство відбувається не тільки в сім'ях з низькою соціальною відповідальністю і матеріальним благополуччям, а в різних прошарках суспільства в не залежності від соціального статусу.

Домашнє насильство характеризується жорстокістю, зухвалістю і винятковим цинізмом, що свідчить про складні внутрішньо-сімейні стосунки. За даними вивчення кримінальних справ, кожен восьмий насильницький злочин в сім'ї - 13,2 % вчинено з особливою жорстокістю, кожен сьомий -

15,4 % - із садизмом, кожний шостий - 16,9% - із знущанням над потерпілим [6, с. 27]. Дуже велика кількість випадків самогубств серед жертв насильства. На фоні страху і щоденного приниження гідності жертва не бачить іншого виходу крім покінчити із цим життям, помилково вважаючи що іншого виходу не має, злочинець залякує свою жертву так, щоб вона не могла звернутися ні до кого за допомогою.

Намагаючись подолати проблему домашнього насильства, у грудні 2017 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому запропоновано новий підхід до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві [3].

Під домашнім насильством тепер розуміється дії або бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3].

Тобто, постраждалими визнаються особи, незалежно від того, чи проживають вони спільно зі своїми кривдниками, чи ні (наречені, подружжя, колишнє подружжя, мати, батько, діти, їх батьки, брати, сестри, нерідні батьки, опікуни, піклувальники, їхні діти, прийомні діти, діти-вихованці, інші родичі до двоюрідного ступеню зв'язку, особи, які спільно проживали або проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі, їх діти та батьки) та особи, які проживають разом (будь-які інші родичі, люди, які пов'язані спільним побутом, мають спільні права та обов'язки).

Відповідно до Закону впроваджується комплексний підхід у боротьбі з домашнім насильством. Було створено Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства, кол-центр для підтримки жертв насильства. До кривдника можуть бути застосовані спеціальні заходи протидії домашньому насильству такі як: терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників [3].

У разі вчинення будь-якого виду домашнього насильства постраждалі мають право звернутися із відповідною заявою та повідомленням як до органів Національної поліції за місцем свого проживання (перебування), так і до районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій та виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах.

Кривдник, який порушив вимоги спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, несе відповідальність відповідно до закону.

Законодавством передбачена адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства. Відповідно до статті 173⁻² Кодексу

України про адміністративні правопорушення «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» на особу може бути накладений штраф від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб [1]. Стаття 126-1 Кримінального кодексу передбачає, що домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо теперішнього чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, караються громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [2].

Отже можна зробити висновок, що домашнє насильство на даний період життя є дуже актуальною проблемою. І, не зважаючи на всі методи запобігання та протидії домашньому насильству, кількість жертв не зменшується. Україна визнає існування проблеми домашнього насильства, протидія якому є одним із пріоритетних напрямків державної політики. На даному етапі розвитку суспільства іде постійна боротьба з домашнім насильством і, на нашу думку, в майбутньому ми досягнемо викорінення цього ганебного явища із нашого життя.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Ст.1122.
2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст. 131.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству Закон України. №2671-VIII від 17.01.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 5. ст.35.
4. Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства/ Сукмановська Л.М. *НАУКОВИЙ ВІСНИК ЛДУВС*. 2016. № 3 https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/03_2016/16slmpdn.pdf
5. Історичні витоки та соціологічне осмислення явища насильства в сім'ї: гендерний аналіз проблеми / Приходько Т. В., Садикова Т. В. // *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2009. № 3. С. 130–138.
6. Правові та кримінологічні засади запобігання насильства в сім'ї: Навч. посіб. За заг. Ред. О.М. Джужі, І.В. Опришка, О.Г. Куліка., К.: НАВСУ. 2005.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ДІТЕЙ

Яніна КВІТКА, професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

На сьогодні в Україні проживає 7,6 млн. дітей (майже 18% від загальної кількості населення). За статистикою, щороку від 1 до 3 млн. дітей в Україні стають жертвами або свідками насильства, прояви якого можуть бути різними – фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство тощо [9].

Жорстоке поводження з дітьми – це феномен, існування якого відоме з часу появи історичних записів людства. Оскільки насилля – не лише соціальне явище, воно пов'язане з природою людини. Дослідження свідчать, що останнім часом збільшилася кількість дітей дошкільного віку з підвищеною тривожністю. Однією з основних причин такої негативної динаміки є жорстоке поводження з дітьми [7].

Жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою її експлуатації з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини [3; 5].

Конституція України наголошує, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом [1]. Статтею 150 Сімейного кодексу України забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини. Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини [2].

Закон України «Про охорону дитинства» зазначає, що держава здійснює захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють, кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності [3].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплює, що дитина, яка постраждала від домашнього насильства це особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства. Статтею 6 до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відносять уповноважені підрозділи органів Національної поліції України [4].

Повноваження поліцейських підрозділів ювенальної превенції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поширюються на випадки,

коли особа, яка вчинила домашнє насильство, або особа, яка зазнала домашнього насильства чи стала свідком (очевидцем) такого насильства, не досягла 18-річного віку. Підрозділи ювенальної превенції:

- виявляють факти домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагують на них в порядку, визначеному законодавством;
- приймають і розглядають заяви та повідомлення про факти домашнього насильства, вчиненого дітьми та стосовно дітей, вживають заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам;
- виносять термінові заборонні приписи стосовно кривдників;
- вживають заходів щодо взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи з дітьми-кривдниками;
- здійснюють контроль за виконанням дітьми-кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- інформують постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в порядку, визначеному законодавством;
- здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків;
- проводять оцінку ризиків вчинення домашнього насильства у визначеному законодавством України порядку [6].

У разі надходження повідомлення про вчинення домашнього насильства дитиною та стосовно неї, поліцейський проводить оцінку ризиків, за результатами якої може бути винесений терміновий заборонний припис, та негайно інформує службу у справах дітей про виявлену дитину для організації її соціального захисту. У разі винесення термінового заборонного припису стосовно всіх наявних у дитини законних представників внаслідок вчинення ними домашнього насильства представник органу Національної поліції передає дитину представнику органу опіки та піклування за місцем проживання (перебування) дитини для організації її соціального захисту та тимчасового влаштування дитини. У разі неможливості передачі дитини представнику органу опіки та піклування представник органу Національної поліції доставляє дитину до притулку для дітей, центру соціально-психологічної реабілітації дітей, центру соціальної підтримки дітей та сімей, стаціонарної служби (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей, стаціонарної служби (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг [5; 6]. У разі виявлення (підтвердження) під час проведення оцінки рівня безпеки дитини фактів загрози її життю чи здоров'ю вона може бути негайно направлена до закладу

охорони здоров'я для обстеження та надання необхідної медичної допомоги, в тому числі лікування в стаціонарних умовах, та документування факту жорстокого поводження з нею або тимчасово влаштована, зокрема до центру соціально-психологічної реабілітації дітей, центру соціальної підтримки дітей та сімей, у сім'ю патронатного вихователя.

До проведення такої оцінки можуть бути додатково залучені інші суб'єкти виявлення та/або організації соціального захисту дітей у межах їх повноважень. На жаль, як показує практика, один співробітник органу Національної поліції часто безсилий перед сімейним конфліктом без узгодженого механізму взаємодії з іншими державними органами і громадськими організаціями.

При оцінці наслідків жорстокого поводження з дитиною необхідно враховувати не тільки фізичну шкоду. Зазвичай дитина – жертва страждає одночасно від декількох видів насильства.

Органи Національної поліції зобов'язані протягом доби поінформувати службу у справах дітей про виявлену дитину, яка постраждала від жорстокого поводження або життю чи здоров'ю якої загрожує небезпека, для організації її соціального захисту [4; 6]. Координацію діяльності щодо виявлення та захисту дітей, які постраждали від жорстокого поводження з дитиною, а також безпосереднє ведення їх справ здійснюють служби у справах дітей районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад [6].

Втручання уповноважених підрозділів органів Національної поліції на ранніх стадіях профілактики насильства є ефективнішим заходом у боротьбі з насильством щодо дітей, ніж будь-які запобіжні програми.

Поліцейські ювенальної превенції також можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинення акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи [5; 6].

Для захисту дітей, які постраждали або були свідками протиправних дій, під час кримінального розслідування та судових процесів необхідно застосовувати конкретні заходи та надавати комплексні та скоординовані послуги. Зрозуміло, що якісно захистити дітей від домашнього насильства тільки за допомогою кримінального законодавства неможливо. Ефективність вирішення цієї проблеми лежить у комплексному впливі на феномен насильства. Важливу роль в цьому відіграє державна політика, що задає вектор потрібного впливу, забезпечує роботу усього механізму державного управління.

Важливим етапом у контексті гарантування прав дітей на стадії слідства стала пілотна ініціатива щодо запровадження експериментальної установи «Барнахус». Слід вітати активне використання органами влади наявних можливостей в межах поточного законодавства з одночасною

розробкою пропозицій щодо змін до законодавства з метою сприяння запровадженню повноцінної моделі «Барнахус» у тривалій перспективі [8, с. 6].

Для ефективного реагування на факти жорстокого поводження з дітьми необхідна скоординована багаторівнева система та вдосконалення механізму реалізації законодавства в цій сфері на практиці.

Для подолання проблеми насильства щодо дітей дуже важливе правове виховання громадян. Подоланню правової неосвіченості громадян можуть сприяти засоби масової інформації через широке висвітлення проблем насильства щодо дітей, пропагування ідей ненасильницького розв'язання конфліктів, що виникають у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р.
5. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585
6. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС від 19 грудня 2017 р. № 1044.
7. Про жорстоке поводження з дітьми <https://rescentre.org.ua/poperedzhennia-zhorstokoho-povodzhennia-z-ditmy/pro-zhorstoke-povodzhennia-z-ditmi>
8. Звіт з оцінки прогресу Стосовно рекомендацій Аналізу прогалин у законодавстві, політиках і практиках, спрямованих на запобігання та протидію сексуальній експлуатації та насильству щодо дітей в Інтернеті та їх подоланні в Україні Проект «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні» <https://rm.coe.int/progress-assessment-report-ukr/16809fab80>
9. Зупинимо насильство над дітьми. URL:https://mvs.gov.ua/ua/news/21188_Tetyana_Kovalchuk_SHCHoroku_vid_1_do_3 mln_ditey_v_Ukraini_strazhdayut_vid_nasilstva.htm

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, ВЧИНЮВАНЕ ЩОДО ДІТЕЙ

Ярослава ДОВЖЕНКО, аспірантка 2 року навчання Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України

На сьогодні проблема насильства в сім'ї щодо дітей є надзвичайно актуальною в суспільстві. Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Різні форми приниження та знущання у родині відображаються на дітях, які й самі безпосередньо страждають або й переймають приклад насильницьких дій. Діти, особливо у молодшому віці, є дуже уразливими та беззахисними щодо всіх форм насильства, тому вимагають для свого повноцінного розвитку спеціальної уваги й піклування. «Наслідками застосування домашнього насильства до дітей є порушення фізичного і психічного розвитку, соматичні захворювання, особистісні та емоційні порушення, соціальна невлаштованість» [7].

Слід зазначити, що сучасні умови (епідемія коронавірусу, карантинні заходи та самоізоляція) призвели до спалаху домашнього насильства в Україні. Кількість проявів насильства щодо дітей із року в рік зростає. За даними органів національної поліції із заявами щодо домашнього насильства в сім'ї у 2018 звернулося 1418 дітей, а у 2019 році – 1881. За 2019 рік судами першої інстанції за кваліфікацією статті 126-1 КК України винесено 126 вироків. За цими справами постраждалими від насильства стали 58 неповнолітніх, із яких 10 стали жертвами насильства, а 48 - були свідками домашнього насильства [8].

Захист дитини від домашнього насильства базуються на принципах, визначених Конституцією України, Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Кримінальним кодексом України, та іншими законодавчими актами України.

Одним із проблемних питань кримінальної відповідальності за насильницькі злочини, вчинювані щодо неповнолітніх, є визначення обтяжуючих обставин у чинному КК України. У ст. 67 КК України закріплено, що обтяжуючою обставиною є вчинення злочину щодо малолітньої дитини або в присутності дитини. Виходячи із норми закладеної у ст. 67 КК України, можна констатувати, що скоєння злочину щодо неповнолітньої дитини законодавцем не є обтяжуючою обставиною, що є недопрацюванням законодавця цієї норми. Зазначена норма протирічить нормам Стамбульської конференції, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Ст. 46 Стамбульської конвенції визначено, що обтяжуючою обставиною, є вчинення правопорушення проти дитини або в присутності дитини.

Для визначення поняття «дитини» слід звернутися до норм чинного законодавства України. Так, ст. 6 Сімейного кодексу України визначає, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. В той же час, ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає, що дитиною, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала дитина), є особа, яка не досягла 18

років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства. Ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» визначає, що дитиною є особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше. Таким чином, зазначені визначення співставляються зі ст. 46 Стамбульської конвенції.

Ст. 126-1 КК України передбачає відповідальність за умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», доповнює ці види сексуальним насильством, і надає форми їх прояву. Ці норми стосуються всіх потерпілих, в тому числі і дітей.

Ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» ці форми насильства подає як жорстоке поводження з дитиною, яке проявляється в будь-якій формі фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини. Тому, ці норми розширюють форми насильства, що передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Таким чином, чинне кримінальне законодавство щодо відповідальності за насильницькі злочини, вчинювані стосовно дітей, потребує подальшого вдосконалення, а саме: приведення п. «б» ч. 1 ст. 67 КК України у відповідність до ст. 46 Стамбульської конвенції, замінивши слова «щодо малолітньої дитини або у присутності дитини» словами «проти дитини або в присутності дитини». Це дозволить посилити відповідальність за вчинення злочинів відносно неповнолітніх, в тому числі за вчинення домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960254.html (дата звернення 09.12.2020);
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 5, ст.35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 09.12.2020);

3. Закон України «Про охорону дитинства» 26 квітня 2001 року № 2402-III // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 30, ст.142 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 10.12.2020);
4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2001. - № 25-26. - Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (10.10.2020);
5. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III// *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 21-22, ст.135 (дата звернення 08.12.2020);
6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція) Довідник Для членів парламенту. URL: [phttps://rm.coe.int/1680096e45](https://rm.coe.int/1680096e45) (дата звернення: 25.11.2020);
7. Лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480 “Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству”. URL: https://ips.ligazakon.net/document/mus30017?an=14&ed=2018_05_18 (дата звернення: 10.12.2020);
8. Моніторинг ситуації реагування системи правосуддя на вчинення домашнього насильства за ознакою статі: 2019 URL: <https://la-strada.org.ua/download/monitoring-sytuatsiyi-reaguvannya-systemy-pravosuddya-2019> (дата звернення 10.12.2020).

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Ярослав РОГОВСЬКИЙ, магістр 1 групи 1 року навчання за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент **Ольга СТАРИЦЬКА**

У наш час, застосування вогнепальної зброї поліцейським є найбільш суворим заходом примусу, що може понести за собою різноманітні негативні наслідки як для поліцейського, так і для правопорушника або громадськості.

Результати емпіричних досліджень М. Ш. Шайдулліна свідчать про те, що більшість збройних злочинів вчиняється в містах (68%); їх скоюють злочинні групи у складі двох учасників – 54%, від 3 до 5 співучасників – 41%. Домінуючим мотивом таких злочинів є користь (85%) [6]. За даними І.М. Уразаліна, найчастіше зброя застосовується у весняно-літній період (54,5%), у суботу (19,1%) та неділю (16,6%), у темну пору доби – 72,8% . Історично так склалось, що протягом багатьох століть використання вогнепальної зброї було прерогативою армії. Але минув час, і становище суттєво змінилось: сьогодні вогнепальна зброя разом із засобами активної

оборони та індивідуального бронезахисту (кевларові шоломи, бронежилети та ін.) стала невід'ємною складовою екіпіровки поліції. Зараз під час здійснення своїх повноважень поліція в усьому світі використовує різні типи вогнепальної зброї: короткоствольну (кобурну), компактну автоматичну ближнього бою, гладкоствольну (помпову) та ін. Це пов'язується з тим, що професія поліцейського у більшості країн світу належить до групи підвищеного ризику, а служба в поліції є однією з найнебезпечніших. Американський дослідник Дж. Д. Сьювел указує на багату палітру, яку складають стрес-фактори професійної діяльності поліції. За рівнем стресогенності домінують ситуації, пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї та загибеллю колег під час служби [7]. Результати інших досліджень – Дж. Гуджонсон – свідчать про 45 професійних стресорів [6].

Особливе місце у професійній діяльності поліції посідає проблема високого рівня летальності й травматизму в результаті збройної протидії або нападу злочинців. За даними Федерального бюро розслідувань США, у 2014 р. під час виконання службових обов'язків загинуло 114 поліцейських, з яких 46 (40,4%) – від вогнепальних поранень. Департамент поліції Нью-Йорка з 1806р. втратив 780 співробітників, із них 321 (41,2%) загинули у перестрілках зі злочинцями. У Новій Зеландії з 1888р. загинуло 49 поліцейських, з яких 29 (59,2%) – під час затримання озброєних злочинців. Аналіз причин загибелі поліцейських Фінляндії за період 1950–1997 років показав, що домінуючим є затримання озброєних злочинців (66,7 %). Світова статистика свідчить про те, що злочинність є одним із факторів, що безпосередньо впливає на загибель поліцейських і правопорушників [5]. Станом на початок 2018 р., від початку функціонування Національної поліції України *при виконанні службових обов'язків отримали поранення 1197 поліцейських, з них 38 – у зоні проведення антитерористичної операції на Донбасі* [11].

Загострення криміногенної ситуації в Україні, вчинення більш тяжких злочинів із застосуванням вогнепальної зброї та правопорушень скоєних групою осіб, змушує працівників поліції, під час певних екстремальних ситуацій більш жорстоко діяти і використовувати такі заходи як примус із спеціальними засобами.

Діяльність поліції України в цілому спрямована на забезпечення безпеки і порядку, охорони права і свободи людини, виходячи з цього поліція отримала законодавчо регламентовані заходи впливу на громадян України так і на інших осіб, які знаходяться на території України. Одним з всіх заходів впливу найсуворішим і найнебезпечнішим не тільки для особи на яку здійснюють вплив, а і для самого співробітника поліції є застосування вогнепальної зброї. Тому, перш ніж застосувати вогнепальну зброю, працівник правоохоронних органів повинен не лише усвідомлювати свої дії, а і досконало знати законодавчу базу, щодо того як використовувати вогнепальну зброю, а також розуміти межі її застосування.

Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише після проходження ним спеціальної підготовки у межах курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) та підвищення кваліфікації протягом усього часу перебування на посадах поліцейських.

На заняттях з вогневої підготовки поліцейські мають набути та вдосконалювати навички: умілого поводження з вогнепальною зброєю (швидкісне дістання пістолета з кобури та приведення його в бойову готовність, виконання пострілу, усунення затримок при стрільбі тощо); виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різноманітних положень та з перенесенням вогню по мішенях; припинення протиправних дій за допомогою вогнепальної зброї, тактики застосування та використання зброї в оперативно-службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження); безпечного поводження з вогнепальною зброєю; з інших питань вогневої підготовки, які виникають у процесі оперативно-службової діяльності [4, с. 13].

Звертаючи свою увагу на нормативну регламентацію застосування вогнепальної зброї працівником поліції України, варто наголосити на тому, що окреслене питання врегульовано у Законі України «Про Національну поліцію», а саме у ст. 46. Відтак, у статі містяться положення щодо застосування, носіння, зберігання вогнепальної зброї, а також наголошено на наявності відповідної підготовки у працівника поліції. Також поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю у випадках передбачених частиною 13 цієї статті а саме: для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження речі яка загрожує здоров'ю поліцейського чи інших громадян [1].

Позитивним моментом законодавства є те, що ним визначено умови застосування поліцейських заходів. Так, у ст. 29 вищезазначеного закону проголошено, що поліцейський захід має бути: а) законним – якщо він визначений законом; б) необхідним – якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам; в) пропорційним – якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди; г) ефективним – якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

Таким чином, на основі вищезазначеного можемо дійти висновку, що враховуючи криміногенну ситуацію сучасної України варто акцентувати увагу на тому, що у чинному законодавстві України є чіткий перелік вимог щодо можливості застосування поліцейським вогнепальної зброї. При цьому до нього ставиться низка вимог, як теоретичної, так і практичної складової,

щодо необхідності володіння певними знаннями та практичними навиками для застосування пристроїв такого роду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України : за станом на 24.06.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 03.12.2020).
2. Закон України «Про Національну поліцію». Відомості Верховної Ради, 2015, № 40-41, ст.379 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (Дата звернення: 03.12.2020).
3. Белянников К. Почему американские полицейские так часто применяют оружие? URL: <https://www.bbc.com/russian/features-53994944> (Дата звернення: 03.12.2020)
4. Основи методики ICIPS та її використання у навчальному процесі ВНЗ МВС України: методичні рекомендації / кол. авт. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 92 с.
5. Шиян В., Сторожук І. Застосування спеціальних засобів для забезпечення громадського порядку, проведення масових заходів: аналіз, методика, тактика. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4(16). С. 122 – 128.
6. Gudjonsson G. H., Adam K. R. C. Occupational stresses among British police officers. *The Police Journal*. 1985. Vol. 1. Pp. 73–79.
7. Sewell J. D. The development of a critical life events scale for law enforcement. *Journal of Police Science and Administration*. 1983. No. 11. P. 113–114.
8. Мінка Т.П. Актуальні питання застосування національною поліцією заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 24-28.
9. «Декларація про поліцію». Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803#Text
10. Логачев М.Г. Правові та психологічні аспекти застосування вогнепальної зброї персоналом поліції. *Право і Безпека*. 2017. № 4. С. 199-204.
11. Князев С. В Бердянську зловмисник кинув гранату в поліцейських. https://mvs.gov.ua/ua/news/11785_Sergiy_Knyazv_V_Berdyansku_zlovmisnik_ki_nuv_granatu_v_policeyskih_.htm (Дата звернення: 03.12.2020).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОМ ІЗРАЇЛЮ

Ольга БЕСПАЛЬ, доцент кафедри конституційного, адміністративного та кримінального права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В.Гетьмана», кандидат юридичних наук

Проблема вчинення злочинів щодо однієї з найменш захищених верств населення – щодо дітей є актуальною не лише для України, а й для інших зарубіжних держав, в тому числі коли йдеться про проблему домашнього насильства, в результаті якого посягання може здійснюватись (крім інших об'єктів кримінально-правової охорони) й на життя та здоров'я дітей. В цьому контексті важливо вивчати та використовувати позитивний досвід зарубіжних держав, без якого неможливо здійснювати розвиток та вдосконалення національного законодавства.

Однією з найрозвиненіших держав світу, в якій приділяється багато уваги запобіганню та протидії вчиненню домашнього насильства - є Ізраїль. тож, вважаємо, що варто приділити особливу увагу кримінально-правовому захисту дітей від злочинів, які посягають на життя та здоров'я дітей за законодавством вказаної держави.

Так, в Законі про кримінальне право Ізраїлю (далі – КК Ізраїлю) міститься низка статей, які передбачають відповідальність за вчинення злочинів щодо спеціальних потерпілих – дітей: ст. 337 (порушення обов'язків батьків або відповідальних осіб); ст. 361 (залишення дитини без нагляду або з метою її покинути); ст. 362 (недбайливе ставлення до неповнолітніх та інших підопічних); ст. 363 (залишення підопічних); ст. 368-бет (напад на неповнолітнього або безпорадного); ст. 368-гимел (знущання над неповнолітнім або безпорадним) [1].

Цікавим є положення, передбачене ст. 311 КК Ізраїлю (приховання пологів): той, хто намагається приховати факт народження новонародженої дитини шляхом таємного приховання її трупа, незалежно від того, настала смерть новонародженої дитини безпосередньо під час пологів, до чи після пологів, карається тюремним ув'язненням строком на 1 рік [1, с. 172]. Подібної норми немає в КК України. Також КК Ізраїлю передбачає обставину, що обтяжує покарання, - вчинення щодо члена сім'ї (зокрема щодо дітей), у злочинах, визначених ст. 333 (тяжке тілесне ушкодження), ст. 334 (поранення), ст. 379 (напад) [2, с. 71-72].

Крім того, з 1989 р. в Ізраїлі діє норма, яка зобов'язує громадян інформувати соціальні служби або поліцію не просто про погане ставлення батьків до дитини, а навіть про підозру щодо цього [3, с. 830]. Так, особа, у якої є підстави вважати, що щодо неповнолітнього недавно було вчинено злочин особою, яка є відповідальною за такого неповнолітнього, зобов'язана проінформувати соціального службовця або поліцію. У випадку порушення цієї заборони особа карається тюремним ув'язненням терміном на три місяці

(абзац алеф ст. 368-далет) [1, с. 199]. Нагадаємо, що КК України містить схожу норму, яка передбачає відповідальність за неповідомлення про перебування дитини в небезпечному для життя стані належним установам чи особам (ч. 2 ст. 136) [4], але змістовно вона суттєво відрізняється від згаданої норми КК Ізраїлю.

Як слушно зазначили С.Ю. Сургова та О.Л.Файчук, щодо моделі захисту дітей від насильства, то в Ізраїлі дитина стоїть у центрі уваги суспільства. Починаючи з 5 років, дітям надають знання щодо їх прав, свобод та гарантій, передбачених законодавством. Наприклад, усі діти знають, що «їх тіло належить виключно їм», а тому батьки не мають права застосовувати фізичну силу як засіб виховання, нав'язувати зачіску, одяг та інше. Крім того, змалечку підростаюче покоління привчають, що про факт порушення прав терміново необхідно повідомити вихователю, який зобов'язаний проінформувати соціальні служби або поліцію у випадку наявних ознак насилля (синці та подряпини) [2, с. 830].

Зважаючи на кількісні та якісні характеристики норм КК Ізраїлю, які передбачають відповідальність за посягання на життя та здоров'я дітей, можна зробити висновок, що на законодавчому рівні вжито достатньо заходів, які спрямовані на захист зазначених природних прав дітей та й загалом нормативне забезпечення вказаної держави знаходиться на достатньо високому рівні. Тож, вважаємо, що деякі норми заслуговують на запозичення в національне законодавство (з певним корегуванням). Також варто зазначити, що в КК Ізраїлю є положення, що відсутні у вітчизняному КК, та слугують прикладом для наслідування Україною, а саме: наявність окремих складів злочинів або кваліфікуючої ознаки (вчинення щодо дітей) у таких злочинах, як неповідомлення про вчинення злочину щодо дитини, залишення дитини без нагляду або з метою її покинути, знущання над неповнолітнім, заподіяння тілесних ушкоджень тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон об уголовном праве Израиля: Постатейный перевод с иврита на русский язык / автор пер. М. Дорфман. Изд. второе перераб. и доп., 2010. 259 с. URL: <http://library.khpg.org/files/docs/1375279180.pdf>
2. Беспаль О. Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2019. 294 с.
3. Сургова С.Ю., Файчук О.Л. Державна політика у сфері подолання та протидії насильству в сім'ї: досвід України та Ізраїлю. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 9. С. 816-836.
4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Навчально-наукове видання

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ, НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА ПРОТИДІЇ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ
ДОСВІД**

*Матеріали
науково-практичної конференції
(Україна, м. Київ, 14 грудня 2020 року)*